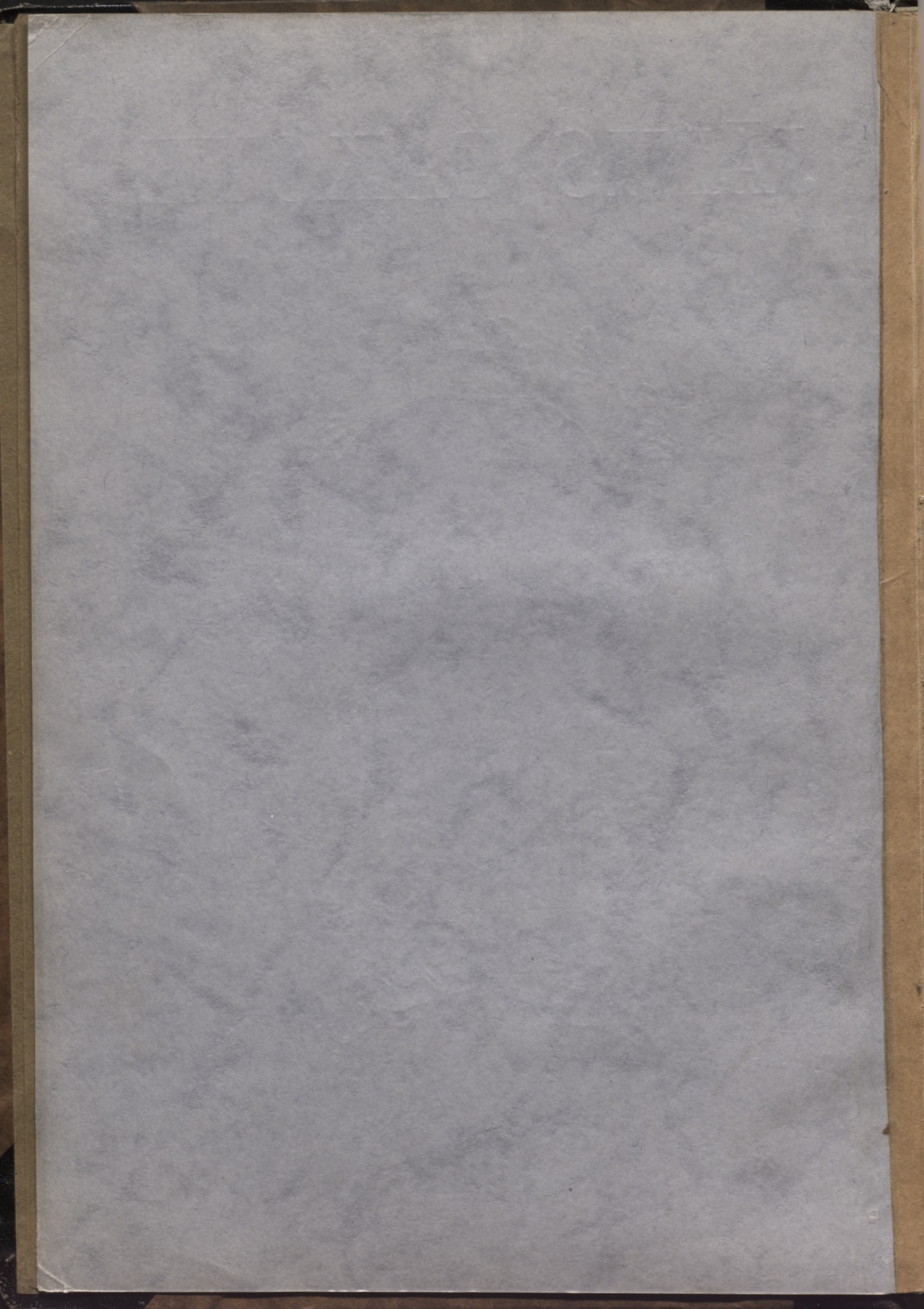

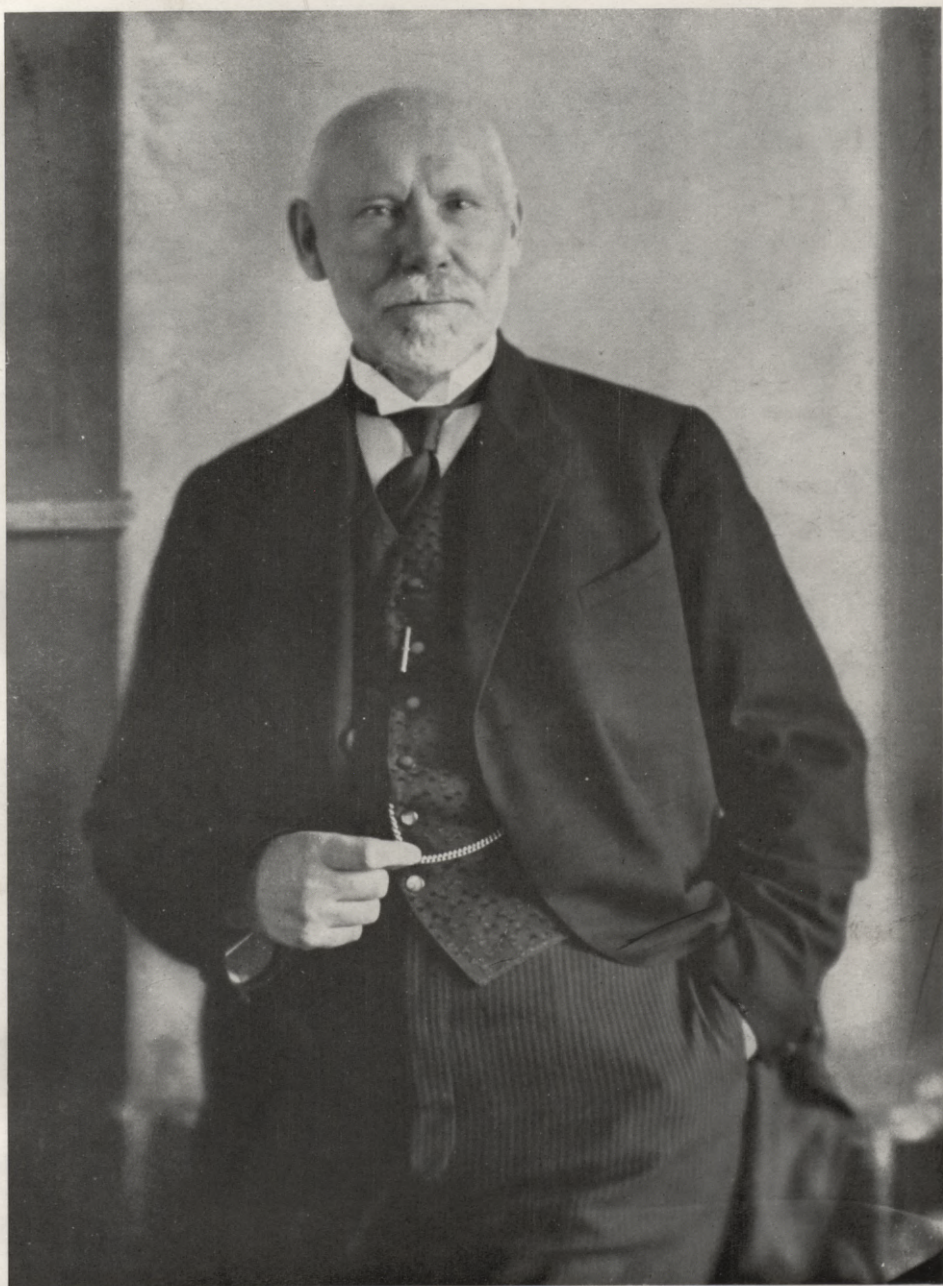
1413
JĀNIS ČAKSTE

Jānis Čakste

J. J. G. G. G.

K. Baula uzņēmums.

K. Baula

B
9(L) $\frac{23}{25}$

B

Jānis Čakste

Illūstrēts piemiņas rakstu krājums

Rediģējis

cand. jur. *A. Kurmis*

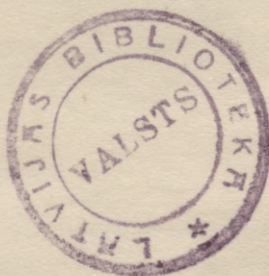
Rīgā, 1928.

Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņas fonda
izdevums

L. V. B.
In. 222 823.

~~SF. 19.403 R~~

П П

Latvijas pirmais Valsts Prezidents

Jānis Čakste.

(Biografiska skice.)

Latvijas pirmais Valsts Prezidents

Jānis Čakste

(Biogrāfiska skice)

I E V A D A M

„Daudz tādu tautiešu, kas, kādu graudiņu izsējuši, tūdaliņ grib pļaut. Tādi dienas algādži lai mācās pazīt tos vīrus, kas paši ir bijuši celmu lauzēji, arāji un sējēji dienas karstumā, kas laikmetu vagā iekaisījuši graudus, kas tikai tautas nākamībai atnes rasmīgu zelmeni, un kuŗu augļi klusu zied mūžībai.“

Auseklis.

Katra kultūras tauta cenšas savu pagātņi ietvert nemirstības pieminekļi. Slavenās senču cīņas, jo sevišķi cīņas par savām apdraudētām tiesībām tā apdzied spēcīgās dziesmās. Sentēvu darba sparū, goda prātu un neatlaidīgu celšanos uz augšu tā cildina kā skaistākos ideālus nākošās paaudzēs.

Viss tas pilnā mērā sakāms par latvju tautu. Mums ir tālas un slavenas cīņu, darba un pašai dziedzīgas uzpuvēršanās tradīcijas, kuŗas tikai jāizceļ, jāmācās izprast un patiesi mīlēt, bet par visām lietām — dziļi jāieliek jauno paaudžu sirdīs. Tas ir augstākais un dārgākais mantojums, ko mūsu paaudze var nodot kā drošāko ķīlu par Latvijas nākotņi. Un mums tas jādara kā paaudzei, kuŗai vēsture bija lēmusi ne tikai sarakt gaŗās krustu rindas Brāļu kapos un aizbērt tūkstošiem kapu pa dzimstošās Latvijas mežiem un klusajām upju malām, bet pacelties pēc pārciestām sāpēm kā paaudzei nesalauztai un lielas ticības pilnai uz sevi un Latviju.

Kā simtgadu ozola saknes dziļi un tālu uz visām pusēm savijušās un cieti zemē tur koku karali, tā latvju tautas pagātne tāla mūsu pašu tēvijā un vēsturē vispāri.

Bet kustības, lielas dzīvības un radoša darba trokšņa pilns aiz mums vēl dimdēdams norimstas pagājušais gadsimtenis, pareizāk laikmets no 1817./19.—1918. g. Taisni tāds gadsimtenis mums jāieraksta mūsu atsvabināšanas, nacionālās apziņas mošanās un patstāvīgas valsts tapšanas vēsturē.

1817. gads Kurzemē un 1819. gads Vidzemē salauza mūsu tēvijā verdzības varu. Bet panāktā „putnu brīvība“ bija tikai pirmais solis uz sentēviem laupīto tiesību atkarošānu — savas zemes atpirkšanu. Bija jātop arī garīgi stipriem, nesalaužamiem, bija jāatmodina tautā viņas radošie spēki un jāatrod vecie nacionālās kultūras pamati, lai uz tiem uzceltu savu īpatnējo gaismas pili.

Šā gadsimteņa (1817./19.—1918.) vidū kā garīgs milzis nostājas Krišjānis Valdemārs un ap viņu vesela neaizmirstama darbinieku rinda: drošsirdīgais Andrējs Spāģis, čaklais Juris Alunāns, dedzīgais Kronvalda Atis, grimušās gaismas pils modinātājs Auseklis, tautas spēka cildinātājs Andrējs Pumpurs u. c. Šie pašreizējie darbinieki ir bijuši, Ausekļa vārdiem runājot, „celmu laužēji, arāji un sējēji, kas laikmetu vagā iekaisījuši graudus, kuŗu augļi klusu zied mūžībai“.

Šiem mūsu kultūras vēsturē neaizmirstamiem vārdiem atzīmētā gadsimteņa otrajā pusē pieskaitāms Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes vārds. Viņš izglītojies un asinājis cīņas ieročus savu slaveno priekšteču darbības pēdējā posmā un vēlāk idejiski gājis viņu pēdās cauri gandrīz gadu pussimtenim.

Jāņa Čakstes mūžs un sabiedriskā darbība cieši saistījušies ar visnopietnākajiem latvju tautas dzīves notikumiem.

Ilgas gadu desmitis viņš klusi un pacietīgi bijis „arājs un sējējs“ ne tikai Kurzemes līdzenumos, bet pulcinājis, vienojis un stiprinājis visu latvju tautu neatlaidīgā cīņā par savām tiesībām un labāku nākotni. Tas nav bijis dienas algādža, bet gan cēls ideālista darbs, ko tagadne nespēj pietiekoši novērtēt. To darīs vēlākā vēsture.

Rakstīt Jāņa Čakstes biogrāfiju nozīmē apgaismot mūsu tautas centienus un cīņas XIX. gadsimteņa pēdējā ceturksnī un izcelt tos faktorus, kas veicinājuši Latvijas valsts tapšanu. Šinī vietā īsumā varēšu apgaismot tikai galvenos, izcilus momentus Latvijas pirmā Valsts Prezidenta dzīvē, piegriezdams lielāku vērību viņa dzīves gaitai un sabiedriskai darbībai līdz Latvijas valsts tapšanai. J. Čakstes darbība patstāvīgā Latvijā mūsu paaudzei paliek dzīvā atmiņā. Par to plašu, objektīvu un, ticu, cildinošu spriedumu rakstīs Latvijas valsts nākošais vēsturnieks.

Jāņa Čakstes dzimtene un priekšteči.

Latvijas pirmais Valsts Prezidents Jānis Čakste dzimis Zemgalē, Lielsesavas (toreiz Sodu-Sesavas) pagastā „Čakstu-Zirņu“ mājās 1859. gada 14. septembrī kā savu vecāku trešais bērns: vecākais bijis dēls Jānis, kas dzimšanas gadā miris, tad meita Marija, dzim. 1856. g., un beidzot jaunākā meita Otilija, dzimusi 1865. g. Jāni Čaksti kristījis Sesavas baznīcā mācītājs Foigts, un par krusttēvu bijis mātes brālis Jēkabs Narunovskis.

Čakstu mājas vasarā.

Čakstu mājas kā kādreizējās kroņa mājas piederēja Čakstu dzimtai no senseniem laikiem. Gandrīz bez pārtraukuma te noritēja Čakstu ģimenes dzīve no auguma augumā. Tikai uz kādu laiku viņās ienākusi un saimniekojusi kāda cita ģimene. Tas noticis mūsu pirmā Valsts Prezidenta vectēva Krišjāņa jaunībā (dzim. 1793. g.), kad tas, mājas no sava tēva Jāņa mantošanas kārtā saņēmdams

un nepilngadīgs būdams, bijis spiests pārcelties uz Liel-sesavu par rijkuri. Lielsesavas muižā dzīvodams, Krišjānis nelicies mierā, kamēr nebija atdabūjis savās rokās tēva mājas.

Par Krišjāni uzglabājušās ziņas, ka tas dabūjis uzvārdu Zirnis, bijis vidēja auguma, drukns, apaļu seju. Vīra gados viņš bijis ļoti stiprs, kā ļaudis runājuši — vīrs dzelzrokām. Bet blakus fiziskam spēkam viņā mājojis arī neatkarības gars, ko liecina tāds gadījums: Bērsteles muižas īpašnieks barons Bērs, braukdams pie saviem radiem Audruves muižā, ņēmis ceļu taisni pa Čakstu māju pļavu. Tas Krišjānim nepaticis, un viņš kādreiz aizgājis barona karietei priekšā, sagrābis zirgus pie galvas un apturējis braucējus. Tie gan solijušies viņu diezin kā nosodīt, bet tomēr bijuši piespiesti braukt atpakaļ. No tā laika Bēri nav vairs braukuši pa Čakstu pļavu.

Krišjānis bijis īsts darba vīrs, norūdīts un ciets. Neievērodams tanīs laikos tik ļoti izdaudzinātos spokus un spokošanos, viņš allaž gājis viens pats rijā gulēt, kad tur bijusi labība. Valoda tam bijusi īsa un noteikta, izturēšanās — patstāvīga un nepadevīga.

Vēlāk saviem bērniem Krišjānis smiedamies stāstījis, ka, vēl jauneklis būdams, dabūjis par nepaklausību no prūšiem pērienu. Tas noticis tā: ļaudīm svētdienā baznīcā esot, pienācis prūšu kareivju pulks (1812. g.). Baznīcēni aizbēguši uz visām pusēm. Krišjānis, vēlēdamies apskatīt prūšus, palicis pie baznīcas. Kareivji prasījuši jauneklīm pēc kādas vietas un ceļu uz turieni, bet tas negribējis to rādīt. Tad prūši uzlikuši viņam uz pleciem divas šautenes, uzspieduši tās nest un iet līdzī. Gaŗām ejot akmeņu kaudzei pie baznīcas krogus, Krišjānis ar sparū metis šautenes uz akmeņiem, lai tās sadauzītu. Par to nu prūši stiepuši jaunekli pašu uz akmeņu kaudzi un krietni nopēruši.

Mājas, kuŗas Kriŗjānis bija saņēmis nolaistas, tas ar sūru un neatlaidīgu darbu savedis kārtībā, bet nekādos blakus uzņēmos neesot ielaidies, kaut gan skaitījies par pārtikušu un bijusi iespēja citādā ceļā turību vēl pavairot. Par zināmu turību, starp citu, liecina arī tas, ka ļaudis runājuŗi, ka Čakstu saimniekam esot „pūķis“. — Sabiedriskā dzīvē — kāda nu toreiz varēja būt — Kriŗjānis maz piedalījies; arī grāmatnieks nekāds tas neesot bijis, bet dēlus laidis skolā. Darbs un goda prāts viņu darījis pazīstamu plaŗākā apkārtnē, kur viņŗ jau saukts vairāk māju vārdā — Čakstu saimnieks, Čakste. Tā arī pārvērties no Zirņa par Čaksti, kas vēlāk ierakstīts dokumentos.

Kriŗjānis Zirnis, vēlākais Čakste, bijis trīs reizes precējies un savu ģimeni pavairojis par četriem dēliem. No pirmās laulības otrais dēls, nokristīts tēva vārdā par Kriŗjāni (dzim. 1827. g.), bija vēlākā prezidenta tēvs. Agrā bērnībā viņu tēvmāte Made vadājusi pa Čakstu māju laukiem un rādījusi tās druvas, kas pēc mēŗa gadiem tikuŗas apstrādātas. Viņa arī stāstījusi, ka mēŗa laikos Čakstos izmiruŗi gandrīz visi cilvēki.

Vectēvs Kriŗjānis savus dēlus bija stingri audzinājis, likdams visus darbā. Rītos agri tas bērniem mēdzis uzsaukt: „Čīpa, Janka!“ un tad vajadzējis arī tūlit būt kājās. Pats par sevi saprotams, ka visa dzīves iekārta bijusi vienkārŗa. Vēlākam prezidentam māte stāstījusi, ka tēvs atbraucis pie viņas precībās vienkārŗos ratos un vienkārŗi ģērbies, bet gan ar labu zirgu.

Interesanti pamest arī skatu, no kādas ģimenes nāk mūsu pirmā Valsts Prezidenta māte, jo atzīta patiesība, ka mātes iespaidi bieŗi vien ir noteicoŗie. — Viņas tēvs Ansis Narunovskis (dzim. 1795. g.) bijis Sesavas pagasta galva, pirmais pagasta — kā toreiz sauca — priekŗsēdētājs, liels

grāmatnieks, izveicīgs rīkotājs un labs runātājs. Kā tādu viņu kādā vietā raksturo Pēteris Alunāns, kas toreiz bijis Sesavā par pagasta rakstveža palīgu.

Čakstu mājas ziemā.

Ansī Narunovskis, lai gan ienācējs Sesavā, vairāk nodevies vispārības un pagasta lietām nekā savai saimniecībai un paša interesēm. Tomēr viņa mājas bijušas pietiekoši uzkoptas un saimniecība labā kārtībā. Toreizējais pagasta priekšsēdētājs bija daudz vairāk nekā vēlākais pagasta vecākais. Viņa vara gāja tik tālu, ka tas varēja pat saimniekus izlikt no mājām un tās atdot citam, nemaz neminot citas viņa tiesības.

Ansī Narunovskis savā labā šīs priekšrocības nebija izlietojis, jo viņš sev nebija pagādājis nedz citas labākas mājas, nedz arī iekrājis kapitālus. Viņš gribēja kalpot tikai sava pagasta sabiedrībai. Ka tas ir bijis gaismas draugs,

to liecina vairākas toreizējās latvju grāmatas, kas kā dārga piemiņa no viņa pārgājušas jaunākām paaudzēm.

Ansis Narunovskis bija divi reizes precējies. No pirmās laulības jaunākā meita dzimusi 1835. g. 1. februārī Sesavas Nārunos un Sesavas baznīcā nokristīta par Karolini Matildi. Vēlāk 1852. gadā prezidenta tēvs Krišjānis to aizvedis par saimnieci uz Čakstiem, iepriekš pārņemdams no sava tēva mājas un saimniecību. Vectēvs Krišjānis ar savu otro sievu saņēmis tā saucamo vecuma daļu un dzīvojis Čakstos līdz miršanai — 1864. g.

Jāņa Čakstes vecāki ar retu čaklību nodevušies savas saimniecības izkopšanai un paplašināšanai. Ar laiku Čakstu māju saimniecība uzņēmīgos īpašniekus nav vairs apmierinājusi. Viņiem radušies līdzekļi un inventārs rentēt Bērsteles muižu, turēt vējdzirnavas un ķieģeļcepli. 1871. g. Krišjānis Čakste nopircis par īpašumu Vecsvirlaukas pagastā (tagad Salgales, agrāk Emburgas pagasts) diezgan lielās „Auču“ mājas, kur gan aņamās zemes vietā lielākā tiesa bijuši celmi, bet pēc 10—15 gadiem Auči pārvērtās par labi iekoptām mājām. Še jāatzīmē, ka prezidenta tēvs pirmais šinī apkārtnē nopircis kuļmašīnu un vispār savā saimniecībā agri sācis pielietot dažādas mašīnas.

Auči palika par Jāņa Čakstes otro dzimteni ne tikai skolas un studiju gados, bet par veselīga darba un klusas atpūtas vietu viņa mūža otrajā pusē.

Jāņa Čakstes bērnība un skolas gadi.

Bērnība J. Čakstem aizgājusi bezrūpībā, gan ziedu pilnā tēva ābeļu dārzā, gan zālēm bagātās pļavās un dzeltenās labības druvās, kur tas vērojis apkārtni un ļaudis viņu ikdienas darbā. Tik klasisku mūsu agrākajos apstākļos skolu kā ganos iešanu Čakste nav mācījies bērnībā pazīt. Tiesa, viņš biedrojies ar tēva algotiem ganiem, cienājis tos ar cukurgraudiem, plūmēm un citiem gardumiem, un tikai retos gadījumos, kad gans saslimis, viņa vietā tas aizgājis ganos. Tādās reizēs māte pati nesusi vai arī sūtījusi pakaļ labas brokastis. Bērnībā viņš bijis ļoti dūšīgs puika, un nereti notikusi plūkšanās ar kaimiņu zēniem. Kādreiz pikojušies ar cietu zemi, kamēr Jānim ievainota acs, par ko vēlāk no tēva saņēmis vēl piedevām pērienu. Drošsirdību 5 gadu vecais zēns parādījis, izglābdams kādu 4 gadus vecu meiteni, kuŗa bija iekritusi diķī. Kad vēlāk zēnam prasījuši, kā viņš to varējis izdarīt, tad atbildējis, ka saņēmis visus spēkus un izvilcis. Jāņa Čakstes laika biedrs un kaimiņu saimnieka dēls Fricis Gauja atceras savās atmiņās tālās bērnības dienas, kad viņi kopā ar Čakstu Jāni bieži tikušies un Sesavas upē zivtiņas ķēruši. Bijis gadījums, kad Jānis gluži jaunās drēbēs aizvests Maz-Gaujās ciemos. Zēni aizskrējuši uz upi, no kurienes pēc laba laika Jānis pārnācis galīgi slapjš un dubļains.

Pirmo izglītību Čakstu bērni ieguvuši mājās. Vecāki turējuši skolotāju, kādu Freiberga jkdzi (toreiz saukuši par Pribergieni), kas mācījusi arī vācu valodu un katrreiz pavadījusi zēnu, kad tas gājis Sesavas upē zivis ķert. Cik tālu mācībās ar skolotāju mājās zēns ticis, noteikti atzīmēt būs grūti, bet domājams, ka daudz viņš nebūs iemācījies, jo bijis sākumā paslinks. Viņu lielā mērā interesējusi visa

lauku mājas dzīve un notikumi. — Ar lielu sajūsmu zēns braucis kādreiz vecākiem līdzī uz teātri, ko jau ap 1866. gadu Sesavā sarīkojuši uz laukiem. Uzveduši toreiz kādu ludziņu „Mucā audzis, pa spundi ēdināts“, kas zēnam ļoti patikusi. No šī izrīkojuma jaunais teātrāls gan pārbraucis mājā bez mēteļa, kas pa izrādes laiku bija pazudis.

Vietējā pagastskolā J. Čakste nav gājis. Kā turīgu vecāku bērnam skolas gaitas tam varēja sākties Jelgavā. Vecākā māsa jau agrāk bija nodota kādā Jelgavas skolā.

Vispirms J. Čakste nodots „Jelgavas Sv. Annas elementārskolā“. Šo skolu bija nodibinājusi bij. Kurzemes hercogiene, vēlākā Krievijas ķeizariene Anna Joannovna. Jāņa Čakstes laikā skola bijusi vienklasīga ar 3 nodaļām. Mācības pasniegtas tikai vācu valodā. Tomēr skola pievilksu kā pilsētniekus, tā lauciniekus. Ilgus gadus (1850.—1889.), arī Čakstes laikā — še par skolotāju bijis Nikolajs Pfeifers.

J. Čakstes skolas biedri liecina, ka viņš Annas skolā mācījies ļoti čakli, bijis nopietns un pieklājīgs, kamdēļ arī skolas kursu nobeidzis ar atzīmi „reif“ (gatavs), kas toreiz deva tiesību bez pārbaudījumiem iestāties ģimnazijas jaunākajā klasē (*septima*).

Vēl mūsu dienās Upes ielā atrodas citkārtējās Sv. Annas skolas ēka, kas tagad saucas par Jelgavas I. pilsētas Annas pamatskolu. Kad 1925. gadā šīs skolas skolotāji Alfrēds Gudže un Nikolajs Šenbrūns svinēja savu 35 gadu darba jubileju, Valsts Prezidents Čakste viņus apsveica ar sirsnīgu rakstu. To, varbūt, diktēja arī tālās skolas atmiņas...

Kā izcilus notikums šini laikā jāatzīmē pirmie vispārējie dziesmu svētki 1873. gadā, kuŗos arī jaunais Čakste bijis paņemts līdzī. Dziesmu spēks un tautas sajūsmas uzliesmojums uz 14 gadus vecu zēnu bija atstājuši neizdzēšamu iespaidu. Viņš dzirdējis arī stāstām par Kronvalda

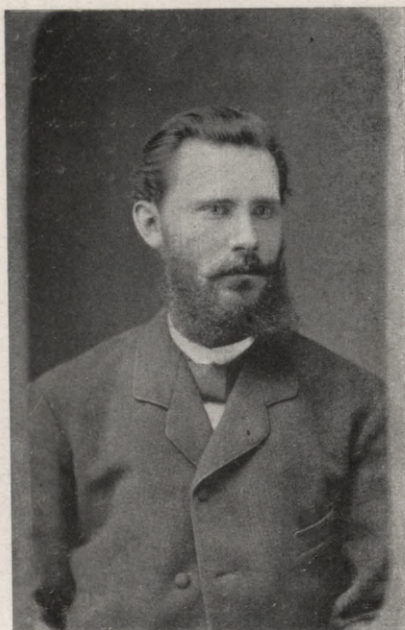

Karoline Matilde Čakste, dzim. Narunovskis.

Krišjānis Čakste.

Jāņa Čakstes vecāki.

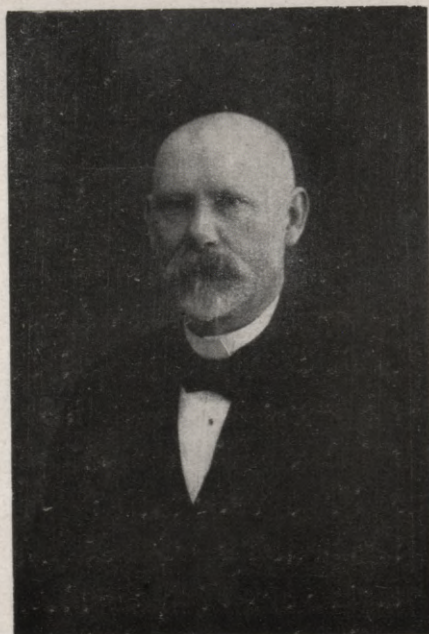
1883. gadā.

1893. gadā.

1906. gadā.

1916. gadā.

Jānis Čakste.

Ati kā lielu patriotu un dedzīgu runātāju. Toreiz Kronvalda slava tiešām bija liela, un vēsturiska palikusi viņa atbildes runa J. Cimzem I. dziesmu svētku laikā.

Vēlākā dzīvē J. Čakste piedalījies visos dziesmu svētkos, ceturtos pats sarīkodams un sestos — pēdējos 1926. gadā atklādams kā patstāvīgas Latvijas Valsts Prezidents.

Annas skola Jelgavā.

No Sv. Annas elementārskolas ap 1875. gadu J. Čakste iestājas „Kurzemes guberņas ģimnazijā“ turpat Jelgavā, un savā klasē samērā ar pārējiem skolēniem tas skaitās par diezgan vecu.

Bet iepriekš dažas īsas ziņas par Jelgavas ģimnaziju. Viņu nodibinājis Kurzemes hercogs Pēteris. Hercogs bija nodomājis atvērt savā rezidencē augstskolu ar 4 fakultātēm, bet, dabūjis zināt, ka katoļticīgā Polija nepiekrīt tādām viņa nodomam un ka to neapstiprinās arī pāvests Romā, kam pēc kanoniskiem likumiem piederēja augstskolas galīgi

apstiprināt, viņš grozīja savu nodomu un pavēlēja celt ēku akadēmiskai ģimnazijai. 1772. gadā viņš paziņoja landtagam par savu nodomu, un 1775. gada 29. jūnijā notika ģimnazijas svinīgā atklāšana ar salūta šāvieniem.

Jelgavas ģimnazija.

Šī mācības iestāde, saukta „*Academia Petrina*“ — ar hercoga Pēterā apstiprināto satversmi bija it kā vidū starp ģimnaziju un augstskolu. Viņā bija literātūras un zinātņu nodaļas ar divgadīgu kursu. Literātūras nodaļa sniedza vispārīgo izglītību augstāko ģimnazijas klasu apmērā, bet zinātņu nodaļa jau ievadīja mediķus, juristus un filologus speciālās zinībās. Saskaņā ar dibināšanas aktu galveniem mācības spēkiem — profesoriem — bija jābūt pazīstamiem zinību vīriem.

1795. g. ar Kurzemes pievienošanu Krievijai „*Academia Petrina*“ pārdēvēja par „*Gimnasium academicum*“. Akadēmiskā ģimnazija pastāvēja kādus 20 gadus. Aleksandra I. skolu organizācijas un iekārtas reforma ķēra arī Jelgavas akadēmisko ģimnaziiju, jo atcēla gandrīz visas viņas priekšrocības un deva arī jaunu nosaukumu — „*Gimnasium illustre*“. 1806. g. stājās spēkā jauni noteikumi, un Jelgavas ģimnazija tapa par vidējo mācības iestādi. 1838. g. „*Gimnasium illustre*“ pārdēvēja par „Kurzemes guberņas ģimnaziju“, bet mācības valoda gan vēl palika vācu līdz 1889. g., kad viņas vietā ievada krievu valodu. Pēdējais vācu direktors bija cand. phil. F. Fogels. Viņa laikā ģimnazijā mācījās Jānis Čakste. †

Kādu vēsturisku posmu pārdzīvoja mūsu tauta un zeme ap 70. gadiem pagājušajā gadsimtenī, to še netēlošu. Atzīmēšu tikai, ka ar pirmajiem vispārīgiem dziesmu svētkiem latvju tauta lielā sajūsmā uzsāka savu cīņas gaitu. Ar nelokāmu ticību un drosmi mūsu tautas ideālie vadoņi lasa un kopo spēkus. *Viņi savā cīņas karogā ieraksta tautas un tēvijas ideju*, no kurienes kā pirmsēklas izaug katras valsts suverēnitāte, katras tautas īpatnēja kultūra.

Šiem lozungiem kā tumša siena pretim rēgojās muižniecības vara, privilēģijas un toreizējās [vācu pilsonības šovinisms, šaursirdība. Šie sociālie kontrasti nu ievilkušies pagātnē uz mūžīgiem laikiem, bet toreiz tie bija kā nepārejama aiza.

Arī redaktors O. Grosbergs savās atmiņās par J. Čaksti saka: „Nepārejama aiza (eine tiefe Kluft) pastāvēja starp vācu un latvju tautības ģimnazistiem. Un ja arī klasē latvji un vāci dažkārt [satika draudzīgi, tad viņu ģimenes dzīvē nebija ne mazāko sakaru.“

Tas bija laikmets, kad topošai demokrātiskai latviešu

intelligencei arī šē Jelgavā nevarēja būt vēlēšanās idejiski sadraudzēties ar muižniecības un viņai tāpat idejiski tuvu stāvošo vācu pilsonības jaunatni. Mūsu tautas atmodas ideoloģija pārāk spēcīgi runāja uz savu jauno paaudzi, un atmodas gars to aizrāva nacionālās atsvabināšanas darbā vai, vismaz, uz skolas sola jau tā sāka gatavoties šim darbam.

No Jelgavas ģimnazijas bija jau nākuši redzami sabiedriski darbinieki, kā Alunāns, Barons u. c. Ap 70.—80. gadiem šē mācījās vairāki latviešu jaunekļi, un viņu vidū bija arī Jānis Čakste, ar kuŗu vienā klasē sēdēja tagadējie Dr. E. Dzintars un prāvests J. Reinhards. Ģimnazijā valdija ļoti stingrs vācu gars, ko visvairāk uzturēja un veicināja vēstures skolotājs Diderichs.

Latvju ģimnazistiem nācās izturēt ļoti nopietnu cīņu par šavu stāvokli un tiesībām ne tikai ar saviem vācu tautības līdzbiedriem, bet bija arī jāiekaŗo pavidagōgu līdzvērtīga cieņa un atzīšana. Visu šo pozīciju iegūšanā un apsargāšanā jo izcilus stāvoklis piederēja Jānim Čakstem.

Latvju ģimnazisti cīņas uzsāka par savas valodas tiesībām. Ģimnazijā bija aizliegts runāt latviski. Ar laiku nodibinājās ģimnazistu grupa ar J. Čaksti priekšgalā, kas nolēma savā starpā runāt tikai latviski.

Kādu rītu, atnācis skolā, Čakste skaļā balsī apsveicinājās ar saviem grupas biedriem latviski un prasīja: „Padod' man Horacu“. Uz to kāds vācu tautības ģimnazists atklie dzis: „Na — nu!“ — „Was willst du damit sagen?“ (ko tu gribi ar to sacīt) noprasījis Čakste. Tāds pārdrošs jautājums bijis arī pietiekošs iemesls izaicinājumam uz paukošanos. To Čakste arī aukstasinīgi pieņēmis un krietni sakavis savu pretinieku. Tāds „cīņas“ rezultāts beidzot apmierināja neiecietīgos vācu jaunekļus un turpmāk tie netraucēja latvjus viņu sarunās.

Bet bija vēl arī daži „kaunīgi“ latvju zēni. Tā Dr. E. Dzin-tars savās atmiņās raksta par šādu gadījumu. „Čakste un es saņēmām kādā starpstundā savā vidū vienu mūsu „kaunīgāku“ un bailīgāku biedru un, kādam vācu skolēnam garām ejot, jo stiprākā balsī, lai tas dzirdētu, runājām latviski. Bet mūsu biedrs kā bulta no mūsu vidus izlēca un aiz-skrēja projām.“

J. Čakstes laikā Jelgavas ģimnazijā mācījās vairāk kā 60% vācu tautības skolēnu, galvenā kārtā muižnieku dēli. Tie bija ļoti „pārgalvīgi“ pret latvju skolēniem, sevišķi tiem, kas nāca no laukiem un bija vienkārši apģērbti un neveikli savās kustībās. Vācieši tiem mēdza uzbrukt un beidzot pada-rīja viņu dzīvi tik grūtu, ka daži jutās piespiesti pat atstāt ģimnaziju. Arī pret šo parādību sāka uzstāties citi latvju ģimnazisti. Protams, ka nepalika bez incidentiem. Un arī te radās nepieciešamība vingrināties un mācīties apieties ar rapieriem. Ne vienu vien reizi J. Čakste tā aizstāvējis savu tautiešu tiesības un godu.

Latvju ģimnazisti, kas jau bija sākuši savā starpā organizēties, centās ārēji atšķirties no pārējo tautību sko-lēniem. To liecina zīmīgs sikums. Ģimnazistiem toreiz bija obligātoriskas mazas melnas cepurītes ar divām šau-rām zelta lentiņām apkārt. Latvju ģimnazisti uz J. Čakstes ierosinājumu par savu krāsu toreiz bija izvēlējušies pelēko un bija arī nolēmuši iet pelēkās cepurītēs ar tādām pat zelta lentiņām. Šo lēmumu tie arī izveda dzīvē.

Bet daudziem latvju ģimnazistiem Jelgavā bija reti svētīgs faktors, kas tos ievadīja savas kultūras izpratnē un nacionālos centienos. Tā bija „vakarnieku“ sapulcēša-nās pašizglītības nolūkos.

Tādi vakari Jelgavā pastāvēja jau labi sen, no 1861. gada. Sākumā tanīs pulcējusies visa toreizējā Jelgavas latvju

intelligence, kuŗas lielākā daļa bija ģimnazisti. Tā bija pirmā latviešu biedrība Jelgavā. Vēlāk tā pārvērtās par latviešu skolēnu biedrību, bet savu darbību tā turpināja agrāk uzsāktā garā. Sapulcēs valdija nopietnība un lietišķība. Iedzēršana nemaz netika pielaista, izņemot gada svētkus rudenī, kad sameta naudu sviestmaizēm un alum. Tādās reizēs vakarus pavadīja jautrākā kārtā ar runām un dziesmām.

Vakarniekiem bija pašiem sava bibliotēka — vesels skapis ar grāmatām, gandrīz vienīgi tikai tādām, kas attiecās uz latvju valodu un vēsturi, piem. visas latviešu vārdnīcas, Bilenšteina grammatika, Rūtenbergs, Merķelis, pilnīgs Latviešu draugu biedrības „Magazin“ krājums u. c. Bez tam tur uzglabājās vakaros nolasītie apcerējumi, referāti un albums, kuŗā bija sakopotas daudzu vakarnieku fotografijas. J. Čakstes laikā tur bija agrāko gadu darbinieku: Vēbera, Krišjāņa Kalniņa (vēlākais Rīgas latv. biedr. priekšnieks), Šlēziņa, Juŗa Alunāna, Pļavenieka, Klusiņa un dažu citu fotografijas.

Pirmo reizi J. Čaksti, kad tas vēl mācījās kvartā, uz latviešu ģimnazistu vakariem atvedis Daniševskis, kas pats jau bijis vecākā klasē. Toreiz vakarus noturējuši Lielajā ielā kādā mazā dzīvoklītī, kas piederējis Kundziņiem. Vakarnieku priekšnieks toreiz bijis Jānis Kundziņš (vēlāk doktors), bibliotēkārs Jānis Zanders (Dr. theol.). Šīs divi amatpersonas patiesībā noteica un vadīja vakarniekus. Pēc izbeigtas dienas kārtības Daniševskis ierosinājis sava līdzatvestā biedra uzņemšanu pulciņā. Pēc kādiem iebildumiem par to, ka vakaros pēc ievestas kārtības var piedalīties tikai triju pēdējo klasu skolēni, bet ne no ceturtās, kur mācījies J. Čakste, tas tomēr tai pašā vakarā uzņemts pulciņā.

Ikkatra pulciņa dalībnieka pienākums bijis pēc kārtas sagatavot rakstītu apcerējumu vai referātu un atsevišķi

runu. J. Čakstem tanī pat vakarā uzdevuši sagatavot runu nākošai sapulcei.

Viņš izvēlējās tematu: „Kurzemes hercoga Jēkaba kolonijas — Tabago sala un Gvinejas piekraste“. Labi sagatavojies, tas nākošā sēdē runājis droši un tekoši, atstādams patīkamu iespaidu un iegūdams vakarnieku vidū zināmu respektu.

Vakarnieku darbība turpinājās sekmīgi uz priekšu, iedama dziļumā un plašumā, pievilkdama arvienu vairāk līdzbiedru. Ģimnazijas administrācija zinājusi par vakaru sarīkošanu, zinājusi arī līdzdalībniekus. Pēdējiem bieži nācās izciest nepatīkšanas no vācu skolotāju puses un beidzot uz jau minētā Didericha priekšlikumu bija spiesti pulciņu likvidēt, jo citādi tos nepārcēla uz nākošām klasēm.

„Pēc apmēram 1 $\frac{1}{2}$ gada pārtraukuma,“ saka Dr. theol. J. Zanders, „mēs saņēmām drosmi un atjaunojām pulciņu no jauna, pie kam J. Čakste bija viens no drošākiem un uzticīgākiem dalībniekiem. Pulciņš turpmāk pastāvēja, jebšu mums no vācu puses bija jāpacieš dažādas nepatīkšanas. Man aizejot uz Tērbatu, Čakste turpmāk pulciņam palika par priekšnieku.“

Pēc Kundziņa aizbraukšanas no Jelgavas, vakarniekiem kā nelegālai un diezgan lielai biedrībai grūti bija atrast telpas. Paši dalībnieki dzīvoja panzijās, pa lielākai daļai vācu ģimenēs, kur nebija iespējams noturēt sapulces. Beidzot J. Čakste pierunāja savus vecākus noīrēt viņam ar jaunāko māsu mazu dzīvoklīti ar pašu saimniecību. Tā bija atrastas telpas vakarniekiem, un J. Čakste palika ne tikai par viņu priekšnieku, bet arī ideologu.

J. Čakstes ieskats bija tāds, ka katra latviešu ģimnazista pienākums ir iestāties vakarniekos, un kas šo pienākumu negribēja uzņemties, to arī vakarnieki nevarēja uzlūkot par savējo, bet gan par viņu ideoloģijas pretinieku.

Šie vakari uz jauniem patriotiem atstāja lielu iespaidu: viņi audzināja tālāko „jaunlatviešu“ paaudzi. Blakus ģimnazijas izglītībai, kur nebija ne mazākās vēsmas no mūsu garīgās pasaules, latvju topošā intelligence vispirms šē atrada pati sevi un noskaidroja savus augstākos pienākumus pret savu tautu un kultūru. Šo vakaru nozīmi nelaiķis prezidents kādā studentu biedrības „Austrums“ sapulcē izteica tā: *„Tur ieguvu garīgos ieročus pret toreiz tik uz mācīgo pārvācošanu, nostiprināju teorētiski to latvisko pašapziņu, kas bija iedzimta un vecāku mājā ieaudzināta, kā arī atradu uzticīgus domu biedrus, tā ka nejutos viens.“*

Vēl ģimnazijas laikā J. Čakste jau sācis darboties plašākā sabiedrībā. *Dr. theol. J. Zanders* savās atmiņās raksta: „Sekundā būdams, J. Čakste uzņēmās rīkot Kurzemes brīvības svētkus 30. augustā, ko svinēja ar lielu sajūsmu un milzīga ļaužu pulka piedalīšanos. Atminos vēl, ka viņš Širkenhāzera dārzā turēja dedzīgas runas.“

Uzcītīgi mācīdamies ģimnazijā un ar dedzību piedalīdamies vakarnieku sapulcēs, J. Čakste centās piesavināt arī krievu valodu, ko ģimnazijā nepasniedza. Šai nolūkā viņš iepazinies ar trim jauniem latvju virsniekiem: Jēkabu Miezeri, Jāni Tabaciņu un Juri Bruceri, kas kalpoja 114. Novotoržska pulkā, kas atradās Jelgavā. Viņu vidū J. Čakste arvienu centies runāt krieviski un pamudinājis arī savus līdzbiedrus piesavināties krievu valodu. Sevišķi čakli J. Čakste nodevis krievu valodas studijām pēdējā ģimnazijas klasē, jo bija nodomājis studēt Maskavā.

Tēvs dēla izglītībai līdzekļus neierobežoja. J. Čakste varēja ņemt arī papildu franču valodas un mūzikas — vijoles stundas, kā arī it bieži apmeklēt teātra izrādes. Tolaik Jelgavā bijis diezgan ievērojams vācu teātris. Jāni

Čaksti sevišķi sajūsminājušas Šekspīra drāmas un viņa it kā granītā izcirstie varoņi.

Ģimnazijā toreiz katrai klasei bijis savs karogs un karognesējs (Fahnenträger). Šo goda amatu arī J. Čakste kādus gadus savā klasē izpildījis. Ģimnazistiem pastāvējusi goda tiesa, kas nokārtojusi dažādus incidentus to skolēnu starpā, kas iepriekš bija apsolijušies atzīt tiesas lēmumus. Šo ģimnazistu sarakstā sastopams arī J. Čakstes vārds.

Aučī.

Par J. Čaksti kā ģimnazistu redaktors O. Grosbergs izsakās šādi: „Tuvāk Čaksti mācījos pazīt Pēteru Alunāna ģimenē, kur pavadīju kā ģimnazists 6 gadus. Čakste stāvēja tuvu Pēterim Alunānam un viņa brālim grāmattirgotājam Indriķim. Satiekoties vecais Alunāns ar J. Čaksti sarunājās par mirušo dzejnieku Juri Alunānu un citiem

literāriskiem jautājumiem. Toreiz J. Čakste bija slinks, ziedošs jauneklis. Ģimnazijā zinājām, ka tas ir „jaunlatvietis“, bet viņš skaitījās pie ieredzētiem latviešiem, varbūt tādēļ, ka labi runāja vāciski un ikvienā gadījumā prata uzstāties. J. Čaksti pazinu kā krietnu latīņu valodas pratēju un vispār kā labu skolēnu.“

Še jāatzīmē, ka J. Čakste, neskatoties uz savu noteikti latvisko orientāciju idejiskā sabiedriskā darbā, bija atradis dažus personīgus draugus arī vācu tautībā. Nav noliedzams arī tas, ka intelligentā vācu sabiedrībā uzņēmīgais jauneklis vēroja un piesavinājās vērtīgo.

Ģimnazijas kurss tuvojās beigām. Atlika nopietni gatavoties uz gala eksāmeniem. To ievērojot, J. Čakste atteicās no vakaru vadīšanas. Šo ainu notārs J. Kreicbergs tā attēlo: „Kamēr J. Čakste turēja atvadišanās runu, varēju to aplūkot. Viņa stāvs, izturēšanās, balss un runas veids atstāja impozantu iespaidu. Neviļus bija jānāk pie slēdziena, ka runātājs ir gudrs cilvēks, ar ļoti tikamām manierēm. Es novēroju, ka visi vakarnieki patiesi nožēloja J. Čakstes atteikšanos. Nevien latvju ģimnazistu starpā, vispārīgi visu skolas audzēkņu vidū J. Čakste intelligences ziņā ieņēma izcilus stāvokli. Jau toreiz viņa paziņas bija pārliecībā, ka J. Čakste ies tālu, ka viņam pieder nākotne.“

1882. gada pavasarī Jānis Čakste nobeidza Jelgavas ģimnazijas kursu.

Jāņa Čakstes studiju gadi Maskavā (1882.—1886.).

Liels vairums Jelgavas ģimnazistu savu izglītību turpināja Tērbatas augstskolā, klausīdamies vācu tautības profesorus. Jānis Čakste turpretim 1882. gada rudenī aizbrauca uz Maskavu un iestājās universitātes juridiskā fakultātē.

Vēlāk jautāts, kāpēc viņš braucis uz Maskavu, J. Čakste atbildēja, ka tur juridiskā fakultāte bijusi labāk nostādīta nekā Tērbatā un ka Maskavā darbojies arī mūsu nacionālās atmodas ideologs Krišjānis Valdemārs.

Abi šie motīvi pelnī mūsu ievēribu.

Toreiz Maskavas universitātes juridiskā fakultātē darbojās ļoti ievērojami mācības spēki: slavenais M. M. Kovaļevskis lasīja lekcijas ārvalšņu valsts tiesībās, Janžulis — finanču zinātnē, Čuprovs — tautsaimniecībā, Kolokolovs — krimināltiesībās, Bogolēpovs — romiešu tiesībās, Mūromcevs (toreiz vēl iesācējs, vēlāk Krievijas I. valsts domes priekšsēdētājs un Vīborgas uzsaukuma parakstītājs) — civiltiesībās, grāfs Komarovskis — starpvalstiskās tiesībās u. c. Minētie zinātnieki krievu profesūras saimē ieņēma izcilus stāvokli.

Kas attiecas uz otro J. Čakstes motīvu, kādēļ viņš braucis uz Maskavu, tad jāsaka, ka toreiz Tērbata bija vācietības citadele. Tur dominēja vācu jaunatne un vācu korporācijas. Mūsu intelligences vēsture rāda, ka vēl 80. gados daudzi latviešu studenti, iestājušies Tērbatā vācu korporācijās, drīz vien, kā Auseklis saka „savai tautai zūd kā vēži olās, aizmirst drīz, kas tauta, tēvija“. Ko vāci pie sevis nevarēja pievilkt, tos viņi dzīves ciņā samina, atņemot ikkuŗu iespēju atrast savā tēvijā darba lauku, jo toreiz Latvijā administratīvā vara un tiesas vēl bija vācu muižniecības rokās.

80. gados Maskava bija ievērojamāks centrs Krievijā nekā Pēterpils. Še iznāca laikraksti, kas noteica visu Krievijas kā iekšējo, tā ārējo politiku. Laikrakstu „Московскія Вѣдомости“ rediģēja pazīstamais Katkovs, kas bija monarchists *plus que le roi* (vairāk nekā pats ķeizars). Toreizējais Krievijas senāts, kas sastāvēja tikai no bijušiem gubernātoriem un augstākiem „čīnovniekiem“, Katkovam likās par sarkanu: senāts cenšoties it kā patstāvīgi rīkoties un netieši ierobežot monarcha absolūto varu. Un Katkovam bija milzīgs spēks.

Otrs spēks, kas noteica Krievijas politiku, bija slavofilu žurnāls „Русь“, ko kā redaktors parakstīja Aksākovs. Kā Katkovs ar Aksākovu Maskavā diriģēja, tā Pēterpilī to izpildīja. Viņu idejas toreizējai monarchijai likās gluži pareizas. Šie varas vīri necieta vācu muižniecību, kas toreiz pie galma un augstākos administratīvos posteņos spēlēja lomu.

Tādu situāciju izmantoja mūsu pirmais izcilus diplomāts Kr. Valdemārs. Maskava palika par nepieejamu bazi, no kurienes Kr. Valdemārs sāka gāzt Latvijā organizēto, stingro vācietību un atsvabināt mūsu tautu. Tur īstenībā tika gatavota tā Latvija, kas 80. gadu beigās un 90. gados sāka attīstīties visplašākā mērā. Valdemārs Maskavā veda ļoti plašu politisku darbību. Viņam bija labas attiecības ne tikai ar minētiem redaktoriem un liels iespaids uz tiem Baltijas jautājumos, bet arī pazišanās un sakari toreizējo augstmaņu aprindās, piem. ar pazīstamo kņazu Oboļenski.

Valdemārs ar aprīnojamu gudrību, neatlaidību un izveicību, izlietodams minētos sakarus, drupināja viduslaiku iekārtu, kuŗu „bruņnieciski“ Latvijā uzturēja un apsargāja vācu muižniecība. Senātora Manasēina 1882. gada revīzija

Latvijā un sekojušas vēlākos gados reformas, kas salauza vietējo muižnieku absolūto varu, — lielā mērā ir Krišjāņa Valdemāra nopelns.

Šo nevienlīdzīgo, bet vēsturisko cīņu pieminu tāpēc, lai rādītu, kādā laikmetā J. Čakste nonāk Maskavā un kādus iespaidus viņš saņem no sava idejiskā priekšteča — Kr. Valdemāra.

Tā redzam, ka J. Čakstem kā apzinīgam un lielāka virziena jauneklīms bijis dibināts pamats izšķirties par Maskavu.

Iebraucis Maskavā, J. Čakste meklē latviešu sabiedrību. Viņš atradis priekšā tikai kādus 8—9 latviešu studentus: mediķus Hartmani, Lasi, Butuli un Zandbergu, filologus Allažu un Preisbergu un juristus Mauriņu un Reinbergu. Lielākā daļa no šiem 80. gadu Maskavas studentiem nav vairs starp dzīvajiem. 1882. gadā pienākuši vēl kādi 7—8 studenti klāt. Daļa no viņiem piedalījusies „Maskavas vakaros“, kas tolaik pa sestdienām notikuši pie Brīvzemnieka. Šais vakaros pa lielākai daļai nolasīja kādu referātu un ziņoja par tekošiem politiskiem notikumiem. Šādi literāriski vakari pastāvēja jau agrāk, bet vairākus studentus viņi vairs neapmierināja, sevišķi J. Čaksti, kam aiz muguras bija padarītais darbs Jelgavas vakaros.

Studentu starpā sāka pieaugt arī nemiers par pabalsta izdališanu, kas ienāca no Latvijas caur Rīgas latviešu biedrību un kā izdališana bija Brīvzemnieka rokās. Tā kā J. Čakste nebija ieinteresēts pabalsta saņemšanā, tad viņš ierosināja pārrunas, ka pabalsta izdališanu vajaga reformēt. Drīz vien bija izlemts jauns naudas izdališanas veids, proti — izvēlēt komisiju, kurā būtu 3 vecāki maskavieši un 3 studenti, kas pabalstu negrib saņemt. Ar šo projektu J. Čakste 1883. gadā, Rīgai caurbraucot, ieradās pie toreizējā Rīgas latviešu biedrības zinību komisijas priekš-

sēdētāja Vēbera. Projektu apstiprināja un turpmāk tādā kārtā pabalstus arī izdalīja. Pirmajā tādā jauktā komisijā piedalījās Kr. Valdemārs, Kr. Barons un J. Velme, no studentiem — J. Čakste, Mauriņš un Allažs. J. Čakste šai komisijā palika līdz studiju beigām, jo viņam pabalsts nebija vajadzīgs. Naudas izdalīšana pēc tam gājusi tik gludi, ka komisijai atlicis vienkārši apstiprināt to, ko studenti savās sapulcēs bija jau izlēmuši.

Latviešu studentos bija nobriedusi doma par savas patstāvīgas biedrības nodibināšanu. Te jāatzīmē tas, ka lielākā studentu daļa bija pret statūtu izstrādāšanu, bet nosprieda organizēties tādā ziņā, lai kārtīgi noturētu sapulces, kur pārspriestu un izšķirtu savā starpā ne tikai vajadzīgos jautājumus, bet nopietna vērība tiktu piegriezta arī zinātnei un nacionālās kultūras parādībām.

1883. gada 31. oktobrī „Tatāru viesnīcā“, kas skaitījās toreiz par vienu no labākām, sanāca dibināšanas sapulce, kur piedalījās arī Krišjānis Valdemārs. Izpildīdami savu iepriekšējo lēmumu: ja reiz rīko, tad jāriko skaisti — sapulcējušos studentu vārdā vakaru atklāja J. Čakste. Starp daudzām runām atzīmējama Valdemāra nosvērtā, bet dziļas sajūsmas pilnā runa *par jaunās latvju intelligences augstākiem pienākumiem pret savu tautu un kultūru.*

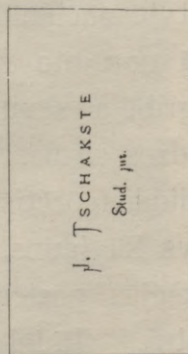
„Pie šīs studentu biedrības organizēšanas“, saka nacionālās atmodas laika darbinieks A. Bandrevičs, „un tās turpmākā dzīvē J. Čakste ņēmis vienmēr dzīvu dalību.“ Un tā tas tiešām arī bija.

Šī Maskavā nodibinātā studentu biedrība ilgus gadus pārdzīvoja nelegālu stāvokli. Biedru skaitam pieaugot, vēl Maskavā un vēlāk Rīgā no tās atdalījās atvases, kas pārvērtās par korporācijām-krāsnesējām. Bet neskatoties uz to, šī studentu biedrība, kas tagad Rīgā pazīstama kā

„Austrums“, visus šos gaŗos 44 gadus devusi intelligentus darbiniekus nacionālai kultūrai visdaŗādākās nozarēs. Un J. Čakste arvienu tuvu ir stāvējis „Austrumam“.

Par J. Čakstes darbību Maskavas latvieŗu studentu vidū notārs Kreicbergs, kas atbraucis uz Maskavu daŗus gadus vēlāk, raksta tā: „Iepazinies ar latvju studentiem, pārliecinājos, ka Čakstem visās svarīgās lietās bija noteicoŗais vārds, ka biedri viņu turēja par savu dabisko vadoni un reprezentantu. No viņa patiesi varēja ko mācīties. J. Čakstem bija ass, gaiŗš skats uz visām dzīves parādībām. Viss miglains, pārmērīgs, romantisks un izplūdis bija viņa reālam prātam nepieņemams un nepanesams. Tas instinktīvi tiecās pēc noteiktības, skaidrības un mēra“.

28. jūlī { Darbi: Kreicbergs - „Kronika“
 runas: Kneifs - „Kond. Alapka“, „Pilsētas un mape meŗos“?
12. okt. { Darbs: (Kārlim mat) Kolovrat: Napoleon. ka kare palda bema u
 runas: (Orē) Šantbergs: Prātes darps
26. okt. { Darbs: Danons
 runas: Kreicbergs - „Kans. rez. naves“
9. nov. { Darbs: Kārlim mat.
 runas: Wexleris
23. nov. { Darbs: Luskvigo
 runas: Hartmanis, Per Jollams

Gabalīņš no J. Čakstes studenta piezīmju grāmatiņas ar studentu literārisko vakaru tematiem un viņa vizītkarte.

J. Čakste jau ar pirmo gadu nodevās studijām ar retu uzcītību. Čakla lekciju apmeklēšana, akurātība un solida izturēšanās bija kā iemesls, ka viņš no nedaudziem

universitātē oficiāli saņēma ieejas karti kremlī uz Aleksandra III. kronēšanu.

Sevišķi dziļu iespaidu uz Čaksti atstājis profesors M. M. Kovaļevskis. Viņš reizē bijis ievērojams zinātnieks un labs profesors. M. M. Kovaļevskis nereti aicinājis ieinteresētos studentus pie sevis mājās, kur lielā zālē vienkārši, bet aizraujošā kārtā noskaidrojās dažādus jautājumus. No šīm sapulcēm J. Čakste ieguvis nopietnu ierosmi patstāvīgam zinātniskam darbam. Nopietnu vērību viņš piegriezis arī romiešu tiesībām, jo sevišķi tāpēc, ka to iespaids acīmredzams citkārtējos Baltijas likumos — tagad Latvijas civillikumos. Arī vairākus seminārdarbus J. Čakste strādājis romiešu tiesībās prof. Bogoļņepova vadībā un skaitījies pie tā par ļoti labu skolēnu. Diplomdarbam viņš tematu bija izvēlējis no romiešu tiesībām. Kārtīgi veicdams universitātes darbus un laikā likdams eksāmenus, J. Čakste studijas nobeidza paredzētos četros gados.

Maskavā J. Čakste iepazinās un nāca tuvākos sakaros ar latvju nacionālās kustības ciltstēvu un dzīves un politikas skolā norūdīto Kr. Valdemāru. Un jāsaka, ka Valdemārs arī gribēja savu cīņas garu un ideālus pārdēstīt jaunās paaudzes sirdīs. J. Čakste, kā zināms, bija labi sagatavots ne tikai teorētiski saprast Valdemāra centienus, bet bija gatavs kā jauns, spars un drosmes pilns kareivis nostāties priekšējās pozīcijās par savas tautas tiesībām un labāku nākotni. Tādēļ arī saprotami J. Kreicberga vārdi, ka „Valdemāra ģimenē Maskavā J. Čakste bija *persona gratissima* (ļoti iecienīts),“ tāpat arī tas, ka Kr. Valdemārs Jelgavā apmeklēja studentu — Čaksti. „Varēju nomanīt,“ saka J. Kreicbergs, „ka abu attiecības bija īsti draudzīgas, ka Valdemārs izturējās pret studentu Čaksti kā sev līdzīgu, ar cieņu un simpatiju.“

1925. gadā.

Justīne Čakste, dz. Vesere.

1890. gadā.

Jāņa Čakstes ģimene 1910. gadā.

Kr. Valdemāra cēlo iespaidu uz J. Čaksti raksturo viņa paša kādreiz studentiem-austrumiešiem sacītie vārdi: „Maskavā latviešu studenti strādāja, mācījās, lika eksāmenus, bet uzstādīja arī citu mērķi, kā Valdemārs uzsvēra, t. i. ziedot zināmu laiku arī vispārībai. Tas mūs pamudināja strādāt mūsu tautas labā. Tie bija jauki ideāli!“

Te mēs redzam, ka vecās paaudzes ideālists un latvju demokratijs bruņinieks Kr. Valdemārs savu asināto zobenu un pārbaudīto vairogu nodod jaunās paaudzes pārstāvim — ideālistam J. Čakstem cīņā par latvju tautas nākotni.

Arī tīri praktiskas dabas un taktikas jautājumus Valdemārs noskaidrojis nākošiem sabiedriskiem darbiniekiem. Viņš, pats vārda istā nozīmē revolūcionārs būdams pret vācu muižniecību Latvijā, diezgan negatīvi izteicies par krievu liberāļiem, proti: „Krievu liberālisms ir tik udeņains, nenoteikts, ka viņi paši nezina, ko tie dara. Krievu liberālisms ir kaut kāds X, par ko nevar teikt, ka viņš ir politisks faktors. Mums nekas cits nav vajadzīgs no krievu valdības, kā gāzt mūsu kakla kungus, kas nospiež mūsu tautu un dzimteni.“

Apbrīnojama ir bijusi Kr. Valdemāra izpratne un gaišredzība. Un vēl — 40 gadus atpakaļ.

No sacītā par J. Čakstes studiju gadiem Maskavā mēs redzam, ka viņš savus nospraustos mērķus, augstskolu izvēloties, ir sasniedzis: ieguvis solidu profesijas izglītību un Krišjāņa Valdemāra darba skolā padziļinājis savas zināšanas sabiedriskā un politiskā laukā, gaiši apzinādamies tos ideālus, kam ziedot savu mūža darbu. Protams, ka Maskava kā Krievijas kultūras centrs paplašināja jauneklā redzes aploku vēl ārpus universitātes sienām un mākslas iestādes izdaiļoja viņa garu.

Jānis Čakste Kurzemes līdumā (1886.—1915.).

1886. gadā J. Čakste nobeidza Maskavas universitāti. Tai pašā gadā viņš pārnāca uz Jelgavu un iestājās kā tiesamatu kandidāts jaundibinātā Kurzemes guberņas prokuratūrā pie prokurora Mjasojēdova, ko vēlākā laikā iecēla par Krievijas senātoru.

Prokuratūras darbu nezinātājs droši vien to iedomājas tikai no tumšās un ļaunās puses. Te patiesība tikai pa daļai. Prokuratūrā rodas reti plaša iespēja ieskatīties ne tikai sadzīves dubļos, bet arī sabiedrības locekļu neatlaidīgās cīņās par savām dabiskām tiesībām, ko zināmā laikmetā valdošā vara neatzīst. Šo vārdu patiesību spilgti raksturo šāds gadījums, ko novērot un arī iztulkot nācās jaunajam juristam J. Čakstem. — Engures ezera apkārtnē bija izcēlušies zemnieku „nemieri“ sakarā ar zvejas tiesībām, kur muižnieku privilēģijas un pārestības zemniekiem bija palikušas galīgi nepanesamas. Muižnieki centās lietu pataisīt par zemnieku nopietnu sacelšanos pret pastāvošu kārtību. Lietu uz vietas noskaidrot bija izbraucis prokurors Mjasojēdovs un līdzī kā tulku paņēmis J. Čaksti. Pateicoties J. Čakstem kā labam zemnieku domu un vārdu pārtulkotājam un muižnieku patieso nodomu izskaidrotājam, humanais Mjasojēdovs lietu likvidēja, un zemniekiem par „sacelšanos“ nekāds sods vairs nedraudēja.

J. Čaksti valdzināja plašāka sabiedriska darbība. Kurzeme un Zemgale bija jau devušas viņam vairākus slavenus priekštečus. Tādēļ jaunības spara pilnais J. Čakste nevarēja izvēlēties labāku līdumu kā savu Zemgali un Kurzemi. Toreizējos apstākļos darbs biedrībās bija labākais un gandrīz vienīgais veids „kaisīt sēklu laikmeta vagā“. To izvēlas arī J. Čakste. Šo savu jaunības pārlicību viņš vēl

vēlākos gados uzsvēra, sacīdams, ka mūsu valsts izaugusi no biedrībām; katrs, kas ko dara biedrībā, dara valstij.

1888. gadā J. Čakste izstājas no prokuratūras un pierakstās par zvērināta advokāta palīgu. Gadu pirms tam viņu ievēlēja par priekšnieku visas trīs vietējās latviešu biedrības: Jelgavas latviešu biedrība, Kurzemes biškopības biedrība un Jelgavas Sarkanā Krusta komiteja. Tik vienprātīga Čakstes „savaņģošana“ jau vien liecina, ka viņa vārds toreiz bijis Jelgavas latviešu sabiedrībā pietiekoši populārs. Minētās biedrības, uzticēdamās savam jaunajam priekšniekam, cerēja viņā atrast enerģisku un nopietnu darba darītāju.

Šo nopietnību un dedzību — strādāt ne atsevišķas grupas, bet *tautas* labā, liecina J. Čakstes runa pēc ievēlēšanas Jelgavas latviešu biedrībā. Viņš savai runai kā tematu ņem sen dzirdētos, sirmos vārdus: tā zeme, kur tu stāvi, ir svēta; bet viņiem toreizējos apstākļos bija plaša vēriena nozīme.

Dāvāto sabiedrības uzticību J. Čakste arvienu augsti ir respektējis. Ar nopietnu darbu un nosvērtu taktu viņš vispirms ienes Jelgavas latviešu biedrībā lielāku saprašanos, tā nolīdzinādams agrākās iekšējās nesaskaņas. Visas Jelgavas latviešu biedrības nākamajos gados vienotiem spēkiem ķeras pie darba, katra nododamās savam tiešam uzdevumam. Bet nāk arī gadījumi, kur visas tās apvienojas lielākā darbā. Šo vienprātību raksturīgi atzīmē Jelgavas sabiedrisks darbinieks P. Juraševskis, allaž uzsvērdams: „Mēs jelgavnieki nestrīdējamies.“

Jelgavas latviešu biedrība, pulcēdama ap sevi ne tikai pilsētas, bet arī apkārtnes latviešus, sevišķi plašu un intensīvu darbību attīstīja J. Čakstes laikā. Par viņa neapšaubāmām organizatora spējām liecina daudzās komisijas, kur izpaudās biedrības darbība. Nodibinājās zemkopības

nodaļa, kuŗas darbība plaši attīstījās, un vēlāk no tās izauga patstāvīgā Jelgavas lauksaimniecības biedrība. Bija noorganizētas vēl teātra un derīgu grāmatu apgādāšanas komisijas. Periodiskās teātra izrādes lielā mērā veicināja ne tikai uzsākto biedrošanos, bet arī idejiski iespaidoja sabiedrību. Sastādījās arī orķestris, kas vēlāk ap sevi pulcināja mazos, pa Kurzemes pagastiem izkaisītos orķestrus un tad kopīgi uzstājās biedrības svētkos un arī ceturto dziesmu svētkos.

Izcilus notikums bija katru gadu sarīkotā brīvlaišanas svētku svinēšana 30. augustā. Jelgavas latviešu biedrība ar J. Čaksti priekšgalā šim tautas svinībām piedeva sevišķi svinīgu raksturu. Drīz vien 30. augusta svinēšana pārvērtās par plašiem nacionāliem svētkiem, kur uzstājās dziedātāju koŗi (dažkārt pāri par 3000 dziedātāju) pat no attālākiem Zemgales-Kurzemes pagastiem un apvienotie lauku orķestri.

Šais svētkos lasīja attiecīgus apcerējumus un turēja runas. Viņās mēģināja iepīt, cik to apstākļi atļāva, kādu politisku domu. Dziedamo dziesmu teksti un runās paslēptie politiskie motīvi bija vienīgie līdzekļi un iespēja atklāti iespaidot tautu. Par tikko minēto K. Krasta kgs kā vecs jelgavnieks savās atmiņās raksta: „Toreizējā biedrības priekšnieka J. Čakstes dzirkstošās runas spēja sajūsmināt katru klausītāju patriotismā un sabiedriskā darbā.“

Šos gadījumus izmantoja arī J. Čakstes izdotā un vadītā „Tēvija“. 1891. gadā, aprakstot 30. augusta nacionālos svētkus, viņa, starp citu, raksta: „... Novārgušā tauta sajuta jaunu dzīvības spēku: brīvībā viss sāka atmosties, zelt un nest augļus. Gadiem nākot un ejot, latvieši pierādījuši, ka šis dzīvības spēks jo raženi strādā un nepagurst. Darbīgais gars rada izturību, ja grūtumi jāpārvar;

tas neļauj stāvēt uz vietas, bet skubināt skubina: *arvienu uz priekšu!* Cik jauki un brangi tādejādi stiprināties vienprātībā, saderībā, izturībā, vīrestībā, kas ir brīvības pamākumi. Cienīsim īsto gara brīvību, tad nenogursim, bet ar jaunu spēku strādāsim joprojām.“

Tik cēlām domām un vārdiem bija liels iespaids tautā.

Uz Kurzemes brīvības svētkiem Jelgavā latvieši sara dās no visām Kurzemes malām, gan Vidzemes, gan arī no tāliem Krievijas vidiem. Jelgavā ikgadus svinētie brīvības svētki bija lielākais kurzemnieku biedrošanās un nacionālo ideju izplatīšanas un audzināšanas faktors viņos nebrīvajos laikos. Šo svētku cildenā gara radītājs ilgus gadus ir bijis Jānis Čakste. Viņš pašreizēji un ar sajūsmu tālā „laikmeta vagā kaisijis graudus, kas tikai tautas nākamībai atnes rasmīgu zelmeni.“

Brīvības svētki deva iespēju sastapties, domas pārmainīt un iegūt jaunus ierosinājumus daudziem biedrību darbiniekiem. Te J. Čakste bija vadonis un ideoloģijas radītājs. Pieņemtie goda mielasti bija vieta, kur dedzīgos vārdos noskaidrojās turpmākais darbības posms. Zināmā mērā to raksturo miertiesneša Strēlerta kga atmiņa. Viņš raksta: „Tas notikās kādos 30. augusta svētkos Jelgavā. Kā parasts, tur piedalījās koncertā vairāki lauku koņi. Mēs kādi 8—10 jaunekļi no Džūkstes pieteicāmies svētkos kā dubultkvartets. Man vajadzēja uzņemties vadīšanu. Toreiz — ap 35 gadu atpakaļ — biju vēl jauneklis, bet pārējie koņu vadoņi bija vai nu vidējos vai pāri pusmūža gados. Koncerts izdevās labi. Pēc tam notika goda mielasts, koņu vadoņiem piedaloties. Visi koņu vadoņi bija sanākuši mielasta telpās, un Čakstes tēvs kā biedrības priekšnieks lūdza visus pie galda. Pamanīdams mani, viņš pienāca

klāt un uz mani teica: „Jums kā jaunākajam vadonim jāšēd man blakus.“

Nelīdzēja nekāda atteikšanās, un man vajadzēja sēsties goda vietā. Vēlāk Čakstes kungs izteicās, ka to viņš darījis ar nolūku, lai radītu jaunajos sabiedriskos darbiniekos vairāk censības.“

Vairāku personu atmiņas liecina, ka J. Čakste sevišķi uzmanīgs bijis pret jauniem darbiniekiem. Arī ikdienas dzīvē viņš to ievērojis. Pats kā advokāts Jelgavā darboties, J. Čakste šē centās saistīt pēc iespējas vairākus intelligentus, arī advokātus. Par tādu soli mūsu pekūniārā ikdiena paraustītu tikai plecus, bet J. Čakstem bija *ideāli*, kuŗu sasniegšana vai vismaz tuvināšana panākama daudzu kopotiem spēkiem un, varbūt, tikai paaudzēs. Tādēļ Jānis Čakste ar retu mīlestību kopojis un vienojis sabiedriskos spēkus, intuitīvi nojauzdams šī spēka nepieciešamību savas tautas nākotnē.

1891. gadā J. Čakstes personīgā dzīvē ievirzījās jaunās sliedēs — viņš apprecēja Justīni Veseres jaunkundzi. Viņas dzimtene gan ir Piebalga, bet tanī laikā Veseŗu ģimene dzīvoja Rīgā. Pirmo reizi viņa ar J. Čaksti iepazīsinies Rīgas jūrmalā — Melluŗos. Jaunavai šī iepazīšanās sevišķi darījusi prieku, jo Čakste Jelgavā bijis tas pats, kas Krišjānis Kalniņš Rīgā, par kā plašo darbību Rīgas latvieŗu biedrībā viņa ļoti sajūsminājusies.

Ka J. Čakste savā dzīves biedrē bija atradis īstu draugu, to arvienu liecināja tā [apbrīnojamā attiecību harmonija, kas valdīja viņu starpā un ko novēroja ikviens, kam bijusi izdevība kaut laiciņu pabūt viņu namā.

Pēdējo gadu dzīvē Valsts Prezidenta pilī šai ziņā nevarētu būt tik raksturīga, un tādēļ es citēŗu mūzikas prof. L. Bētiņa atmiņas: „Ceturtos vispārīgos dziesmu svētkos

(1895.) Jelgavā Čakstes kgs bija jau apprecējies. Mēs ar tēvu bijām uzlūgti pusdienās. No liela svara tas, ka toreiz J. Čakstes nams bija, laikam, priekšzīmīgākais Latvijā. Pieņemt viesus un klāt galdu var dažādi. Es ar prieku atminēšu, ka Čakstes kga pajumtē viss bija priekšzīmīgi.

Priekš manis kā mākslinieka bija no svara, ka Čakste ar kundzi ne tikai izturējās laipni, bet runāja bez mazākām „manierēm“ — mierīgi un katram patikami. Pieminēšu vēl, ka Čakstes kundze bija jauna, lielā mērā stalta un apbrīnojami skaista.“

To biedrību aprindās, kur J. Čakste ar tik lieliem panākumiem darbojās, zināmā mērā bažījās, ka ar priekšnieka apprecēšanos viņa darbība atslābs. Šīs bažas tomēr nepiepildījās: Čakstes kundze, cik spēdama, vīru pabalstīja viņa uzsāktā darbā un bieži pati ziedoja laiku sabiedriskam darbam, sevišķi J. Čakstes sarīkotos IV. dziesmu svētkos un Jelgavas Sarkanā krusta komitejā.

J. Čakste 90. gados bieži no Jelgavas izbrauca uz laukiem gan kādas biedrības atklāšanas svētkos, gan izcilus gadījumos. Daudzas Kurzemes biedrības tik draudzīgi izturējās pret J. Čaksti tādēļ, ka viņš veicināja šo biedrību nodibināšanos, gan izstrādādams viņu statūtus, gan būdams palīdzīgs to apstiprināšanā, protams, bez atlīdzības. Vairākās Kurzemes biedrībās viņš jau bija ievēlēts par goda biedru.

Pēc triju vispārīgo dziesmu svētku nosvinēšanas Rīgā (1873., 1880. un 1888. gadā) Kurzemes lauku biedrības sāka kategoriski pieprasīt, lai tādus svētkus reizi sarīko arī Jelgavā, kā Kurzemes centrā. Sākumā Rīga — Rīgas latv. biedrības personā — tam negribēja piekrist. Te nu J. Čakste darīja visu iespējamo, lai ceturkie dziesmu svētki notiktu Jelgavā. Pats par sevi saprotams, ka viņš vēlējās Jelgavu izcelt kā visas Kurzemes-Zemgales sabiedriskās kustības

centru un vēl lielākā mērā kurzemniekus sajūsmināt savā uzsāktajā nacionālās kultūras darbā.

Lai šo mūsu tautas vēstures posmu labāk saprastu, tad pārīis vārdos jāatgādina, ka 90. gadu vidū Latvijā sākās noteikta un neatlaidīga pārkrievošana. 1885. gadā kā senā-tora Manasēina revīzijas rezultāts parādījās daži reformu likumi, piem. skolu reforma. Līdz tam laikam visa vidus un augstskolas izglītība mūsu tēvijā bija jāiegūst vācu valodā, arī Vidzemes draudzes skolās mācības valoda bija vācu. No 1885. gada par mācības valodu skolas likums nosacīja krievu valodu. 1889. gada likums sagāza visas agrākās vietējo vācu tiesu iestādes, ievēzdams jaunas tiesu instances ar krievu valodu un krievu tiesnešiem. Šīs pārīis reformas vien jau rāda, ka organizētā vācietība mūsu tēvijā bija jau stipri cietusi. Bet viņas vietā nāca krievu gars un vara. Šo maiņas laikmetu vajadzēja izmantot nacionālo spēku modināšanā un audzināšanā. Un še neatsverama nozīme sevišķi III. un IV. vispārējiem mūsu dziesmu svētkiem.

Mēs redzam, ka J. Čakste, uzstādamies par dziesmu svētku sarīkošanu Jelgavā un uzņemdamies viņu organizēšanas pūles, ir ļoti labi sapratis vēsturisko apstākļu konjunktūru un sava lielā darba nozīmi tautas liktenī.

Lai varētu svētkus sarīkot, J. Čakste Jelgavas latv. biedrības vārdā lūdza atvēli tos noturēt 1895. gadā, t. i., kad Krievija posās svinēt Kurzemes simts gadu pievienošanas svētkus. Kā redzams, bija piemērots gadījums, un krievu valdībai bija neērti liegt atvēli, lai gan muižniecība darija visu iespējamo dziesmu svētku aizliegšanai. Grūto stāvokli K. Krasta kgs raksturo tā: „Kad svētku rīkošana gāja pilnā gaitā, Kurzemes muižniecība kā odzes dzelta saslējās pret tiem un bija griezusies pie toreizējā Kurzemes gubernātora Sverbējeva noliegt svētkus. Saprotams, ka

Augšējā rindā (no kreisās): 2. K. Pauluks, 4. C. Birkhāns, 5. Pav. Jurjāns, 3. rindā: 7. M. Gobiņš, 8. J. Čakste, 10. Jur. Jurjāns 2. rindā: 1. Pavasaru Jānis,
2. J. Bisenieks, 7. E. Vīgners.

Atsevišķa grupa no IV. dziesmu svētkiem.

M. Osolinsch
Widjemes.

J. Hreizbergs
Korjemes.

A. Bremers
Widjemes.

Fr. Grosswalds
Rigan.

Fr. Trašuns
Witebani.

J. Tschakste
Korjemes.

Krievijas I. valsts domes latvju deputāti.

gubernātors pret muižniecības gribu nedrīkstēja rīkoties, un divas nedēļas pirms svētkiem tas doto atļauju atsauca (aizlieguma formālais iemesls — divi choleras sērgas gadījumi Ilūkstes apriņķī). Biedrībai rīkotājai un tās priekšniekam J. Čakstem personīgi zaudējumi celtos milzīgi. Cits viņa stāvokli būtu atmetis, varbūt, ar roku šai lietai, bet J. Čakste devās ceļā uz Pēterpili un ar Visendorfa palīdzību iespaidoja iekšlietu ministru, un atvēle bija rokā.“

IV. vispārīgos dziesmu un mūzikas svētkus nosvinēja lielā sajūsmā. Vecā Jelgava pa saviem 700 pastāvēšanas gadiem vēl nebija piedzīvojusi tik lielu ļaužu saplūdumu, kurus apvienoja dziesmu vara un liela, dziļa nojauda par labāku nākotni, kam nenovēršami jānāk. J. Čakste savā atklāšanas runā iecerēto nākotni simbolizēja dziesmu garā, „tas latvju tautā vēl arvienu atrod mīļu mājas vietu, to nespēj iznīcināt nedz laiku grūtumi un aukas, nedz cilvēku nelabvēlība.“ Šo sajūsmas un nesalaužamas ticības garu no jauna tūkstošiem latviešu aiznesa katrs savā pagastā, savā mājā. Latvju tauta bija sasaukusies un morāliski stiprinājusies, kā dzejnieks Pumpurs saka „no jauna gaismotā garā, no jauna iet brīvības karā!“

Svētku kuplā izdošanās un visu šķēršļu varonīgā pārvarēšana vēl vairāk pacēla J. Čakstes labo slavu un popularitāti pāri Kurzemes līdumam arī Vidzemē. Viņš kļuva latvju tautā iecienīts un iemīļots atklātības darbinieks. Kā zināms, šiem svētkiem viņš nesa arī lielus upurus no savas personīgās rocības, piemaksādams ap 4000 zelta rubļu.

Plašākam sabiedriskam darbam J. Čakste ieguva nepieciešamo ieroci — laikrakstu. Viņš atpirka no Dr. Buļļa nedēļas laikrakstu „Tēvija“ un ar 1888. gada 1. novembri to sāka parakstīt kā izdevējs un atbildīgais redaktors.

1907. gadā pēdējo atbildību pārņēma pagaidu redaktors K. Graudiņš, jo J. Čakstem Vīborgas uzsaukuma parakstīšanas dēļ bija ņemta tiesība būt par atbildīgo redaktoru. Laikraksts iznāca līdz pat pasaules karā. Jelgavā vēl iznāca „Latviešu Avīzes“, kas kā vecs laikraksts bija diezgan plaši pazīstamas. Bet tās bija muižniecības ideoloģijas paudējas un pēdējās kalpībā. Muižnieki, ieņemdami augstākos administratīvos amatus guberņā, deva pagastu valdēm un tiesām rīkojumu visus sludinājumus nodot vienīgi „Latviešu Avīzēm“. Mūsu tautieši bija spiesti sludinājumu dēļ pabalstīt muižnieku laikrakstu.

J. Čakstes vadītai „Tēvijai“ bija gluži pretēji uzdevumi — cīnīties pret muižnieku visspēcību. Protams, ka toreizējos apstākļos nedēļas laikraksts nevarēja būt diezin cik spēcīgs ierocis, bet, pārskatot mūsu dienās „Tēvijas“ gadu gājumus, redzam, ka te ir izskanējusi stipra un noteikta balss par latviešu beztiesisko stāvokli, pret ceļu klaušu netaisnību un citām muižniecības privilēģijām. „Tēvija“ daudz raksta par lauksaimniecības jautājumiem, piegriežot sevišķu vērību mazgruntniecībai un sīkgruntniecībai. It bieži sastopam pašā J. Čakstes rakstus par dažādiem juridiskiem jautājumiem, kas ienes vajadzīgo skaidrību laucinieku tiesiskajā dzīvē. Sevišķi atjautības pilni ir viņa gada pārskati par plašāko sabiedrisko dzīvi.

„Tēvijas“ izplatīšana tautā jūtami pavairojās ap 90. gadiem. Par to K. Krasta kgs raksta: „Pēc 1889. g. tiesu reformas ieviešanas par Jelgavas apriņķa zemnieku lietu komisāru nāca latvietis Stirna. Viņš izdeva pagastu iestādēm cirkulāru, ka tās drikst oficiālos sludinājumus nodot kaut kuram laikrakstam. Pagastu valdēm pietika ar šo mājienu. „Latviešu Avīzes“ jau sāka nīkt... Šos panākumus pieskaitu redaktora Čakstes nopelniem.“

Ap gadsimteņa maiņu „Tēvija“ bija ļoti populārs laikraksts ne tikai visā Kurzemē, bet viņu lasīja arī Vidzemē.

Ka J. Čakste ar savu laikrakstu ieņēmis ievērojamu stāvokli mūsu presē, liecina tas fakts, ka īsi pirms Krievijas pirmās revolūcijas apvienotā latviešu avižniecība sūta viņu un redaktoru M. Ukstiņu uz Pēterpili izkarot latviešu preseī brīvo vārdu. 1905. g. 22. februārī viņus pieņem preses likuma pārstrādāšanas sevišķas padomes priekšnieks Kobeko un apsolās uzaicināt latviešu preses pārstāvjus uz sēdi, kad pārrunās viņu lietas.

Sevišķi izcilus nopelni J. Čakstem ir neatlaidīgā cīņā par agrāro reformu Latvijā. Šī jautājuma atrisināšana ir bijusi un zināmā mērā vēl paliek par mūsu sadzīves nopietnāko jautājumu.

Latviešu 1817./19. gados iegūtā „putnu brīvība“ bija brīvība tikai pa daļai. Ilgu laiku par latviešu reālo mērķi bija palikusi zemes iegūšana pašu tēvijā. 70.—80. gados zemi dzimtīpašumā dabūja tikai neliela latviešu daļa — tie, ko tagad saucam par vecsaimniekiem. Mūsu tautas lielais vairums palika bez zemes, jo muižniecība ikkatrā pagastā visus auglīgos un saulainos klajumus bija ieskaitījusi savās neaizķaramās latifundijās. Dažos pagastos bija arī paprāvas kroņa zemes.

Par nenormāliem agrāriem apstākļiem Latvijā cīņu uzsāka Kr. Valdemārs un viņa ideoloģijas atbalstītāji, sevišķi Andrejs Spāģis. (Viņa raksts „Brīvo zemnieku apstākļi Kurzemē“.) Par tiešu šo atmodas laikmeta darbinieku cīņas turpinātāju vēlākā laikā palika J. Čakste. Viņš gadiem ilgi bija uzstājies gan tiesas procesos, dažādās runās, gan „Tēvijas“ slejās — kur un kā vien varēdams — pret muižnieku privilēģijām, t. i. pret medību, dzirnavu, fabriku,

degvīna u. c. monopōliem. Bet muižnieku privilēģiju cietoksnis nebija viegli ieņemams.

J. Čakste Jelgavas latviešu biedrībā pirmais uzsāka propagandēt ideju par neatliekamu agrāriekārtas reformu. Vēl Maskavā kā students būdams, viņš bija iesācis, Valdemāra ierosināts, studēt Latvijas nenormālo agrārjautājumu. Kādreiz Valdemārs J. Čakstem iedevis kādu „Lib. Zeit.“ numuru, kuŗa rakstītājs apgalvojis, ka, „nodibinot Kurzemē mazgruntniecības, tiktu radīti tikai zirgu zagļu perekļi.“ To, saprotams, rakstīja muižnieku privilēģiju „sparīgs“ aizstāvis, nojauzdams neizbēgamu cīņu un parādīdams nopietnu argūmentu trūkumu.

1902. g. finanču ministrs grāfs Vite, būdams savas varas augstumos un vēlēdamies pacelt lauksaimniecību, bija panācis, ka gubernātoriem tika dots rīkojums noturēt lauksaimniecības un rūpniecības apspriedes. Kurzemes toreizējais gubernātors Sverbējevs šo rīkojumu iztulkoja tā, ka konferencē var piedalīties tikai lielgruntnieku pārstāvji. J. Čakste, informēts par tādu gubernātoru nodomu, pēdējam aizrādīja, ka apspriede un tās lēmumi būtu pilnīgāki, ja tiktu uzaicināti arī mazgruntnieku pārstāvji. Beidzot Čakste to arī panāca. Gubernātors uzaicināja mazgruntnieku pārstāvjus no visiem Kurzemes apriņķiem, tā ka Jelgavā sanāca vēl nepiedzīvots „zemes parlaments“. Te piedalījās no aicinātiem 40 lielgruntniekiem 23 un no 40 mazgruntniekiem — 35 un vēl daži valdības resoru pārstāvji. Mazgruntnieku pārstāvjos, starp citu, bija J. Čakste, A. Stērste, J. Kreicbergs un J. Bisenieks.

Mazgruntnieku pārstāvji J. Čakstes vadībā iepriekš noturēja apspriedes un pēc karstām debatēm vienojās par savām prasībām.

Gubernātoru sasauktās konferences dienas kārtībā

1902. g. 28. un 29. oktobrī bija zemniekiem sāpīgas lietas, kā ceļu, medību u. c. jautājumi, un oficiāli pirmo reizi tika aizkustināts jautājums par bezzemnieku apgādāšanu ar zemi. J. Čakste kā mazgruntnieku līderis centās izmantot gadījumu un iegūt kaut kādus panākumus.

Šīs konferences dalībnieks notārs J. Kreicbergs, atceroties toreizējās cīņas, saka: „Oficiālās sēdēs kopā ar lielgruntniekiem mazgruntnieki pa lielākai daļai panāca, ko bija iepriekšējās apspriedēs nolēmuši. Čakstes pašreizējās situācijas izpratne veicināja konferences rezolūcijas mazgruntniekiem par labu.“ Skolotājs J. Skurbe šo pašu gadījumu tā papildina: „Pēc konferences man atgadījās darīšanās ierasties pie Bikstu barona Ropa. Barona kungs man sāka arī stāstīt par J. Čakstes lieliskajām runas dāvanām izteikt skaidri un pārlicinoši savus ieskatus, ka pat viņa lielākie oponenti nespējuši tam nekā nopietna atbildēt.

Tādu liecību par J. Čakstes kungu nodeva vīrs, kas daudzos reformas jautājumos nevarēja piekrist viņa ieskatiem, bet kas tomēr mācēja cienīt J. Čakstes lielo tautas mīlestību.“

1903. g. ap Ziemsvētkiem Baltijas domēnu valdes priekšsēdētājs uzaicināja J. Čaksti uz ierosināto agrārjautājumu apspriedēm. Šo apspriežu sekas bija tās, ka sāka atsvabināt dažas kroņa muižas no agrākiem kontraktiem un dalīt latviešu bezzemniekiem. Te jāatzīmē, ka agrākie kroņa muižu arendātori ar latvieti Jēkabmuižas arendātoru priekšgalā sūtīja petīciju uz Pēterpili, lai nepielaiž muižu dališanu bezzemniekiem. Arendātoru lūgums tur zināmā mērā atrada arī dzirdīgas ausis.

Kādus gadus vēlāk Kurzemē atvēra valsts zemes banku, kas uzpirka muižas un izdalīja tās tikai krievu zemniekiem. Pēc 1905. g. notikumiem daudzi vācu lielgruntnieki sāka ievest vācu kolonistus savās muižās. Kā krievu, tā vācu

kolōnisti apdraudēja mūsu zemi un tautas nākotni. Agrārjautājumā sākās jauns cīņas posms, un J. Čakste bija atkal pirmās rindās, — bet tagad jau kā Krievijas I. valsts domes deputāts.

Upurēdams daudz laika un enerģijas plašam sabiedriskam darbam, J. Čakste bija ieguvis izcilus stāvokli arī advokātūrā. Studiju gados viņš bija piegriezis nopietnu vērību civillietām un ļoti labi pārzināja vietējos civillikumus. Vēlāk zemnieku prāvās ar muižniekiem, ko Čakste labprāt uzņēmās vest, viņam sevišķi nācās izstudēt muižnieku privilēģijas un viņu vēsturi. Piemēram, ievēdot jaunu principu, ka visiem servitūtiem jābūt ierakstītiem zemes grāmatās, noteica, ka tas jāizdara 2 gadu laikā. Zemnieku mājām bija servitūttiesības braukt mežā pēc malkas. Zemnieki laikā šīs tiesības, protams, neierakstīja, un tās gāja zudumā. „Šī piezīme latviešiem maksājusi miljoniem“, bijuši advokāta J. Čakstes vārdi.

Kā advokāts J. Čakste Jelgavā bija palicis populārs krimināllietās, piem. Immerfreiņa nogalināšanas lieta, tad 1905. g. revolūcionāru aizstāvēšana kaņātiesā, Dobeles pag. vietnieku lieta latviešu valodas dēļ u. c. Civillietās raksturīgi tas, ka „vekseļu lietu“ vešanu viņš ne labprāt uzņēmies.

Pret 1905. g. kustību J. Čakste nebija un nevarēja būt vienaldzīgs, bet kad viņš redzēja, ka Krievijā revolūcija nav sagaidāma un ka Latvijā tai draud traģiskas sekas, viņš palika apdomīgs. Ir liecības, ka J. Čakste gatavojies uz varbūtējām pārmaiņām. Jelgavnieks Ž. Jākobsona kgs raksta: „1905. gadā, kad cerējām redzēt Latviju autonomu, mēs kādu nakti sapulcējāmies J. Čakstes dzīvoklī 17 personas un izstrādājām programmu Latvijas autonomijai. Cik atminu, bija 15 prasības. Vēlāk, reakcijai iestājoties, visi šīs sapulces dokumenti tika iznīcināti.“

Te vēl jāatzīmē, ka J. Čakste visiem spēkiem centās aizstāvēt revolūcijā cietušos latviešus, izskaidrodams jaunieceltam ģenerālgubernātoram Bēkmanim, ka muižnieku izdaudzinātā revolūcija patiesībā ir tikai plašāki agrāra rakstura nemieri.

Vecākai paaudzei 1905. gada notikumi palikuši dzīvā atmiņā, kaut gan pēc viņiem daudzkārt augstākas vēstures bangas uzsita pasaules kaŗš un Krievijas divkārtējā revolūcija. 1905. gads sākumā bija neaptveramas varbūtības, skaistāko cerību un karstu gaidu pilns gads. Bet Krievijas vēsturiskais plūdums aizgāja savā gultnē, neattaisnodams uz viņu liktās cerības. Latvijas vēsturē 1905. g. vēlākie notikumi ierakstīja drūmu lapu. Nepiepildījās arī Zemgales līdumnieka J. Čakstes vēlēšanās redzēt autonomo Latviju ar savu pārvaldes iekārtu, skolām, tiesām un t. t.

Vilšanās un mūsu tautas lielās daļas izmisuma brīdī Krievijas pirmās valsts domes sasaukšanas ziņa no jauna iedvesa cerību un pavēra jaunu horizontu latviešu intelligences prātos. Krievijas absolūtisms aprobežots, tautas pārstāvji paši lems likumus, — tas likās tolaik nopietns un liels ieguvums. Krievijas tautas ar dziļu nopietnību, pat svētsvinību, ko valšķu vēsturē samērā reti mēs redzam, zīmēja savus labākos dēlus, kas godam varētu veikt augstos un grūtos parlamenta locekļa pienākumus.

Zemgales centram — Jelgavai tāds izredzēts, ciņās pārbaudīts un kultūras nopelniem bagāts kandidāts bija J. Čakste. Ar patiesu prieku un zināmu pašlepnumu zemgalieši uzgavilēja savam izvēlētam, kas bija guvis balsošanas ciņā lielu pārsvaru pret vācu pilsoņu kandidātu. *Tā bija pirmā latviešu politiska uzvara*, ko mūsu tautas pārstāvniecības vēsture neaizmirsīs, jo līdz šim latvieši bija piedalījušies tikai pagasta vēlēšanās.

Uz Pēterpili aizbraucot, Jelgavas latviešu biedrība sarīkoja savam deputātam atvadišanās mielastu, kur J. Čakste turēja ievērojamu runu. Mielasta dalībnieks skolotājs J. Trana kgs par šo gadījumu raksta: „J. Čakste turēja gaŗu, apbrīnojami veikli un skaidri veidotu runu, kuŗā tas apskatīja visus mūsu sadzīves sasāpējušos jautājumus. Akūts un reizē arī populārs bija toreiz strādnieku jautājums. J. Čakste, starp citu, teica: mēs visi esam cēlušies no zemnieku un strādnieku kārtas; neviena no mums nebūs, kam vecāki, brāļi, māsas vai tuvi radinieki nebūtu strādnieki. Vai mēs varam šo ļaužu liktenim paiet vienaldzīgi gaŗām!“

J. Čakstes valsts domnieka karte.

Šinis vārdos izteiktās domas rāda, cik reāli un plaši uz saviem kā *tautas* pārstāvja pienākumiem ir skatījies J. Čakste. Priekš viņa kā politiska darbinieka jau tad bijis skaidrs, ka nedrīkst nostāties uz šauras politiskas platformas;

tādēļ cīņa par zemes piešķiršanu bezzemniekiem, vērīgs skats strādnieku stāvoklī un laba apņemšanās to labot.

Zemgale Jelgavas latviešu biedrības personā ar labākiem novēlējumiem pavadīja savu izredzēto uz Pēterpili. Biedrība pasniedza deputātam sudraba kausu ar uzrakstu: „Uz Valsts domi aizejot, 1906. g. 22. aprīlī savam ilggadējam priekšniekam J. Čakstem Jelgavas latviešu biedrība“.

Pēterpili saradās kopā visi latviešu deputāti: J. Čakste, J. Kreicbergs no Kurzemes, Fr. Grosvalds no Rīgas, K. Ozoliņš un Brēmers no Vidzemes un Fr. Trasuns no Latgales. Par savu līderi viņi izraudzīja J. Čaksti.

Saprotams, ka mūsu deputātu skaits Krievijas domē pats par sevi bija neievērojams spēks. Reāli stāvokli novērtējot, bija jāatrod partija, ar kuŗas palīdzību varētu panākt iespējamo Latvijas apstākļu grozīšanā, sevišķi agrārlietās — par labu zemes iedzīvotāju vairākumam. Pēc sarunām ar dažādu partiju līderiem mūsu deputāti nolēma pieslieties kadetu (konstitucionālo demokrātu) frakcijai, paturot tiesības dažos jautājumos atkāpties no kadetu partijas programmas. Te jāatzīmē, ka, iestājoties kadetu frakcijā, latviešu deputāti bija saņēmuši šīs frakcijas piekrišanu — nokārtot Latvijā agrārlietas. Kā nopietnu motīvu vēl minēja to, ka ar iestāšanos ievērojami lielā kadetu frakcijā mūsu deputātiem būs plaša iespēja darboties dažādās komisijās un tādā kārtā veikt vairāk pozitīva darba savu vēlētāju labā.

Kad 30. aprīlī vēlēja komisiju (33 locekļus) atbildes sastādīšanai uz troņa runu, viņā ievēlēja arī J. Čaksti. 4. maijā agrārlietu komisijā J. Čakste deva plašus paskaidrojumus par Baltijas baznīcu un mācītāju muižu zemēm.

Šī vēl tikko J. Čakstes uzsāktā darbība drīz vien sāka atbalsoties Latvijā. Ļoti raksturīgs dokuments šim laik-

metam ir 1906. gada 25. maijā „Tēvijā“ nodrukātā barona Ropa vēstule un J. Čakstes atbilde. Minēšu tās pilnīgi:

„Atklāta vēstule. No Grobiņas man piesūtīja uz Valsts domi šādu vēstuli:

Čakstes kungs!

Jūs esiet Kurzemes Valsts domnieks. Tā tad Jums pēc labākās zināšanas un apziņas jāapsver un jāpārrunā tie jautājumi, kas Jums nāk priekšā, attiecoties uz mūsu Baltijas apstākļiem.

Bet ievērojot Jūsu musinājošās runas, es uzlūkoju par savu pienākumu Jums nevien izsacīt savu nicināšanu, bet arī īsi un skaidri Jums pasludināt, ka es un mani domu biedri, starp kuriem atrodas arī latvieši, Jūs uzskatām par negēlīgu, prastu dēmagōgu, kas savu dzimteni pārdod par pāris radikālu cīņas vārdu. Es mīlu to latviešu tautu un ienīstu katru, kas bez vēsturiskas jēgas pārdroši mēģina izpildīt kultūras plaismu ar nacionālu trakumu. Vēsture par Jums, Čakstes kungs, taisīs savu spriedumu, un tas terrorisms, ko Jūs izaiciniet, cerams, Jums padarīs galu, kad lapa būs griezusies.

Dziļi nicinādams

Barons *Jūlijs f. d. Ropp*,

Grobiņā, 1906. g. 15. maijā.

monarchists-konstitucionālists.

Ceru, ka vēstules rakstītājs man neņems ļaunā, ka viņam atbildi uz viņa vēstuli rakstu atklāti, jo tās lietas, par kurām ar viņu sarakstos, interesē nevien mūs abus, bet arī plašākās aprindas.

Barona fon der Roppa kungs!

Atsaucoties uz manām „musinošām runām“, Jūs, kā domāju, zīmējieties uz tām manām runām, ko turēju sakarā ar gaidāmajām agrārreformām Baltijā un kurās aizstāvēju tās domas, ka priekš Baltijas zemnieku apgādāšanas ar zemi ir vajadzīgs arī privāto muižu zemi ekspropriēt, kā arī mācītāju muižas līdz ar visiem mācītāju saimniekiem. Ka tādas runas Jūsu cienīgajās ausīs skan kā musināšana, par to es nemaz nešaubos. Es tikai brīnos par to, ka tās tikai tagad Jūs uzmusinājušas. Līdzīgas runas es jau turēju 1902. gadā, kad toreizējā guberņas komisijā pārsprida mūsu zemkopības trūkumus un vajadzības. Bet toreiz tās Jūs maz uztrauca, tādēļ ka Jūs bijāt pārliecināti, ka no visām tām runām nekas neiznāks. Turpretim, tagad tā lieta paliek nopietna.

Ja Jums būtu cik necik saprašanas priekš mūsu zemes patiesām vajadzībām un ja Jums cik necik būtu spējas izkūņoties

iz vecu laiku aizspriedumiem, tad manas runas Jūs nemaz tā nebūtu uztraukušas. Jūs esiet to panākuši, ka no Jums visa zeme vairs nekā nesagaida. Jūsu pēdējais landtags Jums parakstīja galīgo spriedumu. Tagad runā citi, un to viņi darīs, kauču Jūs mētātos ar diezin kādām rupjībām. Jūsu apgalvojums, ka Jūs mīlot „to latviešu tautu“, var jau būt pareizs, tikpat pareizs, kā tas, ka Jūs mīlot arī savu jājamo zirgu un jakts suni. Tikai to Jums vajadzēja iegaumēt, ka tādām, kas savu mīlestību klajā sludina, neviens īsti negrib ticēt. Bet mēs nemeklējam Jūsu mīlestību, kas mums ir jau labi pazīstama: *mēs meklējam taisnību un tiesības*. To Jūs negribiet saprast, ka bez Jums vēl kādam citam varētu būt tiesības. Un te ir Jūsu nelaime. *Quos deus perdere vult dementat prius*. Ko mēs meklējam, to mēs sasniegsim bez Jums. Jūsu cerība, ka lapa griezīsies uz otru pusi, šoreiz Jūs piekrāps, kauču vēsture gan māca, ka tā daudz reizes griezusies Jums par labu. Kas vienreiz izdodas un desmit reizi izdodas, vienpadsmito reizi vairs neizdodas. Apdomājiet labi, vai Jūs tagad nestāviet vienpadsmitās reizes priekšā.

Beidzot Jums gribētu dot padomu, nesteigties vēsturei priekšā un aiztaupīt savu nicināšanu uz vēlāku laiku; viņa tad, varbūt, Jums noderēs pašiem priekš sevis.

1906. g. 23. maijā.

J. Čakste“.

Šiem pagātnes dokumentiem, liekas, komentāri nav vairs vajadzīgi.

J. Čakste grib būt labs deputāts un īsts savu vēlētāju domu tulks. Viņš jau maijā ierodas Jelgavā, lai informētu sabiedrību. Jelgavas latviešu biedrībā viņš uzstājas ar gaŗu runu, kuŗā referē par savu un citu latviešu deputātu darbību Valsts domē. Šis sapulces dalībnieks skol. J. Trana kgs, starp citu, raksta: „J. Čakste runāja, lai gan taisni vārdā nesaukdams, par atsevišķu Krievijas apgabalu autonomiju, jo šai idejai esot labvēlīgi noskaņoti krievu liberālie deputāti. Čakste domāja, ka patreizējais moments izmantojams šīs idejas propagandai. Vienas Viskrievijas valsts domes vietā ir jācīnās par apgabalu domēm. Šinī sapulcē daudz pārrunāja arī zemes jautājumu un sīksaimniecību nodibināšanu.“

Lai veicinātu Latvijas autonomijas (zināmas patstāvības) rašanos, J. Čakste iestājās un citīgi līdzdarbojās autonomistu klubā, kas bija spraudis par mērķi Krievijas tautu autonomiju.

Pazīstamais poļu politiskais darbinieks A. Ļednickis izsakās: „Pirms apmēram 25 gadiem nācās darboties kopā ar J. Čaksti. Tika izstrādāti nacionālās kopdarbības meti. Man personīgi nācās vadīt autonomistu savienības darbību. Viņas darbīgākie locekļi bija J. Čakste un J. Tenisons.“

No sacītā redzam, ka Zemgale bija sūtījusi uz Krievijas pirmo Valsts domi vīru, kas savas tautas un zemes labā spēja un gribēja strādāt.

Bet pirmās Valsts domes mūžs bija īss: 1906. gada jūlijā viņu atlaida. Domes progresīvo partiju deputāti kā atbildi uz to parakstīja vēsturisko Vīborgas uzsaukumu tautai. Viņu vidū bija arī Zemgales deputāts J. Čakste.

1906. g. 9. jūlija rītā Valsts domes deputāti atrada Taurijas pils (domes ēkas) durvis aizslēgtas un pašu ēku žandarmērijas apsargātu. Redzamās vietās bija izlikts 8. jūlijā Pēterhofā ķeizara Nikolaja II. parakstītais ukazs valdošam senātam par pirmās Valsts domes atlaišanu.

Tā kā Pēterpili sapulces bija noliegtas un stingri sekoja deputātu darbībai, tad pēdējie, viens otram iepriekš paziņodami, tās pašas dienas vakarā aizbrauca uz autonomo Somiju, Vīborgas pilsētu. Še Beldevera viesnīcas nelielajā zālē 9. jūlija vakarā bija ieradušies 220—230 domes deputātu. Turpat konstatēja, ka klātesošo deputātu skaits ir pietiekošs kvōrums Valsts domes likumīgiem lēmumiem. (Pavisam I. domē bija 478 dep., 100 cilvēku skaitījušies atvaļinājumā.) Neskatoties uz kvōruma konstatēšanu, prof. A. Mūromcevs šo sapulci nav atklājis ar vārdiem „domes sēde turpinās“, kā to vēlāk tiesas sēdē prokurors minēja.

Apspriede turpinājās visu nakti, un 10. jūlija rītā sapulcējušies deputāti pieņēma uzsaukumu „*Tautai no tautas pārstāvjiem.*“

Vēsturiskā Viborgas uzsaukuma saturs īsumā šāds: Tauta saviem izvēlētiem uzdevusi iegūt viņai *zemi un brīvību*. Kad dome gribējusi ar likumu panākt zemes piešķiršanu bezzemniekiem no klosteru, baznīcu, kroņa un kabineta zemēm, kā arī piespiedu kārtā atsavināt daļu no plašajiem lielgruntnieku zemes īpašumiem, tad valdība atzinusi tādu likumu par nepielaižamu. Dome savu gribu *izdot zemes likumu* noteikti atkārtojusi; kā atbilde tad sekojusi domes atlaišana. Valdība gan apsoliļusies sasaukt pēc septiņiem mēnešiem jaunu domi, bet zeme nevar tādā kritiskā brīdī palikt bez savas pārstāvniecības, un valdība beidzot var arī atsacīties no sava nodoma sasaukt domi. Pilsoņiem jāaizstāv savas apdraudētās tiesības. Līdz jaunai tautas pārstāvniecības sasaukšanai „*nedodiet ne kapeikas nodokļu fiskam, neviena zaldāta armijai*. Esiet nelokāmi savā atsacīšanās un stāviet par savām tiesībām kā viens cilvēks.“ Ar pilsoņiem šai piespiestā cīņā vienmēr paliks pirmie tautas izvēlētie.

Šo uzsaukumu tautai 10. jūlijā Viborgā parakstīja 180 deputātu. No 6 latvju deputātiem viņu parakstīja tikai J. Čakste un A. Brēmers. Tās pašas dienas pēcpusdienā Viborgā uzsaukumu izplatīja somu valodā. Ārzemju korespondenti, kas no Pēterpils bija saradušies lielā skaitā, pa telegrafu uzsaukumu paziņoja saviem laikrakstiem. Viborgas akts kļuva par faktu, kam Eiropas valstis piegrieza izcilus nozīmi. Somu sabiedrība deputātiem, 11. jūlijā uz Pēterpili aizbraucot, sarīkoja lielas ovācijas.

Tuvākās dienās pa telegrafu izlaistam uzsaukumam pievienojās vēl 52 deputāti, tā tad viņam piekrita pavisam

232 domes bij. deputāti. Pēc partijām deputāti sadalījās šādi: kadetu — 100, darba partijas (trudoviku) — 50, sociāldemokrātu — 13, demokr. reform. — 2 un bezpartējisko — 2.

Apsūdzības rakstā, kas bija dibināts uz Vīborgā izlaistā uzsaukuma pamata ar 180 parakstiem, pie atbildības sauca 169 bij. deputātus, jo 6 nebija atrasti un no pārējiem pieciem daži bija miruši (Hercenšteins un Jolloss nošauti), vai arī notiesāti citā lietā.

Deputātus tiesāja sevišķa Pēterpils tiesu palātas sēde ar šķiru pārstāvju piedalīšanos, t. i. Pēterpils guberņas muižniecības maršals Gudovičs, Pēterpils pilsētas valdes loceklis Gaņkovs un pagastu vecāko pārstāvis Abramovskis. Šis sevišķās sēdes priekšsēdētājs bija Krašeņņikovs, prokurors Zīberts. Process notika 1907. gadā un vilkās no 12.—18. decembrim, kad pasludināja spriedumu, ar ko pie atbildības sauktiem bij. deputātiem piesprieda visiem vienādu sodu — 3 mēnešus cietuma.

Šinī vēsturiskā procesā tuvredzīgā un birokratiskā ķeizara valdība apsūdzēto solā bija nosēdinājusi Krievijas intelligences labākos spēkus. Visiem jau zināms, ka kadetu partija nepavisam nebija revolūcionāra, un ja viņas gudrākie vīri piedalījās Vīborgas aktā, tad tur bija nopietni iemesli. Tos savā pēdējā vārdā izsaka arī I. Valsts domes priekšsēdētājs prof. S. A. Mūromcevs: „Kā priekšsēdētājs es sāku saņemt daudzu un dažādu biedrību lēmumus, sādžu sapulču prasības. Tas bija dziļš tautas, sevišķi zemniecības sāpju kļiedziens. Tauta prasīja, lai dome paliek, lai viņa aizstāvas. — Mēs saprotam, ka še tiesā ne Vīborgas uzsaukuma parakstītājus kā tādus, bet gan pirmo Valsts domi, un tāpēc kā tās locekļi še esam ieradušies. Kā teiku varonis arvienu vairāk iegūst spēkus, kad viņu cenšas pārvarēt,

tā tautas pārstāvniecības ideju vairāk atdzīvina, kad viņu kā šinī lietā nosēdina uz apsūdzēto sola.“

No tālākas vēstures perspektīvas mēs tagad redzam, ka Vīborgas akts patiešām ir bijis Krievijas tautu drošsirdīgāko dēlu cīņa par tautas dabiskām tiesībām — pašai noteikt savu dzīvi un izlemt viņai piemērotus likumus. Bij. deputāti gan saprata, ka viņiem formāli jāstājas ķeizariskās tiesas priekšā, bet savā dziļākā pārlicībā tie apzinājās, ka izpildījuši sava laikmeta un tautas gribas diktēto pienākumu. To jau tiesas sēdē paspēja izteikt apsūdzētais dep. docents F. Kokoškins: „Vīborgas akts *nav* šinī tiesas zālē atrisināms: mums un mūsu padarītam darbam ir cita, augstāka tiesa — tautas un vēstures tiesa.“

Un mēs piedzīvojām, ka vajadzīgi bija tikai 10 gadi, lai vēsture parakstītu savu iznīcinošo spriedumu par Vīborgas uzsaukuma tiesu.

Atsevišķas personas Vīborgas aktu, protams, var dažādi novērtēt, bet patiess dēmokrats un dēmokratijas ideoloģijas veicinātājs par viņu arvienu nodos pozitīvu un cildinošu spriedumu.

Pozitīvā un cildinošā nozīmē šē jāmin arī J. Čakstes vārds. Viņš jau varēja kā valsts nomales deputāts nemanīts nozūst no Krievijas politiskās skatuves, aizbraukt Zemgales idillē, nodoties savai profesionālai darbībai un nogaidīt notikumu tālāko gaitu, lai izdevīgā brīdī atkal varētu nostāties drošās politiskās pozīcijās, kad tās vairs neapdraud tumši apvāršņi un miglaina perspektīva.

J. Čakste to *nav* darījis. Viņa solis šē liecina, ka tas ir pratis ne tikai izmeklēt daudz maz nodrošinātu politisku līniju, bet kritiskā brīdī kā drošs kareivis spējis iet arī uzbrukumā, lai iegūtu jaunas, tālākas pozīcijas. Kā *cīnītāju* to pieminēs vēsture.

Sodu par Viborgas „grēku“ J. Čakste izcieta Jelgavas cietumā 1908. gada vasarā. Īpašā kamerā sēdēdams, viņš čakli sāka tulkot vietējos civillikumus, ko tikai vēlāk Kazaņa galīgi pabeidza. Tulkojums rokrakstā palika Kazaņā un ir gājis pazušānā. Būdams cietumā, J. Čakste bija dabūjis zināt cietumnieku alfabētu (klauvējot) un tādā veidā varēja sarunāties ar citiem, galvenā kārtā politiskiem, kuŗu tanīs laikos cietumos bija ļoti daudz.

Sākumā apmeklēšana bijusi ļoti neērta, neatvēlējuši nodot pat grāmatas. Ģimene par to sūdzējusies gubernātoram. Vēlāk cietuma priekšnieks palicis ļoti laipns, un Čakstes kundze varējusi apmeklēt vīru katrā laikā. Nav šaubu, ka viņa darija visu, lai cietuma vienmuļā ikdienā ienestu kādu mīļu pārsteigumu. Apmeklējot viņa aizvien nodeva laikrakstus un dažas grāmatas. Kādu reizi, izlasīdams atnestā laikrakstā par notikušo apvērsumu Turcijā, J. Čakste šo ziņu klauvējot nodeva savam kaimiņam, tas tālāk, un drīz vien viss cietums zināja notikumu, par ko priekšniekam atlika tikai pabrīnīties.

Ģimenei gaŗās vasaras dienas likās vēl gaŗākas, un tā nepacietīgi gaidīja savu tēvu, arvienu pieminot „trešo lodziņu no malas uz Lielupes pusi“.

6. augustā arī J. Čakste atstāja aiz sevis cietuma vārtus par 1906. g. lozungu „zemi un brīvību tautai“.

Bet J. Čakste nebija gaŗīgi salauzts, viņš nebija arī zaudējis ticību nākotnei, kaut gan šais tumšajos reakcijas gados „vībordzieša“ vārds ļoti daudziem likās uz visiem laikiem izsvītrots no politisko darbinieku saraksta.

Tiesa, J. Čakste nevarēja vairs kā vībordzietis kandidēt nākošās domes vēlēšanās, nevarēja vairs parakstīt arī savu laikrakstu un plašāk darboties sabiedriskā laukā. Bija it kā sevī jāievelkas. J. Čakste pats ļoti labi saprata toreizējos

apstākļus un, neskatoties uz to, ka viņš tik ciešām garīgām saitēm bija saaudzis gadu desmitis ar apkārtējo sabiedrību un tās dažādām organizācijām, centās savu vārdu ar tām vairs nesaistīt, lai kaut kādā kārtā nekaitētu vispārības lietai.

Bet J. Čakste *nepameta* savu darbību skolu komitejās. Pie reālskolas bija nodibinājusies palīdzības biedrība, un tur viņš bija par priekšsēdētāju, pēc iespējas sekmēdams bazāra sarīkošanu par labu ceļamai reālskolas ēkai. Tāpat viņš turpināja savu darbību kā vecāku komitejas priekšsēdētājs Jelgavas vīriešu un sieviešu ģimnazijās. Kad kūrators Prutčenko, kas ar savām „revīzijām“ tolaik vārda istā nozīmē terorizēja mūsu skolas, bija dabūjis zināt, ka Jelgavas skolās vecāku komiteju priekšsēdētājs J. Čakste ir vīborzietis, viņš deva noteiktu mājienu, lai tas atkāptos. Protams, ka J. Čakste palika savos priekšsēdētāja amatos. Šinī laikā ieveda skolās siltas brokastis, kur ne mazums nopelna pieder J. Čakstem un viņa kundzei. Arī Jelgavas skolu un izglītības biedrībā J. Čakste bijis valdes loceklis, un še viņa piedzīvojumi un padomi bijuši vietā. Kāds šīs biedrības darbinieks raksta, ka J. Čakste kādā sēdē aizrādījis un ieteicis biedrībai līdzekļu vākšanai ķerties pie plašākiem izrikojumiem un nevis apmierināties ar nieka zaļumballēm vai koncertiem.

Tikko minētie fakti liecina, ka J. Čakste ir pratis un *gribējis* darīt arī sīkus, mazus darbus, neskatoties uz to, ka viņam sēdeklis agrāk bijis Taurijas pilī. Mūsu dienās bieži novērojam pretējo parādību: vīri, kas ieņēmuši augstākus posteņus, tos pazaudējuši, ir nelaimīgākie cilvēki un nezina vairs, ko iesākt.

Vēlākos gados daži Pēterpils politiķi kadeti, kā Miļukovs, Vinavers un Nabokovs, rakstījuši J. Čakstem, gribē-

dami to it kā paturēt savas politikas sfairā un ieteikdami palīdzēt vēlēšanās izvest kadetu kandidātu, laikam zvēr. adv. Kalmanoviču. Par tādiem „padomiem“ J. Čakste ļoti sirdīgies, sacīdams, ka krievi, nākdami ar šādiem priekšlikumiem, galīgi nepazīst vietējos apstākļus.

Kā jaunus spēkus sevī uzņemdams un uzkrādams vēl nākotnē paslēptam lielam darbam, J. Čakste 5—6 priekškaŗa gadus ierokas savu lauku māju (Auču) darbos, stādīdams, kopdams un izdaiļodams tās.

Še ar lielu patiku viņš stādīja kokus, rozes (ap 100), sēja smilšu paugurā, kas vējā apbēra pārējos laukus, jaunu mežu un plānoja, kā ierīkot plašu augļu dārzu. Kad aiz viņa palika Jelgava, advokāta plaukti ar lietām un pretim dvēsa Lielupes velgme, lauku gaisis un birzes šalkas, tad J. Čakste viegli aizmirsa likteņa sitienus. Viņam patika strādāt un kustēties svaigā lauku gaisā, peldēties, staigāt.

Ja pilsētā J. Čakstem bija liela (pāri 1000 sēj.) un reti vērtīgu grāmatu krātuve, tad Aučos savkārt bija paprāva lauksaimniecības un dārzkopības bibliotēka. Sevišķi J. Čakste interesējās par dārzkopību. Vecais 9—10 pūrvietu lielais augļu dārzs Lielupes krastmalā viņu neapmierināja. To viņš paplašināja ar visu pārējo Lielupes piekrastes daļu Auču dienvidu pusē. 1912. gada pavasarī J. Čakste pats ar bērniem iestādījis vairāk tūkstoš ābeļu, apstādīdams zemes gabalu gandrīz kilometru garumā, ap 90 pūrvietu lielu. J. Čakste cerējis, ka viņa augļu dārzs, kad pieaugs, būs lielāks par lielāko Kurzemē, kāds toreiz bijis Lestenes baronam Firksam.

Šo J. Čakstes grandiozo uzņēmumu raksturo skolotāja J. Trana atmiņa: „Atminos sarunu ar nelaiķi, kad viņš uzsvēra, ka vajadzīgs stādīt nedaudzas, plašajā tirgū iecienītas šķirnes, bet tādā daudzumā, lai varētu ražot ne tikai

vagoniem, bet „veseliem vilcieniem“. Viņš aizrādīja uz Auču izdevīgo vietu Lielupes krastā, no kurienes liellaivās augļus var nosūtīt tālāk, tāpat uz Auču krasta auglīgo zemi — Lielupes uznesumu. Augļkopības lietās J. Čakste mīlēja bieži sarunāties ar toreizējo apgabaltiesas priekšsēdētāja kancelejas pārvaldnieku Mārtiņu Timuku, lielu pōmologu, kam bija mājas un prāvs izmēģinājumu dārzs Stelpes vai Vecmuižas pagastā.“

Viss šis lielais pasākums kara gados iznīcināts: valsts vācu un sevišķi Bermonta kaŗaspēks ābeles nocirta un dārzu galīgi izpostīja, vadoņiem it labi zinot, kam viņš pieder un kas tur ieguldījis savus spēkus.

1914. gadā zaļās vasaras vidū mūsu tautu pārsteidza briesmīgā kara vēsts.

Kaŗš pie latviešu zemes robežām — tā bija šausmu un izmisuma pilna vēsts, kas aplidoja Kurzemes pagastus un mājas, ko neizgaisināja pirmo kaŗavīru dedzība cīnīties, uzvarēt.

Nepaliek sava darba kabinetā vai lauku vientulībā nomalus J. Čakste. 31. jūlijā viņš atjauno Jelgavas Sarkanā Krusta komitejas darbību, ievērojami paplašinādams viņas sastāvu. Kā pirmo mērķi komiteja uzstāda — ierīkot Jelgavā lazareti ievainotiem kareivjiem ar 100 gultām, uzturot viņu ar latviešu starpā savāktiem līdzekļiem. Gubernātors Nabokovs sākumā gribējis lietu nostādīt tā, ka latviešiem nav iespējams lazareti ne iekārtot, kur nu vēl uzturēt. Vēlāk bieži nācis uz lazareti, domājams, atrast kādu trūkumu vai pārsteigt nekārtībā.

Kāds uzglabājies komitejas sēdes protokols mums liecina, cik sparīgi J. Čakstes vadībā minētā organizācija uzsākusi savu darbību. Viņa izlaidusi uzsaukumu „Nāciet palīgā!“, kas izsūtīts 800 eksemplāros pagastu valdēm un organizācijām līdz ar listēm ziedojumu vākšanai.

Jāņu bērni Aučos 1914. gadā.

Austrumieši ciemos pie J. Čakstes Aučos 1914. gadā

Jelgavas latviešu Sarkanā krusta komiteja kara laikā.

Bēgļu centrālkomiteja Pēterpilī.

Drīz vien sāka ieplūst no Kurzemes malu malām gan nauda, gan mantas, kā gultsegas, veļa u. c. Dundagas pagasta valde viena pati atsūtīja birkavu smagu drēbju sūtījumu. Drīz vien gultu skaitu pavairoja līdz 150. Uz 1914. gada Ziemsvētkiem Jelgavas komiteja nosūtīja uz fronti latviešu kareivjiem Novotoržska pulkā veselu vagonu siltas veļas un drēbes. Vēlāk vēl sūtītas mantas uz fronti, galvenā kārtā silta veļa. Še daudz pūļu pielikušas Jelgavas dāmas un viņu vidū ar sevišķu rūpību palīdzības lietai no-devusies Čakstes kundze.

1915. gada sākumā vācu kaŗaspēks sīvās cīņās uz-bruka Jelgavai, gribēdams to ieņemt. Divu latviešu bataljonu (Daugavgrīvas cietokšņa bruņotās rotas) cīņas šinīs kaujās pasargāja Jelgavu. Nepalika apslēpts, ka vācu muižnie-cības simpatijas bija Vācijas pusē. Jelgavas aizstāvēšanas gadījumu atzīmēja latviešu sabiedrība ar lielisku manife-stāciju, kuŗas priekšgalā bija nostājies J. Čakste, apvieno-dams 28 Jelgavas latviešu organizācijas.

Šo momentu J. Čakstes mūžā izceļ skolotājs A. Viča kgs mēnešrakstā „Audzinātājs“ (1927. g. № 3), sacīdams: „Čakstes tēvs bija zīmīgas manifestācijas vadītājs 1915. gadā, kad krievu kaŗapulku vadonis (ģen. Potāpovs) uz-sauca „urrā“ latviešu tautai.“

Interesantu paralēli minētā rakstā autors velk starp Krišjāni Valdemāru un Jāni Čaksti. Pievedu viņu še drusku saīsinātā veidā un krievu tekstu tulkojumā. „Kad 1864. gadā Krievijas tautas apģaismošanas ministrija uz-deva Valdemāram savākt materiālus par Baltijas skolām, tad Kurzemes muižnieku maršals atteicās dot pieprasītās ziņas un atestēja Valdemāru kā revolūcionāru latviešu dar-binieku. Tādā pat garā Valdemāru Kurzemes muižniecība apsūdzēja ķeizaram.

1915. gadā krievu armijas vadoņi sāka arestēt un izsūtīt vairākus Baltijas vācu muižniekus un mācītājus. Lai izsūtītos aizstāvētu un viņu sodu mīkstinātu, Kurzemes muižniecības maršals 1915. g. 27. maijā izlūdās audienci pie ķeizara, kas viņam arī netika liegta. Par šo audienci ir uzglabājies dokuments, kurā maršala saruna ar ķeizaru atzīmēta visā satura pilnībā. No šīs sarunas še citēšu to daļiņu, kas runā par Jāni Čaksti un latviešu tautu.

Ķeizars: „...Mēs visi vēl atminam, kas notika 10 gadu atpakaļ. Tagadējā kustība ietērpta tikai patriotiskā un nacionālā formā, bet uzstādījusi pavisam citus mērķus. Starp citu, jūsu latvieši izmanto momentu, lai jūs pēc iespējas izspiestu un iedzīvotos uz jūsu rēķina. Tas viss man ir pavisam skaidrs, un ticiet, ka savā laikā visu to ievērošu.“

Kurzemes muižniecības maršals: „Jūsu Majestāte, tagad ne tikai „Новое Время“, bet valdošas personas iztop latviešiem. Jelgavā bija tāds gadījums. 17. maijā notika svinīgs dievkalpojums kā pateicība par Jelgavas izglābšanu ar ģen. Potāpova kaŗaspēku no ienaidnieka uzbrukuma. Pēc tam patriotiska tautas manifestācija, dziedot valsts himnu, nostājās pils pagalmā, kur atradās ģen. Potāpovs un gubernātors. Kā orātors uzstājās zvērināts advokāts Čakste, pirmās domes deputāts un Viborgas uzsaukuma parakstītājs. Ģen. Potāpovs ne tikai pielaida viņu runāt, bet atrada par iespējamu atbildes runā slavēt tikai latviešu varonību un nobeidza ar „urrā“ uzsaukumu latvju tautai. Dažus mēnešus atpakaļ es noteikti atsacījos piedalīties kādas komitejas sēdē, tāpēc ka Čakstes kunga vārds atradās šo locekļu sarakstā, un gubernātors viņu izstrīpoja no saraksta. Bet tagad šo pašu revolūcionāru pielaiž kā Jelgavas iedzīvotāju pārstāvi.“

Kā redzam, te muižniecības maršals audiencē pie ķeizara J. Čaksti nosaucis par revolūcionāru gluži tāpat, kā savā laikā par revolūcionāru nosaukts Kr. Valdemārs.

Audiencei beidzoties, ķeizars noskūpstījis maršalu un teicis: „Pateiciet muižniecībai manus vārdus. Ardievu, grāf, cerēsim uz labākiem laikiem.“

Šie „labākie laiki“, atzīmē autors, vēstures gaitā nenāca ne ķeizaram, ne muižniecībai, bet latvju tautai, un „revolūcionārs“ Čakste nāca Latvijas valsts galvas goda krēslā.

1915. gada jūlija sākumā J. Čakste kopā ar pārējiem Kurzemes bēgļiem bija spiests atstāt Kurzemes līdumu, kur pašreizējā savas tautas un zemes labā bija strādājis gandrīz 30 gadus.

Šim kara bēgļa tekām gandrīz būtu aizsteidzies priekšā politiska emigranta ceļš, ko klusībā bija sagatavojis gubernātors ar policijmeistaru. J. Čakstes politiskā drosmē un nacionālā apziņā nedeļa tiem miera. Viņu galvās J. Čakste tēlojās kā „Liellatvijas“ sagatavotājs, tā tad Krievijai neuzticams. Tādēļ gubernātors Nabokovs bija nolēmis viņu izraidīt no Kurzemes. To izpildīt neļāva augstākā kara priekšniecība, kas pēc izdarītās izziņas paskatījās uz lietu objektīvi.

Vēlāk J. Čakste kā Kurzemes gubernātors itin omulīgi aplūkoja sava priekšgājēja parakstīto lēmumu guberņas archīvā par viņa izsūtīšanu.

Rūpes par svešumā aizdzīto tautu (1915.—1918.).

Kurzemnieku bēgšana un izklišana pa svešām un tālām malām ir sāpju un šausmu pilns stāsts mūsu nesenā pagātnē. Un visi tie, kas šādā vai tādā kārtā bēgļu likteni un ciešanas ir mazinājuši, lasījuši un turējuši viņus kopā, izpelnījušies tautas nākošo paaudžu pateicību.

Pirmā kurzemnieku bēgšana notika 1915. gada aprīlī. Bet latviešu kareivju varonīgās cīņas toreiz vēl glāba stāvokli, un bēgļi varēja atgriezties. Jūlija sākumā stāvoklis frontē atkal palika kritisks.

Jelgavas Sarkanā Krusta komiteja bija nolēmusi savu priekšzīmīgi nostādīto lazareti ēvakuēt uz Tērbatu. Ēvakuēšanas rūpes uzņēmās zv. adv. A. Kviesis. J. Čakstes ģimene bija sapulcējusies Aučos, lai no turienes pajūgos brauktu pretim nezināmam liktenim. Pēc pārdzīvojumu bagātām un nogurdinošām dienām Čakstu saime iebrauca un uz kādu laiku apmetās tuvu pie Cēsīm brīvmākslinieka Liepiņa vecāku lauku mājās. No turienes viņi ieradās Tērbatā, kur jau agrāk bija novietojušās vairākas latviešu ģimenes.

Ēvakuētā lazarete nekādus līdzekļus no valdības nesaņēma, un par pabalstu nebija arī ko domāt. Tādēļ atvēra tikai 50 gultas. Pārējais inventārs bija nolemts jaunām vajadzībām. — „Mēs nu esam drošībā, gādāsim tagad par tiem, kas palikuši bez pajumta“, teicis J. Čakste saviem tuviniekiem.

Jau tuvākās dienās viņš sazinājās ar tērbatnieku prof. Felsbergu un citiem latvju sabiedriskiem darbiniekiem, lai visdrīzākā laikā noorganizētu palīdzības sniegšanu Kurzemes-Zemgales bēgļiem, kas straumēm plūda pāri Vidzemei un tālāk svešumā.

Bēgļu komiteja drīz vien bija nodibināta, un J. Čakste vienprātīgi ievēlēts par tās priekšnieku.

Pārpalikušo lazaretēs inventāru nodeva bēgļu vajadzībām. Bija gadījumi, ka bēgļi šē svešumā apsedzās ar savām segām, ko citkārt, dzimtenē būdami, bija ziedojuši Jelgavas lazaretei. Daļu mantas Tērbatas bēgļu komiteja varēja vēl nodot Cēsu bēgļu patversmei.

Ka J. Čakste un viņa ģimene ar lielu milestību nodevušies bēgļu lietai, cenzdamies mazināt viņu ciešanas un atvieglot sūro likteni, liecina bēgļu ēdināšanas punkta vadītāja Anna Šmitchenes jkdze: „Mācījos J. Čaksti pazīt kā bēgļu komitejas priekšnieku. Bieži viņš ieradās pats ēdienu nogaršot un kādam cietējam laipnu vārdu pasacīt. Ar pašaieliedzību strādāja arī Čakstes kundze. Bēgļu patversmei vietu toreiz sadabūja vecās kazarmās un šķūnī. Čakstes kundze visādiem līdzekļiem panāca, ka telpas kā uz burvja mājienu pārvērtās par mitekli, kur varēja atrast pajumti vairāk simts bēgļu.“

Ar katru dienu bēgļu viņi pieauga. Mūsu tautas eksistence bija apdraudēta. Privātās organizācijas, kuŗu skaits gan bija pieaudzis vairākās desmitīs, nebija vairs spējīgas lielo postu remdināt. Bēgļu apgādāšanai bija vajadzīgs noteikts plāns, vadošs centrs. Bija vajadzīgi lieli līdzekļi.

Ja tāds posts būtu piemeklējis kādu Iekšķrievijas guberņu, tad sarga un apgādātāja vietā nostātos vietējā pašvaldība un viņas organi. Arī Latvijā toreiz bija „pašvaldība“ — landtagi, bet viņi mūsu tautas katastrofas brīdī ne pirkstu nepacēla!

Beidzot bija dabūta atļauja 30. un 31. augustā Pēterpili noturēt latviešu bēgļu apgādāšanas organizāciju pārstāvju kongresu. Viņā piedalījās 126 pārstāvji no 82 dažādām organizācijām. Tērbatas bēgļu komiteja bija kā delegātu sūtījusi savu priekšnieku J. Čaksti.

Šī bēgļu „satversmes sapulce“ noorganizēja ne tikai kara briesmās padzīto latviešu apvienošanas, apgādāšanas un izglītošanas centrāli, bet lika mūsu intelligences kopotiem spēkiem palikt nomodā par savas tēvijas likteni vēsturiskos krustceļos.

Šinī darbā J. Čakstem pieder izcilus vieta. Kā cīņās pārbaudīts patriots viņš kongresā apvieno visus spēkus lielajam tautas darbam un arī pats uzsāk reti enerģisku, nopietnu un daudzpusīgu darbību. 1915. un 1916. gadā J. Čakste blakus V. Olavam Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomitejā ir neizsīkstošas enerģijas avots. To liecina padarītais darbs, to atzīmē viņa darba biedri.

Bet J. Čakste ar tālu skatu vēro arī savas tautas likteni. „Kā bijis, tā nevar vairs palikt,“ viņš nereti atkārtojis tuvāko draugu vidū. „Vajadzīga tikai pareiza informācija, vajadzīga latvju tautas propaganda starptautiskā nozīmē.“ Un šo savu lozungu J. Čakste ievēro neatlaidīgi. Kad pēc kādas latviešu strēlnieku kaujas frontē laikraksti kā varoņus atzīmē lietuviešus, J. Čakste dodas uz franču misiju, lai izlabotu kļūdu un *latvju* vārds tiktu minēts ārzemēs.

1916. gada decembrī J. Čaksti un J. Kreicbergu Bēgļu apgādāšanas centrālkomiteja sūta uz Ameriku plašāki noskaidrot latvju tautas likteni, ieinteresēt sabiedrību šinī lietā un pagādāt tik ļoti vajadzīgos līdzekļus. Bet izrādījās, ka Stokholmā bija ilgāku laiku jāgaida uz kuģi. Izmantodams laiku, J. Čakste uzraksta vācu valodā brošūru „Latvieši un viņu Latvija“.

Še autors sniedz plašu pārskatu par latvju senatni un valodu, par „baltiešu“ — vācu tieksmēm uzturēt feodālo iekārtu, un pretim nostāda latvju tieksmes: „Latvju tauta grib pasargāt savu tautību, *paturēt vienā kopībā savu tēviju Latviju*, panākt neaprobežotu iespēju un brīvību noteikt un

vadīt Latvijā savu nacionālo, kultūrālo un ekonomisko at-
tīstību. Un to viņa negaida no Vācijas. Latvijai vajadzīga
autonomijas satversme.“

Šie reālie mērķi 1916. gada politiskā atmosfērā nebūt
nebija vēl tuvi un sasniedzami. Sevišķi jāuzsver, ka dekla-
rētās prasībās slēpās toreiz latvju tautas dzīvības jautājums:
paturēt vienā kopībā savu tēviju Latviju!

Pēdējās tezes populārizēšana ārzemēs bija no sevišķa
svara arī Stokholmā: Skandināvijas tautas bija noskaņotas
vāciem par labu.

Uz Ameriku atejošu kuģi tik drīz nesagaidīja. Delegātus
Stokholmā pārsteidza vēsts par Krievijas 1917. g. februāra
revolūciju. Bēgļu centrālkomiteja viņus aicināja atpakaļ
uz Pēterpili.

Krievijas revolūcija pavēra plašas perspektīvas, sevišķi
nomaļu tautām. Latviešu sabiedriskie spēki pārgrupēja savas
rindas jaunā darbības virzienā. „Pašvaldības“ — landtagu
vietā nu varēja radīt iestādes, kas vārda īstā nozīmē uz-
ņemtos gādāt par zemes un tautas vajadzībām. Šīs iestādes
bija zemes padomes.

Jau aprīlī Tērbatā „Vanemuinē“ sanāk pa visu Krieviju
izkaisīto kurzemnieku pārstāvju kongress, lai nokārtotu
daudzus svarīgus jautājumus un ievēlētu Kurzemes zemes
padomi. Par šī kongresa priekšsēdētāju ievēl J. Čaksti.
Pēc zemes padomes ievēlēšanas kongresam bija jāizrauga
arī Kurzemes komisārs (gubernātors). Šo atbildīgo amatu
kongress piešķir J. Čakstem. Kongresa dalībnieki zina stāstīt
par īstu un draudošu revolūcijas atmosfēru viņā. „Bet
J. Čakste un viss prezidijs bija kā personificētas miera
statujas.“

Ka šis „vētras laikmeta“ kongress J. Čakstem palicis
atmiņā kā piedzīvojušam kuģa vadītājam uzvaras atmiņa

par kādreiz trakojušo jūru, to liecina viņa 1925. gada 31. augustā Vanemuinei adresēta telegramma:

„Saņēmis uz laukiem ziņu, ka Vanemuine svin 60 gadu jubileju, tā Vanemuine, kuŗas skaistais mākslas templis arī latvjiem allaž sniedzis baudījumu un kuŗas viesmīlīgajās telpās 1917. gadā sanāca pirmais Kurzemes latvju kongress, sūtu savu sirsnīgu sveicienu, novēlēdams joprojām kalpot augstajiem mākslas ideāliem un savai daiļajai brīvai tautai.“

Ne mazāk izjusta bija Tērbatas igauņu atbilde.

1917. gada vasaru J. Čakste, izpildīdams Kurzemes gubernātorā pienākumus, paliek Tērbatā, uz kuriem jau agrāk bija ēvakuēta gubernātorā kanceleja, iestādes un archīvs. Oktōbra sākumā uz pagaidu valdības rīkojumu J. Čakste ar šīm savām iestādēm ēvakuējas tālāk uz Kazanū, kur nonāk dažas dienas priekš lielnieku apvērsuma.

„J. Čakstem kā Kurzemes guberņas komisāram uz Kazanū ēvakuējoties un stacijā ar savējiem ierodoties, viņus sagaidīja Tērbatas bēgļi ar vainadziņiem un mētrām,“ raksta M. Bērziņa kdze. „Katram viņš mīļi paspieda roku atvadīdamies un pateikdamies. Kad vilciens sāka kustēties, atskanēja no abām pusēm: uz redzēšanos dzimtenē! Viņu pavadīja neliekuļota mīlestība.“ Čaklo bēgļu roku uzpostais un izpušķotais kaŗalaika vagons aizveda viņu prom no tēvijas.

Tālā Kazanā J. Čakste būtu galīgi atgriezts no savas tautas, ja arī šē kaŗa vilnis nebūtu atsviedis daudzus latviešus, kas jau bija nodibinājuši savas nacionālās organizācijas. J. Čakste ar viņām stājās ciešos sakaros. Pēc komūnistu apvērsuma, ko arī šē pavadīja lielgabalu dārdoņa un cīņas, Kurzemes iestādes nolēma likvidēt. Kā labs vēstures pazinējs un pagātnes pieminekļu cienītājs J. Čakste centās paglābt savas zemes dokumentus, kaut gan tos bija diktējušas svešas varas. Arī daudzi darbinieki varēja palikt bez

maizes. Kontaktā ar vietējiem varas vīriem beidzot J. Čakstem izdevās aizstāvēt projektu — iecelt likvidācijas komisiju, kas turpināja tekošos darbus, kādi nu tie toreiz bija. Darbinieki turējās kopā, archīvi negāja zudumā.

Klusumā atnāca 1918. gada pavasaris. Bēgļi no Kazaņas sāka atgriezties uz Latviju. Laikam gan neviens ģimenes galva nebūs aizbraucis, iepriekš neatnācis izrunāties un atvadīties no J. Čakstes tēva.

Šinī laikā J. Čakste vairākkārt brauca uz Latviešu nacionālās padomes sēdēm Pēterpilī, „kur viņš uzstājās ar stipru ticību Latvijas nākotnei. Šinī ziņā J. Čakste izcēlās starp daudziem citiem nacionālās padomes darbiniekiem, kuru starpā bija ne mazums tādu, kas uz neatkarīgās Latvijas valsts idejas realizēšanu skatījās ar vāji apslēptu skepticismu.“ Tā J. Čakstes izcilus nozīmi nacionālā padomē raksturo toreizējais Pēterpils darbinieks sūtnis J. Seska kgs. Te mēs redzam, ka J. Čakste bija pāraudzis savu Latvijas autonomijas projektu, tā vietā izceldams patstāvīgas un neatkarīgas valsts ideju.

Dzīve Kazaņā 1918. gada vasaras sākumā sāka palikt arvienu sliktāka. Čakstes izvadīja uz Latviju savu jauno paaudzi. Kazaņā palika tikai vecāki un vecākais dēls Mintauts. Drīz arī nāca draudzīgs brīdinājums pašam J. Čakstem, un viņš viens nepamanīts atstāja Kazaņu, aizbraukdam uz Maskavu. Pēc dažām dienām viņam gribēja sekot kundze ar dēlu, bet vilcieni vairs negāja, jo tuvojās čehu karaspēks.

Čechi ieņēma Kazaņu un mobilizēja jauno Čaksti. Viena palika Čakstes kdze un gaidīja izdevību sekot vīram, ko, komunistiem Kazaņu atpakaļ ieņemot, viņa arī darīja.

Visu šo laiku J. Čakstem Maskavā vairākkārt nācās slepus mainīt dzīvokli. No Kazaņas iebraucis, viņš apmeties

pie M. Rumpes kga, kas par šo momentu raksta: „Ceļa grūtības un lielā nedrošība manā dzīvoklī radija viņā zināmu nervozitāti. Čakstes kgs stāstīja par savu bēgšanu un vajāšanu, kas nākušas no Kazaņas latviešu komunistu puses. Bet visvairāk viņš bija norūpējies par saviem ģimenes locekļiem.“ Pēc dažām dienām Čakste pārgājis dzīvot pie austrumieša P. Leitāna kga Sokoļņikos. Abi šie patvēruma devēji zina stāstīt, cik grūti šādā stāvoklī bijis pārtikas ziņā.

Ar savu pasi J. Čakste, protams, nevarēja dzīvot. Kāda persona, kā vārdu še pāragri minēt, Maskavā bija pagādājusi viņam kāda miruša ģimnazijas skolotāja Puidāga pasi.

Septembrī no Kazaņas Maskavā ieradās Čakstes kdze un ne bez pūlēm atrada vīru. Tā kā viņai bija atvēle līdz Pēterpilij, tad arī J. Čakstem tādu vajadzēja dabūt, lai varētu izbraukt no Maskavas. Beidzot viņš riskējis un kases lodziņā pasniedzis savu veco atvēli braukt uz Pēterpils nacionālo padomi. „Redzīgie“ kontrolieři šoreiz bija izlasījuši dokumentu J. Čakstem par labu.

Čakstes braukuši uz Bologoje, lai no turienes izpētītu, kādā kārtā nokļūt Latvijā. No šejienes J. Čakste viens pats arī braucis „izlūkos“, līdz noskaidrojies, ka labākas izredzes esot caur Sebežu. Še kāds „uzņēmīgs“ ebrējs apsoliņies ierakstīt bēgļu ešelonā, bet uz to bijis jāgaida vairākas nedēļas.

Beidzot bija pienākusi laimīgā diena, kad pārdzīvojumos un ciešanās novārgušo J. Čakstes tēvu vilciens ieveda Zilupē, kur toreiz gan atskanēja vācu valoda un noteicošais vārds piederēja vācu leitenantam. Dienu vēlāk, 11. novembrī, viņš bija Jelgavā un vēlu vakarā jau satikās ar dažiem sabiedriskiem darbiniekiem, lai pārspriestu un noskaidrotu

stāvokli attiecībā pret nākošā dienā noturamo muižnieku apspriedi.

Nepatīkami bija atrast izpostītu citkārt mājīgo dzīvokli, bet ļoti sāpīgi bija neatrast vairs nevienas no savām mīļotām grāmatām: vērtīgās bibliotēkas vietā rēgojās tukšums.

Pēc visas šīs „odisejas“ (gaŗa un kļūmaina ceļojuma) labākas miera ostas gan nevarēja būt kā 1915. gada vasaras vidū atstātie Auči.

Auču vecā dzīvojamā ēka pēc kara.

Bet viņos iebraucot, J. Čakste ieraudzīja izcirstus logus, dažus dēļiem aizsistus, mēbeles aizvestas, istabas tukšas. Nebija kur gulēt, kur sēdēt. Bija jātaisa kaut ķebliši . . .

Šinī darbā J. Čakstem arī pasniedza kaimiņa atsūtīto laikrakstu, kur bija ziņa par viņa ievēlēšanu Tautas Padomes priekšsēdētāja amatā.

Loti godatam J. Čakstes Kungam
Jelgavā

Pagodinot jums parņemt, ka Latvijas Tautas
Padome savā 17. novembra sēdē ievēlēja jūs par
Tautas Padomes priekšsēdētāju. Lai jums laimīgi
jūs ierasties pēc ceļojuma ārpus Rīgas.

Latv. Tautas Padomes
Priekšsēdētāja vietnīis *Stingats*

№ 1

19. Novembra 1918
Rīga

Secretārs J. Nīlss

Tautas Padomes pirmais dokuments.

Laikraksts bija priekšā aizsteidzies oficiālam paziņo-
jumam, aicinādams sirno citkārtējo Kurzemes-Zemgales
līdumnieku neatkarīgās Latvijas republikas pirmā pilsoņa
pienākumu un goda vietā.

Auču jaunā dzīvojamā ēka, celta 1926. gadā.

Jānis Čakste kā Latvijas valsts galva (1918.—1927.).

Nav mans nolūks tuvāk šē apskatīt Latvijas pirmā Valsts Prezidenta Čakstes darbību pēdējos 8—9 gados. To robu aizpilda šā piemiņas krājuma vairāki raksti. Notikumu vēsturiskā gaitā gribu tikai vienā otrā vietā pamest skatu J. Čakstes darbos un viņa nopelnos.

J. Čakstes darbs latvju tautas labā pa gadu desmitim bija laidis tālas un dziļas saknes. Viņa plašā un pašreizējā darbība bēgļu labā un vadošās nacionālās organizācijās visiem bija labi zināma. Tādēļ saprotama J. Čakstes vienprātīgā ievēlēšana par Latvijas Tautas Padomes priekšsēdētāju, kuŗa pienākumus viņš uzņēms 19. novembrī, nepaspējis kaut cik atpūsties no ilgām ceļa grūtībām.

Mūsu jaunās, tikko deklarētās republikas stāvoklis bija ārkārtīgi grūts: kuŗa posts rēgojās no visām pusēm, vācu okupācijas vara vēl saistīja un traucēja pirmās valdības darbību, un Latvijas aizstāvēšana ārzemēs bija nopietns un neatliekams darbs. Visur bija vajadzīgi darbinieki ar lielu paļaušanos uzvaras pilnai nākotnei un ar nesalaužamu enerģiju ikdienas darbā.

J. Čakste jau kurzemnieku kongresā Tērbatā 1917. g. ierosināja jautājumu par Latvijas delegāta pielaišanu gaidāmā miera konferencē. Šo domu viņš populārizēja un aizstāvēja arī Pēterpils nacionālā padomē. Tādēļ jau 23. novembrī Tautas Padome pilnvaro savu priekšsēdētāju organizēt Latvijas aizstāvēšanu ārzemēs. Uzdevumu viņš veic ar labiem panākumiem, kā to liecina mūsu pirmie darbinieki diplomātijas laukā.

APLIECĪBA.

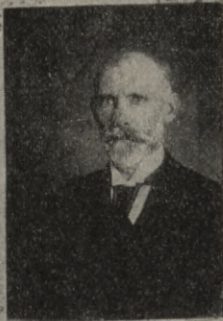
Latvijas Tautas Padome zaur
scho kolezina, ka schis kolezijas
usrauditajs - Latvijas pilsons
JAHNIS TŠHAKSTS - ir Latvijas Tau-
tas Padomes oinwarotais un wipas
usdewuma zelo zaur igauņu, Somi-
ju un Sweedriju us Angliju.

Latvijas Tautas padomes
prescheseueta *a. ludo.*

J. Čaksts

sekretars *Bitke*

23 nov. 1918
N 3

CERTIFICAT.

Le Conseil du peuple de la Lettonie
certifie que le porteur de ce certi-
ficat, le citoyen de la Lettonie
M. JEAN TCHAKSTE se rend, en qualite
d'envoye special plenipotentiaire
du Conseil National de la Lettonie,
par l'Esthonie, la Finlande, la Suède
et la Norvège, en Grande-Bretagne,

V. President du Conseil National
de la Lettonie

J. Čaksts

secretaire *Bitke*

le 23 nov. 1918
N 3.

18.1.19
[Signature]

Tautas Padomes priekšsēdētāja J. Čakstes ārzemju komandējuma apliecība.

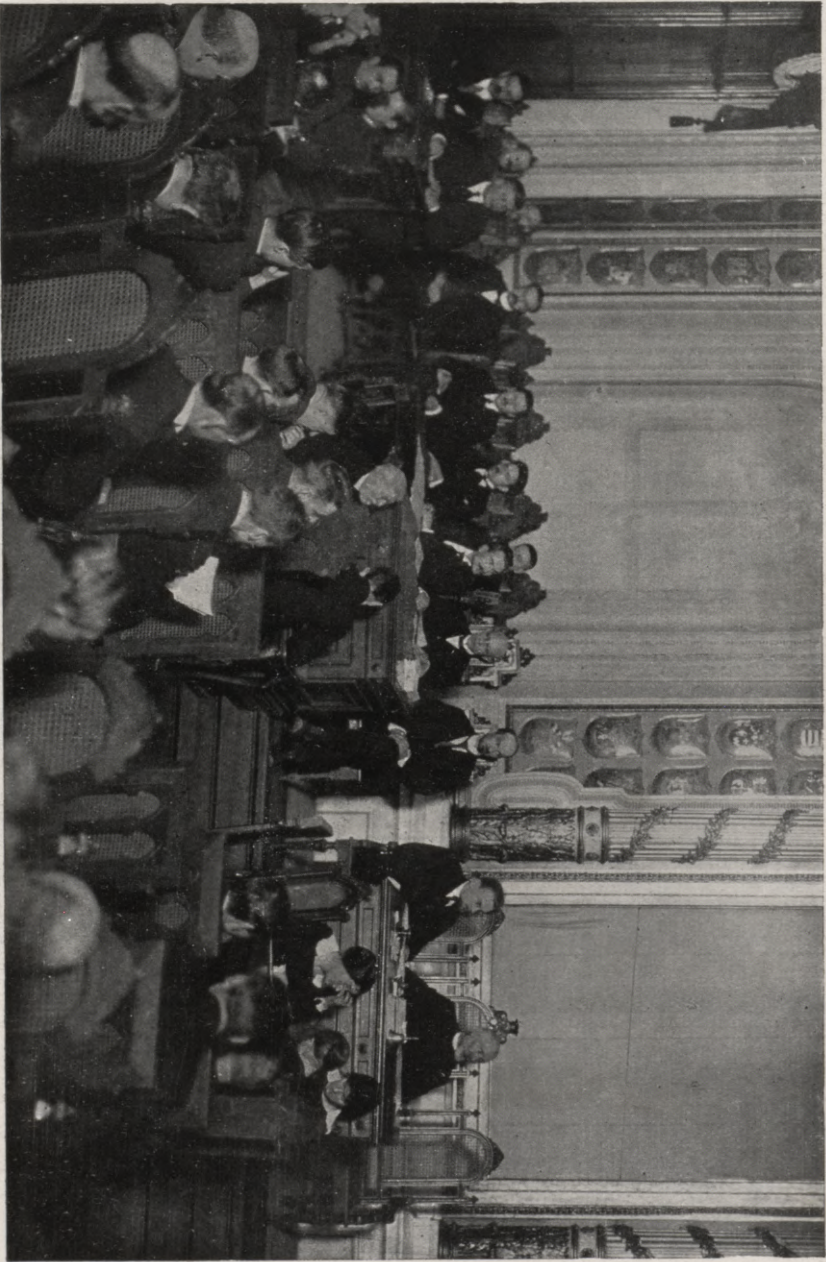
Tautas Padomes prezidijs.

M. Lapiņa uzņēmums.

Pagaidu valdības novešana no kuģa „Saratova“ Liepājā.

Bokuma uzņēmums.

Tautas Padomes plenārsēde.

Cerības piedalīties Versaļas miera konferencē nepiepildās, neskatoties uz visām pūlēm to panākt. Bet delegācijai vēl ir citas rūpes, ko mēs redzam no viņas priekšsēdētāja J. Čakstes vēstules:

„№ 437. Parīzē, 28. martā 1919.

Augsti cienīts Ozola kgs!

Sarunājoties ar Jums par stāvokli Latvijā, kur iedzīvotāji jau 4 gadi cieš visu postu un tās briesmas, kas savienotas ar lielo pasaules karu, un, pazaudējuši visu savu mantu, tagad atrodas vislielākā trūkumā, dabūju no Jums dzirdēt iepriecinošo iebildumu, ka, varbūt, Amerikā varētu rasties līdzjūtība nelaimīgajiem kara upuriem, ja par viņu stāvokli tur darītu zināmu gan dažādām Amerikas iestādēm, gan plašākai publikai.

Esmu Jums mēģinājis stāvokli kaut cik attēlot un lūdzu Jūs nu spert no savas puses tādus soļus, kurus atzīstat par derīgiem, lai grieztu Amerikas publikas vērību uz šo Eiropas stūrīti, kas priekš kara skaitījās par vienu no viskultūrālākajiem un turīgākajiem agrākās Krievijas apgabaliem un tagad pārvērsts pa daļai par ruīnu lauku, trūkuma un izsamisuma mitekli.

Uz jautājumu, kāda palīdzība būtu vajadzīga, varu Jums atbildēt — kaut kuŗa katra: visa kā trūkst, bet pirmā kārtā apģērba un apavu, uzturas vielu un medikamentu. Sevišķi bērni cieš grūti, kad tiem nav nekā ko apģērbt un aut kājās.

Ja Jūs par visām šīm bēdām varētu informēt Amerikas publiku un panāktu, ka viņas drīzā laikā varētu kaut cik tikt ierobežotas un pamazinātas, tad Jūs būtu pastrādājuši svētīgu darbu un Jums būtu pateicīgi daudz, daudz nelaimīgo kara upuru.

Latvijas Tautas Pad. un Miera konferences
Latv. deleg. priekš-tājs *J. Čakste.*“

Delegācija Tautas Padomes priekšsēdētāja J. Čakstes vadībā Parīzē, kā zināms, pārsprida arī jautājumus par kļūmīgo stāvokli Latvijā, kuŗu vēl vairāk sarežģīja pazīstamais Liepājas pučs, un vienā otrā gadījumā deva aizrādījumus, kā rīkoties.

J. Čakste saprata, ka viņa darbībai lielāka nozīme Latvijā un tādēļ delegācijas vadību uzdeva ārlietu ministram Z. Meierovicam. Viņš ieradās Liepājā, kur stājās sakarā

ar lielvalšķu pārstāvjiem, lai atsvabinātu Pagaidu valdību no kuģa „Saratova“.

13. jūlijā (1919. g.) Tautas Padomes sēdi atklājot, priekšsēdētājs J. Čakste, starp citu, saka: „Es uzlūkoju par vajadzīgu aizrādīt, ka pēdējos mēnešos Tautas Padomei nav bijis iespējams sekmīgi un rosīgi strādāt. Bet arvienu aug tautā tā pārliecība, ka *Tautas Padome ir Latvijas patstāvības un tautas brīvības idejas nesēja*. Tautas Padomei stipru pabalstu devuši mūsu drošie kareivji.“

Piešķirdams tik lielu nozīmi Latvijas republikas pirmajai pārstāvniecībai, J. Čakste, iegūdam vispārēju atzinību, novadīja viņu līdz Satversmes Sapulcei.

Blakus saviem tiešiem pienākumiem J. Čakste, cik spēdams, veicināja mūsu universitātes nodibināšanos un strādāja tanī kā starpvalstisko tiesību docents un profesors.

Latvijas Augstskolas Organizācijas Komisija
ar šo pagodinās pasīgot Jums, ka viņa, us juridiski-ekonomiskās fakultātes priekšsīchikumu, sauā sehā, 14. novembri sch. g., eewehrojot Juhsu teelos nopelhus Latvijas walsts radīschanas un isweidoschanas darbā un viņas starptautiskā stah-woķļa nostiprināschanā, weenbalsīgi eewehleja Juhs, līhdssch-nejō dozeritu, par Latvijas Augstskolas juridiski-ekonomiskās fakultātes profesoru.

Darīdama Jums sinamu scho sawu lehmumu, Latvijas Augstskolas Organizācijas Komisija apsweiz Juhs kō profesoru koleģijas pilnteesīgu tozekli un apleeznodama Jums sawu dsīlako zeenību, nowehi Jums ar saweem bagateem peedsih-wojumeem un sinaschanam ilgi un swehīgi darbotees Latvijas walsts un viņas augstakās sinātskās eestahdes labā

Rīgd,
Latvijas walsts dīhneschena
sīvā gādā dsēd —
18. novembri 1919. gadā

Latvijas Augstskolas Organizācijas
Komisijas priekšsēdētājs *P. Balle*

Rektors: *P. Lejnis*

Juridiski-ekonomiskās fakultātes dekanis: *A. Pūmnieks*

L. A. Organizācijas Komisijas sekretārs: *K. Kļaviņš*

„Viņš bija redzami laimīgs,“ atzīmē stud. jur. M. Sams,
„ka var vēstīt jauniem klausītājiem par tiem tiesiskiem

ceļiem, kādi ejami arī Latvijai kultūras tautu saimē. Šo domu siltumu un prieku dziļi izjuta auditorija jau pirmā J. Čakstes lekcijā.“

Q · B · F · F · F · Q · S ·

AUCTORITATE · ET · AUSPICIIS
SENATUS · POPULIQUE · LATVIENSIS

RECTORE · LITTERARUM · UNIVERSITATIS · MAGNIFICO

JOANNE · RUBERT

MEDICINAE · DOCTORE · OPHTHALMOLOGIAE · PROFESSORE · PUBLICO · ORDINARIO

DECANO · JURECONSULTORUM · ET · OECONOMIAE · PROFESSORUM · ORDINIS
MAXIME · SPECTABILI

JOANNE · KARKLIN

OECONOMIAE · DOCENTE · PUBLICO · ORDINARIO

E · DECRETO · AMPLISSIMI · JURECONSULTORUM · ET · OECONOMIAE
PROFESSORUM · ORDINIS

SENATUS · LITTERARUM · UNIVERSITATIS · LATVIENSIS

VIRUM · OPTIMUM · ATQUE · DOCTISSIMUM

JOANNEM · ČAKSTE

PRO · MERITIS · IN · REBUS · JURIDICIS · VALDE · MAXIMIS

UTRIUSQUE · JURIS · DOCTOREM · HONORIS · CAUSA

CREAVIT

RIGAE · DIE · DUODETRICESIMO · MENSIS · SEPTEMBRIS · ANNI · MDCCCXXIV

RECTOR

Prof. Dr. med. Rubert

DECANUS

Doc. Karklin

SECRETARIUS

A. P. Valdivanis

Prof. J. Čakstes tiesību zinātņu goda doktora diploms.

Lekcijas universitātē J. Čakste turpināja arī kā Satversmes Sapulces prezidents un tās pārtrauca tikai ar viņa ievēlēšanu par Valsts Prezidentu 1922. gada rudenī.

Kad Latvijas universitāte svinēja savus 5 gadu darbības svētkus, viņa piešķīra J. Čakstem *Dr. jur. honoris causa* (doktora gradu, parādīdama godu par nopelniem).

Audzinādams un garīgi stiprinādams mūsu jauno paaudzi augstskolas sienās, J. Čakstes vērīgais skats meklēja visus tos pamatus, kas stiprinātu un nodrošinātu latvju tautu un valsti viņas tālākā nākotnē.

Latvijas stiprumu Prezidents J. Čakste meklēja arī *tautas dzimstībā*. Daudziem vēl atmiņā viņa agrākos gados presē publicētā vēstule. Turu par pienākumu viņu te gandrīz visu atkārtot:

„Diskrēts lūgums mūsu tautietēm.

Mūsu tauta pasaules karā zaudējusi daudz ļaužu. Rēķina, ka kaujās vien no 1914. līdz 1918. gadam krituši vairāk kā 30.000. Vēl lielākus upurus ir prasījuši bēgļu laiki, sevišķi bērnu starpā. Salīdzinot ar agrākiem zaudējumiem ir tas, ko mēs tagad cīnoties par savu pašu brīvību zaudējam, tikai zieds.

Šie zaudējumi ir jānolīdzina.

Bet kāda cita lieta ir vēl daudz ļaunāka. Tā ir tā viena vai divu bērnu sistēma, vai pat bezbērņība. Kurzemē iedzīvotāju skaits vēl priekš kara stāvēja gandrīz uz vietas, Vidzemē tas auga tikpat lēni kā priede mūsu tīrelī. Tikai Latgale bija palikusi dabiska un nebija ielaidusies nekādās noziedzīgās sistēmās.

Tagad nu, mīļās tautietes, kad Latvija ir pierādījusi, ka viņa ir dzīvotspējīga, tagad, kur visas sirdis pukst priekš šīs mūsu Latvijas, kur visas rokas priekš viņas strādā, kur jūs pašas nevien nenogurušas strādājiet, bet pat ziedoņiet tai savas rotas, tagad es vēl Jūs lūgtu: padariet mūs stiprus, dodiet mums bērnus. Apdomājiet, ja sistēmu vietā katrā mūsu ģimenē mudžētu sešas mazas galviņas, tad jau pēc viena auguma mēs skaitītu Latvijā nevis 2 un pus miljona iedzīvotāju, bet 7 un pus miljona!

Es paredzu, jūs pacelsit pirkstu un rādīsiet man citus, daudz lielākus noziedzniekus pret savu tautu — mūsu vecpuišus. Es

jums piekrītu. Īsti patrioti viņi nav. Tas ir skaidri. Bet kas ar tiem darāms, par to būs jāaprunājas ar mūsu finanču ministru.

Līdz šim jūs, mūsu tautietes, dzīvi atsaucāties uz katru uzai-
cinājumu pēc palīdzības, kad vīrieši vai strādāja, vai karoja, lai
uzceltu Latvijas valsti. Es esmu pārlicināts, ka jūs neliegsities
padarīt Latviju stipru un varenu. Un to jūs variet.

J. Čakste.

Šo lūgumu tautietēm ir diktējusi dziļa nopietnība un
tālredzība, gan pavadīta ar parasto humoru. Kā plašas
ģimenes tēvs J. Čakste arī pazinis to laimi un stiprumu,
par ko viņš tik dedzīgi iestājies.

Cik mīļa J. Čakstem vienmēr bijusi jaunatne, par to,
starp citu, raksta zvēr. adv. A. Strausmanis: „J. Čakste
dzīvoja Jelgavā bez kaut kādas liekas greznības un ļoti
vienkārši. Lielā prakse advokātūrā nedeva tam tomēr tik
daudz, lai varētu iekrāt lielus kapitālus, bez tam jau viņa
dzīvē materiālie labumi nebija tie izšķīrošie; bet lielākais
un vērtīgākais viņa kapitāls toreiz bija kuplais bērnu skaits.

Skolu jaunatni nelaiķis pulcinājis ap sevi, kā pats
izteicās, tāpēc, lai tā, kas bija atrauta no saviem lauku
vecākiem, no parastās lauku dzīves, neietu pilsētā morāliski
bojā, bet, pavadot viņa ģimenē laiku nevainīgos priekos, kā
arī, kaut gan mazākā mērā, citu Jelgavas akadēmiski izglī-
totu latviešu ģimeņu vidū, justos kā savās mājās. Tāpat
šīnī latviešu sabiedrībā skolu jaunatnei bija iespējams iegūt
vajadzīgo sabiedrisko izglītību, jo citur tā klusajā Jelgavā
nebija sasniedzama.

Bet arī vēlāk, kad skolu jaunatne bija beigusi vidus-
skolu un daļa no tās pārkāpusi universitātes sliksni, ne-
laiķis šo studējošu jaunatni nepiemirsa, bet brīvlaikā viņu
tikpat sirsnīgi uzņēma pie sevis kā agrāk ir savā Jelgavas
namā, ir Aučos. Bet vismīļāki tam bija viņa studenti —
„maskavieši“, ar kuriem tas labprāt satikās“.

Pats savus bērnus J. Čakste milēja, bet nelutināja. Audzināšanā nebija pārāk stingrs režīms, bet, sekodams katra bērna dabai, prata viņus vadīt pēc sava prāta, neie-robežojot bērna brīvību. Viņš necieta bezdarbību un tāpēc atbalstīja ikkuŗu darba lauku, kādu to katrs bērns bija izvēlējies. „Mācaities un krājiet zinības, tā ir manta, ko jums neviens nevar atņemt“, mēdza viņš teikt. „Negaidait nekā no citiem, ko paši darīsiet, tas paliks jūsu.“

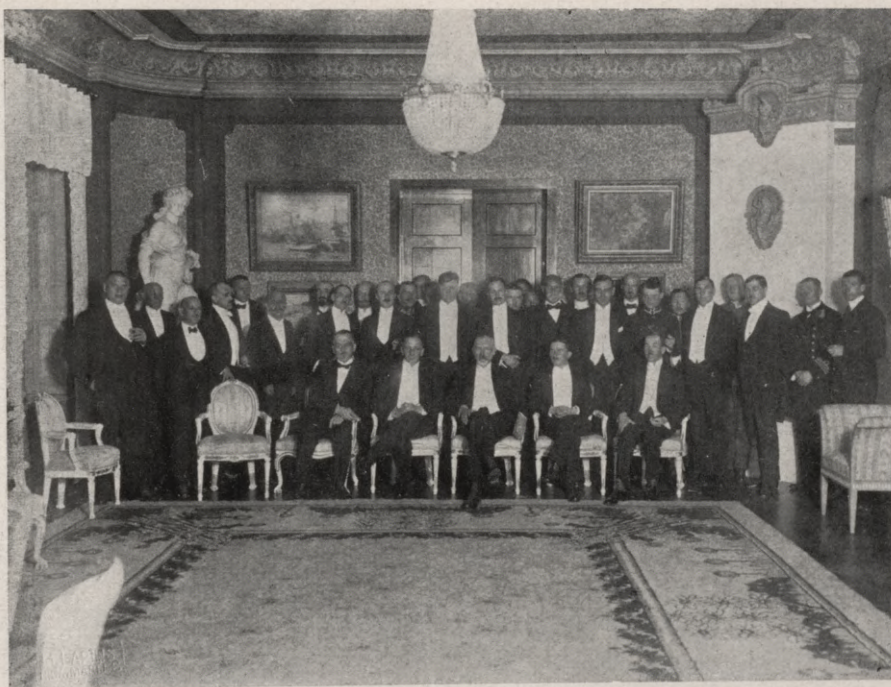
Sevišķu svaru J. Čakste lika uz to, lai bērni neaizrautos no ārišķībām, jo „šodien ļaudis tev gavilē, bet rītu kar“. Bieži ģimenes vidū viņš stāstījis dažādus notikumus no vēstures, vezdams tos sakarā ar mūsdienu dzīvi.

Savus audzināšanas uzskatus Prezidents J. Čakste izpaua arī visplašākās sabiedrības masās un organizācijās. Tādu iespēju viņš izlietoja apmeklēdams biežos uzaicinājumos kā valsts galva gan pilsētu, gan lauku biedrības.

Savās attiecībās pret valsts darbiniekiem J. Čakste bija ļoti vērīgs. Pats būdams pirmais valsts darbinieks, viņš katra darbību vērtēja ar noteiktu kritiku. Nebūdams pedants, ikvienu jauninājumu uzņēma ar lielāko uzmanību, aplūkojot no lietderības viedokļa. Viņa ieskats bija, ka zināmās formas un tradīcijas, kas izstrādājušās gadiem, nav bez sava pamata. Tādēļ, kaut ko grozot, lietai jāpieiet pakāpeniski. Darbiniekiem arvienu viņš centās iedvēst pienākuma apziņu. Viņu biedrības gadaskārtos kādreiz tas teica: „Darbinieki, sargait savu valsti, izkopjiet to, jo zinait, ka ja nebūs Latvijas, nebūs arī jūs“.

Sevišķi spilgti J. Čakstes *credo* (ticība un dziļa pārlicība) izskanēja mūsu jaunā parlamenta sienās.

J. Čakstes dzīves gaitas aprakstu še nobeidzot, gribu viņa paša vārdiem parādīt, cik dziļi tas milējis savas tautas un valsts stiprumu, labklājību un laimi.

I. Baltijas valšku konferences dalībnieki pie J. Čakstes.

Pirmā parāde.

M. Lapiņa uzņēmumi.

Sabersmes Sapulces atklāšana.

M. Lapina uzņemums.

*J. Čakste saņem pie Satversmes Sapulces manifestantus
1920. g. 1. maijā.*

Manifestanti apsveic Satversmes Sapulces sanākšanu.

Klio uzņēmumi.

Satversmes Sapulces prezidijs.

M. Lapiņa uzņēmums.

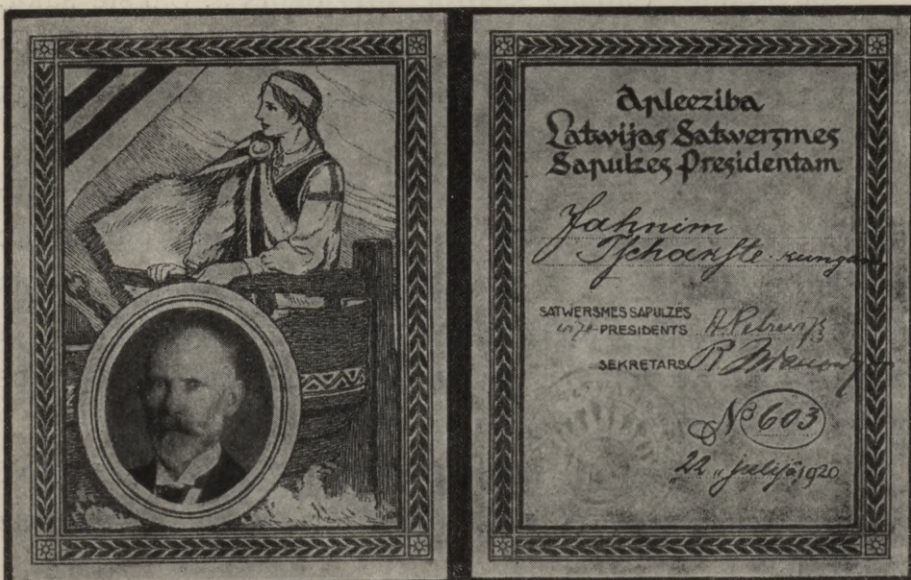

Pirmais virsnieku izlaidums 1920. gadā.

Klio uzņēmums.

Latvijas Satversmes Sapulci 1920. gada 1. maijā atklājot, J. Čakste savā runā saka: „Mēs nevaram uzskaitīt visas tās rokas, nevaram uzskaitīt visas tās domas un jūtas, kas ir stāvējušas par mūsu jauno neatkarīgo Latvijas valsti,“ un sirsnīgos vārdos cildina tos, kas atdevuši savu dārgāko mantu — dzīvību.

Šie vārdi liekas ļoti zīmīgi: uzsākt lielu radošu darbu — likt pamatus Latvijas valstij, to ir *sagatavojusi tauta, viņas neskaitāmie varoņi, apvienotā griba.*

Apvienoto gribu J. Čakste arī vēlējis ielikt Latvijas valsts pamatos. Šī doma viņu vadījusi visus tālākos gadus, izpildot gan Satversmes Sapulces, gan Valsts Prezidenta amatus.

Gadu vēlāk, 1921. gada 1. maijā J. Čakste, starp citu, saka: „Satversmes Sapulce pati par sevi ir vienības simbols visā valstī. Satversmes Sapulcē kopojas *visas tautības,*

visas partijas, visādi uzskati un virzieni, kādi valda tautā. Mūsu uzdevums ir vienot tautu zem viena karoga, un šim vienošanas darbam jānotiek Satversmes Sapulcē. Ja mēs vienotiem spēkiem strādāsim un nešķelsimies pēc saviem uzskatiem, tikai tad mēs varēsim veikt uzdevumus, kas mums ir uzlikti, un ievadīt mūsu jauno valsti normālā valsts dzīvē.“

Šos vārdus, cerams, pārlasīs paaudzes un nenoliegs viņu nozīmi. Viņiem paliek vadoša nozīme arī valsts tālākā gaitā.

Satversmes Sapulci slēdzot, Prezidents J. Čakste saka: „... Mēs esam savu darbu pabeiguši. Par mūsu darba labumu mēs paši nevaram spriest, lai tauta spriež par viņu un tālākās paaudzes.

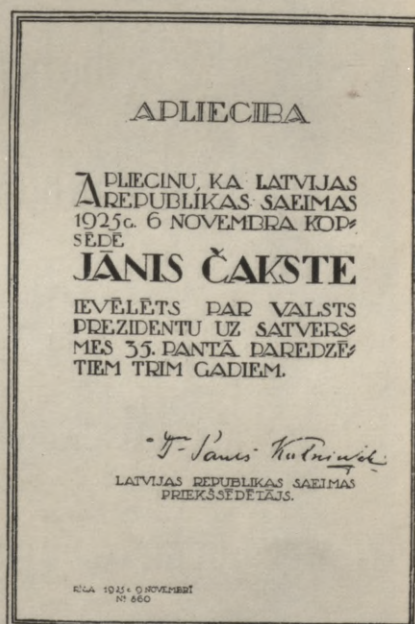
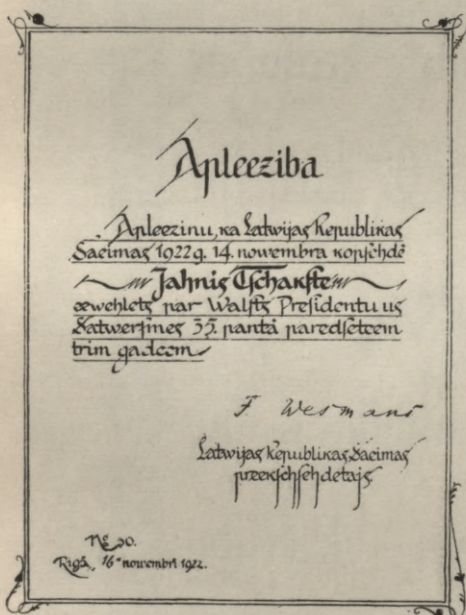
... Latvijas tautas pirmie likumīgie pārstāvji ir pierādījušies par spējīgiem strādāt parlamentārisku darbu, un šis darbs nav bijis arī bez panākumiem. *Latvijas valsts ideja, apziņa par Latvijas valsts vajadzību ir nostiprinājusies tautā cieši.* Es domāju, mums tagad neatradīsies neviens pats, kas būtu pret šo Latvijas valsts ideju.

Jaunā Latvija, pie kuŗas izbūves mēs esam strādājuši 2¹/₂ gadus, attīstīsies, plauks un zels mūsu tālākām paaudzēm.“

Pēdējo reizi J. Čakste runāja mūsu parlamentā, kad, lielgabalū salūtam nodārdot, viņš atklāja *pirmo Saeimu* 1922. gada 7. novembrī: „Augstā sapulce! Taisni šinī brīdī Latvijas valstī stājas spēkā Latvijas jaunā valsts satversme. Šī jaunā satversme ievē Latvijā jaunu iekārtu, viņa rada pa daļai jaunus valdības organus un ciešāki noteic, tikpat esošiem, kā arī jauniem organiēm viņu funkcijas. No šī brīža šī jaunā satversme būs tas pamats, uz kā varēs darboties valdības iestādes un valdības personas labāki un

pilnīgāki, nekā tas līdz šim bija iespējams. Mēs cerēsim visi un būsīm pārliecībā, ka šī jaunā satversme mums līdzēs galīgi nodibināt *Latvijā likumību un taisnību un līdz ar to tautas labklājību un kārtību*. Lai šī jaunā valsts satversme padara Latviju *laimīgu un stipru!*“

Augšā minētie izvilkumi no J. Čakstes runām liecina, ka Latvijas stiprums, labklājība un laime ir bijuši viņa zvaigznes — ceļa rādītājas. Tām viņš pats palicis uzticīgs vienmēr un citus skubinājis sevim sekot.

J. Čakstes mūža darbs un viņa ideālu piepildīšanās dabiski deva viņam tiesību tapt izraudzītam par pirmo Valsts Prezidentu un no jauna ievēlētam, otrai Saeimai sanākot. Prezidenta darbā viņš vienmēr palika uzticīgs dotam zvērastam.

Es svehru, ka wisk manš
darbs buhs weltis Latvijas
tautas labumam. Es darišhu
wisku, kaš stahwēs manoz spēh-
kos, lai sekmetu Latvijas waltz
untag eedšhwotaju labklahjibu.

Valsts Prezidenta

Ēturschu swēhtus un eeveh
rdschu Latwījas Satwersmi un
walstz likumus. Pret wīseem
es isturschos taisni un sawus
peenahkumus ispidišchu
nehz labakās apsinas.

J. S. K. v.

zvērasta teksts.

**SAEIMA ir pieņēmusi
un VALSTS PREZIDENTS izsludina
šādu likumu:**

L I K U M S

PAR

V Ē S T Ū R I S K O K A U J U V I E T Ā M.

1. Kauju vietas Latvijā, kur Latvijas aizstāvēšanas cīņās latvju tauta nesusi upurus, kā arī kaujās kritušo karavīru kapu vietas uzskatāmas par vēsturiskām.
2. Vēsturiskās kauju un kapu vietās, ja tās atrodas privāto īpašnieku robežās, Kara ministrija ar Ministru kabineta piekrišanu var atsavināt piespiedu kārtā pieminekļu uzcelšanai vajadzīgos laukumus, ieskaitot tos valsts īpašumā.
3. Vēsturiskā kauju un kapu vietās celtie pieminekļi un citi apzīmējumi pāriet Pieminekļu valdes pārziņā, kuŗa rūpējas par viņu uzturēšanu.

VALSTS PREZIDENTS

Rīgā, 1923. g. 26. jūnijā

Valsts Prezidents izsludina likumu.

J. Čakstes ideālo uzpurēšanos Latvijai izceļ arī viņa apbalvošana ar pirmās šķiras Triju zvaigžņu ordeni „par nopelniem Latvijas brīvvalsts idejas sagatavošanā, veicinot to ar savu ilggadējo sabiedrisko darbību tautā, un šis brīvvalsts izveidošanā un nostiprināšanā kā iekšienē, tā uz ārieni,

nepārtraukti stāvot kā valsts galva valsts priekšgalā Tautas Padomes priekšsēdētāja, Satversmes Sapulces prezidenta un pirmā Valsts Prezidenta amatos.“

1927. gada 14. martā aprima pukstēt sirds, kas tik dziļi milēja savas tautas un valsts stiprumu, labklājību un laimi.

Mūžībā aizgāja Latvijas pirmais Valsts Prezidents Jānis Čakste.

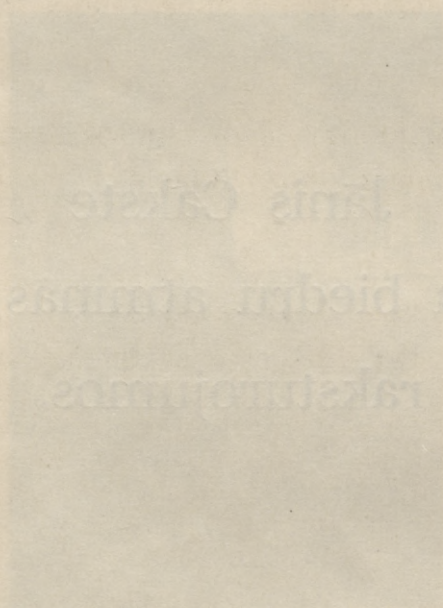

*J. Čakste 1926. gadā pēdējo reizi
vecajās „Čakstu” mājās.*

Jānis Čakste
laika biedru atmiņās un
raksturojumos.

1897
The following is a list of the names of the persons who have been elected to the office of Justice of the Peace for the year 1897.

Justice of the Peace for the year 1897.

James O. ...
Justice of the Peace for the year 1897.

Jāņa Čakstes piemiņai

J. Rainis.

Saulainas jaunības jausmas visilgāki miņā mums dzīvo,
Kaut arī aukas tur kauc — miņā mums līksme tik ilgst.

*

Mūžam mūs jūsmin' no jauna tie brīvības cīņiņu brīži:
Tauta tad drausmoņus lauž, likteņus pati sev liek.

*

Mūžam tās jūsmas ij Tevi sev līdzī cels pāri pār laiku:
Valdzinošs vizēs Tavs vaigs — sauljaunas sajūsmas zaigs.

K. Skalbe.

Klusums un vakara gaisma, rindās kareivji mēmi.
Zeme, kam mūsu tēvu un gādnieku ņēmi!
Ieročus paceļ kareivji, skumīgi sveicot,
Kapsētas priedes lokās, kā lūgšanu teicot.
Senču godībā ieiet vadonis sirmais,
Godīgi tēvzemei kalpojīs, pilsonis pirmais.
Gadu simti kad gausi mūžībā slīdēs,
Viņa vārds vēl Latvijas zvaigznājā spīdēs.

Jana Cakales pieminat

A. Kama

Saulatais jantidas jannas veltitit niga muna tivra
Kant an sukas for kanc -- niga muna thame the ligal

Mutan nita jannin' no jann the bettes anjan pini
Tala tad drunogus jant litigun pad sey helc

Musan the jannas if Tovi sey lita ceta pari par lalin
Vabino's vira Tova vaiga -- sajjannas sajjannas vaiga

K. Saka

Kinnome an vakata kanna, rinda kanyit noma
Kome kam nuan tava an glonien panti
Lacra pacel kanyit, skunig, avicor
Kupetas pachea jona, ki thama jona
Senu godior kela vedata skunig
Godit thamael kanyit, pilasnis panti
Gadu simit kad gant munda alha
Tiva vada vel lantias evayvayja spha

JĀNIS ČAKSTE KĀ LATVIJAS VALSTS GALVA.

Dr. P. Kalniņš,
Saeimas priekšsēdētājs.

Runa svinīgā sēru sēdē 1927. g. 18. martā.

Tautas vietnieki! Dziļi klusā godbijībā visa Latvijas nācija bez šķiru, ticību un tautību izšķirības piemin un godina šodien savu 14. martā priekšlaicīgā nāvē zaudēto pirmo Valsts Prezidentu. Līdz ar diženā valstsvīra ģimeni grimst šodien dziļās sērās suverēnās varas nesēja — Latvijas republikas Saeima un visa Latvijas tauta. Tādas pašas sēras un skumjas pauž šodien mūsu sabiedrotā nācija — Igaunija un mūsu brāļu tauta — Lietuva. Arī citas nācijas ir aplicinājušas Latvijas tautai savu līdzjūtību, kas liecina, ka mūsu jaunā republika ar savu pirmo Valsts Prezidentu ir ieguvusi arī veco un lielo valstu simpatijas. Bet ne tikai to. Dziļās sēras veltītas galvenā kārtā mūsu republikas pirmā pilsoņa personībai — nelaikā mirušam Jānim Čakstem.

Tautas vēsturiskos likteņus veido pati tauta, bet tautas gribu un centienus [pauž tautas vadoņi, kas uztver tautas garu, dod nojautām un neapzinātiem centieniem noteiktu saturu un izpratnes veidu. Šinī savā darbībā tautas vadoņi savkārt veido tautas centienus, visas tautas vēsturisko gaitu. Bet šādu *lielu vēstures darbu spēj veikt tikai lielas un cēlas personības, un tāds bija Jānis Čakste — tautas vadonis šinī vēsturiskā nozīmē.* Tāpēc arī viņa darbi nav šeit un nav pāris vārdos novērtējami. Šo novērtējumu dos nākošās paaudzes — latvju tauta un Latvijas valsts vēsture. Man kā tās Saeimas priekšsēdētājam, kuŗa pēdējo reizi uzticēja Jānim Čakstem mūsu valsts vadību, izvēlēdama to no sava vidus par valsts galvu, lai būtu atļauts šodien parlamentāriešu saimē, kas sapulcējušies, lai godinātu sava ilggadējā priekšsēdētāja piemiņu, sacīt tikai dažus vārdus par mūsu lielo nelaikī kā parlamentārieti un Valsts Prezidentu.

Jānis Čakste uzskatāms nevien par mūsu vecāko parlamentārieti, kuŗu Zemgales un Kurzemes iedzīvotāji jau 1906. gadā sūtīja kā savu vēlētu pārstāvi uz Krievijas pirmo Valsts domi, bet arī par to, kas lika pirmos drošos pamatus mūsu parlamentāriskai kārtībai. Par

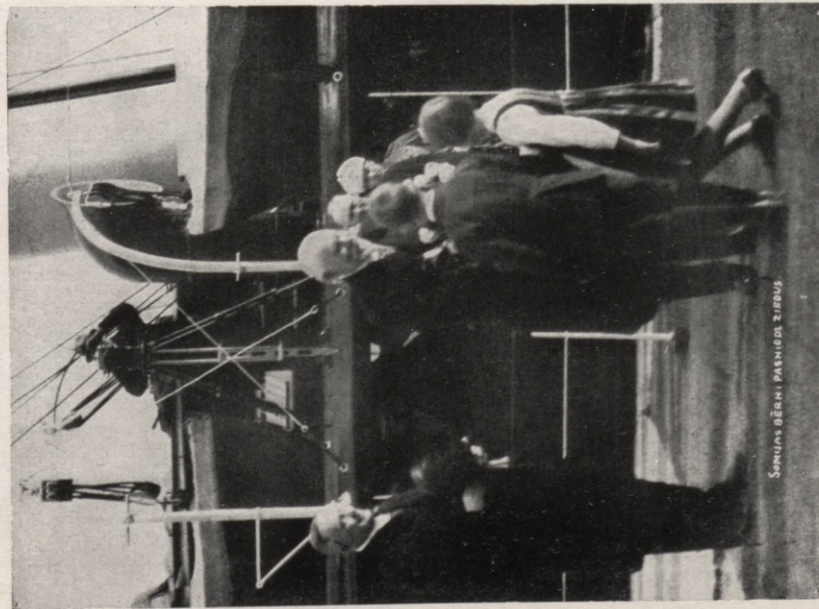
parlamentāriskās iekārtas jautājumiem viņš dzīvi interesējās jau tad, kad strādāja Krievijas pirmās Valsts domes adresu komisijā. Tā tad jau toreiz viņš gatavojās darbam, kam bija veltīts viņa cēlā mūža pēdējais posms. Ar dziļu izpratni viņš darbojās vēlāk pie mūsu valsts satversmes izstrādāšanas Satversmes Sapulcē. Būdams par Latvijas pirmo Valsts Prezidentu, Jānis Čakste izveidoja stingri konstitucionālā un demokrātiskā prezidenta cildeno tipu.

Palikdams arvienu uzticīgs sargs mūsu satversmes pamatiem, nelaiķis konsekventi centās saskaņot savas Valsts Prezidenta tiesības ar šīs konstitūcijas garu. Šīs mūsu nelaiķa radītās tradīcijas lai sargām un glabājam nākotnē. Objektīvitate un mierīgais izlīdzinošais gars, kas piemita Jānim Čakstem kā mūsu pirmam parlamenta sēžu vadītājam, raksturo viņu arī kā priekšzīmīgu demokrātiskās republikas prezidentu.

Jānis Čakste, būdams kopš neatkarīgas Latvijas valsts nodibināšanas par valsts galvu, nekad nepiemirsa, ka tā ir demokrātiska republika, ka viņš ir demokrātiskās republikas prezidents, un nekad viņš neizrādīja tieksmes patvarīgi paplašināt savas tiesības. Arī šinī nozīmē lai Jāņa Čakstes nodibinātās tradīcijas uzskatām par Latvijas dārgu mantojumu, ko apsolāmies sargāt šai svētsvinīgā brīdī.

Aizgājēja cēlo un tīro personību un raksturu vislabāki apliecina dziļās un neliekuļotās sēras, kas izskan šodien visos Latvijas ciematos. Lai šī godināšana, šī vispusīgā atzišana pēc nāves noder kā mazs gandarījums aizgājējam par tām ciešanām, ko politisko kaislību bangas un personīga zemsirdība ir reizēm nodarījušas mūsu pirmam pilsonim.

Izteikdami dziļu līdzjutību viņa mūža biedrenei un ģimenei un noliekdami savas galvas līdz ar visu latvju tautu nelaiķa priekšā, lai apņemamies visi kā viens sargāt lielo mantojumu, ko mums atstājis Tautas Padomes un Satversmes Sapulces priekšsēdētājs un pirmais demokrātiskās republikas prezidents. Sargādami viņa lielo mūža darbu un ideālus, mēs uzturēsim dzīvu Latvijas tautā viņas pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes piemiņu, viņa skaidrās personības attēlu. Mūžam lai dzīvo Jāņa Čakstes piemiņa Latvijas tautā.

SOMIJAS BĒRNI PABIEDZ SĪBUD.

J. Čakstiem Somijā bērni pasniedz puķes.
Klīo uzņēmums.

Divu Prezidentu sastapšanās.
Klīo uzņēmums.

J. Čakste atklāj VI. dziesmu svētkus.

Klīo uzņēmums.

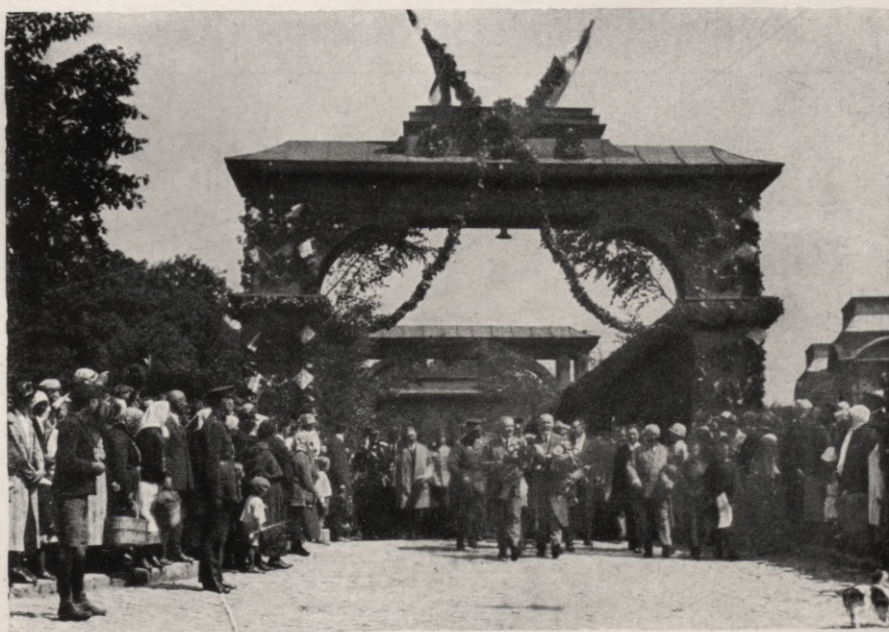

Somijas un Latvijas Prezidenti dziesmu svētkos.

Ed. Krautca uzņēmums.

Prezidenti karaspēka parādē.

Jelgava sagaida Somijas un Latvijas Prezidentus.

Klio uzņēmumi.

Stpeles „Lejas Strazdos“.

Dobelē.

Klio uzņēmumi.

Lauri Kr. Relanders,
Somijas Valsts Prezidents.

Es atceros Prezidentu *Jāni Čaksti* kā liela vēriena valstsvīru, krietnu tautieti un cēlu cilvēku — vīru, līdzīgu kādam tikai reti sastop dzīves gaitā.

J. Jaaksons,
Igaunijas bij. Valsts Vecākais.

Jāņa Čakstes nozīme Latvijas-Igaunijas draudzības saišu izveidošanā.

Kad ziņa par Latvijas Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes nāvi, kas tika saņemta 1927. g. 14. martā, vēlu vakarā, izplatījās otrā dienā, tad bēdas un sāras Igaunijā bija vispārējas. Tās nebija tikai formālas, tā sakot, oficiālas sāras, kā tas daudzkārt atgadās pie pašu vai sabiedrotās valsts galvas nāves, kad tiek uzvilkti sēru karogi, bet sirdīs lielākā vai mazākā mērā paliek vienaldzība, bet šīs bija nopietnas sāras, sāras, kas pildīja mūsu tautas sirdi ar bēdām. Katrs mūsu pilsonis no sirds jūta līdzī mūsu sabiedroto latvju lielajam zaudējumam.

Rodas jautājums: kas bija tam par iemeslu, ka līdz ar Latvijas tautu arī Igaunijas tauta nopietni un no sirds sēroja par kaimiņu tautas lielā valstsvīra nāvi.

Jau brīvības cīņu laikā mūsu politiskiem darbiniekiem bija skaidrs, ka izlemšanai ir padots ne tikai vien Igaunijas jautājums, bet līdz ar Igaunijas jautājumu cieši saistīts arī Latvijas jautājums; bija skaidrs, ka jau ģeografiskā stāvokļa dēļ vien nav iespējams vienu jautājumu izšķirt vienādi, otru otrādi; bija skaidrs, ka gribot negribot abu valšņu likteņu izlemšanai jānotiek vienā virzienā; bija skaidrs, ka nevar pastāvēt brīva Igaunija bez brīvas Latvijas, un otrādi; bija skaidrs, ka arī nākotnē abām tautām var būt tikai kopēji draugi un kopēji ienaidnieki, un ka turpmāk abām tautām var būt tikai kopējs liktenis — vai nu kopēja brīvība, vai kopēja verdzība; bija skaidrs, ka tamdēļ abām tautām jābūt nomodā par savu brīvību, par savu patstāvību.

Šī apziņa par abu tautu kopējām politiskām interesēm noteica jau brīvības cīņu laikā kā Igaunijas, tā arī Latvijas politisko darbinieku darbības virzienu, noteica cīņas paņēmienus un mērķus, kā darboties un uz kuŗu pusi censties. Varam ar labpatiku konstatēt, ka abu valšķu politiskie darbinieki, būdami pilnīgi pārliecināti par kopējām interesēm, ir negrozāmi pieturējušies pie šī mērķa.

Bet pareiza mērķa izpratne bieži vien politikā vēl nav pietiekoša spraustā mērķa sasniegšanai. Bieži rodas grūtumi, kas kavē mērķa sasniegšanu. Politiskam darbiniekam arvienu jāreķinās ar šiem grūtumiem, kas varētu rasties ceļā; viņam jāprot šos grūtumus pārvarēt.

Latvijas-Igaunijas draudzīgo attiecību dabisko attīstību pirmajos gados pēc brīvības kara traucēja galvenām kārtām divi apstākļi: abu valšķu robežas nokārtošanas jautājums un atlīdzības jautājums par zaudējumiem, kādi bija cēlušies Latvijas pilsoņiem ar Igaunijas karaspēka līdzdalību kara operācijās uz Latvijas teritorijas. Lai gan šie jautājumi paši par sevi nav plaši, tomēr viņi atstāja nospiedošu iespaidu uz abu tautu gara stāvokli un līdz ar to apgrūtināja lielā mērā vispārējo politisko jautājumu atrisināšanu vēlāmā virzienā.

Lai draudzīgās attiecības starp abām valstīm varētu netraucēti attīstīties, bija vajadzīgs, no vienas puses — novērst abus augstāk minētos grūtumus, un no otras puses — iespaidot abu tautu gara stāvokļa pacelšanu.

Pie šo jautājumu izšķiršanas nelaiķim J. Čakstem bija lieli nopelni. Ar viņa piekrišanu un, domājams, arī uz viņa iniciatīvu noslēdza tā laika Latvijas ārlietu ministrs nelaiķis Meierovics 1923. g. 1. novembrī ar Igaunijas ārlietu ministru līgumu, ar ko abi strīdus jautājumi tika galīgi likvidēti. Šim solim bija liela politiska nozīme. Tagad grūtumi bija novērsti, un draudzīgo attiecību attīstība starp abām tautām varēja turpināties netraucēti. Bet attīstīšanās gaita bija vēl ļoti lēna. Iemesls tas, ka no agrākiem laikiem vēl pastāvēja abās tautās zināms aukstums; izlikās, it kā viens otra labvēlībai neticētu; savstarpējās attiecībās trūka sirsņības. *Šos trūkumus nelaiķis J. Čakste prata ar meistarisku vilcienu novērst.*

Ar viņa viesošanos Tallinnā 1925. g. no 23.—25. februārim notika pilnīgs lūzums sabiedriskā domā. Ierodoties viņam 23. februārī Tallinnā, mūsu valdība un sabiedrība uzņēma to uz vislabāko. Man tomēr likās, ka šai uzņemšanai bija vairāk oficiāla nokrāsa; kaut gan vispārīgi uzņemšana bija silta un sirsņīga, tomēr jāatzīstas, ka šē bija nomanāma zināma atturība no mūsu sabiedrības puses.

J. Čakste Tallinnā noliek vaiņagu kritušiem cīņtājiem.

J. Čakste Igaunijas karavīru Lāčplēša ordeņa kavaliežu vidū.

Igaunijas Valsts Vecākā J. Jaaksona apsveikšana Rīgā.

Krautca uzņēmums.

J. Jaaksons un J. Čakste vagonā uz jūrmalu.

Klio uzņēmums.

Reitera koris sumina Igaunijas Valsts Vecāko.

Klto uzņēmums.

Sportisti apsveic J. Čaksti un Igaunijas Valsts Vecāko.

Klio uzņēmums.

Rīgas starptautiskā izstāde.

Ed. Krautca uzņēmums.

Pavisam cita aina bija, kad nelaiķis J. Čakste no mums šķīrās 25. februārī. Pie viņa izvadišanas uz savu ierosinājumu piedalījās visa mūsu sabiedrība. Varam droši teikt, ka nelaiķis Čakste, šē uzturēdamies īsu laiku, bija pratis iegūt pilnīgu politisko darbinieku, kā arī sabiedrības uzticību un piekrišanu. Ar to arī izskaidrojama tā sirsnība, kādu viņam parādīja mūsu sabiedrība pie izvadišanas. Tā uzticība un piekrišana, ko viņš bija šē mantojis, palika negrozāma mūsu sabiedrībā un tautā līdz viņa nāvei.

Cerēsīm, ka nelaiķim J. Čakstem līdzīgi valstsvīri atradīsies arī nākotnē kā Latvijā, tā arī Igaunijā. Tad varam būt droši par to, ka paslāvēs apziņa, ka abām tautām ir nepieciešami vajadzīgs kopēji un pēc vienāda projekta nodrošināt savu esamību un par to cīnīties, bet tad arī izdosies rast ceļus šā lielā uzdevuma izvešanai dzīvē.

K. R. Pusta,
Igaunijas sūtnis Parīzē,
bij. ārlietu ministrs.

Latvijas-Igaunijas savienības sākums.

Savos papīros atradu 1919. g. 31. janvāra sarunu dienas kārtību, kad es pirmo reizi tikos ar J. Čakstes kungu. Viņš ieradās Parīzē latvju delegācijas priekšgalā mazliet vēlāk pēc J. Poskas kunga atbraukšanas.

Deleģējot abus šos mūsu zemju viscienījamākos vīrus uz miera konferenci, Latvijas un Igaunijas izvēle nevarēja būt laimīgāka. Mēnešiem ilgi tiem bija jāpavada konferences uzgaidāmās telpās, bet viņiem šē tomēr bija izdevība izmēģināt savus diplomātu ieročus. Šīs pirmās debijas, bez šaubām, nebija vieglas. Ja ne dzirdēt, tad bieži mums nācās nojaust, ka abi deleģāciju vadoņi ir stipri sarūgtināti par rezultātiem un atbildēm no noteicošiem diplomātiem un „ekspertiem“, no kuŗu lēmuma atkarājās Igaunijas un Latvijas atzīšana *de jure*.

Viņiem vajadzēja piedzīvot, ka ilgāku laiku pēc mūsu diplomātiskās darbības ārzemēs un pēc visām briesmām, kas mūsu tautām bija jāpārcieš, Latvijas un Igaunijas vārdi maz vēl bija pazīstami.

Delegāciju priekšsēdētājiem ieteica nogaidīt Krievijas „problēmas“ galīgu izlemšanu.

Tagad, kur mūs šķir gadi un notikumi, mums, varbūt, ir labāk saprotama miera konferences vadītāju vilcināšanās, bet 1919. gadā, kad norisinājās cīņas pret diviem iebrucējiem, bija patiešām par daudz prasīts no mūsu pirmajiem delegātiem, lai tie paliek filozofiskas nogaidīšanas stāvoklī.

Tomēr abi ievērojamie vīri prata labāki nekā kuņš katrs cits uzņemt lietas no viņu filozofiskās puses. Mierīgi un cienības pilni viņi ļoti viens otram līdzinājās. Viņu daudzkārtējās sarunas Parīzē laikā no janvāra līdz martam 1919. gadā bija mums citiem īstas asprātības un atjautības sacīkstes. J. Čakstes un J. Poskas kungs bija jau sen pazīstami no advokātu laikiem Rīgā, Tallinnā un Pēterpilī.

Čakstes kungs mūs atstāja, jo viņu sauca darbs Latvijā, arī Poskas kungs atgriezās uz savu dzimteni jau 1919. gada jūlijā.

Igaunijas un Latvijas diplomātiskā sadarbība bija iesākusies jau 1918. gada aprīlī. Vēlāk to apzīmogoja mūsu abu valšķu ieroču brālība. Var teikt bez pārspilējuma, ka *abu mūsu lielo valstsvīru satikšanās Parīzē lika šai sadarbībai ciešu pamatu un virzīja uz kopēju uzstāšanos*. Mums nemaz nav jābrīnās, ka vēl tagad oficiālās vietās bieži sajauc Latvijas vārdu ar Igaunijas vārdu un viņu pārstāvjus. Vai gan tas nebija Čakste, Latvijas Valsts Prezidents, kas 1925. g. 24. februārī Tallinnā radīja skaistu formulu: Eesti-Latvija!

Pēc 1919. gada man diezgan bieži gadījās, Rīgai cauri braucot, sastapt pirmo Latvijas pilsoni. Bulduru konferencē 1920. g. augustā mēs labi jutām, ka Čakstes kungs dalās mūsu cerībās, bet viņš mums deva arī stiprinoša optimisma piemēru tad, kad mēs šo konferenci atstājām tikai ar visām viņas illūzijām . . .

Vai lai atgādinu viņa kā Valsts Prezidenta apciemojumu 1925. g. februārī Tallinnā? Šis apciemojums ir palicis tiklab latviešiem, kā igauņiem neizdzēšami atmiņā. No savas puses esmu laimīgs konstatēt, ka igauņu acīs *Jānis Čakste iemiesoja tikai latvju tautas labākās īpašības un ka viņa apciemojums mūs tuvināja latviešiem vairāk nekā visas citas svintības kopā*.

Valsts Prezidenta J. Čakstes apciemojuma rīkotāja un liecinieka, mūsu drauga Meierovica tragiskā nāve bija tā, kas mani pēdējo reizi ieveda Čakstes mājā 1925. g. 27. augustā. Lai Čakstes apbrīnotājam un Meierovica draugam būtu atļauts teikt: man ir

iemesls ticēt, ka abu šo Latvijas valstsvīru starpā allaž valdīja pilnīga saskaņa.

Toreiz Prezidenta J. Čakstes mājā bija sēras kā visā Latvijā, un es izjutu viņa balsī zināmu uztraukumu, kad viņš man runāja par savu nodomu nākošās prezidenta vēlēšanās neuzstādīt vairs savu kandidātūru, lai nodotos aktīvai politiskai darbībai — „kamēr vēl ir laiks“. Diemžēl, laika vairs nebija.

Lieli vīri iedveš tautām cienību, kamēr tie dzīvi, — pēc nāves tautas tiem ir pateicību parādā.

Dr. J. Šliūpas,
Kauņā.

Drošāka nākotne Latvijas-Lietuvas apvienībā.

Jelgavas ģimnazijā man nācās kvartā un tercijā būt kopā ar J. Čaksti. Tur bija arī daži citi latvieši, piemēram, Milenbachs, Zanders, vēlāk Jansons u. c. Mums lietuviešiem tas bija interesants laikmets (no 1873. līdz 1880. g.). Visi mācījāmies vāciski, bija labi paidagōgi, bet mājās ar rūpēm domājām par savas nomāktās tautības lietām. Latvju stāvoklis bija labāks, un viņi bija mums it kā par paraugu: viņiem bija dziedāšanas biedrības, literātu pulciņi, bibliotēkas; pienāca latviešu laikraksti, notika arī latvju teātra izrādes. Mums tā visa trūka.

Sanākuši kopā, mēs pārrunājām, diskutējām par mūsu tautības interesēm. Tanīs laikos mūs diezgan interesēja valodniecības jautājumi, sevišķi iztīrājām vārdu izcelšanos un pamatsaknes. Tamdēļ es un arī pārējie bijām nodomājuši iedziļināties sanskritu valodā, kur mums ļoti pakalpīgs bija skolotājs Kleinenbergs. Mēs lietuvji it kā ar greisirdību noskatījāmies latviešu sacensībā ar vāciešiem, kas dižojās ar savu valdošo stāvokli un zinātnes bagātībām. Baronu bērni skatījās ar nicināšanu kā uz lietuviešiem, tā arī uz latviešu centieniem un teica, ka mēs ar viņiem salīdzināties nevaram. *Čaksti tanīs laikos uzskatīja par lielu latviešu patriotu.*

Maskavā man nācās būt par latvju biedrības locekli, ko vadīja Valdemārs, Brīvzemnieks, Barons, Velme u. c. 1882. gadā es pārceļos uz Pēterpili un Čaksti vairs neredzēju. Bet drīz ar mani notika

katastrofa, un gadu nodzīvojis zem policijas uzraudzības, es aizgāju uz ilgiem gadiem uz Ameriku. Kad 1919. g. reprezentēju Lietuvas valsti Rīgā, man negadījās Čaksti sastapt. Vēlāk, kad viņu ievēlēja par Latvijas Valsts Prezidentu, es ļoti nopriecājos domādams, ka, varbūt, tuvosies abas mūsu valstis.

Kā Prezidentu man Čaksti nācās divas reizes redzēt Rīgā un beidzot Jelgavā, svinot ģimnazijas 150 gadu jubilejas svētkus (1925. g.). Visos šais gadījumos esam pieskārušies Lietuvas un Latvijas attiecībām, sevišķi Jelgavā. Prezidents Čakste izrādījās par lielu piekritēju ne tikai lietuvju un latvju tuvināšanai, bet arī abu valšķu tuvākai apvienošanai. Tikai Čakste sūrojās, ka Lietuvas vadoņi neizrādot tanī virzienā nekādas vēlēšanās. Viņš solījās tišām apmeklēt kā pirmais Lietuvas Prezidentu Stulginski, kaut gan tas bija vēlāk ievēlēts, lai tikai virzītu uz priekšu tuvošanās ideju. Bet politiskie apstākļi nebija labvēlīgi. Čakstem šo nodomu neizdevās izvest.

Manā atmiņā Prezidents Čakste ir atstājis kā cilvēks un arī kā politiķis vispatīkamāko iespaidu. Čakls viņš bija kā ģimnazijas skolēns, pastāvīgs kā patriots, un kā valsts vadītājs viņš apsargāja savas tautas brīvību un labklājību. Viņš paredzēja labāku un drošāku nākotni Latvijas un Lietuvas tautu ciešā apvienībā.

Gods viņa piemiņai! Kaut vienības ideja iemiesotos jel pēc viņa nāves.

Prof. *J. Jablonskis*,
Kauņā.

Latviešu un lietuvju saprašanās.

1889. gadā mani iecēla par Jelgavas ģimnazijas veco valodu skolotāju. Drīzā laikā iepazinos ar J. Čaksti, kas strādāja kā advokāts un bija latviešu biedrības priekšnieks. Čakste priecājās, sastopot manā personā lietuvi, latvju brāli, un tūliņ atzīmēja, ka latvju zemei lietuvī skolotājs nozīmē ja arī ne tikpat, tad neko daudz mazāk par latviešu skolotāju. Varēja skaidri saprast, ka viņam patika redzēt ģimnazijas skolotāju vidū noteiktu lietuvi.

Allaž satiekoties, Čakste man jautāja, vai neesot iepriecinošu ziņu par Lietuvas tautas dzīvi, vai neesot kaut kas dzirdams par

mūsu tautas atbrīvošanu, par preses brīvību. Cik atminos, viņš nekad nejautāja, kas tagad sevišķi rakstāms lietuviešu Tilzītes laikrakstos. Skaidrākas manas atbildes šinī jautājumā varēja kaitēt, jo mūsu cīņai par valodas tiesībām bija liels valdības pretspars. Jelgavā dziesmu svētkos J. Čakste ļoti vēlējās viesos redzēt lietuvjus. Sarunā ar mani viņš mudināja ķerties pie tādu svētku sarīkošanas arī Lietuvā. Paklusām pārrunājām, kā tādā gadījumā apiet krievu administrācijas spaidus.

Kā latvieši, tāpat arī lietuvji, tuvāk iepazīstoties ar Čaksti, sajuta viņā tiešām ievērojamu, ļoti ievērojamu, enerģisku un liela darba latvju tautas censoni. Mums lietuvjiem bija skaidrs, ka latvjiem Čakste ir tautas sirds. Konstatēdami faktu *tacito consensu*, nerunājām par to skaļi, publiski, lai pasargātu viņu no tām ausīm un acīm, kurām bija uzdots lūkoties tam pakal...

Pēc ilgākiem gadiem dzirdēju, ka J. Čakste ievēlēts Valsts domē. Labi sapratām, ka latvieši nevarēja reprezentēt Jelgavas apgabalu ar lielāku cilvēku kā Čaksti. Laiks gāja. Abas tautas atguva brīvību. Neatkarīgā Latvijā par valsts galvu izredzēja Čaksti. Varēju sirsnīgi priecāties, ka latviešiem tam uzdevumam ir tāds vīrs kā J. Čakste.

Alfrēds Berts (Alfred Burt),
Anglijas brigādes ģenerālis.

Latvijas pirmā Valsts Prezidenta piemiņai.

Cienība, uzticība un pacietība bija Latvijas pirmā Valsts Prezidenta nelaiķa Jāņa Čakstes rakstura īpašības, ar ko viņš impōnēja tanīs 1919. gada dienās, kad juceklis un nenoteiktība valdīja neatkarības cīņās. Viņš rādīja piemēru, kam sekoja visi citi un kas nodrošināja uzvaru, likdams pie malas visus politiskos un personīgos jautājumus un koncentrēdams visu uz to, lai iztīrītu Latviju no ienaidniekiem. Viņa sabiedroto valšķu pārstāvjiem izrādītā laipnība un uzņemšana, kā arī palīdzības sniegšanas atzinīga novērtēšana lielā mērā bija atbalsts pārstāvju grūtajam un delikātajam darbam.

Vēlāk, kad uzvara bija iegūta, viņa nopelni tam deva pilnu tiesību tikt izvēlētam par pirmo Latvijas Prezidentu, kuŗa pienākumus viņš tik sekmīgi izpildīja līdz pat savai nāvei.

Vēlākos gados, pēc Latvijas neatkarības nodibināšanas, kad valstī radās daudzas politiskās partijas, viņa darbs bieži būs bijis grūtāks nekā visus apvienojušās Latvijas brīvības cīņās, bet viņš prata uzturēt tautā pašpaļāvību un mira visas nācijas iemīlēts un nožēlots.

Ko gan cilvēks var vairāk vēlēties, kā tā kalpot savai zemei līdz pat nāvei. Liels vīrs un liels patriots!

Diparkē (Du Parquet),

Francijas pulkvedis.

Kādu es pazinu Latvijas pirmo Valsts Prezidentu.

Pazinu Prezidentu Čaksti kā Latvijas visspilgtāko personību. Varu viņu apzīmēt kā dedzīgu un pārliecinātu patriotu. Viņš bija apdāvināts ar asu, ļoti attīstītu prātu un retu intelligenci; liels strādnieks un izcilus vīrs. Redzēju viņu vēl spēka pilnu, izteiksmīgu seju, taisnu un skaidru skatu; satiksmē bija ļoti laipns, katram viegli pieejams. Morāliskā ziņā — vīrs, kas cieši ietur noteiktu virzienu, absolūti nesavtīgs, kuŗa principu stingrību mīkstina tikai ārkārtējā labvēlība pret tiem, kam ar viņu darīšana, tomēr neizslēdzot lielu stingrību grūtos brīžos.

Man bieži pienācās apmeklēt Čakstes kungu. Prezidents mani vienmēr saņēma ar atklātu un brīvu smaidu un pretim izstieptu roku. Viņš zināja, ka es visiem spēkiem strādāju Latvijas labā. Guvu iespaidu, ka mani apciemojumi un mana darbība viņam allaž bija patīkami.

Ar savu privāto dzīvi Čakste lielā mērā ieguvis latvju tautas simpatijas. Atpūtas brīžus pēc pienākuma raizēm viņš pavadīja savās lauku mājās, tās apstrādādams kopā ar saviem pieaugušiem bērniem, kas no zemes darba nebīstas. Čakstes kundze vislaimīgākā kārtā papildina šo patiesi patriarchālo ģimeni.

Čakste mīlēja un aprīnoja Franciju kā tās uzticams draugs. Ļoti labi viņš runāja mūsu valodu un tikpat labi pārvaldīja arī citas valodas. Lasīja mūsu laikrakstus un revijas. Prezidents Čakste bija pamatīgi izstudējis Francijas satversmi, kas viņam devusi daudz ierosinājumu savas valsts izveidošanā un vadīšanā.

Jānis Čakste pēc pirmās ievēlēšanas par Valsts Prezidentu 1922. gadā.

Klio uzņēmums.

Jānis Čakste ar kundzi 1922. gadā.

P. Sonvalda uzņēmums.

Fr. Zālītis,
Vidusskolas direktors.

Jāņa Čakstes nopelni Latvijas valsts tapšanā un izveidošanā.

Runājot par Jāņa Čakstes nozīmi un nopelniem pie Latvijas valsts tapšanas un izveidošanās, mums jāņem vērā, ka Latvijas pastāvēšanas pirmajos gados viņš ir ieņēmis pašus augstākos un atbildīgākos valsts amatus. Latvijas valsts ir veidojusies Jāņa Čakstes vadībā un uzraudzībā. Sakarā ar šo izceļas jautājums: vai tā ir bijusi tikai nejaušība un laimīgs gadījums, kas Jāni Čaksti nostādījuši tādā izcilus stāvoklī, vai visam tam ir bijis kāds dziļāks pamats? Lai dabūtu atbildi uz šo jautājumu, metīsim īsu skatu uz viņa sabiedrisko darbību pirms Latvijas valsts nodibināšanās.

Jāņa Čakstes biogrāfiskais apskats rāda, ka visos sabiedriskos darbos, kādos viņš tikai piedalījies, tas arvienu ir stāvējis darbinieku priekšējās rindās un ieguvis starp viņiem vadoņa stāvokli. Jau Jelgavā kā ģimnazists viņš vada latviešu skolēnu pulciņu. Arī Maskavā kā students viņš kļūst par latviešu literārisko vakaru vadītāju. Kad Jānis Čakste studijas pabeidzis pārnāk uz Jelgavu, jau pirmajos gados viņu ievēl par priekšnieku trijās latviešu biedrībās. Un visos šo biedrību pasākumos viņš ir arvienu galvenais ierosinātājs un vadītājs. Kad Kurzemes gubernātors sasauca lielgruntnieku un mazgruntnieku apspriedes par lauksaimniecības vajadzībām, Jānis Čakste tanīs uzstājās kā mazgruntnieku vadonis. Un kad 1906. gadā Krievijā tiek ieviesta konstitūcija un notiek I. valsts domes locekļu vēlēšanas, kurzemnieki starp saviem uzticības vīriem uz Pēterpili sūta arī Jāni Čaksti.

Ar ko gan izskaidrojams šāds Jāņa Čakstes stāvoklis un panākumi sabiedriskā darbībā? Nevar teikt, ka viņš būtu bijis apbalvots ar ārkārtīgām spējām un talantiem, kas jau no pirmā acumirkļa apžilbina, valdzina un saista pie sevis. Bet tomēr Jāņa Čakstes raksturā bija dažas īpašības, kas to arvienu izcēla starp viņa darba biedriem.

Vispirms krita svarā Jāņa Čakstes neliekuļotā, istā *tautas mīlestība*. Viņš piederēja pie paaudzes, kas sekoja mūsu pirmajiem tautas modinātājiem — Valdemāram, Jurim Alunānam u. c. Savās izjūtās Jānis Čakste bija viņu cienīgs pēcnācējs. Tautas materiālā un garīgā labklājība bija viņa sirds lieta. Tautas mīlestība deva

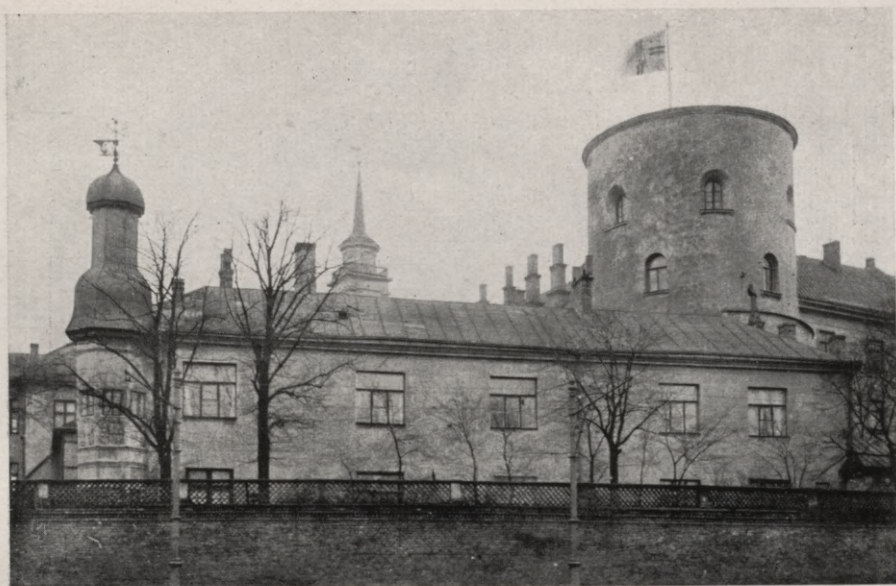
Jānim Čakstem spēku pašam sevi ziedot un aizraut līdz arī citus. Kad viņš uzsāka savu sabiedrisko darbību Jelgavā, tad apstākļi nebija labvēlīgi sekmīgam kultūras darbam latviešu tautas labā. Pēc pirmajiem sasniegumiem tautiskās kustības darbiniekus bija pārņēmis it kā pagurums. Arī ārējie apstākļi — krievu valdības ierobežojumi un vācu vadošo aprindu spaidi — kavēja sekmīgu kultūras darbu. Neskatoties uz visu to, Jānis Čakste ar savu dedzīgo tautas mīlestību ierosināja Jelgavā tik dzīvu un rosīgu kultūras darbību, ka daudziem Jelgava jau sāka izlikties kā „konkurente“ latviešu galvenajam kultūras centram — Rīgai.

Otra Jāņa Čakstes rakstura īpašība bija viņa *plašais un brīvais skats*. Paturot acīs galveno mērķi — tautas vispārējo labklājību, viņš spēja pacelties pats un pacelt arī citus pāri šaurajām personīgām un grupu interesēm. Plašo un brīvo uzskatu ziņā Jānim Čakstem daudz ko būs devusi viņa dzīve un studijas Maskavā. Zināmā mērā viņu būs iespaidojis arī Valdemārs ar saviem demokratiskiem uzskatiem. Sādā garīgā atmosfērā veidojies, Jānis Čakste savā sabiedriskā darbībā nekad nav bijis šaursirdīgs pedants, kas atzīst tikai savus uzskatus. Viņš prata arvienu cienīt un pareizi novērtēt arī citu centienus, ja tikai viņi tiecās uz kopīgo mērķi — savas tautas labklājības pacelšanu.

Visbeidzot starp Jāņa Čakstes rakstura īpašībām jāatzīmē arī *gara cildenums, sirdsskaidrība, sirsnība un smalkjūtība*. Nevar būt nekādu šaubu, ka *viņš visu savu mūžu ir bijis un palicis īsts goda vīrs — ar skaidru sirdi un tīrām rokām*. Un kam vien ir bijusi izdevība stāvēt ar Jāni Čaksti tuvākos, kaut arī īslaicīgos sakaros, — visi ir tikuši valdzināti no viņa neliekuļotas sirsnības, laipnības, uzmanības. Vienmēr viņš ir centies respektēt otra cilvēka domas, centienus un visu to, kas viņā ir īsti cilvēcis.

Visas šīs tikko pieminētās laimīgās rakstura īpašības ir bijušas Jāņa Čakstes spīdošās sabiedriskās karjēras dziļākais pamats. Šīs īpašības padarīja viņa vārdu populāru jau priekš pasaules kara izcelšanās — vispirms viņa tuvākā, un tad arī attālākā apkārtnē. Un šīs pašas rakstura īpašības bija tās, kas piešķīra viņam tik svarīgu lomu pie Latvijas valsts izveidošanas.

Latvijas valsts organizēšanas pirmie sākumi ir vedami sakarā ar latviešu bēgļu kustību lielā pasaules kara laikā. Neizsakāmi grūtas posta dienas bija piemeklējušas latviešu tautu. Gandrīz puse no viņas locekļiem bija atstājuši dzimteni un devušies svešumā, kur

Valsts Prezidenta dzīvoklis Rīgas pilt.

P. Sonvalda uzņēmums.

J. Čakste apsveic studentu manifestāciju.

Klio uzņēmums.

Jāņa Čakstes ģimene 1922. gadā.

Klīo uzņēmums.

Vīrsnīeku viesības pilt.

Ķīo uzņēmums.

Liepājas 300 gadu jubilejā.

Ed. Krautca uzņēmums.

4. Valmieras kājnieku pulka karoga svētkos.

K. Iltnera uzņ.

viņus sagaidīja nožēlojams liktenis. Lai glābtu bēgļus no galīgas bojā iešanas, visur dibinājās uz pašpalīdzības pamatiem latviešu bēgļu apgādāšanas organizācijas. Viņu pārstāvji 1915. gada rudenī sapulcējās Pēterpilī uz kongresu. Tanī bija dzirdami no visām pusēm tikai posta stāsti. Daudzus bija pārņēmusi pilnīga mazdūšība un izsamisums. Parādījās arī dziļš sarūgtinājums, nemiers un šķelšanās tieksmes. Un te nu uzstājās Jānis Čakste — cēls, liesmojošs, nesatricināts savā tautas mīlestībā un labākās nākotnes cerībās. Viņš turēja sajūsmīgu runu, kurā uzaicināja visus — kurzemniekus un vidzemniekus — vienoties, ne šķelties, un kopēji nest tautas bēdu nastas. Šai runai bija ārkārtīgi dziļš iespaids. Strīdi norima un visi sadevās rokas kopīgam darbam. Tika nodibināta Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomiteja.

Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomitejas nozīme latviešu tautas attīstības vēstures jaunākā posmā ir ļoti liela. Viņa nepastāv tikai iekš tā, ka Centrālkomiteja katastrofiskā laikmetā glāba lielu latviešu tautas daļu no bojā iešanas, bet *viņā tika veikti arī Latvijas valsts nodibināšanas priekšdarbi*. Tā bija plašākā latviešu organizācija, kāda vien līdz tam bija pastāvējusi, kas rūpējās par lielas latviešu tautas daļas visdažādāko vajadzību apmierināšanu. Kā organizācija, kas varēja uzstāties plašu tautas masu vārdā, viņa reprezentēja latviešu tautu un aizstāvēja tās intereses ne tikai pie krievu, bet dažos gadījumos arī pie ārzemju valdībām.

Jānis Čakste bija viens no šīs svarīgās organizācijas vadoņiem, ieņemot tanī no sākuma priekšsēdētāja biedra, vēlāk — priekšsēdētāja amatu. Viņš pielika visus savus spēkus un spējas, lai izveidotu šo organizāciju un nostādītu to sava uzdevuma augstumos. Un ja Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomiteja darbojās kārtīgi, pat priekšzīmīgi, tad pie tā arī Jānim Čakstem ir lieli nopelni. Stāvot tiešos sakaros ar plašajā Krievijā izkaisītām latviešu bēgļu organizācijām un to darbiniekiem, viņš uzstājās gan kā ierosinātājs un pamudinātājs, gan arī kā cerību stiprinātājs, dažādu virzienu vienoātājs un nesaskaņu izlīdzinātājs. Šādā veidā darbodamies, Jānis Čakste ir daudz ko darījis, lai grūtajās, liktenīgajās dienās atvieglinātu latviešu tautas grūto stāvokli un glābtu lielu tautas daļu no bojā iešanas.

Tad nāca notikumiem bagātais 1917. gads. Februāra revolūciju un monarhijas gāšanu Krievijas pilsoņu lielais vairums apsveica ar prieku un gaidīja jauna, labāka laikmeta iestāšanos valsts dzīvē.

Bet savās cerībās viņi bija vilušie. Cerēdami uz Krievijas atdzimšanu, viņi sagaidīja tās sadalīšanos un iziršanu. Bet šis pēdējais process latviešu tautai novērsa tos ārējos šķēršļus, kas līdz tam bija kavējuši viņas brīvu attīstību. Tautas dzīvie, radošie spēki varēja tagad sasniegt savu centienu piepildījumu — brīvas, neatkarīgas Latvijas valsts nodibināšanos. Protams, Latvijas valsts ideja neradās piepeši un viņas piepildīšanās nenotika uz reizes, bet vairākās pakāpēs. Tautas tieksmes no sākuma bija vēl diezgan neskaidras, bet pamazām viņas noskaidrojās un arvienu gaišāks kļuva centienu mērķis — Latvijas valsts. Pie tautas iekšējo tieksmju noskaidrošanas un izveidošanas arī Jānim Čakstem ir savi nopelni. Visur, kur vien viņam bija lemts uzstāties un darboties, viņš, saskaņā ar savām rakstura īpatnībām, *pūlējās tautas spēkus vienot, saskaņot un vadīt uz kopīgo mērķi*. Tā tas bija, piemēram, 1917. gada pavasarī Kurzemes delegātu kongresā Tērbatā. Arī te viņš uzstājās kā uzmodinātājs, ierosinātājs un pretešķību izlīdzinātājs.

Beidzot nāca notikumi, kas noveda pie Latvijas valsts proklāmēšanas. Pacēlās svarīgais jautājums par to, kam uzticēt jaunās Latvijas valsts augstākās varas iestādes vadīšanu. Lielā vienprātībā par viņas priekšsēdētāju nolēma aicināt Jāni Čaksti. Viņa līdzšinējā nesavtīgā un taisnīgā darbība latviešu tautas labā bija visiem pazīstama. Ar savu personību, ar savām cēlajām rakstura īpašībām viņš iedvesa visiem cerību un uzticību, ka tam izdosies novadīt jaunās Latvijas valsts kuģi līdz drošiem, mierīgiem ūdeņiem. Tā iesākās Jāņa Čakstes tiešā līdzdalība pie Latvijas valsts veidošanas darbiem.

Novērtējot viņa darbības nozīmi šai ziņā, mums jāņem vērā, ka Jānis Čakste, kā Tautas Padomes un Satversmes Sapulces priekšsēdētājs, vēlāk — Valsts Prezidents, gan skaitījās par Latvijas valsts pirmo pilsoni un galvu, bet šo amatu varas apmēri bija ļoti ierobežoti. Ar šo tomēr nav teikts, ka šie amati būtu bijuši nenozīmīgi un pie Latvijas izveidošanās nebūtu bijis no svara, kas viņus ir ieņēmis. Taisni otrādi: sevišķi mūsu valsts pastāvēšanas pirmajos gados viņš bija ļoti atbildīgs, un Latvijas turpmākā attīstībā daudz kas atkarājās no tā, kas ir bijuši pirmie šo amatu pildītāji un kā viņi ir savu uzdevumu veikuši. Jo, pirmkārt, Latvijas valsts toreizējais stāvoklis bija ļoti grūts un sarežģīts, un pie viņa nostiprināšanas ļoti lielā svarā krita tas, cik lielu uzticību bauda tā persona, kas stāv valsts priekšgalā, un kā viņa spēj nostādīt un reprezentēt savu valsti citu valšķu

J. Čakste austrumiešu vidū 1922. gadā.

Klio uzņēmums.

J. Čakste pie sportistiem.

J. Čakste Tukumā.

Erdmaņa uzņēmums.

J. Čakste Ventspilī.

starpā. Otrkārt, mums jāievēro arī tas, ka Latvijas valsts satversme atradās vēl tikai veidošanas stadijā. Arī valsts augstāko amata personu darbībā nebija vēl noteiktu tradīciju, un šai ziņā tiem nācās dzīt pirmo vagu. Viegli saprotams, ka visa turpmākā valsts dzīve, viņas organu attiecības un darbība lielā mērā atkarājās no tā, kādu paraugu devušas tās personas, kas ir kā pirmās ieņēmušas valsts atbildīgos amatus. Un ja no šī viedokļa pieejam Jāņa Čakstes darbībai Latvijas valsts pastāvēšanas pirmajos gados, tad varam saukties par laimīgiem, ka taisni viņam ir bijis lemts būt šai laikā par mūsu topošās, jaunās valsts „pirmo pilsoni“ un viņas likumdošanas iestāžu vadītāju.

Jānis Čakste darbojās vispirms kā Tautas Padomes, un tad — Satversmēs Sapulces priekšsēdētājs. Šīm iestādēm vajadzēja darboties stipri savilņotu politisko kaislību atmosfērā. Lai tais tomēr būtu iespējama sekmīga darbība, tad no šo iestāžu vadītāja bija prasāma liela objektivitāte, izveicība un takts. Un Latvijai par laimi šīs prasības Jānis Čakste pilnā mērā apmierināja. Tāpat kā savā agrākā sabiedriskā darbībā, arī te viņš uzstājās — cik vien to apstākļi atļāva — kā izlīdzinātājs un samierinātājs. Un par visām lietām — viņš centās būt bezpartējisks, objektīvs. Pie šī viedokļa Jānis Čakste pieturējās ar lielu stingrību, neatlaidību un noteiktību. Nekad viņš neļāvās izmantot savu stāvokli šaurākiem partiju nolūkiem, kaut arī ar šādu rīcību viņam dažreiz nācās mantot niknus pretiniekus. Bet šādā kārtā viņš nodibināja noteiktas Latvijas parlamenta priekšsēdētāja tradīcijas. Un ja šai ziņā Jāņa Čakstes pēcnācēji Saeimas priekšsēdētāja amatā ir sekojuši viņa paraugam, un ja mūsu likumdošanas iestādes darbība norit, samērā ņemot, kārtīgi un bez ievērojamākiem traucējumiem, tad par to esam daudz pateicības parādā mūsu likumdošanas iestāžu pirmajam vadītājam.

Vēl lielāka nozīme pie Latvijas valsts izveidošanas ir Jānim Čakstem kā pirmajam Valsts Prezidentam. Latvijas republikas satversmē prezidenta amatam nav paredzēts sevišķi liels varas un darbības apjoms. Tomēr arī šinīs šaurajās robežās Jānis Čakste visiem spēkiem ir pūlējies apvienot un saskaņot dažādus virzienus uz kopīgu mērķi — valsts labklājības pacelšanu. Kā Valsts Prezidents viņš ir centies stāvēt augstāk par partijām, izturoties pret visiem vienādi taisnīgi un objektīvi. Ar to viņš stipri pacēla kā savu personīgo, tā arī Valsts Prezidenta amata autoritāti tautas acīs. — Viens no

Valsts Prezidenta svarīgākiem uzdevumiem ir viņa reprezentācijas pienākumi. Šim uzdevumam Jānis Čakste bija ļoti piemērots, gan ar savu ārieni — stalto augumu un cienīgo uzstāšanos, gan arī iekšējām īpašībām — nosvērtību, laipnību, smalkjūtību, asprātību. Visās starptautiskās attiecībās un sakaros viņš ir arvienu bijis cienīgs savas valsts pārstāvis.

Jāņa Čakstes uzraudzībā ir darbojušies mūsu diplomāti, un arī viņam ir piešķirama daļa nopelnu pie tā, ka Latvijai ar citām valstīm un viņu pārstāvjiem ir izdevies nodibināt labu saskaņu, draudzīgas attiecības. Šai savā ārējā politikā viņš arvienu ir izrādījis lielu apdomību, nosvērtību un tālredzību. — Ļoti svarīga un nozīmīga bija arī Jāņa Čakstes kā valsts galvas reprezentācijas uzstāšanās valsts iekšienē. Gandrīz pastāvīgi viņš tika aicināts dažādu iestāžu un organizāciju svinībās. Kad vien bija iespējams, Jānis Čakste neatteicās paklausīt šiem lūgumiem un aicinājumiem. Tā nebija viņam tikai tukša ārējās pieklājības formu pildīšana, bet ļoti svarīgs valsts galvas pienākums — stāvēt tuvos sakaros ar savu tautu, tā viņas priekos, kā arī bēdās. Latvijas valsts stāvoklis nebija toreiz vieglais un viņas iedzīvotājiem nācās pārciest dažādas grūtības. Jānis Čakste visu to redzēja un cieta līdzī. Bet reizē ar to viņš savās runās uzstājās kā drošinātājs, mierinātājs, aicinādams un uzmudinādams visus nepagurt grūtajā valsts veidošanas darbā. Tādējādi savu Valsts Prezidenta amatu viņš ir sapratis arī kā atbildīgu tautas audzinātāja uzdevumu. Ar šo Jānis Čakste ir devis labu paraugu turpmākiem Valsts Prezidentiem — ir nodibinājis arī šai ziņā labākās Latvijas Valsts Prezidenta tradīcijas.

Ja nu savelkam kopā visu sacīto par Jāņa Čakstes nozīmi un nopelniem pie Latvijas valsts tapšanas un izveidošanas, tad mums ir jāatzīst, ka viņa nopelni ir bijuši lieli un svētīgi. Sava mūža labākos gadus viņš ir pavadījis nerimstošā un pašai izveidotā kultūras darbā latviešu tautas labā, strādājot visdažādākās sabiedriskās dzīves nozarēs. Uzstājoties visur kā tautas dažādo spēku vienotājs un saskaņotājs, viņš ir gatavojis pamatus šo spēku harmoniskai apvienībai Latvijas valstī; viņš ir bijis 18. novembra akta ceļa gatavotājs. Mūža beigās Jānim Čakstem ir bijis lemts savā ziņā apskaužams liktenis: Latvijas dēlu kopīgiem spēkiem celtai valsts ēkai viņš ir bijis aicināts „uzlikt kroni“ — ieņemt augstākos valsts amatus un izveidot šo amatu labākās tradīcijas. Un šo sava mūža beidzamo un svarīgo uzdevumu viņš ir godam veicis. Tautas

mīlestība un gara cildenums ir bijis Jāņa Čakstes sabiedriskās darbības dziļākie motīvi; dažādo tautas spēku un tieksmju saskaņota apvienība un kopdarbība — viņa darbības mērķis un novēlējums. Kamēr Latvijas pilsoņi pieturēsies pie sava pirmā Valsts Prezidenta tradīcijām un novēlējumiem, — Latvijas valsts uzzels un ies pretim gaišākai nākotnei.

Prof. A. Tentelis,
Universitātes rektors.

Runa 1927. g. 16. martā Latvijas universitātes padomes sēdē.

Šodien mūs šeit uz kopēju sapulci ir aicinājis sēru pienākums: atminēties mūsu profesoru un goda doktoru, kuŗu nāve gluži negaidot ir izrāvusi no mūsu vidus. Miris ir mūsu pirmais Valsts Prezidents, miris mūsu darba biedrs, mūsu profesors. Valstij viņš atņemts nelaikā, brīdī, kad no iekšienes un ārienes nāk uztraucošas ziņas un tā vien liekas, ka nebūtu rokas, kas nestu kārtību un drošību. Taisni tad, kad apstājās mūsu Prezidenta gādība, kad jaunā slimība izrāva darbu no viņa čaklām rokām, uznāca šis mūs visus uztraucošais laiks.

Arī Latvijas universitāte ar šo negaidīto nāvi ir zaudējusi daudz: viņa zaudējusi savu cēlo mācības spēku, viņa zaudējusi savu labvēli un augsto draugu, kas no visas sirds priecājās par universitātes priekiem un bēdājās par viņas bēdām. Tai laikā, kad Latvijas universitātei lika pamatus, Čakstes tēvs jau bija augstākā un atbildīgākā persona Latvijā un kŗautin apkŗauts ar visdaŗādākiem pienākumiem pret valsti un sabiedrību. Tomēr viņš atrada laiku cītīgi strādāt pie šiem pamatlikšanas darbiem un nekautrējās pielikt roku pie melniem, nepateicīgiem organizēšanas pienākumiem.

Viņš iegāja tā sauktā tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē nodibinātāju „kodolā“ un kopā ar citiem izstrādāja mācības plānus un programmas fakultātes abām nodaļām un piedalījās mācības spēku uzaicināšanā. Ar to bija likti droši pamati mūsu tautsaimniecības un tiesību zinātnē, un nosprausts ceļš to attīstībai Latvijā, kā arī studiju gaitai un jaunatnes izglītībai.

Šī darbība vienas fakultātes labā atstāja arī iespaidu uz visu universitātes organizācijas un izveidošanas darbu. Tas notika agrā rudenī 1919. gadā, labu laiku priekš Latvijas universitātes atklāšanas svētkiem. Pēc tam Čakstes tēvs kā profesors ar teicamām sekmēm lasa starptautiskās publiskās tiesības veselus trīs gadus. Kad bija izstrādāta Latvijas republikas Satversme un kad stājās pie Valsts Prezidenta vēlēšanām, tad izvēlēja Čakstes tēvu. Šis augstais amats atrāva viņu no universitātes darba. 1922. gada rudenī viņš ņem kā profesors atvaļinājumu pa Prezidenta amata laiku, bet cer, ka tam izbeidoties atgriezīsies pie iemīļotā akadēmiskā darba. Bet viņu izvēlēja uz otriem trim gadiem. Taču nāve neļāva nokalpot Latvijas uzdoto otro laiku, neļāva arī atgriezties pie akadēmiskā darba universitātē. Pavisam akadēmisko darbu pārtraukt viņš nevarēja un arī nepārtrauca — viņš to turpināja virsniekuursos un kara akadēmiskos virsniekuursos.

Savos notecējušā darba 5 gadu svētkos Latvijas universitāte, augsti cienidama Čakstes tēva lielos nopelnus universitātes un Latvijas labā, godināja viņu ar *Dr. jur. honoris causa*. Saņemot doktora diplomu, viņš turēja skaistu akadēmisku runu, cik zinu, pēdējo universitātes sienās, un par tās tematu bija izraudzījies „Lietpratība, viņas nozīme un svars valsts un zinātniskā dzīvē“. Ļoti zīmīgs temats, jo pie mums ir maz lietpratēju un tos pašus maz cienī. Tā būdams gan prom no universitātes un no akadēmiskas darbības, viņš tomēr pastāvīgi bija ar to un īstenībā nekad nešķīrās no tās. Vienmēr, kad universitāte viņu sauca, viņš bija klāt un labprāt kavējās mūsu vidū ne kā Valsts Prezidents, augsti stāvoša persona, bet kā miļš kollēga. Viņš nešaubīdamies ticēja mūsu universitātei, viņš stādīja augstu tās zinātnisko garu un cerēja uz krietniem panākumiem, viņš turēja arī augstu tās morālisko spēku un bija pārliecināts, ka universitāte cels nevien Latvijas garīgo, bet arī tikumisko līniju un tā dos viņai iespēju un līdzekļus izveidot savu kultūru. Viņš arī labi pārzināja tās grūtības, kas universitātei jāpārvar, un vienmēr atbalstīja to, cik tas nu bija viņa spēkos un kur vien varēja.

Visu šo kopā saņemot, jāatzīst, ka mūsu zaudējums ir liels, nemaz nerunājot par to, cik daudz zaudē Latvija un visa latviešu tauta. Par mūsu darba biedra agro nāvi mēs tik varam dziļi sērot un skumt kopā ar Latviju un viņa piederīgiem, arī pa daļai mūsu akadēmiskās saimes tagadējiem locekļiem. Viņa atsaucīgo garu

un taisnīgo prātu, darba un tautas mīlestību, lielo pašreizējību un dziļās akadēmiskās intereses vienmēr lai turam savu acu priekšā. Šīs īpašības, šo viņa personas krietnību raudzīsim rādīt arī mūsu akadēmiskās saimes jaunākai paaudzei kā ceļu paraugu. Turklāt solīsimies nemitoši iet pa to ceļu uz priekšu, kuŗu viņš mums palīdzējis sagatavot. Tā būs cēla viņa piemiņa, mūsu mīlā, neaizmirstamā darba biedra cienīga.

Sūtnis K. Zariņš.

J. Čakste kā miera delegācijas dvēsele Parīzē.

Ar J. Čaksti, kuŗa darbību jau pazinu Pēterpils Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomitejā, tikos atkal 1918. g. 19. novembrī pēc Latvijas valsts proklāmēšanas. Lai gan proklāmēšanas dienā Čakste nepaspēja ierasties Rīgā, tomēr viņš vienbalsīgi tika ievēlēts par Tautas Padomes priekšsēdētāju un līdz ar to arī par Latvijas valsts galvu. Kad Čakste 19. novembrī ieradās Rīgā, tad tas, mani uzmeklējis, savas pirmās pieņemšanas kā Latvijas valsts galva izdarīja toreizējā manā dzīvoklī, Krišjāņa Barona ielā 7. Pāris dienas sabijis Rīgā, *Čakste Tautas Padomes uzdevumā bija spiests doties caur Somiju un Zviedriju uz Londonu un Parīzi Latvijas valsts aizstāvēšanas lietā.*

Janvāra vidū 1919. gadā satiku Čaksti Londonā, kur Meierovics bija nodibinājis sūtniecību. Viņš sūtniecības telpās sapulcināja visus latviešus-bēgļus, kas bija ieradušies Londonā, lieliniekiem Rīgu ieņemt. Čakste īsumā mūs informēja par viņa sarunām ar dažādiem ārzemju valstsvīriem un uzsvēra, ka neviens tagad nevar dzīvot bez darba, katram jāuzņemas kaut kāds pienākums. Viņš visiem klātesošiem noprasīja, kādus pienākumus katrs vēlētos uzņemt. Runa te gāja galvenā kārtā par pārstāvjiem ārzemēs. Šai apspriedē bija klāt no Rīgas iebraukušie Arvēds Bergs, V. Zāmuēlis, Juris Kēmanis, Aurelijs Zeebergs, Strautnieks, P. Aronietis, Anna Kēniņa, Fridrihs Grosvalds, O. Grosvalds, Kārlis Zariņš un vēl citi.

Pēc sapulces Čakste man pārmeta, kamdēļ es esot tā pastāvējis uz Somiju, jo viņam esot citi plāni priekš manis: viņa vēlēšanās būtu, lai es brauktu kā latvju pārstāvis uz Ameriku. Tur latvieši savā starpā nevarot saprasties un tamdēļ vajadzētu cilvēka, kas

prastu Amerikā latvju patriotus apvienot. Atbildēju, ka, ja tas vajadzīgs, varētu jau arī uz Ameriku braukt, bet mana vēlēšanās būtu tuvāki pie dzimtenes, un tā kā es Somiju daudz maz un arī viņas valodu pazīstu, tad mana vēlēšanās tiešām būtu strādāt Somijā.

Čakste pārbrauca uz Parīzi un, kā mums zināms, uzņēmās latvju miera delegācijas vadību. Latvju miera delegācijas darbību Parīzē bija jau iesācis ārlietu ministrs Meierovics. Pāris nedēļas vēlāk arī mani izsauca uz Parīzi.

Tā kā no Versaļas miera konferences atkarājās mūsu toreizējais liktenis un, jāsaka, ne tikai mūsu vien, bet visas Eiropas liktenis, tad tur bija sabraukuši arī visas pasaules lielākie politiķi. Pats par sevi saprotams, mūsu darbība tur bija ļoti plaša un enerģiska. *Visas delegācijas dvēsele bija Jānis Čakste*. Arī šeit, neskatoties uz to, ka starp delegātiem bija dažādi politiski virzieni, pateicoties Čakstes miermīlīgam raksturam un viņa pastāvīgam smaidam, valdīja pilnīga harmonija un sapraššanās.

Kādā privātā sarunā reiz Čakste smaidīdams teica: „Lai gan Marģeram Skujeniekam kā sociālistam vajadzētu būt tam kreisākam, bet mūsu starpā un debatēs viņš iznāk it kā būtu labā spārna pārstāvis.“ Šis izteiciens ir tiešām ļoti raksturīgs, nevis tamdēļ, ka Skujenieks būtu stāvējis vairāk uz labo pusi kā citi, bet tamdēļ, ka delegācijā nepastāvēja partiju gars. Kopdarbībā ar Čaksti citādi tas nemaz arī nevarēja būt. Čakste bija no visiem delegātiem tas vecākais un ar vislielākiem piedzīvojumiem un, jāsaka, arī ar visaugstāko intelligenci. Viņš kā liels grāmatu rūķis bija ļoti daudz lasījis un tamdēļ arī daudz ko zināja.

Jau tanī reizē, kur mēs visi tā sajūsminājāmies par Versaļas miera konferenci un tās darbību, zināms, arī Čakste visu augsti cildināja, bet par miera konferences darbības rezultātiem viņš izteica arī vienu otru reizi savu kritiku. Tāpat arī, kad kādu reizi viņš sāka runāt par jaunās Tautu savienības nodibināšanu, Čakste teica, ka ja šī Tautu savienība grib būt īsta Tautu savienība, pasaules miera nostiprinātāja, tad viņā nevar dominēt kaut kāda valšķu grupa pār pārējām valstīm vai valšķu grupām. Savienībā visiem ir jābūt vienādiem — kā uzvarētājiem, tā arī uzvarētiem. Vienam otram no mums, varbūt, šī Čakstes kritika nepatika, bet tagad gan mēs redzam, ka Čakstem bijusi taisnība un ka tāds virziens, kādu Čakste tanī reizē ieteica par pareizu, ir tagad jau arī pieņemts.

Savu brīvo un atpūtas laiku Čakste Parīzē mīlēja pavadīt Latīņu kvartālā. Latīņu kvartāla „bukinisti“ viņu jau labi pazina. Kādu reizi arī mani viņš paņēma līdz, kā teica, pastaigāties pa šo rajonu, kas viņam esot mīļš. Tad nomanīju, ka vecu grāmatu pārdevēji mūsu cien. Prezidentu pa gabalu sveicina. Es jokodams kādreiz prasīju: „Kā tad šie franču grāmatnieki zina, ka Jūs esiet Latvijas Valsts Prezidents? Kamdēļ viņi Jūs tik cienīgi sveicina?“ Čakste man atbildēja: „Viņi mani sveicina tamdēļ, ka es tiem esmu liels klients.“

Man jāsaka, ka Čakste no Latīņu kvartāla vienmēr atgriezās grāmatu pilnu padusi.

Kad jau Čakste bija Valsts Prezidents, man nebija izdevības bieži ar viņu tikties, jo diezgan reti iebraucu Rīgā. Tomēr, kad tur uzturējos, Čakstes tēvs vienmēr mani lūdza pie viņa ierasties bez kaut kādām ceremonijām.

Pēc oficiālo ziņojumu izbeigšanas Čakste vienmēr pārgāja uz sarunu par vispārējiem dzīves apstākļiem Latvijā. Viņš bija ļoti sagrauzts un viņam dziļi sāpēja dažādas nebūšanas, kā viņš pats to mēdza izteikt, kas notiekot mūsu valsts dzīvē. Viņš ar lielu īgnumu un sašutumu vienu otru reizi minēja arī personas, kas pie šādiem nedarbiem un šāda nepareiza virziena vainīgas. Bet atkal mierīgs un smaidīgs viņš turpināja, ka taisnība vienmēr uzvarēs. „Šis ir tāds pārejas laikmets“, teica Čakste, „un mums arī zināma slimība jāpārdzīvo, bet latvju taisnais raksturs un darba mīlestība visu ko pārspēs.“

Sarunās Čakste vienmēr bija ļoti vaļsirdīgs un mīļš, un negribējās no viņa šķirties, bet tā darba pienākumi bija tik lieli un plaši, ka nekad nevarēju viņu par daudz apgrūtināt.

Katrs, kas ar Čaksti bijis tuvākā satiksmē, varēs ar mierīgu prātu teikt, ka viņš ir kristalla tīrs cilvēks un ka viņa dvēsele spīdēja kā saulīte.

J. Čakstes darbība miera konferencē. Asais skats valsts dzīvē. Apcievojums Tallinnā.

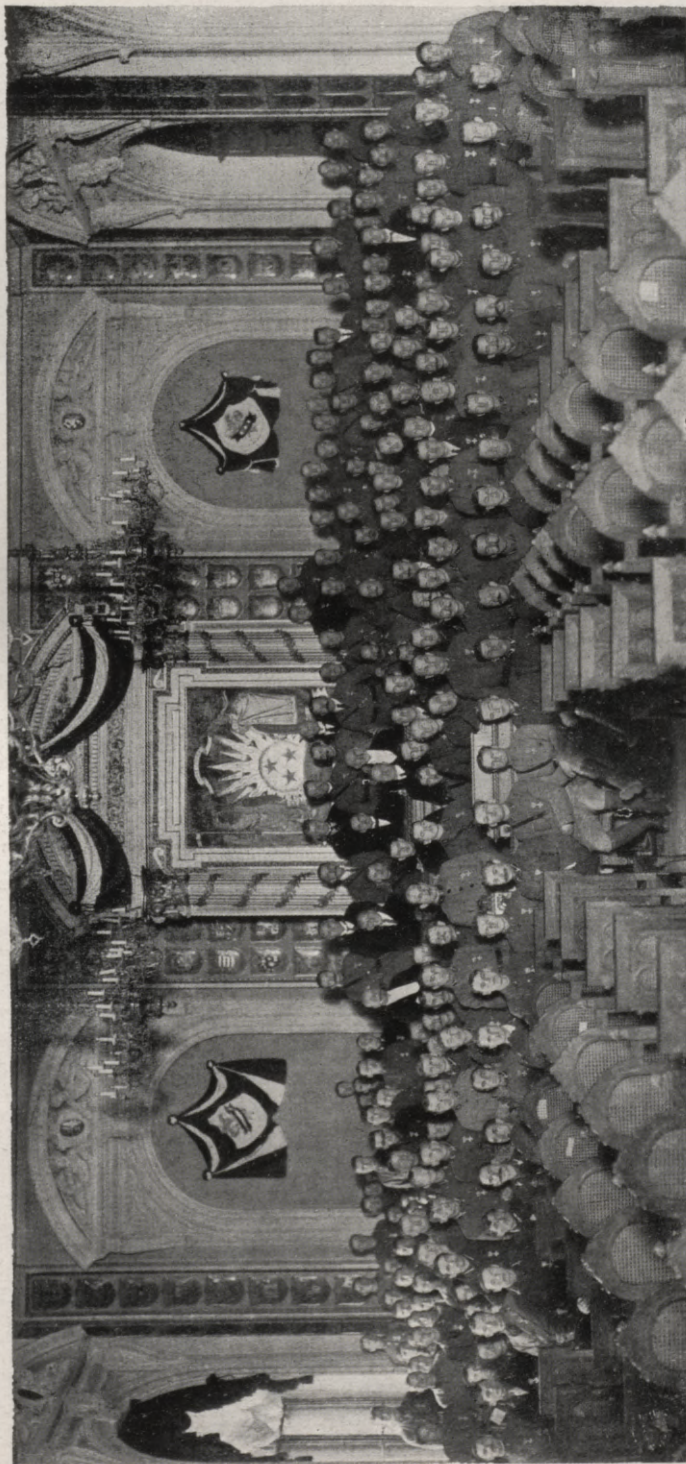
Ar nelaiķi Jāni Čaksti personīgi iepazīnos tikai 1917. gadā Pēterpilī, kad nodibinājās Latviešu pagaidu nacionālā padome. Kopējā darbība iesākās Latvijas valsti nodibinot, un tā turpinājās līdz viņa mūža beigām, tādēļ es Čaksti pazīstu galvenā kārtā tikai kā valstsvīru.

1919. gada janvāra mēneša pirmajās dienās Latvijas delegācija ieradās Stokholmā, kur atrada Čaksti jau priekšā. Tanī laikā bija stipri izplatītas baumas, ka no Zviedrijas Latvijā ieradīšoties lielāks brīvprātīgo kareivju pulks, kas piedalīšoties Latvijas atbrīvošanā no lieliniekiem.

Stokholma pa kara laiku bija „vispasaules krogs“, kur sastapās gan karojošo, gan neutrālo valšķu atklātie, gan slepenie delegāti, izlūki un arī dažnedažādie spekulanti. Atceros, ka Čakste kādreiz delegācijas sēdē ziņoja, ka ar viņu vēloties sastapties kāds zviedru tirgotājs, kas gribot jaunajai Latvijas valdībai izpalīdzēt. Nolēma, ka vajadzētu šo personu uzklaut, lai dabūtu zināt, ko vismaz ārzemnieki par mums domā. Čakste minēto zviedru „labdari“ pieņēma un drīz pēc tam delegācijai ziņoja sekojošo. Apmeklētājs bijis kāds zviedru tirgotājs, kas Latvijas pagaidu valdībai piedāvājis dažus desmittūkstošus zviedru kronu ar noteikumu, ka Latvijas valdība šim tirgotājam vai viņa firmai uz 10 vai vairāk gadiem Latvijā izdotu sērkokociņu monopōlu. Čakste atbildējis, ka tāds priekšlikums mums nav pieņemams.

Latvijas delegācija uz Parīzes miera konferenci 1919. g. janvāra mēneša otrā pusē ieradās Parīzē un tur sāka darboties Jāņa Čakstes vadībā. Nodibināja dažādas komisijas, starp kuŗām sadalīja attiecīgos darbus, un tad sākās sēdes, kopsēdes, vizītes pie ievērojamākiem mums pieejamiem ārvalšķu diplomātiem un valstsvīriem, kā arī ārzemnieku pieņemšana delegācijas telpās: 8, rue de Camoens.

Neskatoties uz saviem gadiem, Čakste rīkojās un vadīja apspriedes ar īstu jaunības sparun un nesatricināmu ticību Latvijas lietai. Viņš nekad nebija ne piekusis, ne saīdzis, ne slims, ne nevarīgs. Pēc nebeidzamām dienas gaitām un skraidīšanām pie švešo viesu uzņemšanas vakarā atkal redzēja mūsu delegācijas prezidentu

Pirmie lačplēši Satversmes Sapulces sēžu zālē 1920. gadā.

Klio uzņēmums.

Latvju preses 100 gadu jubi

10 jubilejas svētkas Nacionālā operā.

Klio uzņēmums.

Kara juridiskie kursi.

A. Zvirbulis uzņēmums.

Čaksti tērptu frakā vai smokingā smaidīgu, atjautīgu gan jautri, gan nopietni sarunājamies ar ielūgtajiem viesiem.

No tā laika darbības man atmiņā palicis šāds gadījums. Reizi pa reizei no Pagaidu valdības no Liepājas saņēmām telegrammas un pa retam arī kurjēra saiņus. Latvijas pagaidu valdība strādāja kopā ar vācu okupācijas militāro varu, bet Rīga un Latvijas lielā daļa vēl bija lielinieku rokās. Varēja manīt, ka abas valdības viena uz otru skatās ar neuzticību, un neuzticība izsauca savstarpēju rīvēšanos. Bija nomanāms, ka vācu okupācijas vara visādi centās aizkavēt un traucēt latviešu *nacionālās armijas rekrutēšanu* lielinieku neieņemtā Latvijas daļā. Tāpat ar neuzticību vācieši raudzījās uz latvju kareivju apbruņošanu un apmācīšanu. Bija noprotams, ka vācu okupācijas vara, resp. ģenerālis Golcs gan Pagaidu valdībai formāli nenoliedz vākt un organizēt latvju bruņotos spēkus, bet tomēr no šiem latvju spēkiem bīstas un tādēļ nekad nepielaidīs lielākas latviešu nacionālas armijas izveidošanu. No vācu kaņaspēka nežēlīgās izturēšanās pret latviešu lauciniekiem „komunistiem“ dabūja tādu iespaidu, ka vācu militārās autoritātes latvju zemniekus un pilsētniekus ar sevišķu nodomu apvairo lielniecismā, lai tad tos varētu „standrechtlich“ sodīt un tā iztīrīt Kurzemē vietu vācu kareivjiem-kolōnistiem.

Bija redzams, ka arī antante nopietni nevēlējās, lai vācu kaņaspēks atstātu Kurzemi, jo antantes pārstāvji neticēja, ka latvju spēki spēs zemi aizsargāt no lieliniekiem. No Pagaidu valdības izturēšanās nebija skaidri nojaušams, vai tā vēlas, lai ģen. Golca kaņaspēks atstātu Latviju un tādā ceļā mūsu valdība dabūtu pilnīgu rīcības brīvību, vai tā arī pati saviem spēkiem neuzticas un tādēļ vēlas, lai Golca spēki pagaidām paliktu Kurzemē.

Par šo jautājumu zem Čakstes vadības ilgi spriedām kādā delegācijas sēdē un beidzot nolēmām, ka tomēr būtu labāki, ja vācu kaņaspēks tūlī no Latvijas tiktu aizsaukts un Pagaidu valdība varētu Latvijā rīkoties pilnīgi brīvi. Bija jau paredzams, ka vācu kaņaspēka pārstāvība vienmēr centīsies traucēt Latvijas valdības darbību, lai tā viņai nepāraugtu pār galvu, un otrkārt, ka vācu okupācijas vara vienmēr centīsies nostādīt to antantes priekšā kā tādu, kurai nevar uzticēt Latvijas zemes likteni. Bija arī labi saprotams, ka pašu lielinieku spēki bija tā novājināti, ka tie Aizventas apgabalū atstāja balto latvju un vācu rokās ne jau aiz kādas pietātes, bet gan vienīgi tādēļ, ka komunistu kaņā enerģija bija stipri atslābusi.

Tā tad varēja sagaidīt, ka Latvijas pagaidu valdība, tiklīdz tai būtu brīvas rokas, varētu daudz sparīgāki rīkoties un tā spētu daudz lielākā mērā tautu sajūsmināt cīņai pret lieliniekiem. Beigās delegācija nosūtīja savai valdībai telegrammu, kurā ieteica spert soļus, lai antante spiestu vācu karaspēku atstāt Latvijas teritoriju.

Drīz pēc tam Čakste pats atzina, ka viņš varētu daudz vairāk valsts labā darīt uz vietas Latvijā nekā Parīzē, un tad 1919. g. vasarā delegācijas prezidēšanu nodeva nel. Meierovicam, bet pats aizbrauca uz Latviju.

No Parīzes pārbraucu Rīgā 1920. g. janvārī un tūlīņ devos pie Čakstes, kas toreiz dzīvoja tā sauktā „Baltajā namā“, Valdemāra ielā. Kā no sarunas manīju, tad Čakste nebija visai mierā ar toreizējās valdības rīcību. Viņš bija tādos ieskatos, *ka pie valdības aparāta noorganizēšanas pielaistas dažas svarīgas kļūdas un, varbūt, šī iemesla dēļ viņš nostājās opozīcijā pret dažām tā laika valdības personām.*

Ciešāki sakari man ar Čaksti nodibinājās tad, kad viņš uzņēmās Valsts Prezidenta amatu. No sākuma es labi neapzinājos, ka mans kā sūtņa pienākums ir, ierodoties Rīgā no dienesta vietas, ikreiz tam ziņot par manu darbību. Tā kādreiz no Tallinnas iebraucu Rīgā, kur uzturējos vairākas dienas, bet pie Valsts Prezidenta neaizgāju. Te dabūju ziņu, lai ierodoties pie Valsts Prezidenta. Es steidzos turp, un te nu man Čakstes tēvs izteica tā kā pārmetumu, ka es vēl līdz šim neesot bijis pie viņa ar ziņojumu. Vai man esot kāds personīgs iemesls neierasties? Sūtņa pienākums esot taču vispirms griezties pie Valsts Prezidenta, jo tas sūtni delegējot pie otras valsts galvas.

No tās reizes es uz visstingrāko turējos pie Čakstes tēva aizrādījuma un, tikko ierados mūsu galvas pilsētā, tad tūlīņ lūdzu adjutantu, lai izzinātu, kad Prezidentam labpatiktos mani pieņemt. Man bija tas gods gandrīz katreiz tikt pieņemtam tanī pašā dienā.

Man šīs audiences pie Čakstes tēva darīja lielu prieku un patikšanu. Uz tām jau vienmēr sagatavoju mazu kodolīgu ziņojumu, kurā attēloju svarīgākos notikumus savā darbības laukā, un beidzot uzstādīju tās problēmas, kas izrietēja no katrreizējiem apstākļiem un uzdevumiem. Čakstes tēvā vienmēr atradu ne tikai dzirdīgas ausis, laipnāko pretimnākšanu un ārkārtīgi labu apstākļu izpratēju, bet arī labāko padoma devēju, drošu aizstāvi un īstu tēvišķu draugu un palīgu. Varu sacīt, ka par Igaunijas apstākļiem Čakstes tēvs jo sevišķi interesējās, laikam gan ne tikai tādēļ, ka igauņi ir mūsu

kaimiņi un sabiedrotie, bet arī tādēļ, ka Igaunija ar savu dzīvi un apstākļiem ir tik radniecīga Latvijai, un tādēļ viņš pats mīlēja vilkt paralēles starp Latviju un Igauniju un abu valšķu iekšējo attīstību.

Dažreiz Čakstes tēvs mēdza arī pastāstīt šo to tuvāki par mūsu pašu iekšējiem apstākļiem un tad nereti izteicās, ka viņš būtu ķēries pie šo ļaunumu izravēšanas, bet Latvijas Valsts Prezidentam neesot vajadzīgo tiesību. Viņš gan varot apžēlot tos, kuŗus likums bargi sodījis dažreiz par nesvarīgiem noziegumiem, bet tiem, *kas valstij noblēdijuši miljonus, viņš nevarot piekļūt*. Tā kādreiz viņš atstāstīja gadījumu, kur miertiesnesis kādam jaunsaimniekam par dažu pagaļu zagšanu valsts mežā piespriedis vairākus mēnešus cietuma soda, bet lielie „meža ķirmji“ izejot sveikā... Viņš varot tikai apžēlot un tādēļ pavasarī būšot spiests izlietot savas tiesības, jo nevarot pielaist, ka arī „malkas zagļa“ lauki pavasarī paliek neapstrādāti un sieva ar bērniem bez maizes... Tā laiks nemanot aiztecēja un tikai pie atvadīšanās pamanīju, ka saruna ilgusi stundas pusotras...

Čakstes tēvam bija īpaša spēja iejusties otra cilvēka dvēselē un jau pēc nedaudz vispārējiem vilcieniem izprast katreizējos lietas apstākļus. Izturēšanās bija tik vienkārša un labsirdīga, ka viņš radīja uzticību un līdz ar to izsauca pilnīgu atklātību. Tādēļ arī lūdzējs viņam izkratīja savu sirdi pilnīgi. Audiences amata darīšanās pie Čakstes izvērtās par vispusīgu, pacilājošu lietas apstākļu noskaidrošanu un domu izmaiņu, kur valsts galva ar savu autoritāti daudzreiz izklaidēja šaubas un domu starpības. Tādēļ pēc katras pieņemšanas pie Čakstes sajutu zināmu gandarījumu, morālistisku stiprinājumu un jaunus spēkus darbam.

Neviens nevarēja iedomāties, ka Čakstes mūža gals jau tik tuvu. Es vēl atceros, ka pag. gada februāra mēneša sākumā Valsts Prezidents pie sevis bija uzaicinājis uz lunch' Igaunijas muitas ūnifikācijas delegāciju un mūsu Ārlietu ministrijas augstākos ierēdņus. Pie galda iznāca sarunas arī par medībām, un Čakstes tēvs, starp citu, uzaicināja arī Igaunijas ārlietu ministru Dr. Akela kgu uz meža cūku medībām Kurzemē. Kad kāds no galda viesiem iebildās par medībām kā diezgan nogurdinošu sportu, tad Čakstes tēvs pasmaidīja un sacīja: „Man gan dažreiz par mūsu jauno paaudzi jāpasmējas. Kad medību gaitās jau esam nostaiģājuši kilometrus divdesmit, tad es vēl varu gluži ļautrā garastāvoklī mednieka gaitas stundām turpināt, kamēr daži mani medību biedri, kuŗus es gan varētu uzskatīt pēc gadiem par maniēm dēliem, jau ir piekusuši un galvas nokāruši...“

Jānis Čakste kā Latvijas Prezidents bija ieguvis ārkārtīgu popularitāti, mīlestību un cieņu Igaunijā ar savu apciemojumu 1925. gada februāra mēnesī. Galvenais iemesls gan laikam bija tas, ka Čakstes personā laimīgā kārtā bija apvienotas nācijas augstākam reprezentantam tik nepieciešamās īpašības: sava augstā stāvokļa apziņa un brīva uzstāšanās, savienota ar istu demokrātisku vienkāršību, sirsnību un lielu uzmanību pret ikkatru līdzcilvēku.

Šis viņa īpašības vislabāk izpaudās plašajā rautā, ko mūsu Valsts Prezidents 25. februārī sarīkoja Tallinnas virsnieku klubā. Čakste pirms pieņemšanas man deva rīkojumu, lai es viņam stādot priekšā *ikkatru viesi*, kas ar viņu gribot *personīgi* iepazīties. Varu sacīt, ka šo gadījumu iepazīties ar Čaksti izmantoja ļoti daudz viesu, un tanī vakarā es viņam stādīju priekšā tuvu pie simts dažādu personu. Prezidenta sarunas ar viesiem, zināms, nevarēja būt garas. Ar apbrīnojamu veiklību Čakste prata uztvert īsto tōni katrai sarunai, prata uzstādīt priekšā stādītai personai taisni tādus jautājumus, kas viņai bija tuvi un tādēļ viņu interesēja, un tā tūlīt saruna gluži nemanot tuvināja abus runātājus.

Tādu laipnību, vienkāršību un līdz ar to cienīgu izturēšanos daudzi nebija sagaidījuši, un tādēļ tiem mūsu Valsts Prezidents ļoti patika. „Tas tik esot īsts valsts galva, tik cienījams un tik vienkāršs un laipns!“ godināja mūsu Čaksti gan Igaunijas pilsoņi, gan ārzemju diplomāti.

Gen. K. Gopers.

Prezidents J. Čakste apsarga armijas valstisko garu.

Pirmo Latvijas Valsts Prezidentu Jāni Čaksti kā mūsu armijas augstāko vadoni ar dziļu godbijību vienmēr atcerēsies visi mūsu armijas karavīri. Funkciju, kuŗu izpildīšana piekrit armijas augstākam vadonim, nav visai daudz, un uz ārieni var izlikties it kā viņas ierobežotos ar augstākā vadoņa piedalīšanos parādēs un svinīgos gadījumos. Tas tomēr tā nav. Tās nedaudzās pārvaldības funkcijas, kas atrodas Valsts Prezidenta rokās, ir ārkārtīgi svarīgas, un ir vajadzīgi lieli piedzīvojumi, laba armijas dzīves pazīšana un dziļa

atsevišķu personu, kā arī ļaužu masu psiķes izpratne, lai varētu šīs funkcijas sekmīgi un godam veikt.

Tādas zināšanas un izpratne attiecībā uz armiju parasti sastopamas tikai pie ļoti piedzīvojušiem karavīriem, kam armijas uzbūves un viņas dzīves izveidošanās principi pazīstami visos sikumos, un kas ar ilgu dienesta praksi ir noskaidrojuši šo principu savstarpējo vērtību. No personām, kas nav dienējušas armijā, vai arī tikai ļoti maz dienējušas, tādu zināšanu nemaz nevar sagaidīt. Tādēļ liels pārsteigums bija Latvijas armijas karavīriem, kad viņi iepazīnās ar sava augstākā vadoņa uzskatiem par armiju. Likās, ka viņa personā mēs sastopam vecu karavīru, kas visus karavīra dzīves apstākļus visos dziļumos pats ir izbaudījis.

Valsts Prezidents J. Čakste ļoti labi pārzināja arī visu mūsu armijas atsevišķo daļu vēsturi, kas liecināja, ka viņš ļoti uzmanīgi bija sekojis visiem notikumiem armijā, jo pazina ne tikai atsevišķu pulku kaujas nopelnus, bet arī viņu ikdienišķos dienesta apstākļus. Pie armijas izveidošanas viņš visu to ņēma vērā un ar lielu uzmanību sekoja tam, lai armijas gars izveidotos valstiskā virzienā.

Nevienu reizi vien viņam bija jāspē nopietni soļi, lai sargātu šo valstisko garu armijā, kad partējiskās strāvas centās arī armiju ievirzīt partējiskā cīņā. Atceros vienu gadījumu dažus gadus atpakaļ, kad Čakstes tēvs — tā viņu visi sauca — dusmās uzsitot ar dūri uz galda izsaucās: „Mums nav vēl partiju valstiskā nozīmē . . . ir tikai šauras grupas, kas cenšas izmantot valsti personīgās interesēs!“

Liela arvienu bija karavīru sajūsma, kad Prezidents Čakste ieradās karaspēka daļās, parasti pulku svētkos, kurus viņš centās nekad nepalaist garām. Savās runās viņš apbrīnojami sirsnīgi prata pieiet karavīru dvēselēm un viņas aizraut valsts sargāšanas darbā. Arī pats Čakstes tēvs karavīru saimē jutās kā pie viņas piederīgs, un vienreiz izteicās, ka viņš dzīvē esot, varbūt, izdarījis lielu kļūdu, ka neesot izvēlējis sev karavīra dzīves gaitas, jo tikai karavīru vidū viņš jūtoties īsti labi, kā savās mājās.

Valsts dzīvē liela nozīme piekrīt tiem gadījumiem, kad valsts vara un viņas bruņotais spēks ir jārepresentē uz ārieni. Tādos gadījumos ir no svāra, lai varas un spēka parādīšanās patiesi izsauktu visos pilsoņos cienības sajūtu pret savu valsti un valsts uzbūves organizāciju. Šī vēstures tik daudz reiz pierādītā patiesība bieži aizmirstas revolūciju un juku laikos, un viņu vēl vairāk nepieciešami ievērot jaunas valsts dibināšanas un uzbūves laikmetā.

Čakstes tēvs dziļi bija sapratis šo ārējo parādību psihisko nozīmi, un tādēļ ar lielu nopietnību un uzmanību viņš sekoja, lai visi šie oficiālie reprezentēšanās gadījumi noritētu pilnīgā kārtībā, lai neviens neievērots sīkumiņš netraucētu vispārējo iespaidu. Tas it sevišķi bija manāms gadījumos, kad mūsu galvas pilsētu apmeklēja kaimiņu, Igaunijas un Somijas valšķu galvas. Lai gan katru reizi bija ieceltas sevišķas svētku rīcības komitejas, kas izstrādāja visu svinību plānu, tomēr Čakstes tēvs ar to neapmierinājās, un pirms komisijas uzstādītā plāna apstiprināšanas viņš sīki to pārbaudīja, bieži vienu otru vietu grozīja un vēl sīki to iztīrāja kopā ar dažādu aktu izpildītājiem, lai pārliecinātos, ka arī viņš ir pilnā lietas kursā un neko nepiemirsis, dodams pēc tam vēl dažus lietderīgus aizrādījumus.

Viens no minētiem svinību gadījumiem iekrita VI. vispārējo dziesmu svētku laikā, un karaspēka parādei vajadzēja notikt dienā pēc dziesmu svētku pēdējā koncerta. Viss Esplanādes laukums bija aizņemts tur iebūvētiem soliem, kādēļ svētku komiteja bija nolēmusi sarīkot parādi uz ielas un mēģinājusi Valsts Prezidentu pārliecināt, ka citas izejas nav, jo noņemt solus un izlīdzināt laukumu vienā naktī neesot iespējams.

Čakstes tēvs, redzami sašutis par šādu lēmumu, izsauca mani kā garnizona priekšnieku un uzstādīja jautājumu, vai es varot ar karaspēka palīdzību notīrīt visus solus, cik laika un cik cilvēku tam nolūkam vajadzīgs. Laimīgā kārtā šo jautājumu arī es biju jau iepriekš apdomājis, un tādēļ man bija gatava atbilde, ka vajadzīgs tikai viens bataljons un četras stundas laika. Apgalvoju arī, ka kareivji to ar prieku izpildīs. Tas Čakstes tēvu ļoti apmierināja. Viņš uzdeva man to izpildīt, stājoties sakaros ar dziesmu svētku rīkotājiem, piebilzdams, ka viņš brīnoties, kā karavīri viņam varējuši teikt, it kā tas nav iespējams. Viņš atstāstīja gadījumu, kā viņam nācies savā laikā rīkot IV. vispārējos dziesmu svētkus Jelgavā, kad nebijis rokās nekādu līdzekļu, kā tikai laba griba, kurpretim tagad mums ir visi līdzekļi.

Incidents ar soliem Esplanādē beidzās ar to, ka dziesmu svētku komiteja tomēr uzņēmās pati novākt solus, un tā parāde varēja notikt Esplanādē.

Lielu pretimnākšanu bijušais Valsts Prezidents izrādīja mūsu jaunātnēi un starp citu mūsu skautiem, kuņu organizācijas goda prezidents viņš skaitījās. Viņš apmeklēja visus izcilus gadījumus skautu dzīvē, iedvesdams viņiem dzimtenes mīlestību un darbā

M. Lapiņa uzņēmums.

Lāčplēša kara ordeņa dome 1921. gadā.

Lāčplēšu apbalvošana.

Karaspēka parāde 1920. gadā.

Klio uzņēmumi.

prieku. Zēnu gaviļēm nebija gala, kad Čakstes tēvs ieradās viņu vidū, dažreiz pavadīdams ar viņiem kopā vairākas stundas.

Apmeklējot kādreiz skautu vadītāju kursu nometni pie Baltezera, viņš siki interesējās par tur veiktiem skautu darbiem. Pāri vienai gravai bija uzcelti vairāki skautu parauga tilti-trepes no tieviem kociņiem, kuŗi visi locījās un līgojās, uz tilta uzkāpjot. Čakstes tēvs, gribēdams izmēģināt tiltu stiprumu, pārgāja visus tiltus un uz kāda no viņiem pieaicināja pie sevis vēl daudzus skautus. Tilts gan līgojās, bet tomēr izturēja, un skautu fotogrāfs iespēja fiksēt šo ainu ar Valsts Prezidentu zēnu vidū uz līgojošās tilta.

Latvju skauti arī tagad neaizmirst savu pirmo goda prezidentu un dziļā godbijībā svinīgos gadījumos apmeklē viņiem dārgo Čakstes tēva kapu.

Plkv.-lt. A. Plensners.

Valsts Prezidents J. Čakste un armija.

Mēs nemaldīsimies, ja teiksim, ka Valsts Prezidenta J. Čakstes laipnais, bet noteiktais un reprezentablais raksturs visvairāk draugu bija mantojis tieši mūsu armijā. Ar viņu kā personību rēķinājās visi un atzina viņa lielās spējas augstajā amatā, kuŗā tam vajadzēja reprezentēt jaunās valsts vienību un iekārtas garu.

Valsts Prezidents Čakste nebija armijas augstākais vadonis tikai vārda pēc, kas ierobežotos vienīgi ar formālītātu izpildīšanu un goda pierādījumu pieņemšanu, bet viņš bija arī sirsniņgs armijas draugs un labvēlis. Viņš ne tikai objektīvi izšķīra svarīgākos jautājumus un izraudzīja armijas augstākās amatpersonas, droši nostādīdams armijas priekšgalā vīrus, par kuŗu spējām bija pārliecināts, bet arī pats sajuta pienākumu un vajadzību pašreizēji pielikt savus spēkus armijas audzināšanas darbā.

„Nebūdams militāra persona, Prezidents tomēr ļoti saprata kareivisko garu un pārzināja militārās tradīcijas, ar visiem spēkiem atbalstot to ievēšanu un uzturēšanu armijā. Viņš pats man izteicās, ka vislabāk jūtoties kaŗavīru starpā, vai tas būtu parādē, apmācībās vai saviesīgā satīksmē. Es cienīju to, ka kaŗavīri droši izsaka, ko domā, un nekad neslēpj savas domas,“ — liecina par Prezidentu

Čaksti armijas komandieris ģenerālis *Radziņš*. Šo pašu domu uzsver arī citi viņa tuvākie darba biedri armijas pārzināšanā.

„Prezidents J. Čakste, izpildot augsto valsts galvas amatu no pašas valsts dibināšanas, arvienu ir tuvu stāvējis valsts uzticamākajiem sargiem — viņas kaņavīriem. Brīvības cīņu laikmetā un it sevišķi Bermonta uzbrukuma laikā viņš kā Tautas Padomes prezidents visgrūtākos brīžos personīgi interesējās par cīņu gaitu, un ar savu augsto morāli, nelokāmu patriotismu un cieto gribu uzvarēt stiprināja armijas vadību viņas grūtajā darbā,“ — saka ģenerālis *Kalniņš*, kam ar pirmo Valsts Prezidentu nācās sastapties nevien kā kara ministram, bet jau kā armijas virspavēlnieka štāba priekšniekam vienā no vistumšākiem Latvijas brīžiem.

Ģenerālis *Bangerskis*, kam kā kara ministram nācās novērot nelaiķa rūpes par armiju arī viņa smagās slimības visgrūtākos brīžos, raksturo viņu šādi:

„Savā cīņā par tautas labākiem ideāliem Prezidents Čakste aizvien bija juties kā kaņavīrs uz posteņa, un tādēļ bija garīgi ļoti tuvs kaņavīriem. Viņa attiecības ar armiju nevarēja būt oficiāli sausas, bet gan tās izvērtās tuvas un sirsnīgas. Mūsu armijas augstākais vadonis neierobežojās tikai ar datiem, par kuņiem tam ziņoja. Viņš pats aizvien dzīvi interesējās par kaņavīru vajadzībām, nereti piegriezdams vērību pat atsevišķām personām un viņu ģimenēm.“

Armijas augstākajam vadītājam, protams, ļoti bieži nācās izšķirt jautājumus, kas prasīja nevien labu gribu un kaņavīru dzīves vispārējo izpratni, bet kuņu pareizai atrisināšanai bija nepieciešams arī zināms ieskats dažādās armijas dzīves speciālās nozarēs. Arī te nelaiķis negribēja būt tikai uzklaustītājs. Viņš bija patiess izlēmējs un līdzveidotājs, sīki interesēdamies nevien par katru lietu, bet sekodams arī militārai literatūrai.

„Man ļoti bieži nācās novērot Prezidenta J. Čakstes neparasti plašo informāciju vispārējos militāros un arī speciālos artilērijas jautājumos. Kā armijas augstākais vadonis viņš ne tikai dzīvi interesējās par mūsu artilērijas attīstību, bet arī saprata tās vajadzības un ar viņam piemītošo plašo valstsvīra skatu labvēlīgi pašķīra ceļu daudziem lietderīgiem pasākumiem“ — turpina savā jau augstāk pieminētā raksturojumā ģenerālis *Kalniņš*.

To pašu Prezidenta interesi par speciālas dabas jautājumiem, sevišķi armijas apbruņošanu, pasvītro arī bruņošanas pārvaldes

priekšnieks ģen. *Ruškevics*: „Prezidents Čakste arvienu ļoti sīki informējās par armijas apgādāšanas jautājumiem, uzsvērdams ļoti lietišķus un konkrētus jautājumus, no kuņiem pilnīgi varēja nākt pie slēdziena, ka nelaiķis Prezidents labi pārzina armijas vajadzības un viņas uzdevumus. Viņš arvienu pareizi aptvēra apstākļus un nosodošās kritikas vietā arvienu dzirdējām tikai laipnus un lietderīgus pamudinājumus grūto uzdevumu veikšanā.“

Cik lieli nopelni pirmajam Valsts Prezidentam virsnieku izglītošanā, redzam no agr. virsnieku kursu priekšnieka pulkveža *Miglava* vārdiem:

„Virsnieku kursu darbība un panākumi cieši saistīti ar nelaiķa Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes vārdu un darbu. Jau no 1921. gada viņš lasījaursos lekcijas par valsts mācību, ņemdams tādā kārtā dzīvu dalību mūsu virsnieku saimes tālākā izglītībā un audzināšanā. Viņa lekcijas šais gados noklausījušies vairāk kā 800 virsnieku. Jāpiezīmē, ka šo darbu nelaiķis darīja bez atlīdzības, atvēlēdam par lekcijām pienākošos maksu kursu mācības līdzekļu fondam. Lieki norādīt, ka nelaiķis šo labprātīgi uzņemto pienākumu veica vienmēr ar vislabāko sirsnību. Nekad klausītājiem netrūka jautājumu, un nav tāda gadījuma, kad sirmāis Valsts Prezidents nebūtu devis uz tiem izsmelošu atbildi. Viņš labi atcerējās savus klausītājus virsniekus un visur atrada tiem laipnu vārdu.“

Tā Valsts Prezidents dēstīja un stiprināja virsniekos tās valstiskās atziņas, kas liktas mūsu valsts pamatos.

Visi šie vārdi nav radušies kā pienācīgās pieklājības ziedojums, bet kā *īsta neviltota atzinība*, ko kaŗavīri atklāti pasaka par savu pirmo augstāko vadoni.

Pavisam Prezidents Čakste no armijas nav šķīries, jo īsta vadītāja un audzinātāja darbs nebeidzas ar viņa nāvi. Tas paliek un turpinās tālāk. Tas ir visvērtīgākais piemineklis, kādu cilvēks var atstāt. Tādu armijā ir atstājis Latvijas pirmais Valsts Prezidents Jānis Čakste.

J. Čakste kā politiķis.

Laimīgi panākumu un ieguvumu ziņā ir tie tautu vēstures laikmeti, kur politika un gars apvienojušies. Es saprotu garu kā faktoru, kā kompasu, kas vada mūsu būtību. Ļoti bieži notiek, ka politiskie vadoņi nava nemaz tautas garīgie vadoņi. Pirmie bieži ir profesionālie politiķi, kas politiku pārvērš labākā gadījumā par izveicīgu amata vai veikala vadīšanu, sliktākā — par savstarpēju cīņu goda un slavas dēļ, vislaunākā gadījumā — par mantkārības un izdzīves arēnu uz tautas rēķina. Diemžēl politika tikai retos gadījumos apvienojas ar garu, tādēļ arī neveiksmes, nemiers, šķelšanās, naidi, partiju un šķiru nemitīga berzēšanās, ēšanās un plēšanās uz tautas labklājības rēķina.

Es saprotu ļoti labi, ka politika, varbūt, nekad nebūs tāda, kādu to gribēja Platons savā „Politeia“, t. i. pilnīgs gara iemiesojums valdībā, gudro vīru valdībā. Tas ir mūžam nesasniedzams ideāls, ko savā fantazijā cēla lielais sengrieķu filozofs, izmisumā par grieķu politiskās iekārtas sabrukumu. Bet viņa var būt tāda, kāda tā bija Atēnās Perikla un Kimōna laikā. Tanī laikmetā tur valdīja garīgā un politiskā aristokrātija, kādu citur reti kur mana. Tā pastāvēja vēl līdz cīņām ar Maķedonijas Filipu, līdz Dēmostena rētoriskiem varoņdarbiem. Romas politiskā aristokrātija līdz ķeizaram Augustam arī uzrāda veselu rindu raženu, diženu vīru ar cildeniem tikumiem un pirmklasīgu intelligenci. Pēc Augusta nāves nāk garu garā rinda nemākuļu un neprašu, viduvējību, ar plēsēju un laupītāju tieksmēm, bet viņi spēlēja politikā „loinu“. Tie noveda Romas valsti (*imperium Romanum*) līdz bēdīgam sabrukumam.

Nelaiķis Jānis Čakste pieskaitāms pie tās politiskās aristokrātijas, kas līdzās arī izpildījusi garīgās aristokrātijas uzdevumus. Pēc Valdemāra, Kronvalda Ata, Andrēja Spāga viņš jāpieskaita pie latvju tautas nacionāliem garīgiem vadoņiem. Viņa praktiskā politikā vadītājas zvaigznes bija atmodas laikmeta idejas, it īpaši Kr. Valdemāra sabiedriskie un politiskie ideāli. Tieksmes ar politiķa amatu sagādāt sev laicīgas mantas, rūpēties par „business and money making“ (veikali un naudas taisīšana) Latvijas Tautas Padomes, Satversmes Sapulces un Valsts Prezidentam J. Čakstem nav bijušas nekad. Politiskā „andeles“, veikali, partiju cenšanās izsist sev politisku

un veikalisku kapitālu, veikala politiķu programmu un politisko ieskatu šaurums un aprobežotība bija viņam sveši.

Mums vēl nav slēgtas vadītāju vienības, nava tā, kā mūsu valstij visvairāk vajaga: nava vairāku diženu vīru, kas varētu tālāk izvest dzīvē atmodas laikmeta nacionālo vadoņu gara tradīcijas, piemērojoties tautas tagadējām vajadzībām. Mums pat nava nekādas politiskas tradīcijas, kas būtu sevī ieslēgušas politiskai praksei nepieciešamos garīgos elementus. Nava individuālu paraugu jaunajiem darbiniekiem. Tādi, piemēram, kādi ir amerikāņiem Vašingtons, Linkolns, frančiem Gambeta, italiešiem Garibaldi un Mazini, angļiem Pits, Dizraeli un Gladstons.

Ja nu, nelūkojoties uz visiem šiem šķēršļiem un trūkumiem, Jānis Čakste savā augstā un atbildīgā amatā 7 gadus, var teikt, politiskās tradīcijas bada gados, rīkojies un darbojies ar neapstrīdamām sekmēm, ar cieņu un ar godu, pat ar slavu, ko tam parādīja bērū dienā nevien latvieši, bet arī cittautieši, pat lielu tautu pārstāvji, — tad nevaram noliegt, ka viņa garīgais un morāliskais līmenis bijis augsts.

J. Čakstes kā politiķa īpašības dziļi sakņojās viņa cilvēciskās īpašībās. Visās lietās viņš mīlēja vienkāršību, kārtību, mēru. Kā lielā Krišjāņa Valdemāra, tā arī Jāņa Čakstes lozungs bijis „meden agan“, t. i. visu ar mēru. Viņš reti ļāvās aizrauties, reti padevās jūtu uzplūdumiem un instinktu varai. Dominē prāts. Tas bijis viņa kompass garīgās dzīves jūrā; tādēļ viņš nekad nava nomaldījis no braucamā ceļa, tādēļ viņa kuģis uz sēkļa un apakšūdens klintīm nava uzskrējis, bet beidzot pēc vētrām un negaisa piestājies Daugavmalā, pretim Rīgas pilij, ko viņš „nopirka“ ar savu tautas un tēvzemes mīlestību.

Čakste nekad nav tiecies pēc neiespējamībām, nekad nav skrējis notikumiem pa priekšu, bet vienmēr nogaidījis viņu nobriešanu. Vieni maldās par to, ko viņi grib — otri par to, ko viņi var. Čakste šinī ziņā šaubu un maldu nepazīna. Viņš sprauda sev augstus un cēlus, bet sasniedzamus mērķus, un pēc tiem dzinās ar retu sīkstumu, izturību un sparū. Lielā Gambetas draugs Spillers apstiprina tādu politiku, sacīdams: „*La vérité en politique pour les hommes qui veulent agir c'est le possible*“ (politiskā patiesība cilvēkiem, kas grib darboties, ir gribēt iespējamo).

Franču slavenais zinātnieks un politiķis Pauls Bērs saka, ka tiklab zinātniekam, kā politiķim grūtākais esot izvēlēties tikai

pašlaik atrisināmās problēmas. Ja zinātnieka ģenijs mērojams ar atradumu nepareizi, tad politiķis to pierāda, nesaistīdamies ne ar ko ārkārtēju, neiespējamu un negaidītu. Šī gudrība piemita nelaiķim, un ar to viņš guva lielus panākumus savā politiskā karjērā. Kā galvenais tikums jāatzīmē, ka Čakstes politiskā darbā nebija pretešķības starp politiku un garu.

Čakste vienmēr vingrinājis un izkojis savas gara dāvanas, vienmēr paplašinājis savu horizontu, vienmēr lasījis, vērojis, pētījis čakli, pacietīgi līdz pat sirmam vecumam. Pateicoties šīm īpatnībām, viņš gāja līdz Eiropas laika garam, zinātnei, politiskai un sociālai attīstībai.

Čakste bija augsti izglītots eiropietis un īsts latvju rūķis, goda un gara bruņinieks. Šinī ziņā Jānis Čakste lai paliek kā paraugs īpaši mūsu jaunai politiķu paaudzei!

Docents *Arvīds Kalniņš*.

J. Čakste un politiskās partijas.

Nelaiķis pirmais Valsts Prezidents nekad nav bijis partējisks. To atkārtoti esam dzirdējuši kā pirms, tā pēc viņa nāves. J. Čakste tikai reizi, Latvijas tapšanas laikā, piederēja pie politiskas partijas — zemnieku savienības. Šaurajās partijas robežās noslēgties viņam bija grūti. Arī savus līdzdarbiniekus nelaiķis arvienu vērtēja ļoti stingri, un, valsts galvas stāvokli ieņemdam, J. Čakste tīri nemanot nokļuva bezpartējiska sabiedriska darbinieka stāvoklī.

Vērtējot mūsu politisko partiju dzīvi, nelaiķim sevišķi grūti bija samierināties ar dažu politiķu un pat partiju vadoņu aizraušanos ar privātiem veikaliem, kas vienu laiku pēc valsts nodibināšanās bija sevišķi „modē”. J. Čakste arvienu tīri atklāti aizrādīja, ka *politiķi un valsts darbinieki nedrīkst tanī pat laikā būt arī veikalnieki*. Sabiedriskam darbiniekam — politiķim demokrātiskā valstī pieder noteikšana par valsts kasi. Partijas līderis, kas pats saistījies ar veikaliem, vairs nebūs pietiekoši objektīvs: personīgās intereses nomāks sabiedrības prasības. Domājot par saviem uzņēmumiem, piemirsīsies tautas labums.

Čakste tomēr velti norādīja uz kļūmīgajiem piemēriem Amerikā,

Francijā un citur, kur vien pret šo prasību kādreiz ticis grēkots. Pie mums šī uzskata pareizību pa lielākai daļai negribēja atzīt, tika uzsvērts, ka veikali vajadzīgi, lai uzturētu partiju un dotu tai plašākas agitācijas iespējas, ka turīgi partijas līderi pat ļoti vēlami.

Mūsu tautas vairākumam tik tuvā un J. Čakstes izteiktā doma tika jo bieži pārķapta. Ieinteresētām personām ļoti nepatika, ka nelaiķis uz to aizrādīja katrā izdevīgā gadījumā, un taisni vairāki no tādiem ir sevišķi centušies mazināt J. Čakstes iespaidu tautā. Nelaiķis prezidents to labi zināja, bet tā kā viņš cīnījās par principiem un ne pret personām, tad arī pats nekad personīgs nepalika un, piemēram, dienesta darīšanās, ar attiecīgiem cilvēkiem sastopoties, bija arvienu pret visiem vienlīdzīgi objektīvs. Ja, ievērojot parlamentāriskās tradīcijas, uz vienas vai otras Saeimas iespaidīgas frakcijas vēlēšanos kādam no atzīmētās katēgorijas darbiniekiem bija jāuztic atbildīgs, pēc J. Čakstes domām attiecīgai personai nepiemērots darbs, nelaiķis par to skuma un sevi mierināja, ka pie šīs izvēles „tādi vien ir iespējami“! Sādos gadījumos J. Čakste jo rūpīgi sekoja attiecīga ministra vai citas augstākas amata personas darbībai, lai pārlicinātos, cik pareizs bijis agrākais tās vērtējums.

J. Čakstes iespaids uz valsts dzīvi vadošās aprindās bija tiešām liels. Mūsu labākie sabiedriskie darbinieki, neatkarīgi no viņu piederības pie viena vai otra politiskā nogrupējuma, bija parasti tuvās attiecībās ar nelaiķi, kuŗš augstu vērtēja katru *godīgu domu* un nekad nenosodīja citu pārliecību.

Jau no Satversmes Sapulces darbības sākuma, tiklīdz visiem bija skaidrs, ka J. Čakste pārtraucis agrākos sakarus ar zemnieku savienību, daudzas partijas ir mēģinājušas J. Čaksti saistīt pie sevis. Nevienai tas tomēr nav izdevies, un visās vēlākās vēlēšanās viņš gāja kā bezpartējisks sabiedrīks darbinieks.

Nav arī pareizs uzskats, it kā uz J. Čakstes iniciatīvu būtu nodibināts demokrātiskais centrs. Šīs partijas nodibināšanas ideja radās centra aprindu darbiniekiem no agrāko darba un tautas partiju vidus, kuŗi centās radīt lielu apvienotu centra grupu partiju, kas varētu vadīt visu valsts dzīvi pa noteiktu ceļu, kuŗa būtu pietiekoši stipra, lai varētu atturēties pretī mūsu dzīves galējībām. Demokrātiskā centra dibināšanā un jaunās partijas programmas izstrādāšanā jo dzīvu dalību ņēma arī vairākas ārpus partijām stāvošas personas: daži augstskolas mācības spēki, sīkzemnieku un citu lauksaimniecības organizāciju atbildīgi darbinieki, vairāki rakstnieki un žurnālisti.

J. Čakste par tādu nodomu nebija informēts. Nekādu aktivitāti jaunās partijas dibināšanā tas neizrādīja, un jautāts, vai būs ar mieru ar šo partiju iet kopā vēlēšanās, arvienu uzsvēra, ka par to izšķirsies vienīgi pēc tam, kad redzēs galīgo kandidātu sarakstu. Aizrādīja J. Čakste pie tam arī uz dažām kompromitētām personām agrākās centra partijās un uzsvēra, ka tām no politisko darbinieku skatuves jānoiet, bet dažām, kuŗām naidīgās partijas varēja kaut arī tikai dēmagogiskā kārtā asāki uzbrukt, viņš ieteica lietas labā no kandidēšanas pagaidām atturēties.

Še jāatzīmē, ka savu politisko un citu darbinieku novērtējumu J. Čakste arvienu nodeva ļoti noteiktu, nerēķinoties ar to, ka šī valstība viņam sagādāja daudz nepatīkšanu, ka ar to viņš ieguva sev daudz ienaidnieku.

Kad pienāca pirmās Saeimas vēlēšanu laiks un jau bija jāiesniedz kandidātu saraksti, pie J. Čakstes griezās arī vairākas citas partijas, cenšamās viņu pierunāt kandidēt uz to listēm. Šos priekšlikumus J. Čakste noraidīja vai nu tamdēļ, ka nepiekrita attiecīgo partiju programmai, vai arī tamdēļ, ka tās bija šauras šķiru partijas, par kuŗām trūka pārliecības, ka tās spēs attīstīt visai tautai pieņemamu darbību. Dažas partijas mūsu dzīvē stipri sekmējušas politiskas dēmagogijas attīstību. Nelaiķis, turpretim, arvienu meklēja pēc plašākas bāzes, un tāda pirmās Saeimas vēlēšanu laikā bija bezpartējisko darbinieku un demokrātiskā centra blokam. Ar šo apvienību bija saistījušās ne tikai agrākās darba un tautas partijas, bet tai pieslējās arī vairākas lauksaimnieku organizācijas, augstskolas mācības spēki, armijas augstākie vadoņi, rakstnieki, žurnālisti un citi intelligences pārstāvji. No plašākas kollēģijas jaunajai apvienībai izstrādātā darbības programma arī bija labi izdevusies un atrada piekrišanu jo plašās aprindās. Arī projektā kandidātu liste visumā likās pieņemama, un beidzot tad arī J. Čakste izšķīrās par nostāšanos attiecīgā saraksta priekšgalā.

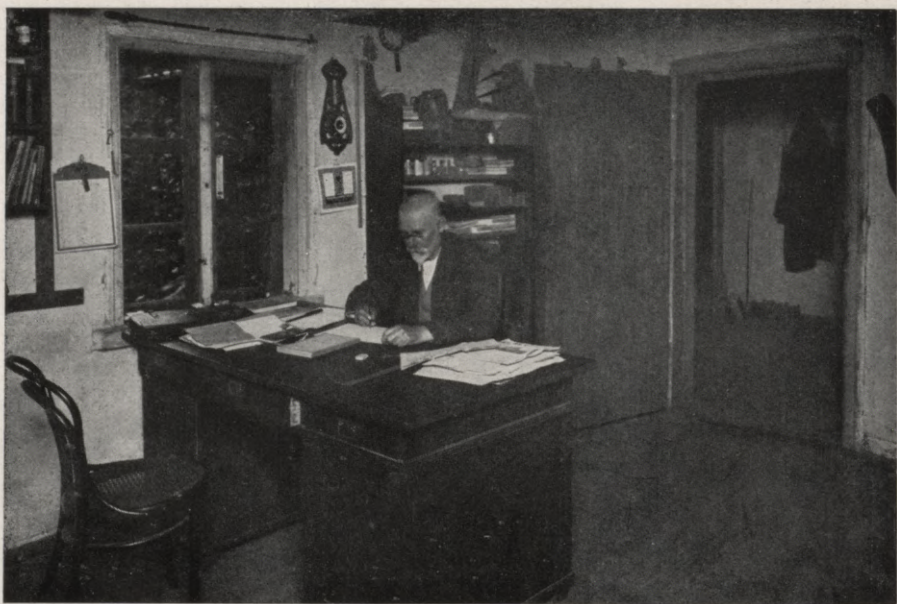
„Čakstes liste“ guva labus panākumus, kaut arī, sevišķi uz laukiem, ne tik lielus, kā to varēja cerēt. Ievēlētie deputāti tomēr prata ap demokrātisko centru kā kodolu saistīt arī citas, vēlēšanās atsevišķi izgājušās vidusšķiru partijas. Centra partiju blokam pievienojās kā Latgales, tā pārējās Latvijas siksaimnieku organizāciju pārstāvji un arī katoļu ievēlētie deputāti. Spēcīgā apvienība varēja Saeimā runāt 22 deputātu vārdā. Tai it viegli bija izvest J. Čakstes ievēlēšanu par mūsu pirmo Valsts Prezidentu. Arī apvienības

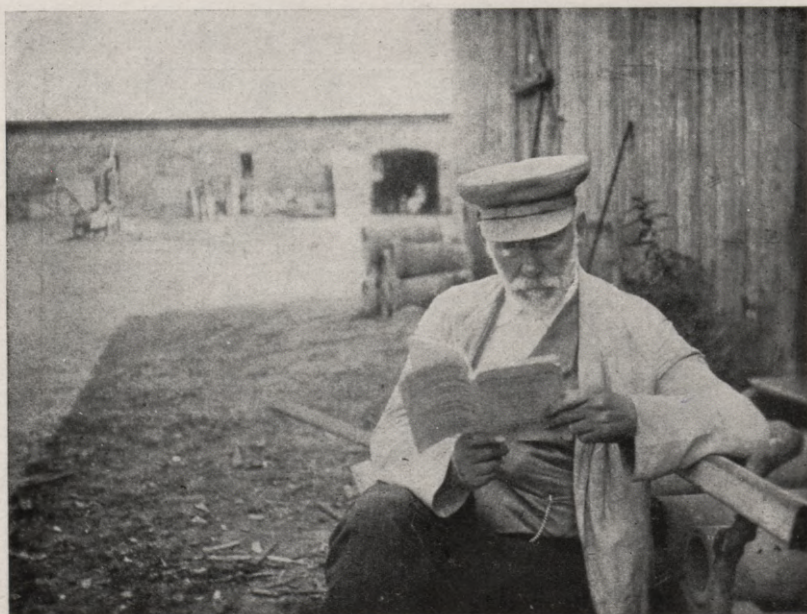
*J. Čakste ar kundzi
agrā pavasarī Aucūs apstaigājot.*

J. Čakste Aucūs. Ed. Krautca uzp.

J. Čakste savā darba istabā Aučos.

Aučos.

K. Grīnberga uzņēmumi.

vispārējā politika bija samērā sekmīga, kaut arī ne bez kļūdām. Šīs kļūdas tad nu nereti politiskie pretinieki centušies pierakstīt uz J. Čakstes rēķina. Noteikti varu apgalvot, ka tam nebija ne mazākā pamata.

Centra apvienībā visi jautājumi tika iepriekš plaši pārrunāti un beidzot izlemti, izslēdzot kaut jēl kādu ārējo iespaidu. Dēmokratisks centrs apvienībā ne vienmēr varēja izvest savu gribu, un J. Čakste arī ar dēmokratisko centru nekad nav bijis cieši saistījies. Nekad nevienā dēm. centra vadošo organu sēdē viņš nav piedalījies, un nepareizi ir visi savā laikā taisītie apgalvojumi, it kā dem. centra un centra apvienības nostāšanās vienai vai otrai koalīcijai par labu notikusi zem J. Čakstes iespaida.

Savus uzskatus par frakcijas lēmumiem J. Čakste arvienu izteica vienīgi privātā kārtā, visbiežāk frakcijas uzdevumā ar Prezidentu sakarus uzturošam deputātam. Prezidenta norādījumi nekad nav bijuši katēgoriski; viņš arvienu tikai centies palīdzēt frakcijai izlemjamo jautājumu vispusīgi apgaismot, pievedot visus motīvus „par“ un „pret“ nodomāto lēmumu.

Līdzdalību partijas darbībā J. Čakste pielaida tikai izņēmuma gadījumos, nereti pat uzsvērdams, ka tādu pat padomu viņš dotu arī katras citas frakcijas pārstāvim, kas no viņa to lūgtu. Tikai kad valdības krīzes ievilkās gaŗumā un valstij trūka valdības, J. Čakste mudināja partiju pārstāvjus ātrāk izšķirties ar saviem lēmumiem, jo no vilcināšanās cieš valsts intereses: tautā mazinās ticība un cieņa dēmokratiskai valsts iekārtai.

Arī vēlēšanu laikā J. Čakste bija ļoti atturīgs. Aģitācijas periodā pat samazināja izbraukumus uz dažādām svinībām, kuŗās bija ielūgts, lai tikai neviens nedomātu, ka viņš nodarbojas ar aģitāciju, ka viņš vairs nav pilnīgi neitrāls valsts galva. Šo nelaiķa smalkjūtību, par nožēlošanu, viņa politiskie pretinieki neprata novērtēt. Nereti par J. Čaksti tika izplatītas apzināti nepatiesas baumas, lai viņa arvienu vairāk pieaugošā populāritāte nekļūtu pārāk liela, lai visiem nekļūtu skaidrs, ka viņš izaudzis par veselu galvu pāri saviem apkaŗotājiem. Sikos netaisnos dzēlienus nelaiķis uzņēma mierīgi.

Uztraucoties J. Čaksti esmu novērojis vienīgi tad, kad bija jāpārrunā dažādās mūsu dzīves ēnas puses: ieviesusies korrupcija, arvienu noteiktākā sabiedrības sašķelšanās sīkajās grupās, neglītie cīņas paņēmieni politisko partiju kaujas laukā un citas līdzīgas mūsu dzīves bēdīgākās parādības, kuŗu sekas bija arvienu mazāka tautas

ticība saviem vadoņiem un līdz ar to nācijas dzīves spēju mazināšanās. Sevišķi pārrunājot grūtības acīm redzamu korrupcijas gadījumu atmaskošanā, pārspriežot stāvokli, kad viena vai otra persona pēc labākās apziņas cīnās par taisnu lietu un tomēr ne tikai neko nevar panākt, bet pati tiek „norietā” no ieinteresēto grupām, varēja redzēt, cik sāpīgi nelaiķis izjuta mūsu valsts dzīves attīstības grūtības. *Kliķes gara ieviešanos sabiedriskā dzīvē J. Čakste uzskatīja par vienu no mūsu dzīves vislielākajām nelaimēm.*

Arī ar valsts aparāta izveidojumu nebija apmierināts un sevišķi pēdējos gados arvienu noteiktāki izteicās, ka viņš daudz domājis par demokratiskas valsts izveidošanas principiem un uzskatot, ka *tagadējie demokratisks iekārtas veidi vēl neesot augstākais sasniegums šinī ziņā.*

Par valdības darbību mūsu apstākļos zināma atbildība būtu uzliekama arī Valsts Prezidentam. No Valsts Prezidenta tiesību paplašināšanas Latvijai neesot ko baidīties, jo nekādas monarchistiskas vai diktatūras tieksmes plašākās aprindās pie mums nav domājamas. Nereti viņš nožēloja, ka ar pastāvošās iekārtas neatbildīgu un nepārdomātu nozākāšanu daži publicisti vienīgi atbaida tautu no vēlamām reformām. Kā noziedzību pret valsti nelaiķis uzskatīja diktatūras ideologu tieksmes. Pārgrozības valsts iekārtā pēc J. Čakstes domām izvedamas ļoti uzmanīgi, vienīgi saskaņā ar nepārprotami izteiktu tautas vairākuma gribu. *Nekad nedrīkst riskēt ar asākām šķiru cīņas iespējamībām, jo tās mazajai Latvijai ir viegli var kļūt liktenīgas. Šķiru interešu taisnīgai saskaņošanai, šķiru pretešķību izlīdzināšanai jābūt par mūsu mērķi.* Lai to sasniegtu, vispirms izbeidzama politisko partiju savstarpēja ķengāšanās. Cīņai jānorisinās vienīgi par principiālas dabas jautājumiem. Sevišķi neatkarīgi presei un arī visai sabiedrībai jo enerģiski jāuzstājas pret tām partijām, kas cenšas izmantot mazāk apzinīgas aprindas un lieto dēmagogiskus aģitācijas paņēmienus. Laucinieku kūdīšana pret pilsētniekiem, strādnieku pret rūpniekiem, mazzaimnieku pret veczaimniekiem u. t. t. katrā ziņā izbeidzama.

No dažādiem pasaules uzskatiem izrietošās, dabiski iespējamās domstarpības būtu it viegli ietilpināmas ne vairāk kā trijās latviešu politiskās partijās. Tās tad būtu pietiekoši plašas, lai izvairītos no atsevišķu personu iespaida. Partiju ideoloģija pie mums vēl maz izkopta, tā vēl jāizveido.

Dzīve tomēr nesekoja savam laikmetam tālu priekšā aizgājušam

tautas vadonim. Kad tuvojās otrās Saeimas vēlēšanas, pie J. Čakstes gan atkal griezās vairāku partiju pārstāvji ar aicinājumu iet attiecīgo grupu priekšgalā, bet uz nelaika Prezidenta priekšlikumu šīm grupām apvienoties, radīt ko plašāku, apzināties, ka vidus grupas katra par sevi neko nevar veikt, bet kopīgiem spēkiem var kļūt par Latvijas likteņu noteicējām — viņam bija jādzird vienīgi labāki vai sliktāki motivētas noraidošas atbildes.

Attiecīgo sarunu publicēšana vēl pāragra. Šeit tomēr atzīmēsim, ka nelaiki tas ļoti rūgtināja. Vienu laiku viņš bija stingri nolēmis radušos apstākļos vēlēšanās nemaz nepiedalīties un nopietni apsvēra iespēju izdot savu laikrakstu. Nesaudzīgai un atklātai valsts novēroto nebūšanu kritikai jaunajā laikrakstā vajadzētu iet roku rokā ar demokrātiski audzinošo līniju. Pēc attiecīga budžeta pārlikšanas doma par laikraksta izdošanu tomēr likās grūts uzdevums. Tām personām, ko nelaikis pie šī pasākuma gribēja saistīt, nekādu lielāku līdzekļu nebija. Nokļūt atkarībā no vienas vai otras saimnieciskās organizācijas J. Čakste nevēlējās.

Visu to vērā ņemot, beidzot bija jāatgriežas pie domas: par tautas labāku nākotni un sabiedrības skata izveidošanu cīnīties no Saeimas katedras. Īsi pirms otrās Saeimas kandidātu sarakstu iesniegšanas, kad centra listes pārējie kandidāti jau bija galīgi nozīmēti un daži no tiem attiecīgi pārgrupēti, nelaikis nodeva šo rindiņu autoram savu parakstu, ka atkal piekrist kandidēšanai uz bezpartējisko sabiedrisko darbinieku un demokrātiskā centra listes.

Pēc otrās Saeimas ievēlēšanas, kad iesākās sarunas par jaunā Valsts Prezidenta vēlēšanām, nelaikis no sākuma negribēja ne dzirdēt par savas kandidātūras atkārtotu uzstādīšanu. Viņš gribēja asi cīnīties no Saeimas katedras pret tiem, ko uzskatīja par Latvijas valstij kaitīgiem dēmagōgiem. Vēl noteiktāka šī doma viņam palika pēc tam, kad kāda partija savu atbalstu J. Čakstes kandidātūrai gribēja saistīt ar zināmiem noteikumiem. Ar savu pārlicību nelaikis negribēja tirgoties, nevēlējās pat noskaidrot noteikumu būtību, — atbilde bija stingri noraidoša. J. Čakste arvienu rikojās vienīgi pēc labākās apziņas. Vienīgi pēc ilgas pierunāšanas no vairākām pusēm, pēc aizrādījuma, ka ļoti grūti būs atrast Valsts Prezidenta amatam citu piemērotu kandidātu, ka viņa pienākums vēl nobeigt mūsu parlamentārās iekārtas tradīciju veidošanu, ka viņš bauda arī jo plašu uzticību armijas aprindās, ka viņa katēgoriskā atteikšanās var novest pie nepārredzamiem sarežģījumiem un asumiem valsts iekšējā

dzīvē, — piespieda viņu beidzot piekāpties un dot savu piekrišanu vēlreiz kandidēt Valsts Prezidenta amatam. Vairākumu attiecīgai ievēlēšanai arī šoreiz nebija grūti rast: J. Čakste nebija šaurs partiju vīrs, viņam ticēja plašas aprindas, arī cittautībnieki labi pazina viņa lojālītāti, viņa nesavtīgumu un plašo skatu. Tamdēļ ievēlēšana arī notika. Eiropā to uzskatīja un atzīmēja kā pierādījumu Latvijas dzīves stabilitātei. Tā pastiprināja ticību mūsu tautas likteņiem!

No politisko partiju dzīves otrās Saeimas darbības laikā netaisnīgs Prezidents atgāja vēl vairāk kā agrāk. Pat ar savas paša listes Saeimas deputātiem sastapās samērā reti un pēc viņu sašķelšanās uzskatīja, ka centra grupu lieta nokļuvusi pavisam kļūmīgā stāvoklī. Tamdēļ arī *viņa dzīves pēdējā periodā nelaiķim vairs nebija nekādu sakaru ne ar vienu no mūsu pastāvošām politiskām partijām*. J. Čakste atkal visvairāk domāja par sabiedriskās domas veidošanu ar preses palīdzību un mudināja kā savu vecāko dēlu Mintautu Čaksti, tā arī savus tuvākos paziņas nodoties žurnālistikai un pamazām tādā kārtā uzsākt tautas audzināšanas darbu īstas demokrātijas garā.

O. Nonācs,
Saeimas deputāts.

Jaunās zemniecības sargs.

Cilvēku pārdzīvo tā priekšzīme, kādu viņš atstāj šaipus kapa. Jānis Čakste mums ir atstājis vēl vairāk. Viņš kļuvis par Latvijas zemesdēla *simbolu* — tik stipra un raksturīga ir bijusi viņa priekšzīme.

No vienkāršas zemnieka sētas uz Valsts Prezidenta pili gājis viņa dzīves ceļš. Tas ir augstākais, ko kāds pilsonis savā valstī var sasniegt. Un tomēr Jānis Čakste abiem šiem it kā pretstata jēdzieniem — zemnieka sētai un prezidenta pilij — atradis jaunu saskaņojumu. Kā valsts pirmais pilsonis, atrazdamies sabiedriskās un politiskās dzīves virsotnēs, Jānis Čakste ir mīlējis nokāpt arī pelēkā ikdienas darba ielejā un būt kopā darbā ar tiem zemesdēliem, no kuŗu vidus viņš pats cēlies. Jānim Čakstem bija divi mājokļi un divas darbavietas: prezidenta pils un Auču mājas. Tā vienā, kā otrā viņš bija priekšzīmīgs saimnieks.

Tā tad *vienkāršības un darba priekšzīmi* Jānis Čakste mums ir

Jānis Čakste 2. Saeimā 1925. g. nodod zvērstu.

Grīnberga uzņēmums.

J. Čakste pie Kr. Valdemāra kapa viņa 100. g. dzimšanas dienā.

Ed. Kraulta uzņēmums.

atstājis. Tas gaišais nimbs, kāds mīt ap Latvijas Prezidenta telu, ir Jāņa Čakstes lielās personības nopelns. Viņa pēcnācēji amatā, atradamiem sarežģītas situācijas priekšā, jautās sevīm: kā tamlīdzīgā gadījumā būtu rīkojies Jānis Čakste. Tā ir augsta un svēta tradīcija, ko Jānis Čakste Latvijai atstājis.

Pats nākdams no vecās zemniecības un pats tai piederēdams, Jānis Čakste sapņoja jaunās Latvijas sapņus. Viņš ne tikai ir sapņojis, bet arī darbojies pie šo sapņu pārvēršanas īstenībā un pēc tam stāvējis jaunās Latvijas un tās ieguvumu sarga vietā. *Jānis Čakste bija īsts demokrātiskās Latvijas sargs.* Taisni ar šo pēdējo priekšzīmi viņš bija tuvs un mīļš tai jaunajai zemniecībai, kas ir radusies līdz ar jauno Latviju.

Zvēr. adv. M. Antons.

J. Čakste kā vienotājs sabiedriskā darbā.

Pirmo reizi ar Jāni Čaksti iepazīnos 1915. gada augustā latvju bēgļu kongresā Pēterpilī. Kongresam beidzoties, bija skaidri nojaušama šķelšanās: kongresa izvēlēto Centrālkomiteju neatzina toreizējās bēgļu biedrības „Dzimtenes“ grupa. Kad kongresa dalībnieki sāka izklīst, piecēlās Jānis Čakste un, griežoties pie klātesošiem, lūdza vārdu. Dziļi izjustā un ar temperāmentu noturētā runā Čakste aicināja uz sabiedrošanos un apvienošanos, norādīdams uz tēvijas kara postu un izteikdams pārliecību, ka tikai apvienotiem spēkiem izdosies novērst tautas galīgo postu un pārciest kara laika grūtības.

Šī runa tai ziņā zīmīga, ka šeit Čakste, neviena nepilnvarots, uzņēmās apvienotāja lomu un runāja it kā visas tautas vārdā, juzdamies uz to morālistiski pilnvarots.

Pēc kara es darbojos kopā ar Jāni Čaksti Satversmes Sapulces prezidijā. Še man jāaizrāda, ka Čakstes īpatnējais vilciens bija tas, ka viņš nekad necentās jautājumu izšķirt viens pats un nostādīt pārējos prezidija locekļus jau notikušu faktu priekšā. Gandrīz bez izņēmuma kuņā katrā gadījumā, pat sīkus jautājumus J. Čakste cēla priekšā prezidija apspriedēs, un ja tikai jautājumā radās kādas šaubas vai domstarpības, viņš nepielaida to izšķirt ar balsu vairākumu, bet centās panākt vienprātīgu lēmumu, vai pretējā gadījumā

jautājumu atlikt. Ja nemaldos, tad *visā Satversmes Sapulces pastāvēšanas laikā nebija neviena prezidija lēmuma, kas nebūtu pieņemts vienbalsīgi.*

Te redzam, ka J. Čakste arvienu pratis vienot sabiedriskos spēkus un uzturēt vienprātību darbā.

M. Nuroks,
Saeimas deputāts.

Prezidents Čakste un ebrēju minoritāte.

Man bija gods pazīt Latvijas republikas pirmo Prezidentu no 1899. gada.

Latviešu intelligence tad stāvēja nacionālās kustības priekšgalā. Jānis Čakste bija Jelgavas latviešu biedrības priekšnieks.

Vēlākos gados sabiedriskos un politiskos jautājumos man bieži nācās sastapties ar toreizējo zvērināto advokātu Čaksti.

Mūsu kopdarbība un personīgās attiecības izveidojās ciešāki ar „pavasara“ un „brīvības“ kustības iestāšanos, kad lielās Krievijas tā sauktās „svešās tautas“ enerģiski gatavojās uz cīņu par savām tiesībām caur ievēlamo tautu pārstāvniecību. Krievijas pirmās valsts domes vēlēšanās latvieši un ebreji noslēdza bloku, un vēlētajai par deputātu izraudzīja Jāni Čaksti.

No tā laika ar vēlāko prezidentu mani saistīja zināmas intereses.

Kurzemes ebrēju iedzīvotāji dāvāja pirmajam izredzētam Valsts domē patiesu „pirmās mīlestības“ uzticību „izkarotā tautu pirmajā pārstāvniecībā“.

Bet arī Čakstes lielā personība bija tā, kas nodrošināja viņam ebrēju iedzīvotāju atzīšanu, godināšanu un mīlestību. Pateicoties Čakstem, draudzīgās kaimiņu attiecības starp latviešu un ebrēju iedzīvotājiem vēl vairāk nostiprinājās. Es atceros, ka mirušais Valsts Prezidents kā Jelgavas zvērināts advokāts kopā ar mani un ebrēju tirgotāju Bencionu Kleinu Jelgavā kādu laiku bija konkursa valdē, kas pārzināja arī privātpašumā atrodošos sinagōgu.

No Čakstes personības izstaroja kaut kas tāds, kas visur viņu nostādīja kā aicinātu vadoni, kas var impōnēt visiem. Jelgavā bija pazīstama arī tā viscauri sirsnīgā ģimenes dzīve, ko minēja kā parunu.

Kaņam iesākoties un turpinoties, man bieži bija gadījumi runāt ar Čaksti par nākotnes jautājumiem un mūsu kopīgās dzimtenes tālāk izveidošanu. Kad nodibinājās Latvija, bija saprotams secinājums, ka Čakstem vajadzēja stāties jaunās valsts priekšgalā.

Par Čakstes sevišķām īpašībām, viņa ārkārtīgo taktu un patiesi cienīgo izturēšanos, kas, viņam darbojoties Valsts Prezidenta amatā, ne mazumu palīdzēja celt mūsu jaunās valsts prestižu, zinās pietiekoši teikt arī citi, neatkarīgi no politiska virziena un tautības.

Es varētu šeit sevišķi izcelt viņa stingri konstitucionālo izturēšanos pret minoritātēm.

Pēc Alberinga kabineta krišanas, kad lielākām Saeimas frakcijām neizdevās nodibināt savu vairākumu, nelaiķis Valsts Prezidents, respektēdams parlamentāriskās parašas, 1926. g. 11. decembrī uzticēja valdības dibināšanu manā personā demokrātisko minoritātu blokam (krieviem, poļiem un ebrējiem). Ar šādu stingri konstitucionālu soli Čakste veicinājis nevien dēmozatizēšanos un minoritātu pilntiesības idejas izpaudumu no tautas plašo masu puses, bet arī izdarījis ļoti vērtīgu pakalpojumu mūsu valstij un latviešu tautai visas civilizētās pasaules priekšā.

Cik tālu gāja nelaiķa Prezidenta cienīšana un populāritāte, pierāda tas, ka īsi pirms viņa slimības uzpeldēja doma — pēc otrreizējā amata laika, kad viņa jaunievēlēšana pēc mūsu konstitūcijas vairs nav iespējama, ierosināt Saeimā likumdošanas akti līdzīgu tai, kādu vācu reichstags turēja par vajadzīgu izvest attiecībā uz savu pirmo prezidentu Ēbertu. Bet nežēlīgā nāve šai domai pārvilka strīpu pāri.

Nākošais vēsturnieks rādīs turpmākām paaudzēm Jāņa Čakstes gaišo stāvu patiesā apgaismojumā, jo viņa vārds zelta burtiem ierakstīts neatkarīgās Latvijas vēsturē.

Pie tiem, kas uz visiem laikiem mīlestībā, cieņā un pateicībā turēs mūsu neaizmirstamo un augsti cienījamo pirmo Valsts Prezidentu, bez šaubām, piederēs arī Latvijas ebrēji.

E. Feldmanis,
apgabaltiesas loceklis.

J. Čakstes atbilde K. Pālenam.

Prāva istaba Jāņa Čakstes vecajā namā Jelgavā. Pret rītiem divi logi, kuŗus aizsedz tumšas krāsas priekškari. Gar sienām augstie archīvu skapji, kuŗu plauktos saredzamas sējumu virknes. Pilnīgs klusums. Es gaidu Čakstes tēvu, kas man atļāvis vakarā viņu apciemot un nupat mani atstājis uz kādu brītiņu, — „lai nobūcotu mazos, kas dodas čučēt“, kā viņš vēlāki teica.

Šis Jāņa Čakstes kabinets man nav svešs. Skolas gados kopā ar mūsu nacionālo jaunekļu pulciņu esmu vairākkārt bijis šai viesmīlīgajā namā, kad lielajā zālē skanēja mūzika un dziesmas, vai ciemiņu jautrās valodas, smieklī. J. Čakste un viņa kundze mums deva izdevību būt ģimenē, arī starp latvju literātiem deva iespēju „aptēsties“, iepazīties savā starpā.

Šinī kabinetā dažāda skaista Čakstes runa mūs stiprināja tautiskos centienos un ticībā raudzīties nākotnē. Noskatot tuvākos grāmatu plauktos un redzu V. Onckena, F. Šlosera, L. Rankes, N. Karamzina, S. Solovjeva un citu vēsturnieku sējumus. Tā mani pārsteidz atgriežoties mājas tēvs. J. Čakste sacīja: „Šo vēsturnieku sabiedrībā es vismīlāki pavadu brīvo laiku, un viņu mācības rāda, ka iespējamās pārgrozības, kuŗas var noturēt par brīnumu. Ja šodien mums izliekas divaini, ka karaļi vēl 17. gadsimtenī veduši asinainus kuŗus ticības un konfesijas dēļ, tad mūsu bērni brīnīsies, ka 19. gadsimtenī un līdz šim ved nacionālus kuŗus un nedod katrai tautai vietu „saulītē“ un iespēju brīvi augt.“

Neizdzēšamu iespaidu uz mani atstājuši arī Jāņa Čakstes vārdi 1919. g. 16. septembrī, kad viņš man atstāstīja savu sarunu ar grāfu K. Pāleni, kas, šķietas, septembra pirmā pusē bija apmeklējis Jāni Čaksti. Apstākļi toreizējā Jelgavā, kur ar katru dienu auga gan skaitā, gan disciplinā vācu brīvprātīgo un krievu gūstekņu kuŗaspēks, kam drīzumā vajadzēja doties uz Rīgu pret Tautas Padomes valdības divīzijām (to rādīja grafa Golca un Bermonta-Avālova noturētā kuŗaspēka apskate Ozolmuižas laukos septembrī un valodas virsnieku starpā), lika man no Jelgavas doties uz Rīgu, nolūkā informēt un informēties. Tur es nākošā dienā ierados pie J. Čakstes un savā ziņojumā par stāvokli Jelgavā attēloju kuŗaspēku un tā nozīmi, kā arī viņa vadoņu mērķus. Čakste atrada, ka tuvojas

izšķīrošā diena, un pateica, ka viņu nesen apmeklējis grāfs K. Pālenš (vēlāk no 6. oktobra bija Jelgavā organizētās „rietumu apgabala valdības“ galva) un kā „latvju pastāvīgais draugs“ mēģinājis viņu pārliecināt izlīgt ar Bermontu-Avālovu. Šo priekšlikumu Čakste atraidījis un savā atbildē norādījis, ka vēstures radītos apstākļos Latvija dabiski ir cēlusies un pastāvēs un ka 45.000 vīru lielā armija Jelgavā šo gribu nespēs grozīt. „Jums jāatceras, grāf, ka vēsturē bieži maza patriotu grupa ir uzvarējusi desmitkārtīgu pārspēku,“ teicis gala vārdā Čakste.

K. Pālenš viņu atstājis uzsverot, ka turējis par savu pienākumu „latvju labā“ brīdināt Prezidentu.

Kad Daugavas varonīgie sargi vēl nebija sapulcināti Rīgā, nevienam nevarēja būt pārlicība, ka Daugavu nosargās, un tādēļ Čakstes atbilde Pālenam uzskatāma par ievērojamu tautas gribas un dinamiska spēka novērtējumu, kas pielīdzināms pravietojumam.

Stud. ing. *Mārtiņš Celms.*

Kādu Jānis Čakste vēlējās redzēt studējošo latvju jaunatni.

Ir cilvēki, kas garīgi ātri noveco. Par tādiem saka, ka jauns gan vēl gados, bet sirdī jau vecums. Bet ir arī cilvēki, kas jau sasnieguši lielu vecumu un tomēr uzglabājuši savu sirdi jaunu un garu možu. Pie pēdējiem piederēja arī netaisnais Valsts Prezidents Jānis Čakste. Izskaidrojums šādai viņa sirds jaunībai un gara možumam daļai meklējams tanī apstākļi, ka Čakste visu mūžu bijis ideālists, un tāds arī palika līdz pat pēdējam laikam. Ideālisms neļāva Čakstes sirdij novecot un pat vecumā lika tai silti pukstēt un acīm priekā mirdzēt. *Un Čakstes ideāls bija — padarīt laimīgu latvju tautu.* Šis ideālisms kā zelta pavediens tad arī vērējās cauri visai Čakstes dzīvei, no Jelgavas skolas laikiem sākot, līdz pat pēdējam laikam.

Jau toreiz, skolēns būdams, J. Čakste ir noteikts jaunlatvietis, kas tad nozīmēja cīnītāju par latvju atsvabināšanu no vācu materiālā jūga un garīgās aizbildnības. Tāpat zīmīgs ir arī tas fakts, ka

pēc ģimnazijas beigšanas Čakste nebrauc vis studēt uz Tērbatu, šo toreizējo vācietības cietoksni, bet brauc uz Maskavu. Maskavā Čakste turpināja darboties tādā pat garā kā Jelgavā, ņemot dzīvu dalību kopā ar Krišjāni Valdemāru, Brīvzemnieku un citiem tā sauktos Maskavas latviešu studentu vakaros, kur bez latviešu literatūras, valodas un vēstures jautājumiem pārrunāja arī Baltijas muižnieku privilēģijas un kā cīnīties pret tām. Tā Čakste jau kā students Maskavā zināmā virzienā izveidoja savu personību un asināja ieročus cīņai ar Baltijas muižniecību par viņu privilēģiju atcelšanu.

Pārnācis uz dzīvi Jelgavā, Čakste šo cīņu arī neatlaidīgi un gadiem ilgi veda. Un šinī pastāvīgā cīņā Čakste nevis garīgi novecoja un pagura, bet taisni otrādi, viņš līdz pat pēdējam laikam palika savā sirdī un garā arvienu jauns, un kā tāds uzņēmas arī brīvās Latvijas vadību un sargāšanu.

Šis Čakstes ideālisms un cīnītāja gars darīja lielu iespaidu uz tiem progresīvi un demokrātiski noskaņotiem Latvijas universitātes studentiem, kuŗu sirdīs arī deg tā pati vēlēšanās kā Čakstem — strādāt latvju tautas garīgās un materiālās labklājības labā, stādot savu personīgo labumu nevis pirmā, bet gan otrā vietā. Tāpēc tanīs reizēs, kad Čakste bija apsolījis apmeklēt studentu biedrību „Austrums“ (kas ir Maskavas latviešu studentu vakaru pēctecis un pie kā piederēja arī pats Prezidents), viņš arvienu bija austrumiešu mīļi gaidīts viesis. Tas nenāca kā Valsts Prezidents, bet kā ilgos gados pārbaudīts un tautā atzīts ideālists.

„Austrumā“ Čakste arvienu ieradās kā pilnīgi līdzīgs šīs organizācijas loceklis, atstādams aiz „Austruma“ durvīm to svinīgo Valsts Prezidenta izturēšanos, kas viņam oficiālos gadījumos bija jāietur. „Austrums“, kamēr nebija ieguvis savu tagadējo namu Ģertrūdes ielā 123, mitinājās irētās telpās Marijas ielā 4a, dz. 11, kas bija diezgan šauras un atradās sētas mājā. Ieeju toreizējās „Austruma“ telpās nekādā ziņā nevarēja saukt pat par apmierinošu. Šo rindiņu rakstītājam arvienu tad, kad Čakste apmeklēja „Austrumu“ viņa toreizējās telpās, iešāvēs galvā tāda pārdoma, ka mūsu godājamais un augsti stāvošais vecbiedrs tomēr nav apsmādējis mūsu vienkāršo mitekli un ieradies viņā, nelikdams mums turklāt ne ar pušplēstu vārdu manīt par šo mūsu telpu vienkāršību.

Tā mēs studenti tieši mācījāmies pazīt Čaksti viņa apgarotā vienkāršībā un ņēmām no viņa paraugu, kādiem arī mums vajaga izveidoties.

Ieradies „Austrumā“, Čakste vienādi laipni sasveicinājās ar visiem „Austruma“ locekļiem, kas nemaz nebija tik viegli izdarāms kuplā austrumiešu skaita dēļ. Nosēdies galda galā zem Kr. Valdemāra bildes, Čakste iesāka savu nodomāto runu vai referātu, kas arvienu viņam bija padomā, kad viņš ieradās „Austrumā“, bet mēs klausījāmies tā, lai neviena vārda neizlaistu no tā, ko viņš runāja. Katrs viņa vārds mums bija dārgs, jo mums impōnēja viņa slavas pilnā sabiedriskā darbinieka pagātne un goda pilnais pašreizējais stāvoklis, kādu viņš ieņēma kā pirmais Latvijas valsts pilsonis, un tādēļ tādā personā mums šķitās sakopots vislabākais un viscēlākais, kas jau vispār latvietī var būt.

Un sevišķi interesanti bija tie Čakstes referāti, kad viņš kavējās tālās atmiņās par saviem skolas laikiem Jelgavā 80. gadu sākumā un stāstīja par cīņām ar vācietības toreizējo lielo iespaidu visās mūsu dzīves nozarēs. Tāpat ne mazāk interesantas bija atmiņas par Maskavas latviešu studentu vakariem 80. gadu vidū. Kā zināms, šo vakaru galvenā ideoloģija bija — *strādāt vispārības labā*, nenošveroties ne pa labi uz apmierinātās pilsonības pusi, ne pa kreisi uz internacionālā sociālisma pusi.

„Austrums“ kā šo vakaru pēctecis arī šobrīd ir palicis uzticīgs šādam virzienam un godam izturējis visus pārbaudījumus. Legālizētie Maskavas latviešu studentu vakari darbojās zem nosaukuma „*Fraternitas Moskoviensis*“. Viena biedru daļa aizgāja un nodibināja korporāciju. Pārējie „*Fraternitas Moskoviensis*“ locekļi, kas bija palikuši uzticami vecam virzienam, sapulcējās Čakstes „Aučos“, meklēdami pie viņa kā zem sirma ozola zariem savām domām atbalstu un stiprinājumu. Te nolēma turpināt darbību zem nosaukuma studentu biedrība „Austrums“ (*Oriens*), kas Maskavā tālāk darbojās veco Maskavas latviešu studentu vakaru garā līdz pat oktōbra revolūcijai.

Nodibinoties patstāvīgai Latvijai, „Austrums“ savu darbību pārceļa uz Rīgu. 1926. g. atdalījās otrā atvase un nodibināja korporāciju „*Fraternitas Livonica*“. Šāda „Austruma“ šķelšanās Čakstem ļoti ķērās pie sirds un viņš visiem spēkiem gribēja to novērst, kādēļ biežāki ieradās „Austrumā“, kur tad runās centās uzspodrināt „Austruma“ vadošās idejas. Bija redzams, ka vecais „Austruma“ celms palika Čakstem vēl tuvāks.

Kad dažus mēnešus pirms Prezidenta nāves „Austrums“ pārgāja pats savā namā un to iesvētīja, Čakste mundrs un dzīves priecīgs

ņēma visdzīvāko dalību, turēdams gaŗu svētku runu, kuŗā kavējās gan tālā pagātnē, tās cīņās un ideālos, gan tuvā tagadnē, nosodīdams tagadējās dzīves ļaunās parādības, par kuŗām viņš kā valsts galva zināja vislabāk.

Šī Čakstes svētku runa bija viņa pēdējā gulbja dziesma austrumiešiem. Neizdzēšamā atmiņā ir iespiedusies Čakstes nosodošā izturēšanās pret korrupcijām, kur viņš saskatīja mūsu jaunās valsts vislielāko ļaunumu. Čakste no sirds priecājās par to, ka neviens austrumietis nav savas rokas sasmērējis valsts mantas putināšanā, un lai Dievs dod, ka tas arī nekad nenotiktu. Šo novēlējumu viņš jauniem austrumiešiem lika vistuvāk pie sirds. To mēs arī savās sirdīs solījāmiešiem nekad neaizmirst un arvienu turēt svētu.

Tad pat Čakste vēl nosodīja arī paviršo studēšanu un kautkā sagatavoto eksāmenu likšanu, kas tagad esot parasta parādība, kurpretim rets kāds iedziļinoties savā priekšmetā, studējot to vārda īstā nozīmē.

Bet ne tikai kā cēlu ideālu paudēju vien mēs mācījāmiešiem pazīt Čaksti. Viņš mums deva arī labu piemēru, kā var un kā arī vajaga priecāties. Tā pēc nopietniem referātiem vai runām arvienu nāca omulīga un ļautra vakara pavadīšana, kas parasti izpaudās brašās dziesmās. Un Čakste šinīs dziesmās ņēma visdzīvāko līdzdalību, ar pilnu sparū dziedādams mums viņas līdz. Varēja pabrīnīties par viņa patiku piedalīties mūsu dziesmās un par viņa nemāksloti ļauneklīgo garu šādā viņa vecumā. Čakstes uzskats bija, ka ļaunībai pieder prieks, zināms, gan tikai pēc padarīta darba, kad krietni studēts un strādāts. Turpretim, viscaur „ļautru dzīvošanu“ viņš asi nosodīja. Darbam Čakste dziedāja augstu slavas dziesmu. Jāsaka, ka dažreiz pat bija arī tā, ka ne tikai dziesmas vien aizpildīja vakara atlikušos daļu, bet arī kavēšanās pie glāzes alus. Un kausa alus izdzeršanu pēc ilgāka un turklāt darba pilna laika sprīža Čakste nebūt neuzskatīja par netikumu. No nodošanās sistēmātskai dzeršanai viņš mūs studentus nopietni brīdināja.

Čakstem attiecībā pret „Austrumā“ apvienotiem studentiem bija padomā daudz labu nodomu, bet negaidītā slimība un tai sekojušā nāve visu to pārtrauca. Bet arī tas, ko viņš paspēja austrumiešiem izteikt un kādā virzienā viņš centās izveidot austrumiešu ideoloģiju, ir pilnīgi pietiekoši, lai nospraustu kontūras tam latvju studenta garīgā tēlam, kādu Čakste vēlējās redzēt iemiesotu ļaun tagadējos un vēl vairāk nākamajos studentos. *Nacionālisms, ideālisms un*

Z. Meierovica apbedīšana.

Klio uzņēmums.

Pamata likšana Cēsu brīvības pieminēklim.

P. Paukšēna uzņēmums.

Karoga pasniegšana Jelgavas aizsargu pulkam.

J. Kalcenava uzņēmums.

Liepājas-Glūdas dzelzceļa darbu uzsākšana.

J. Karlovska uzņēmums.

demokratisms ir tie cēlie lozungi, no kā arvienu un visur jāvadās latvju studentam, lai izaugtu un izveidotos par krietnu dēlu mūsu visu mātei — Latvijai.

Čakste tāds bija ne tikai vārdos vien, bet arī darbos, kādēļ Čakstes garīgais tēls noder par paraugu visiem tiem, kas grib staigāt viņa pēdās.

Elza Klaustiņa,

Tub. apkar. biedr. priekšsēdētāja.

J. Čakstes gādība par bērniem.

Kad pirmo reizi griezos pie Valsts Prezidenta J. Čakstes ar lūgumu palīdzēt Tuberkulozes apkaŗošanas biedrībai kaut kur ierīkoties — dot padomu, viņš smaidīdams atbildēja: „Ja jums tik ir nopietna griba šo briesmu novēršanā ko darīt, tad tas jau ir liels kapitāls, kas var vislielākos augļus nest. Es no savas puses jums labprāt nākšu palīgā — cik un kā varēdams jūsu darbu atbalstīšu.“

Uz manu lūgumu varbūt mums pilī ierādīt birojam kādu stūrīti, viņš solījās padomāt, parunāt un tad man pateikt. — Jau otrā dienā mani sauca, lai ierodos. Prezidents laipni paziņoja, ka priekš mums pilī atradis pāris istabas un ka viņš esot priecīgs mūs saņemt zem „saviem spārnīem“. Ja kādreiz būtu kāds smagums, par ko grūti pāri tikt, lai tikai griežoties pie viņa, viņš raudzīšot palīdzēt un ja tā itin gludi ejot, arī tad lai pastāstot par panākumiem un ieguvumiem.

Kad mums jau bija izdevies ierīkot savu aizgādniecības punktu, kad atvērām pirmo bērnu sanātoriju, Valsts Prezidents priecīgs teica: „Redzait nu, ko ar labu gribu var panākt. Un tas ir jauki. Lai Jūsu biedrība tik gādā par tiem novārgušiem, apdraudētiem bērniem. Gan labi vēl būtu, ja rastos otra biedrība, kas uzņemtos gādību par tām lielām, veselām ģimenēm, kas izsniegtu daudz bērnu ģimenēm naudas prēmijas, kas gādātu vispār par to, lai *dzimstība* mūsu tautā vairotos, lai daudz bērnu māte varētu skatīties uz savām galviņām nevis kā uz postu, bet kā uz svētību un laimi. Esmu daudz par to domājis un bieži ar vienu otru par to runājis, bet nevaru atrast šai lietai pietiekoši siltus piekritējus, kas gribētu to ņemt savās rokās —

pie tās strādāt.“ — „Vai tad jūs paši, Prezidenta kungs, nevarētu tādu biedrību nodibināt?“ izteicu savas domas.

„Man kā Valsts Prezidentam neērti to darīt, bet ja tik rastos cilvēki, kas pie šīs idejas gribētu strādāt, ja būtu kaut viens tāds cilvēks — ar „labu gribu“, kas nopietni gribētu tai lietai nodoties — es jau viņu atbalstītu no visas sirds, tad tā lieta ietu. Parasti katrā biedrībā ir 1—2 cilvēki, kas visu darba smagumu nes uz saviem pleciem; tie pārējie tik piepalīdz. To es pats izbaudīju, kad strādāju Jelgavas biedrībā; pats biju prezidents, pats mašīnrakstītājs un bieži arī pašam bija jābūt par kūrjēri.

Jā, ja tik ir ticība, laba griba un sajūsma par savu lietu, tad var brīnumus darīt viens pats cilvēks. Tā tas bija toreiz manā jaunībā, tā tas ir vēl šobaltdien, un tā tas būs, kamēr vien biedrības pastāvēs. Ar to, kas biedrības priekšgalā stāv, biedrība ceļas, aug un iet tās darbība plašumā, ar nelaimīgu vadoņa izvēli viss sabruk. Un tā lūk es savai biedrībai nevaru atrast šā „viena cilvēka“, bet es ceru, ka viņu atradīšu, un mēs tādu biedrību nodibināsim. Jūsu biedrībai un šai jaunai biedrībai — tām būs ļoti liela nozīme Latvijas pastāvēšanā: no vienas puses — uzturēt to dzīvo spēku, kas jau ir, bet nīkuļo, no otras — skubināt un veicināt mūsu pilsoņu pieaugšanu, radīt nākotnes dzīvo spēku, stāvēt sargvietā, lai neviena dzīvība neietu zudumā.“

Prezidents Jānis Čakste ar savu lielo cilvēka mīlestību, ar savu tālredzību par daudz agrī aizgāja kapā. Viņa domu, droši vien, nākotnē izvedīs dzīvē, tikai vēl jāgaida, kamēr mēs izaugsim, jo pašreiz esam maziņi, sīciņi cilvēciņi ar lielām egoistiskām tieksmēm, bet viņa doma bija liela un cēla.

Un cik vērīgas acis bija Jānim Čakstem! Savos rīta pastaigājumos, ko tik viņš nebija novērojis, un cik skaisti viņš izdalīja pa labi, pa kreisi savus iespaidus, savas domas par to, ko bija novērojis. Tā kādreiz viņš man teica: „Jūs nu tur papūlāties par tiem skolas bērniem, kam no rītiem uz skolu ejot jāsarījas putekļi un varbūt arī tuberkuloze. Ielas taču varētu kādu stundiņu agrāk noslaucīt, bet lūk jāslauka taisni tad, kad bērniem uz skolu jāsteidzas.“

Pēdējo reizi ar Valsts Prezidentu J. Čaksti runāju pāris nedēļas priekš viņa saslimšanas. Toreiz man bija pavisam sarūgtināts prāts, un es izteicu viņam domas, ka gribētu no sava darba atteikties. Uz to man Prezidents atbildēja: „Aizbrauciet labāk rīt uz Ogrī vai

Bīķerniekiem pie bērniem — apskatieties, un ticu, ka viss pāries. Tās smaidošās actiņas Jums visu rūgtumu noskalos.“

Arī tagad bieži ir drūmi brīži smagā darbā, bet man allaž prātā nāk Čakstes tēva laipnais smaids, mierinošie un uz darbu cilvēces labā mudinošie vārdi, un tub. apkaņošanas darbs kaut gausi, bet iet plašumā.

Lai nezustu Čakstes tēva piemiņa mūsu sanātorijas bērnos — Ogres sanātorijā pastāv „baltā gultiņa“ (brīvvieta) uz pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes vārda, ko nolemts uzturēt, kamēr vien biedrība un tās sanātorijas pastāvēs.

J. Dikmanis,

Latvijas sporta org. apv. priekšsēdētājs.

Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes attiecības pret sportu.

Nelaiķim Valsts Prezidentam Čakstem ievērojami nopelni mūsu sporta attīstībā un izveidošanā. Sevišķi pirmajos pēckara gados, kad dzīve vēl nebija paspējusi ievirzīties savā normālā gaitā, nelaiķis bija tas, kas mūsu sportistiem deva ierosinājumu un sparū jaunam radošam darbam, visādi veicinādams mūsu kara laikā izpostītās sporta organizācijas, un palīdzēja viņām tikt atkal uz kājām un atjaunot savu darbību patstāvīgā Latvijā.

Kā ļoti atsaucīgas dabas cilvēks Čakstes tēvs sniedza gan morālisku, gan materiālu pabalstu, izrādot vislielāko pretimnākšanu mūsu sporta vajadzībām un ziedojot daudz vērtīgu goda balvu izcīnīšanai dažādās sporta nozarēs.

Lielākos sporta izrīkojumos nelaiķis bija arvienu mūsu sporta saimes vidū, dzīvi interesējoties par sporta gaitu un sportistu pānākumiem.

Lielu vērību Valsts Prezidents piegriezta mūsu sportistu reprezentācijai ārzemēs. Nelaiķis bija tanīs ieskatos, ka mūsu sportistu uzstāšanās ārzemēs ir vislabākā propaganda jaunajai valstij. Viņu ļoti interesēja Latvijas piedalīšanās vispasaules olimpiādē Parīzē 1924. g. Pateicoties Čakstes tēva gādībai, tika saņemtas lielākas naudas summas spējīgāko sportistu sūtīšanai uz Parīzi.

Kur vien bija iespējams, nelaiķis mūsu sportistiem centās dot iespēju parādīt sevi. Tā uz viņa vēlēšanos Igaunijas Valsts Vecākā Jaaksona viesošanās laikā 1925. g. tika sarīkoti plaši sporta svētki.

Ļoti sāpīgs zaudējums visai latvju sportistu saimei ir Jāņa Čakstes nāve, jo viņa personā esam zaudējuši nevien lielu un ievērojamu valstsvīru, bet arī sirsnīgu un atsaucīgu sporta draugu, Latvijas olimpiskās komitejas pirmo protektoru.

Vilhelmīne Vilks,
bij. gaidu priekšniece.

Attiecības pret jaunatni.

Ar nelaiķi Valsts Prezidentu Jāni Čaksti man bija izdevība pārrunāt gaidu lietas. Tik atsaucīgu jaunatnes pabalstītāju, kāds bija Čakstes tēvs, es reti esmu sastapusi.

Darbiem apkrauts, Prezidents tomēr atrada laiku uzklausīt mani, kad runāju par gaidām, par gaidu organizāciju. Nekad viņš nebija lūdzams. Viņa klātbūtne bija nepieciešama jaunatnei, un nekad tas neatteicās izpalīdzēt. Un jaunatne prata novērtēt Prezidenta atsaucīgo sirdi, jo strādāja ar lielu sajūsmu vai nu piedaloties sarīkojamā ārvalšņu priekšstāvju un prezidentu uzņemšanā, vai arī pašas tautas svētkos. Gaidas gribēja arī savam zemes tēvam sagādāt prieku.

Čakstes tēvam varēju izsacīt savas darbības projektus un sašņiegumus, jo viņš tik labprāt viņos iedziļinājās. Nevienā kustībā nedz vārdā viņš neuzsvēra savu augsto amatu, bet palika arvienu īsts, sirsnīgs cilvēks, sidrabotu galvu, bet mūžam jaunu sirdi. Sirsnīgu vārdu un mīļu smaīdu tas veltīja ikvienam. Nevien mūsu, bet arī ārzemju gaidas sajūsminājās par viņa laipno smaīdu.

Nekad gaidu parādes un svētki nebūtu tik labi izdevušies, ja cienītā Prezidenta padomiņš nebūtu nācis talkā. Arī idejiskus un tehniskus jautājumus esam pārrunājuši. Viņa aizrādījumus, kā apvienot man uzticēto jaunatni, kādu taktiku ieturēt pret citu tautību pulciņiem, esmu arvienu centusies ievērot. Ieraugot Prezidenta sirsnīgo smaīdu un dzirdot viņa neliekuļotos vārdus, izzuda nogurums.

Vēl īsi pirms liktenīgās slimības man bija gods ar viņu pārrunāt gaidu organizācijas jubilejas svinēšanu. Reti sirsnīga bija Prezidenta vēlēšanās palīdzēt, un es aizgāju ar pateicīgu sirdi.

J. Čakste Krāslavā.

Karoga pasniegšana gaidām.

K. Iltnera uzņēmumi.

Karoga pasniegšana skautiem.

J. Čakste skautu nometnē parakstās uz ādas.

K. Iltnera uzņēmumi.

G. Milbergs,
Saeimas deputāts.

Jānis Čakste dzīvē un darbā.

(Personīgas atmiņas.)

Savā laikā šo rindīņu rakstītājam nācies pavadīt nelieli Valsts Prezidentu viņa izbraucienos pie atsevišķām karaspēka daļām un aizsargu vienībām. Dažus gadījumus gribu šeit īsos vilcienos atzīmēt.

* * *

Tas notika kādos 3. Jelgavas kājnieku pulka gadaskārtos. Parādes laikā Prezidents bija ievērojis kādu kareivi.

„Man liekas, tas puisis pirms divpadsmit gadiem Aučos ganija zosis,” Čakste griezās pie dažiem klātesošiem, rādīdams ar roku uz minēto kareivi.

Uzrunā tie piekrizdami pasmaidīja, bet skaidri bija izmanāms, ka šoreiz viņi šaubījās par Prezidenta atmiņas pareizību.

Pēc parādes visi viesi ar Čakstes tēvu priekšgalā devāmies kājām uz pulka virsnieku klubu. Gar pilsētas namu ejot, Prezidents pēkšņi apstājās un smaidīdams sasveicinājās ar kādu pavisam vienkāršu vīru, kurš stāvēja ziņkārīgo skatītāju pulkā.

„Vai tas tur — trešajā rotā — jūsu dēls?”

„Jā gan, Prezidenta kungs,” priecīgi atbildēja uzrunātais. „Toreiz skraidīja kopā ar zosīm un pilēm, bet nu jau drīz būs izdienējis Latvijai savu tiesu...”

* * *

7. Siguldas kājnieku pulkā Alūksnē Prezidents vairākkārt piedalījās karavīru svinībās.

Reiz pēc svētku mielasta šķirāmiem ap plkst. 4 pēc pusnakts, lai dotos pie miera. Norunājām, ka Prezidentu pamodināsim ap plkst. septiņiem, lai ar rīta vēsumu labāk varētu apstaigāt un apskatīt apkārtnes ievērojamākās vietas.

Bijām aizgulējušies veselu pusstundu un ar nolūku uzlaidām vēl pusstundu virsū, lai Prezidents dabūtu labāk atdusēties.

Kāds bija mūsu brīnums, kad Čakstes gulvietu atradām tukšu. Dežurējošais virsnieks paskaidroja, ka Prezidents jau pirms pusotras stundas piecēlies un aizgājis pastaigāties.

* * *

Braucot no Valkas aizsargu pulka svētkiem, vēlā rudens vakarā nonācām pie Gaujas Oliņa pārceltuves, jo Prezidents bija nodomājis apmeklēt arī Smiltēni tanī pašā braucienā.

Kā zināms, Oliņa prāmis nevar lepoties ar sevišķi lielu celtspēju. Smagais Prezidenta automobilis darija lielas rūpes. Baidījāties, ka neapgāž prāmi un nenogrimst.

Tādēļ izkāpām no mašīnas un likām lēnām braukt virsū. Izrādījās, ka mūsu bailes bijušas veltīgas. Prāmis izturēja. Laimīgi nokļuvām otrajā malā.

Bet tur ir stāvs, dziļi smilšains krasts.

Mašīna ierakās līdz rumbām smiltīs, rūca un sprausloja, bet uz priekšu negāja. Vienā pusē dziļā upe, otrā — stāvais krasts. Apkārt tumsa un rudens vētra. Līdz tuvākai Strenču stacijai — kādi pieci, seši kilometri.

Ko nu darīt?

Gluži mierīgs bija tikai Prezidents.

„Vai Jums ir katram pa labam salieņemam?“ prasīja viņš mums. Protams, mums tādi ieroči arvienu atradās klāt.

„Tad sekojiet man,“ Prezidents rīkoja tālāk.

Čakste devās tuvējos kārklu biezokņajos un sāka griezt lielus kuplus zarus. Pirmajā acumirkli nesaprazdami, ko Prezidents nodomājis darīt, tomēr sekojām viņa priekšzīmei.

Kad bijām savākuši labu vezumu kārklu un alkšņu zaru, Prezidents ierādīja, kā zarus šķērsām klāt uz smilšainā ceļa. Drīzā laikā darbs bija padarīts. Automobilis vairs negrima smiltīs, bet gluži viegli uzrāpās stāvajā krastā.

Smiedamies un nosvīdušās pieres slaucīdami, sēdāmies atkal mašīnā un laimīgi turpinājām ceļu bez tālākiem starpgadījumiem.

* * *

Pie Airītes stacijas iesvētīja pulkveža Kalpaka pieminekli. Bija ieradusās vairākas kaņavīru delegācijas un citi viesi. Līdz ar ģenerāli Franci atbrauca arī daži ārzemnieki.

Automobiļos ceļā no Rīgas visi bija izbaudījuši vienādas grūtības. Apputējuši, noguruši ārzemnieki izteica savu izbrīnēšanos par Prezidenta možo izskatu.

Uz to Čakste atbildēja:

„Latvija ir stipri par mazu, lai latvietis — savai zemei cauri braucot — justos no tāda nieciņa noguris...“

* * *

Tanī pašā reizē, atpakaļ ceļā starp Airītes staciju un Saldu, Prezidents lika uz mirkli pieturēt auto. Norādīdams ar roku uz kādu skaistu, retiem ozoliem apaugušu uzkalnu un stāvu krauju, gar kuŗu aizlocījās neliela upīte (ja nemaldos, Cieceres upes pieteka), Prezidents teica:

„Mēs vēl neprotam izmantot savas zemes skaistumus. Ja šāda vieta atrastos kaut kur ārzemēs, — sen jau šē būtu ierīkots pirmklasīgs kurorts, un latvieši krātu naudu, lai varētu uz šejieni atbraukt ārstēties.“

* * *

Liepājā atbraucot, Prezidents gandrīz katru reizi centās atlicināt kādu brīvu stundu, lai apciemotu karaostu.

Kādreiz, apbraukājot Kurzemes divīzijas daļu kazarmas un liku loču vizinoties caur karaostas apstādījumiem, Čakste nopūtās un sacīja:

„Ja mums kāds dotu tik daudz zelta, cik Krievijas valdība šē iebūvējusi, mēs varētu apzeltīt visu Latviju...“

* * *

Madonas aizsargu pulka karogsvētkos bija ļoti silta, bet lietaina diena. Iebraucām ar agro rīta vilcienu. Domājām, ka Prezidents dosies atpūsties.

Bijām savās cerībās vilušies. Visu rīta cēlienu Čakste neapguris staigāja pa jaunceļamo pilsētu, apskatīja būvmateriālus, iepazīnās ar pilsētas izbūves plānu.

Redzēju, kā toreizējie miesta valdes locekļi un citi vietējie amatvīri elsdami pūzdami tikko spēja izsekot Prezidentam. Pat Tukuma aizsargu pulka komandieris Kārklīšs, kas bija ieradies uz svētkiem un ko dažī mēdz skaitīt par visgarāko cilvēku Latvijā, arī slaucīja sviedrus, turēdamies gājienam līdzī...

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

J. Stiprais,
vidusskolas direktors.

Kurzemnieku kongress Tērbatā 1917. g. aprīlī.

Visā Krievijā izklīdušo kurzemnieku delegāti sanāca 1917. g. aprīlī Tērbatā, lai spriestu ne tikai par savas dzimtenes un tās izkaisīto bērnu likteni, bet arī par visas mūsu tautas un tēvijas nākotni. Gandrīz tanī pašā laikā tādu pašu sapulci noturēja latgalieši Rēzeknē. Vidzemnieki bija jau agrāk sanākuši Valmierā un ievēlējuši savu zemes padomi. Kurzemes, Vidzemes un Latgales zemes padomes rūpētos par mūsu piemeklēto tēviju un tautu, būtu viņas gribas un vēlējumus izteicējas, kad pasaules karu izbeidzot vilktu valstīm robežas un šķirtu tautu likteņus.

Šie svarīgie, neatliekamie jautājumi bija sapulcinājuši kurzemniekus no visām Latvijas un Krievijas malām. Vanemuines zālē sanāca 276 delegāti: bēgļu pulciņu, pašvaldības iestāžu, strēlnieku pulku un dažādu saimniecības un kultūras biedrību pārstāvji. Kongresā izvēlētā prezidijā vadoša loma piekrita Jānim Čakstem. Sapulce uzņēma savā dienas kārtībā Kurzemes aneksiju, agrāro jautājumu, kara zaudējumus, bēgļu apgādāšanu un atgriešanos, Kurzemes atjaunošanu un 1905. g. cietušo apgādāšanu. Kongresam vajadzēja arī izvēlēt zemes padomi un Kurzemes gubernātoru (gubernas komisāru).

Kongress sākās ar asām nesaskaņām. Daži delegāti izteicās, ka sapulce nedrīkst apspriest tik svarīgus jautājumus, jo viņa neesot ievēlēta saskaņā ar demokrātijas principiem, daudzi kurzemnieki esot aiz frontes. Zālē sacēlās nevaldāms troksnis, darbs likās neiespējams. Ja prezidijam izdevās apklusināt šo pirmo vētru un izlīdzināt asumus visā kongresa laikā, tad tur lieli nopelni Čakstes rāmam mieram, veiklai sapulces vadīšanai.

Čakste nolasīja te divus referātus. Pirmā viņš aizrādīja uz nedienām, kas mums celtos, ja Vācija paturētu Kurzemi, uzaicināja protestēt pret tās atdalīšanu no pārējās Latvijas, ieteica iepazīstināt Eiropu ar Latvijas stāvokli, *prasīja mums pārstāvi gaidāmā miera konferencē, atsaucās uz tautu pašnoteikšanās principu.*

Viskreisākā opozīcija aizrādīja, ka Kurzemes liktenis nav izlemjams, kamēr viņas proletāriāts izkaisīts Krievijā un mīt aiz frontes, bet sapulces vairākums apsveica Čakstes jūsmīgo aicinājumu, pieņēma viņa tezes.

Otrs referāts runāja par Kurzemes agrāro jautājumu, *atzina te par neciešamu lielsaimniecību un latifundiju sistēmu*, aizrādīja, ka mums gandrīz nemaz nav sīko saimniecību, paredzēja ap 60.000 jaunsaimnieku à 10 des., piešķirot zemi vispirms kaņavīriem un kalpiem, apgādājot tos ar lētu kreditu. Tāda reforma mazināšot izceļošanu, *vairošot dzimstību*. Tagad Kurzemē daudz zemes, bet maz ļaužu.

Referents uzsvēra, ka latvieši nepiekrīt zemes kopīpašumam. Kad kāds delegāts aizstāvēja lauku komūnas, priekšsēdētājs aizrādīja, ka dažas muižas varēšot ierādīt šādas kārtības piekritējiem, un kongress pieņēma referenta priekšlikumus.

Čakste bija ieguvis kongresa dalībniekos tik lielu cieņu un piekrišanu, ka tie gandrīz vienbalsīgi ievēlēja viņu par Kurzemes gubernātoru, un Pēterpils apstiprināja to šinī amatā.

Zemes padomē bija 60 locekļu ar K. Pauluku priekšgalā. Pēdējā stājās pie kongresa lēmumu izpildīšanas, nodibināja sakarus ar bēgļiem, piedalījās Pāgaidu nacionālā padomē, piegādāja pārtiku Augškurzemes pagastiem, kas bija vēl šaipus frontes.

Čakste visiem spēkiem atbalstīja Tērbatā ievēlētās zemes padomes soļus un stiprināja bēgļos cerību uz atgriešanos dzimtenē un gaišākām dienām tās pajumtē.

Zvēr. adv. *P. Bergis*.

J. Čakste Kazaņā.

Īsi pirms lielnieku apvērsuma J. Čakste ieradās Kazaņā. Tūlīt pēc iebraukšanas Kazaņā viņš nodibināja sakarus ar vietējām nacionālām organizācijām, sevišķi ar „Kazaņas latviešu nacionālo padomi“. Vietējie darbinieki izrādīja lielu tieksmi strādāt ar J. Čaksti ciešā kontaktā, jo tos vilktin pievilka Čakstes persona, un bez tam viņa oficiālais stāvoklis (J. Čakste tai laikā bija Kurzemes guberņas komisārs un Latviešu bēgļu centrālkomitejas priekšsēdētājs) lika

ieraudzīt viņā it kā dabisku vadoni un autoritāti. Jau tai laikā „nacionālās padomes“ sastāvs Kazaņā bija ļoti kreiss, ar stipru lielniecisku elementu piemaisījumu. Pēc lielnieku apvērsuma tie, saprotams, nu sāka spēlēt „nacionālā padomē“ arvienu lielāku lomu, tā ka par padomes priekšsēdētāju bija jāizrauga viens no lielnieku darbiniekiem. Par tādu izvēlēja kādu kurpnieku C., bet J. Čaksti — par viņa biedru.

Čakste ar pilnu gatavību un nopietnību pieņēma jauno amatu un prata tā iegrozīt, ka kurpnieks pat nemanīja, ka visa vadība un darīšana koncentrējas J. Čakstes rokās. Galvenais uzdevums, kādēļ Čakste bija ar mieru darboties organizācijā ar tik lielu lielniecisku vairākumu, bija Kurzemes guberņas archīvu glābšana no izputināšanas. Ja nemaldos, tad tika taisīts lēmums par archīvu pārņemšanu nacionālās padomes rīcībā un tā nodošanu J. Čakstes pārziņā.

Kazaņa sakarā ar lielnieku apvērsumu pārdzīvoja baigas dienas un drūmus mēnešus. Visus Kerenska laika amata vīrus vajāja, atcēla no amatiem un bieži arī apcietināja. Īsā laikā no agrākām iestādēm nebija nekas pāri palicis. Bet J. Čakste nacionālās padomes paspārnē turpināja mierīgi savu „Kurzemes guberņas komisāra“ eksistenci.

Diezin, cik ilgi tas tā būtu gājis, ja man nebūtu uzbrukusi nelaime, kas netieši aizķēra arī „nacionālo padomi“, kuņas loceklis arī es biju. Jau uz pavasara pusi (1918. gadā) par kādu runu, ko es turēju kādā sapulcē pret lielniecismu, mani apcietināja un ieslodzīja „čekas“ pagrabā. Tā kā es biju latviešu nacionālās padomes loceklis, tad sakarā ar manu arestu „čekas“ vērība piegriezās arī šai „nacionālai padomei“, kuņā, par lielu brīnumu, izrādījās vēl gluži dzīvs Kerenska laika Kurzemes guberņas komisārs — J. Čakste.

Kādreiz mana sieva „čekas“ kancelejā, kur viņa bija ieradusies, lai dabūtu atļauju satikties ar mani, bija ieraudzījusi uz galda gatavu orderu par J. Čakstes apcietināšanu.

Atstādama nodomāto satikšanos uz citu reizi, viņa bija tūlīņ steigusies pie Čakstes un viņu brīdinājusi no sagaidāmām briesmām. Čakste bija rezolūts cilvēks: tai pašā stundā, daudz nedomādams, viņš vilka mēteli mugurā un pazuda no Kazaņas, pirms lielnieki dabūja viņu apcietināt. Kad dažas nedēļas vēlāk čechi ieņēma Kazaņu un mani līdz ar citiem atsvabināja, Čakstes Kazaņā vairs neatradu, lai gan daži viņa ģimenes locekļi vēl bija tur palikuši.

No satiksmes ar J. Čaksti Kazanā mantoju nedzēšamu cildenības, miera un *[lietišķības]* iespaidu. Nākdams satiksmē ar Čaksti, arī kurpnieks C. palika apzinīgāks, it nopietns un lietišķs. Man prātā nāk kāds notikums, par kuŗu J. Čakste, kad viņam to atstāstīju, sirsnīgi smējās, teikdams, ka tas rekomandējot „nacionālās padomes“ priekšsēdētāju kurpnieku C. no vislabākās puses: „esot pienākuši tādi laiki, kad padomei vajadzīgs tāds priekšsēdētājs.

„Nacionālā padome“ sarīkoja reiz kādu vakaru ar deklamācijām, dziedāšanu un deju. Lai izdevumi nebūtu pārāk lieli, tad telpas bija noīrētas tautas namā, pilsētas nomalē. Drīz pēc vakara sākšanās zālē iebruka huļīgāni (krievi) ar redzamu nolūku piekaut vakara apmeklētājus un, varbūt, arī apčamdīt burzā viņiem kabatas. Pādomes priekšsēdētājs divatā vien ar savu brāli, sagrābuši katrs pa smagam krēsļam, izsita huļīgānus un izsvieda tos uz ielas. Krēsļi gan bija beigti, bet huļīgāni no tās reizes latviešu izrikojumos vairs nerādījās.

J. Čakstes mīlestība uz dārzkopību ir vispār pazīstams fakts. Arī svešumā viņš bieži domās staigāja pa savu „Auču“ dārzu. Reiz Kazanā pie viņa nogājis, atradu to pie gandrīz pār visu istabu izklāta plāna, kurā bija attēlots „Auču“ dārzs ar visiem celiņiem un laukumiņiem, ar visiem kokiem un krūmiem. Katrs atsevišķs koks bija apzīmēts ar krāsainu ripulīti. Pēc krāsām viegli un pavisam vienkārši bija izšķirt nevien koku sugas, bet arī šķirnes. Dažiem ripulīšiem bija pievilkti krustiņi vai citas kādas zīmes. Tās nozīmēja, ka kociņam ir šāda vai tāda kaite, kuŗas raksturu pievilktā zīme skaidri norādīja. Uzmanīgais dārzkopis zināja par katru koku daudz ko stāstīt. Viņš zināja katra koka „biografiju“ un raksturu, lai gan koku skaits bija daudz simtu. Raksturodams augļu šķirnes, Čakste tā prata tās slavēt, ka klausītājam siekalas saskrēja mutē. Bet kad viņš savā stāstā pārgāja uz nākošo šķirni, tad izrādījās, ka tā ir vēl daudz gardāka par iepriekšējo, un kas šo nākošo šķirni būs baudījis, tas iepriekšējo vairs ne redzēt negribēs.

Aizrautīgā dārzkopja iespaids bija tik liels, ka 7 gadi vēlāk mēģināju savās lauku mājās radīt kautko, kas atgādinātu miniatūrā „Auču“ dārzu, aizmirsdams, ka man nav ne Čakstes tēva prasmes, nedz arī Vidzemes smiltiņa var mēroties ar Kurzemes līdzenuma mālu un melnzemi.

J. Čakste Latvijas „parlamentā” Pēterpilī.

Čakstes vārds man jau bija pazīstams no agrās jaunības, it sevišķi no IV. dziesmu svētkiem, tomēr personīgi ar viņu pirmo reizi tikos Pēterpilī 1915. g. bēgļu konferencē.

Jau 1914. g. beigās sāka Pēterpilī parādīties Kurzemes bēgļi. Vietējās biedrības uzņēmās gādību par tiem bēgļiem, kas ieradās Pēterpilī. Bet ar Krievijas armijas pakāpenisku atkāpšanos no Kurzemes bēgļu skaits vienmēr pavairojās. Kad draudēja Jelgavas ieņemšana, tad sāka ieplūst bēgļu vairāki tūkstoši katru dienu. Kurzemes bēgļu organizācijas ar Jāni Čaksti priekšgalā un Rīgas bēgļu organizācijas bija ierosinājušas jautājumu par bēgļu kongresa sasaukšanu Pēterpilī. Šis bēgļu kongress arī rudenī 1915. g. sanāca.

Kongress bija ļoti dzīvs un plašs un, jāsaka, reizēm pieņēma arī diezgan asu virzienu, jo daži pārstāvji viens otru apkaņoja, un arī politiski virzieni, varbūt, spēlēja zināmu lomu. Tā, piem., daži iekustināja jautājumu par līdzjutības telegrammas sūtīšanu caram Nikolajam, daži atkal Valsts domei u. t. t. Nerunāšu šeit par to, kāds virziens bija tas pareizais, bet fakts tas, ka bija jāgādā par bēgļiem, kas tūkstošiem un tūkstošiem izklīda pa visu plašo Krieviju.

Tā kā Kurzemes bēgļu delegāti pa lielākai daļai man bija visi sveši, tad nomanīju, ka kurzemnieki visi grupējās ap kādu vecāku staltu kungu, kas visus nomierināja un pastāvīgi uzsvēra, ka strīdi visi ir blakus lieta un ka šeit ir jādomā par bēgļiem. Ar šo kungu arī iepazīnos, un tas bija Jelgavas pazīstamais advokāts Jānis Čakste.

Lai gan visus kongresa dalībniekus aizņēma tikai viena ideja — gādāt par izklīstošo latvju tautu, tomēr biedrībām bija vienai otrai ko pārnest. Kad šie asumi sāka iet jau par tālu, tad Jānis Čakste uz kongresa beigām ņēma vārdu un attēloja bēdīgo stāvokli, kādā tagad ir nonākusi latvju tauta. Viņš tik aizgrābjoši attēloja Kurzemes bēgšanas ainas un atkal ar tādu sirsniību un sajūsmu runāja par *latvju tautas* pienākumiem un tās *nākotni*, ka pēc maniem novērojumiem maz bija to, kas, noklausoties Jāņa Čakstes runu, neizņemtu savu nēzdodziņu un neslaucītu slapjās acis.

Pēc Jāņa Čakstes uzrunas visi jutās it kā miera eņģeļa apstari. Vēl runāja arī mācītājs Maldonis un netaisnīgs Olavs par latvju tautas grūto likteni. Un tā kongresa beigās delegātu vidū iestājās miers un satiecība. Pašas kongresa vēlēšanas noritēja ļoti satiecīgi, un nekādi pārpratumi vairs nebija.

Kad sanāca jau bēgļu komiteja, tad bija grūtības ar prezidija vēlēšanu. Nedz Vilis Olavs, nedz Jānis Čakste negribēja tikt ievēlēti prezidijā. Bija lielas pierunāšanas, lai abus šos tautas censoņus varētu ievēlēt prezidijā.

Atminos vēl kā šodien, ka Čakste pasauca mani sāpus un teica: „Jūs kā pēterpiliētis jau arī ļoti labi saprotiet, ka Krievijā pašlaik valda stipri reakcionārs gars. Vai mana ievēlēšana prezidijā nevarētu kaitēt mūsu bēgļu lietai, jo es taču esmu „vībordzietis“. Atbildēju, ka mani novērojumi ir tie, ka Krievijas cara režīmam pašlaik nav pa spēkam tikt galā ar bēgļu apgādāšanu, jo te jau nav runa par Latvijas bēgļiem vien, bet ir arī Polijas, Lietuvas un citi bēgļi un ka tamdēļ mūsu nacionālās organizācijas, ja tās strādās lietišķi un ar labām sekmēm, tiks atzītas. Galu galā arī Olavs laidās ievēlēties par bēgļu komitejas priekšsēdētāju un Jānis Čakste par vicepriekšsēdētāju.

Latvijas bēgļu komitejas darbība jau nebija no vieglajām, un bieži mums nāca grūti pārbaudījuma momenti, jo Krievijas valsts un valdības organi ne visai labvēlīgi skatījās uz nacionālām organizācijām, kuŗu darbība pastāvīgi gāja plašumā. Kā tas mums visiem zināms, šis grūtais un atbildīgais darbs salauza arī vienu no latvju tautas ievērojamākiem darbiniekiem — Vili Olavu. Olavs mira revolūcijas pirmajās dienās. Pēc Olava Jānis Čakste uzņēma komitejas priekšsēdētāja amatu. Bēgļu skaits vienmēr palielinājās, bet līdzekļu izsniegšanu cara valdība mēģināja vienmēr samazināt. Stāvoklis bija ļoti nepatīkams un grūts, un bieži pat vai rokas sāka nolaisties. J. Čakste ar savu smaidošo seju vienmēr visus prata apmierināt un tā padarīt šo grūto darbu vieglu un mīlu. Jau tanī laikā bēgļu komitejas aprindās neviens nesauca savu priekšsēdētāju par Čakstes kungu, bet pastāvīgi tikai par Čakstes tēvu.

Bēgļu komitejas darbībā Čakste vienmēr uzsvēra kristalla tīrību un vienādību kā savā darba izpildīšanā, tā arī attiecībās ar ārpus komitejas stāvošām personām un iestādēm. Vistuvāk Čakstem stāvēja pie sirds mīla un laba apiešanās ar bēgļiem. Viņš sacīja: „Ja mēs bēgļiem arī naudu nevarēsīm kādreiz dot, tad dosim viņiem vismaz mīlus vārdus un izrunāsimies ar viņiem kā ar brāļiem.“

Čakste necieta tās organizācijas, kuŗās valdija vairāk vai mazāk birokratisma gars. Viņš uzsvēra, ka krievu garā bēgļu apgādāšana mums ir jāatmet, bet mūsu darbībai ir jābūt vienkāršai un laipnai un visādā ziņā no darbiniekiem jāprasa pašuzpurēšanās. Ar lielu gandarījumu ir jākonstatē, un katrs no komitejas darbiniekiem to arī varēs teikt, ka šāds gars arī valdīja visā komitejā.

Čakste mīlēja arī ārpus darbības pulcināt Pēterpili atrodošos latviešus ap sevi. Tā gandrīz visos latvju vakaros J. Čakste ieņēma vienmēr centra vietu. Vasarā 1916. g. tas noīrēja mazu vasarnīcu Somijā un pa Jāņiem visu bēgļu komiteju uzaicināja pie sevis svinēt latvju Jāņu svētkus. Zināms, tādos gadījumos neiztrūka arī sajūsmas pilnas runas, kur J. Čakste arī *pastāvīgi pacēla savu balsi par brīvo latvju tautu un viņas centieniem.*

Pasaules kaŗam izplešoties plašumā izplētās arī Bēgļu apgādāšanas centrālkomiteja. Komitejas darbība izplešas plašumā ne tikai bēgļu apgādāšanā vien, bet arī latvju tautas apvienības idejas lietā. Vārda pilnā nozīmē varu teikt, ka Centrālās bēgļu apgādāšanas komitejas pilnās sapulces bija jau it kā Latvijas parlaments, un Centrālkomitejas valdi varam salīdzināt ar Latvijas valdības funkcijām, zināms, vērā ņemot toreizējos Krievijas dzīves apstākļus.

Tanī pašā laikā arī latvju strēlnieku slava kļuva ne tikai Krievijā vien, bet arī Eiropā plaši pazīstama. Latvju strēlniekus visur cildināja. Sakarā ar visiem šiem apstākļiem Centrālkomitejā jau bieži apsprieda jautājumu par *Latvijas patstāvību.* Zināms, toreiz nevarēja runāt par galīgu un neatkarīgu Latvijas valsti, kāda viņa ir tagad, bet, apstākļus vērā ņemot, tad tika vairāk uzsvērtā tāda Latvijas autonomija, kāda bija toreiz Somijai.

Iekšēji mums visiem bija skaidrs, ka latvju tautai jātop brīvai, bet vajadzēja šīs idejas arī uz ārieni sabiedroto valstīs propagandēt. Tamdēļ Centrālkomiteja pacēla jautājumu par latvju delegācijas sūtīšanu uz Angliju un, galvenais, uz Ameriku. Kad bija delegāti jāizrauga, tad nebija nevienam šaubas, ka galvenam delegātam jābūt Jānim Čakstem. Tā tika arī izvēlēts kā latvju galvenais un pirmais delegāts Jānis Čakste un kā otrs — advokāts Kreibergs. 1917. g. janvāra beigās Čakste caur Somiju izbrauca uz Zviedriju un tā gribēja turpināt savu ceļu tālāk uz Ameriku. Krievijas revolūcijai izceļoties, Čakste atradās Stokholmā, un tā kā nevarēja zināt, kādu virzienu ņems šī revolūcija, tad Čakstem bija jāatgriežas atpakaļ uz Pēterpili.

J. Čakstes ticība neatkarīgai Latvijai.

Par Jelgavas advokātu un „Tēvijas“ redaktoru Jāni Čaksti jau daudz biju dzirdējis un tādēļ ar sevišķu interesi gaidīju izdevību ar viņu iepazīties.

Tas notika, ja pareizi atceros, tikai 1917. g. rudenī Pēterpilī, kur tika noturētas Latviešu pagaidu nacionālās padomes sēdes. Jānis Čakste, kā zināms, bija ievēlēts Latviešu pagaidu nacionālā padomē par ārlietu departamenta locekli un nozīmēts ārzemju delegātos. Čakstes kgs toreiz dzīvoja ne Pēterpilī, bet Kazaņā, uz kurieni bija ēvakuētas arī Kurzemes guberņas iestādes. Cik no tā laika sarunām varēju noprast, tad viens no iemesliem, kādēļ Čakste ar savu dzīvi nepārcēlās uz Pēterpili, bija tas, ka viņš gribēja pasargāt no iznīcināšanas Kurzemes guberņas arhīvu dokumentus.

Darbs paplašinājās, un Pēterpils Latviešu pagaidu nacionālā padome vairāk reizes izteica vēlēšanos, lai Čakste pārceltos uz dzīvi Pēterpilī, kur toreiz koncentrējās visa politiskā dzīve un kur Čakstes kā veca piedzīvojuša darbinieka domas ārlietu departamenta sēdēs tika ievērotas un cienītas. Čakste Pēterpili ieradās tikai uz L. P. N. P. sēdēm, kurās viņš *uzstājās ar stipru ticību Latvijas nākotnei*. Šinī ziņā Čakste izcēlās starp daudz citiem L. P. N. padomes darbiniekiem, kuru starpā bija ne mazums tādu, kas uz neatkarīgās Latvijas valsts idejas realizēšanu skatījās ar vāji apslēptu skepticismu. *Čakste turpretim ticēja, ka Latvija gūs neatkarību*, un tādēļ viņš labprāt uzņēmās L. P. N. padomes ārzemju delegāta uzdevumus.

L. P. N. padomes darbība lielinieku terrora dēļ 1918. g. rudenī arī Pēterpilī bija jāsašaurina, un tādēļ darbinieku skaits bija jāsamazina. Vairums darbinieku reēvakuējās uz Latviju. Tikai vēlāk dabūjām zināt, ka arī Čakste atgriezies Latvijā un no turienes izbraucis uz Stokholmu.

Tad jau viņa ticība neatkarīgai Latvijai bija piepildījiesies.

Rūpes par bēgļiem.

Kad 1916. g. Pēterpilī bija ieplūdis liels vairums latvju bēgļu, Centrālo komiteju un sevišķi J. Čaksti nodarbināja jautājums, ar kādiem līdzekļiem palīdzēt bēgļiem. Krievu valdība toreiz savu pretimnākšanu bēgļiem aprobežoja tikai ar naudas palīdzību, kas bija tik nepietiekoša, ka nevarēja apmierināt pirmās un visnepieciešamākās bēgļu vajadzības. Bēgļu vidū bija daudz visādu arodu amatnieku, no kuriem vairums nevarēja lielā krievu pilsētā atrast nodarbošanos, vai nu neprazdami krievu valodu, vai arī nebūdami kvalificēti arodu pratēji. Viņu stāvoklis bija tamdēļ ļoti grūts, jo viņiem bija vajadzīgs ne tikai darbs, bet arī dzīvoklis, kuŗu trūkums Pēterpilī bija ļoti liels.

Visu to saprata Čakstes tēvs, kas bēgļu lietās bija tā iedziļinājies, ka bēgļu labklājību uzskatīja par visas latviešu tautas labklājību.

Es toreiz biju Centrālkomitejas bēgļu Pēterpils nodaļas vadītājs, bet miera laikā — Pēterpils darba nama un strādnieku patversmju galvenais pārvaldnieks. Iesniedzu Centrālajai komitejai projektu ierīkot Pēterpilī mūsu bēgļiem, sevišķi arodu pratējiem, darba namus ar darbnīcām un strādnieku patversmes ar tādu aprēķinu, ka tanīs būs nodarbināti un atradīs patversmi visi latviešu bēgļu amatpratēji.

Apspriežot šo projektu Centrālkomitejas sēdē, J. Čakste tam sevišķi piekrita, bet tālīņ radās jautājums, kur ņemt līdzekļus šī projekta izvešanai dzīvē, jo pēc pavirša aprēķina šim cēlam mērķim bija vajadzīgi ne mazāk par miljonu zelta rubļu. Tad es izteicu komitejai priekšlikumu šo līdzekļu dabūšanai griezties pie carienes Aleksandras Feodorovnas labdarības komitejas, kas jau miera laikā uzturēja ar saviem līdzekļiem darba namus visā Krievijā. Centrālā komiteja tam piekrita un lūdza J. Čaksti un mani griezties pie šīs komitejas pēc aprādītiem līdzekļiem.

Kādā rudens dienā Čakstes tēvs un es ieradāmies minētā komitejā, kur mūs pieņēma carienes hofmeistars Taņejevs un kamerģers Jevrēinovs.

J. Čakste sirsnīgos vārdos vairāk kā stundu garā sarunā iepazīstināja minētos galma vīrus ar latviešu bēgļu grūto stāvokli.

Vēl tagad spilgti atceros Čakstes tēva dedzīgos vārdus, ar kuriem viņš centās pārliecināt Taņejevu un Jevrēinovu, kas no sākuma negribēja saprast mūsu ierašanās mērķi. J. Čakste uzsvēra, lai viņi līdzekļus, ko tas latvju tautas vārdā lūdz no komitejas, neuzskata kā dāvanu, kuŗu bagātie pasniedz nespējniekiem, bet gan kā pabalstu, kas tai kā karā izpostītai tautai likumīgi pienākas.

Pēc šiem un daudz citiem Čakstes tēva nopietniem vārdiem hofmeistars Taņejevs pateica, ka tagad viņš saprotot mūsu lūgumu, pie kam apsolījās J. Čakstes lūgumu par pabalstu celt priekšā carienei, kas skaitījās par komitejas priekšsēdētāju.

Vēl tanī pašā dienā dabūjām zināt, ka cariene piekritusi J. Čakstes lūgumam pēc pabalsta bēgļu darba nama ierīkošanai Pēterpili un uzdevusi iepriekš iesniegt šī uzņēmuma budžetu. Tā sastādīšanu Čakste uzdeva man, bet uznāca 1917. g. februāra revolūcija, un mums šo cēlo uzņēmumu, kam, kā dabūju zināt, cariene bijusi ar mieru dot no komitejas līdzekļiem pabalstu līdz miljonam zelta rubļu, neizdevās izvest dzīvē.

Kristaps Bachmanis,
Saeimas deputāts.

Jāņa Čakstes darbi mūsu tautas lielās nelaiemes dienās.

Kad mūsu tauta noasiņoja pasaules kara cīņās, kad viņa bija izraidīta no savas dzimtenes un bez pajumtes klīda pa nezināmiem ceļiem un svešām zemēm, kad nepieciešama bija katra palīdzīga roka un neizsakāmi dārgs katrs padoms, tad Jānis Čakste stājās tautas glābšanas darbā taisni tur, kur viņa nenogurstošās darba rokas un viņa gaišais prāts bija visvairāk nepieciešams. Jau pašās pirmās pasaules kara dienās viņš organizēja Jelgavā palīdzību karā cietušiem un ievainotiem, vadīja dāvanu lasīšanu un aizsūtīšanu cīnītājiem kara laukā. Ar savu sabiedrisko autoritāti un īsta, nelokāma un pašreizējā tautas darbinieka enerģiju un drosmi latviešiem naidīgas vācu muižniecības un krievu politikas laikmetā vadīja latviešu politiku krievu gubernatora varai pretim un pirmo reizi nostādīja latviešu sabiedrības darbu blakus vācu muižniecības

darbam valsts interesēs. Jāņa Čakstes un līdz ar viņu latviešu sabiedrības vārds noskanēja līdz Pēterpilij, līdz plašām krievu sabiedrības aprindām.

Kaut gan krievu politika slepenībā bija neiecietīga un apkaņoja latviešu politiku, atklāti viņai bija kara laikā jāpiekāpjas latviešu enerģijas priekšā.

Jelgavas latviešu politiskā darbība kara laikā ar Jāni Čaksti priekšgalā bija par priekšzīmi un uzmudinājumu visiem citiem kurzemniekiem.

Kad Kurzeme jau bija kritusi vācu rokās un latviešu sabiedriskie darbinieki līdz ar tautu devās dziļāk Krievijā, Jānis Čakste nostājās bēgļu apgādāšanas darba priekšgalā Tērbatā.

Lielajā latviešu bēgļu un reizē arī vispār pirmajā latviešu kongresā Pēterpilī 1915. gada 30. un 31. augustā redzēja Jāni Čaksti pirmajā darbinieku rindā. Viņš neizrādīja noskumušiem latviešu darbiniekiem savas skumjas tautas lielās nelaiemes dēļ, nenokāra galvu, nenolaida rokas, bet spirts, stalts, drošs un enerģijas un spara pilns nostājās citu darbinieku priekšā, gatavs ziedot lielajam darbam tautas glābšanas dienās visu savu enerģiju, visus spēkus un pats sevi.

Kad kongresā ievēlētā Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomiteja uzņēmās vadīt latvju tautas likteņus labākai nākotnei pretim, šo rindiņu rakstītājam gadījās būt par liecinieku, ka divi lieli tautas darbinieki Vilis Olavs un Jānis Čakste abi apsveŗ šīs vadošās lielās latviešu iestādes priekšsēdētāja amata lielo nozīmi un ka viņi abi tikai tautas labā viens otram grib uzticēt šo lielo amatu. Kad Maskavas un citi Krievijā apmetušies latviešu delegāti, kuŗiem Centrālkomitejā bija balsu vairākums, piedāvāja augsto un ļoti atbildīgo vadoņa-priekšsēdētāja amatu Vilim Olavam vai Jānim Čakstem, viņu starpā notika sirsnīga un vēsturiska saruna, kas var noderēt kā dārga priekšzīme tagadējai un nākošām paaudzēm. Vilis Olavs ar lielu sirsnību sacīja uz Jāni Čaksti: „Nem tu to amatu. Es esmu sēdējis cietoksnī par 1905. gada darbību, un tas varētu mest politiskas neuzticamības ēnu uz latviešu bēgļu apgādāšanas darbu šinīs lielās nelaiemes dienās.“ Bet Jānis Čakste ar tādu pašu sirsnību atbildēja Olavam: „Nē, mīlais, pieņem tu amatu. Es esmu vēl vēlākā laikā sēdējis cietumā par Vīborgas uzsaukuma parakstišanu, un arī man bailes, ka tik mans sods nenāk par ļaunu lielajam tautas darbam.“

Pats Čakste bez kādas godkāribas un gatavs sevi ziedot lielajam darbam, labu laiciņu pierunāja Vili Olavu uzņemties priekšsēdētāja amatu. Olavs beidzot piekāpās un atļāva sevi uzstādīt par kandidātu.

Pēc Viļa Olava nāves Jānis Čakste bez apdomāšanās uzņēmās smago L. B. A. centrālkomitejas priekšsēdētāja amatu, kurā viņu vienbalsīgi ievēlēja visa Centrālkomitejas sapulce.

Darbā nenoguris, pret visiem laipns, allaž smaidošu seju, Jānis Čakste dien' no dienas rādīja saviem līdzstrādniekiem un visiem bēgļiem, kam ar viņu nācās tikties, *kā vajaga kalpot tautai un kā nest upurus tautas lielās nelaiemes dienās.*

Lielās Krievijas revolūcijas iesākumā 1917. gada 26. februārī Jānis Čakste ar visu savu sirdsspēku juta līdzī revolūcionārai kustībai un redzēja nākotnē arī latvju tautas likteņa izveidošanos tautas brīvības virzienā.

Artūrs Bērziņš.

Kur sākās Jāņa Čakstes valstsvīra darbs.

1915. gada rudenis. Maza zālīte Pēterpils Jēzusbaznīcas namā, kur mitinājās dažādas Pēterpils latviešu biedrības. Uztrauktas un skumjas sejas. Nodzisuši visi smaidi. Acīs nav prieka starojuma. Tur pirmo reizi sapulcējušies savu dzimteni zaudējušās, kara izpostītās latvju tautas pārstāvji pirmā bēgļu kongresā. Simtiem tukstoši bija pametuši savas dzīves vietas, darbu, iedzīvi. Pagātnē bija palicis viss, — nākotnei nebija nekā. Izdzītie bija sanākuši kopā, lai glābtu izpostīto tautu no neziņā aiziešanas, lai viņu paglābtu tēvijai, kad būs laiks nākt atpakaļ. Vairāk dienas klausījāmies lielā tautas posta stāstā. Cerību nebija nekādu. Arī šai brīdī kopdarbību daži mēģināja izjaukt. Bet tad piecēlās slaidis iesirms kungs un savā ārkārtīgi apgarotajā un sajūsminošā runā aprakstīja kurzemnieku Golgatas ceļu un pateicās vidzemniekiem par laipni pasniegto roku palīdzībai. Vienoties, ne šķelties un kopīgi nest tautas bēdu nastas — šāds sauciens izskanēja no katra viņa vārda.

Kā šalka pārskrēja pār zāli. Daudzas acis kļuva valgas. Visi strīdi bija aizmirsti. Bija runājis liels patriots, īsts goda vīrs un

pāties tautas vadonis. Šis runātājs bija Jānis Čakste, kas ar citiem Kurzemes sabiedriskiem darbiniekiem no Tērbatas bija braukuši uz Pēterpili. Pēc tam pacēlās nelaiķis Olavs un teica tikpat varenu atbildes runu. Sajūsma sasniedza savu augstāko kalngalu. Tā nebija lēta sentimentālitate, bet dziļš, visa cilvēka būtību prasošs cildens gara lidojums, kas tik reti dzīvē izpaužas.

Pēc dažām nedēļām Jānis Čakste jau bija Pēterpili. *Tur sākās Čakstes valstsūra darbs*, jo bēgļu Centrālkomiteja savā laikā bija nevien augstākā un kompetentākā, bet arī plašākā latviešu organizācija, kas reprezentēja visu tautu, aizstāvot to pie Krievijas un pat ārzemju valdībām. Šai darbā latvi pierādīja savas lielās organizācijas un saimniekošanas spējas, kā arī godīgu un nesavtīgu darbu. Tas bija jāatzīst pat latviešu ienaidniekiem.

Mazajā dzīvoklītī Aleksandra laukumā pulsēja dzīvība; te bija generālstābs, kas droši vadīja savas tautas likteņus nelaimīgās dienās. No malu malām latvieši brauca šurpu, lai meklētu pabalstu un aizstāvniecību, un neviens neaizgāja bez laba padoma, mīļa vārda un arī pabalsta, cik tas bija iespējams šauros apstākļos. Rūpīgais, dziļi klusais un taisnīgais Olavs sakucis sēdēja pie visādiem projektiem; viņš noguris smaidīja. Dzīves priecīgais, nesalaužamas enerģijas un gribas pilnais Čakste, kuņam valodā sprēgāja sirsniņgais humors un atjautīgā zobgalība, nekad nebija piekucis. Steigā viņš smēķēja papirosu pēc papirosa un bija cītīgais kaņotājs Krievijas valdības iestādēs, no kuņam tik grūti nācās panākt taisnību, bet vēl grūtāk naudas līdzekļus bēgļu vajadzībām.

Bet Čakste bija optimists. Viņš stūrgalvīgi nepiekāpās, un no viņa nevarēja tik viegli atraisīties Krievijas birokrati. Viņam bija allaž panākumi. Viņu vajadzības brīdī atbalstīja abi valsts domnieki. Kā Jānis Čakste smaidīja, kad viņš Pēterpils rentejā saņēma pirmo miljonu latviešu bēgļiem! Vienā pašā stundā miljons bija izdalīts. Tad nāca zemkopju sūdzības par kaņaspēka nopostītiem laukiem, aizdevumiem un t. t. Visur Centrālkomitejas delegāts J. Čakste parādīja savas lielā dzīves izpratēja spējas. Tā dienas un pat naktis pagāja nepārtrauktā darbā un sēdēs. Olava spēki salūza. Pēc viņa par priekšnieku nāca Čakste.

Kāds bija Jānis Čakste darbā, satiksmē ar pārējiem darbiniekiem? — Vienmēr smalkjūtīgs, uzmanīgs, kas respektē arī cita domas. Laipnais smaidis nekad nenodzisa viņa sejā. Sirsds laipnība allaž izkausēja ledu. Nekad viņu neredzēju saīgušu, sagurušu un

dusmu pilnu. Jā, tikai reizi, kad Centrālkomiteju paši latvieši neglīti bija apmelojuši krievu valdībai. Tik zemušus paņēmienušus viņš nebija sagaidījis. Kā goda vīram ar taisnu prātu, kas mīl atklātu cīņu, viņam rieba tik zemi paņēmienu. Ar šādu cilvēku zemiskumu viņam nācās cīnīties visu mūžu. Kad dienas darbs bija gaŗām, tad pie vienkārša galda kopīgi Centrālkomitejas saime turēja azaidu. Tās bija jautras stundas. Asprātībai un smiekliem bija atvērtas visas sirdis. Un vecais Zemgales bajārs smējās un zobojās kā nebēdīgākais jauneklis.

Viņš prata cienīt atpūtas brīžus.

Prof. E. Felsbergs.

J. Čakste Tērbatas bēgļu komitejas priekšnieks.

Manas atmiņas par Prezidentu J. Čaksti pieder diviem manas dzīves posmiem. Pirmais posms ir mūsu kopdarbība bēgļu apgādāšanas komitejā Tērbatā no 1915. līdz 1917. g. Otrais posms, sākot no 1920. g. līdz 1927. g. martam, norisinājās Rīgā, brīvā Latvijā.

Par otru posmu, kas norisinājās Rīgā, Prezidenta Čakstes darbība notika visu Latvijas pilsoņu acu priekšā, manas nepilnīgās atmiņas gan nebūs vajadzīgas, un tādēļ viņas nemaz neatzīmēšu. Bet savas atmiņas no Tērbatas bēgļu komitejas laikiem, kas daudziem latviešiem nemaz nav pazīstamas, īsumā atstāstīšu.

1915. g. rudenī, kad vācu kaŗaspēks pārplūdināja Kurzemi, kādā dienā pie manis ieradās tagadējais Latvijas universitātes teoloģijas fakultātes prof. V. Maldonis un stāstīja, ka drīzumā mēs arī Tērbatā redzēšot Kurzemes bēgļus, kuŗiem dienvidus Vidzemes pilsētās un lielākos centros jau tagad rīkojot bēgļu apgādāšanas komitejas.

Izrādījās, ka arī Tērbatā jau bija ieradušies daži Kurzemes bēgļi, kuŗu starpā labi daudz enerģisko intelligentu, un radās cerība ar viņu piedalīšanos arī Tērbatā nodibināt bēgļu apgādāšanas komiteju. Ielūgumi uz bēgļu apgādāšanas komitejas dibināšanas sēdi tika izsūtīti tai pašā dienā. Pēc dažām dienām manā dzīvoklī ieradās pulciņš cēlu latvju vīru, starp kuŗiem izcēlās J. Čakste, ko klātesošie arī ievēlēja par komitejas priekšsēdētāju. J. Čakste pats izstrādāja komitejas statūtus un parūpējās par viņu drīzo apstiprināšanu. Pateicoties J. Čakstes brīnišķīgai uzņēmībai, tika

sperti soļi, lai Tērbatā atvērtu bēgļiem dažādas labierīcības, un visu to uzsāka, neskatoties, ka komitejas līdzekļi bija ļoti niecīgi.

Priekšsēdētājam J. Čakstem komitejas vajadzībās šad un tad bija jābrauc uz Pēterpili un drīz tur jāpaliek pastāvīgi, izpildot uzdevumu, kuŗu veicot viņš varēja rūpēties arī par saviem Tērbatas bēgļiem. Tad mēs viņu redzējām tikai laiku pa laikam, kad viņš mums atveda ziņas par bēgļu stāvokli vispārīgi un ziņoja par izgādātiem līdzekļiem patversmēm, skolām un citām bēgļu vajadzībām. Bēgļu Tērbatā bija saradies ap astoņi tūkstoši, un komitejas priekšgalā stāvēja enerģiskais advokāts Kārlis Pauluks.

Tas, kas notika bēgļu apgādāšanas komitejā, vairāk kā vienā ziņā sagatavoja arī nākamos brīvās Latvijas darbiniekus. Še galvenā kārtā jāpateicas Prezidenta Čakstes kunga enerģijai un palāvbībai uz latvju tautas neizsīkstošo spēku.

Doc. *Ludis Bērziņš.*

Darbs bēgļu palīdzības komitejā Tērbatā.

Ar netaiķi Valsts Prezidentu biju kādreiz saticies pie pazīstamiem Pēterpilī vai redakcijas darīšanās Jelgavā, bet ciešāks kontakts nebija nodibinājies, kas arī bija pati dabiskākā lieta, jo viņam pretim tobrīd biju vēl apmēram tas, ko mēdz apzīmēt par pusaudzi, kamēr viņš jau tobrīd ar savu personīgo darbību un laikrakstu piederēja pie latviešu vadošiem gariem. Tuvāka iepazīšanās notika Tērbatā. Bēgļu vilnim 1915. gada vasarā mūs no dzimtenes projām skalojot, saradāmies kā miera azilā klusajā universitātes pilsētā Igaunijā. Mani uz turieni vilka vecas atmiņas un labi pazīstami.

8. jūlijā pēc vecā stila, kad visā Krievijā bija izsludināta lūgšanas diena kara neveiksmju dēļ, es ar ģimeni, radiem un draugiem iebraucu Tērbatā no Rīgas jūrmalas. Kādu laiciņu vēlāk saradās Tērbatā arī Čakstes ģimenes locekļi, cik atceros ne visi vienā reizē, jo dēli ar mantas vezumiem bija braukuši pa zemes ceļu. Nebiju viņus vēl redzējis, bet dzirdēju jau par viņiem runājam, jo tādas lielas un atklātībā pazīstamas ģimenes ierašanās Tērbatā arī toreizējā bēgļu mutulī nevarēja palikt neievērota. Drīz gadījās Čaksti redzēt arī personīgi.

Valdības iestādēm grožus pilnīgi pazaudējot, latviešu bēgļi bija spiesti organizēties, kālab radās domas dibināt bēgļu palīdzības komiteju. Profesoram Felsbergam kā tērbatniekam bija nama tēva loma, un tas ieaicināja interesentus pie sevis. Atceros, ka, par komiteju runājot, kāds Jelgavas draugs man jau iepriekš sacīja, ka tai par priekšnieku esot jāceļ Čakste, gan jau to paši redzēsot. Kad nu Felsberga namā vairums dalībnieku bijām jau sapulcējušies, ienāca Čakste. Bez kādas piespiešanās viņš pārvērtās par sapulces centru un, protams, arī priekšnieku.

No tā laika redzēju Čaksti biežāki, it sevišķi, kad Tērbatā atjaunoja Dubultu ģimnaziju. Čakste apņēmas būt par locekli ģimnazijas kūratorijā, kur ar savu skaidro prātu un mierīgo dabu bija mums labs padoma devējs. Pie ģimnazijas Čaksti saistīja arī tas apstāklis, ka še savu Jelgavā pārtraukto izglītību turpināja 3 viņa dēli. Tā nu bija atgadījums atklātībā plaši pazīstamo darbinieku redzēt tuvumā un ģimenes dzīvē, kas kā toreiz, tā arī vēlāk bija jaukākais zaļums aizgājēja dzīves vainagā.

Laulātā draudzene un bērni bija Čakstem arī teicami palīgi tos pienākumus pildot, ko raibie laiki uzlika bēgļu komitejas priekšniekam, un dažreiz jau rīta agrumā nācās piedzīvot, ka Čakstes laulātā draudzene vai meita ar savu Kurzemes zirgu piebrauca pie bēgļu bērnu patversmēm, tur apmierinādama asākās vajadzības. Protams, ka šī čaklā rīcība notika saskaņā ar ģimenes galvu un pēc viņa vēlēšanās.

Gadījās šais laikos, abiem laulātiem draugiem pilsētā kopā stāigājot, ka dažs acs viņiem noskatījās pakal, jo stalta auguma ziņā bija grūti sameklēt citus tādus divus. Vecāku īpašības bija pārgājušas arī uz dēliem, kas vēlāk, skolnieku rotu nodibinot, bija rindas priekšgalā un arī līdzvainīgi pie Tērbatā nodibinājušās uzskata, ka latvieši ir dižauguma tauta.

Bēgļu darīšanas vada Čaksti daudzkārt uz Pēterpili, kur viņš tapa nepieciešams Centrālai bēgļu komitejai. Vasaras brīvdienās viņš bija Tērbatā pie ģimenes, dzīvodams te kādu brīdi ģimnazijas telpās. Toreiz daudzkārt tika jokots, ka, bēgļu laikiem beidzoties, viesosimies pie viņa Jelgavas pili, jo to jau visi ticējām, ka pēc kara satricinājumiem latvieši vairs neatgriezīsies vecajā politiski beztiesiskajā stāvoklī. *Ja latviešiem būs lemts savas lietas valdīt pašiem, tad Čakste nebija iedomājams citādi kā centrālā stāvoklī.* Tāpēc tad arī bija allaž runa par pili Jelgavā, iedomājot Čaksti, tā sakot, guberņatora lomā.

J. Čakste ar kundzi Auču dzīvojamās ēkas priekšā.

Klīo uzņēmums.

Aučos.

Ed. Krautca uzņēmums.

Jaunam bišu spietam uzstāda skapīti.

Klio uzņēmums.

J. Čakste bišu dārzā.

Kārlis Pauluks,
Saeimas deputāts.

J. Čakstes darbība Jelgavā.

Jānis Čakste, būdams pēc dzimuma zemgalielis un vēlēdamies celt un attīstīt šo savas tēvijas zemes stūrīti, neļāva sevi aizvilināt uz Rīgu, kas uzsūca lielāko daļu Kurzemes intelligences un soliņa arī apdāvinātam Čakstem plašu un spožu darba lauku, bet viņš palika uzticīgs Zemgalei un izvēlēja Zemgales centru — Jelgavu par savas dzīves darba vietu.

Tūliņ pēc studiju beigšanas Maskavā viņš 1886. gadā nometās uz dzīvi Jelgavā, kur sāka nodarboties toreizējā Kurzemes gubernas prokuratūrā. Šis valsts dienesta darbs tomēr nekavēja viņu ņemt plašu jo plašu dalību arī vietējā latviešu sabiedriskā dzīvē. Toreiz jau pastāvēja Jelgavas latviešu biedrība, bet dažu viņas biedru savstarpēju nesaskaņu dēļ tās darbība nevarēja uzplaukt un attīstīties.

Jāņa Čakstes lozungs bija visus vienot uz kopīgu sadarbību par latviešu nacionālo, kultūrālo un saimniecisko attīstību. Ievēlēts par Jelgavas latviešu biedrības priekšnieku, viņš tūliņ kopā ar dažiem saviem studiju biedriem, ar kuriem tas reizē atnāca uz Jelgavu, ķērās ar visu viņam iedzimto sparū un enerģiju pie biedrības dzīves attīstības minēto mērķu sasniegšanai. Plašie un interesantie jautājumu vakari kopoja ap Latviešu biedrību plašas publikas aprindas, bet sevišķi visu Jelgavas skolu jaunatni. Sākumā biedrības mazais biedru skaits drīz auga simtos un, lai katrai sabiedriskās dzīves nozarei dotu iespēju jo plaši attīstīties, pie biedrības nodibinājās dažādas komisijas un nodaļas, kā: rakstniecības, dziedāšanas, mūzikas, teātra, lauksaimniecības, ritenbraucēju un citas nodaļas. Vairākas no šīm nodaļām vēlāk pārvērtās par plašām patstāvīgām biedrībām, kas ar Latviešu biedrību uzturēja tuvus sakarus.

Uzņemoties Jelgavas nedēļas avīzes „Tēvija“ redakciju, Čakste likvidēja savu dienestu prokuratūrā un piegriezta savu galveno vērību sabiedriskai dzīvei. Jau pirms Čakstes nomešanās Jelgavā Latviešu biedrība bija sākusi rīkot tā sauktos 30. augusta tautas svētkus par piemiņu dzimtbūšanas atcelšanai Kurzemē.

Lai dotu šiem tautas svētkiem plašu nacionālu nokrāsu, Latviešu biedrība zem Čakstes vadības un iespaida uzbūvēja ļoti ērtas vasaras telpas biedrības dārzā. Tur katru gadu pulcējās dziedātāji un tūkstošiem ļaužu ne tikai no Jelgavas apkārtnes, bet pat no visas Kurzemes uz dziesmu svētkiem vai nacionāliem svētkiem 30. augustā.

Še Čakste katru gadu prezentēja sevišķi vietējai krievu augstākai administrācijai latviešu nacionālos sasniegumus, un še arī nodibinājās tuvāki sakari starp latviešiem un krievu administrāciju un citiem augstākiem ierēdņiem. Sakarā ar šiem svētkiem radās doma un vēlēšanās sarīkot Jelgavā IV. vispārējos latviešu dziesmu svētkus.

Pēc plašo III. vispārējo latv. dziesmu svētku nosvinēšanas Rīgā bija katram skaidrs, ka turpmāk šādus latviešu nacionālus svētkus krievu administrācija, kas uzsāka Baltijā plašu rusifikāciju, bez sevišķa iemesla vairāk neatļaus. Jelgavas latviešu biedrība zem Čakstes vadības un uz viņa iniciatīvu nolēma rīkot vispārējos latviešu dziesmu svētkus 1895. gadā par piemiņu Kurzemes simts gadu pievienošanai Krievijai, jo bija sagaidāms, ka krievu valdībai būs grūti šādus svētkus aizliegt. Dabiski, ka šādi svētki bija jāsarīko Jelgavā. Lai gan ļoti daudzi jelgavnieki šaubījās par Jelgavas latviešu biedrības spēju sarīkot šādus plašus svētkus, tomēr *Čakste uzņēmās vadību un visu rīcību*. Kā parasti, visi viņam ar lielāko uzticību sekoja. Vietējā augstākā krievu administrācija gan ļoti labi saprata, ka zem oficiālā izbidītā svētku iemesla slēpjas nacionāli mērķi un to arī privātās sarunās atklāti izteica, tomēr, pateicoties Čakstes autoritātei un viņa lielajam iespaidam uz augstāko administrāciju, svētku rīkošanu atļāva.

Reizē ar dziesmu svētkiem Jelgavas lauksaimniecības biedrība rīkoja pirmo latviešu izstādi Jelgavā.

Kaut gan oficiāli svētku atļauja bija dota, tomēr vietējā krievu administrācija darīja visu, lai svētkus sašaurinātu un, sevišķi, lai atņemtū tiem katru nacionālu nokrāsu. Šinī ziņā administrāciju visur un visādi atbalstīja vietējā vācu muižniecība, kam latviešu nacionālā attīstība arī bija dadzis acīs, un viņa jau no Valdemāra laikiem visādi to kavēja un apkaņoja, apzīmēdama to par valdībai kaitīgu jaunlatvietības virzienu. Tā muižniecība, lai padarītu lauciniekiem piedalīšanos svētkos neiespējamu vai vismaz tos stipri aizkavētu, visiem spēkiem pūlējās svētku laiku nolikt uz maija mēneša vidū, kad zemnieki aizņēmti ar lauku apstrādāšanu un sēšanu. Pateicoties

vienīgi Čakstes enerģiskiem un iespaidīgiem soļiem, izdevās visus tamlīdzīgus kavēkļus novērst un svētkus sarīkot jūnija mēneša vidū, kad zemnieki brīvāki.

Pašā pēdējā brīdī, kad svētki jau bija sarīkoti, svētku ēka uzbūvēta un dziedātāji jau sāka pulcēties, svētkus draudēja izjaukt gubernas būvniecības nodaļa, kas liedzās atzīt svētku ēku par pietiekoši droši un stipri būvētu. Un atkal, pateicoties vienīgi Čakstes iespaidam un viņa labām attiecībām ar gubernātoru un žandarmērijas priekšnieku, izdevās novērst arī šo pēdējo kavēkli.

Vispārīgi jāaizrāda, ka toreizējais Kurzemes žandarmērijas priekšnieks ne vienreiz vien ir atbalstījis Čaksti viņa vairākkārtīgās sadursmēs ar muižniecību un no pēdējās iespaidotu gubernātoru dažādos svētku sarīkošanas jautājumos. Pateicoties galvenā kārtā viņam, izdevās arī novērst kavēkļus mūsu tautas himnas dziedāšanai, ko toreiz dziedāja svētkos zem tautas lūgšanas nosaukuma.

Bez visiem šiem kavēkļiem, ko ceļā lika svētku rīkošanai oficiālā krievu administrācija un vācu muižniecība, tiem negaidīti gadījās arī pretinieki no dažu latviešu puses, no tā sauktajiem „jaunstrāvnikiem“. Ja ņemam vēl vērā ārkārtīgi grūtos materiālos apstākļus, kādos dziesmu svētku komitejai bija jāriko lieli svētki, tad kaut cik tiek saprotamas tās ārkārtējās grūtības, ar kurām svētku komitejai ar Čaksti priekšgalā bija jākaujas svētku sarīkošanā. Arī lieli lietūs gāzieni svētku priekšvakarā un svētku pirmās dienās ne tikai kavēja svētku galīgo sarīkošanu, bet prasīja arī daudz naudas līdzekļu svētku ēkas jumta segšanai ar papi. *Ja šādos tik grūtos apstākļos svētku sarīkošana tomēr tika spīdoši veikta un svētkiem bija lieliski panākumi mākslas un sevišķi nacionālā ziņā, ko ar atzinību uzsvēra arī lielā krievu avīze „Novoje Vrēmja“ savos plašajos svētku aprakstos, tad galvenais nopelns neapstrīdami pieskaitāms svētku komitejas priekšniekam Čakstem. Še Čakste spīdoši pierādīja visas savas lielās organizatora un tautas vadoņa spējas.*

Pēc IV. dziesmu svētkiem Čakste, neatteikdamies no ilggadīgā Jelgavas latviešu biedrības priekšnieka amata, sāka vairāk nodoties komūnālai un politiskai darbībai. Tas viņu vēl vairāk veda tuvos sakaros ar vietējo augstāko administrāciju, kas viņu visur un arvienu uzskatīja par Kurzemes latviešu pārstāvi un uz ko viņam arvienu bija stiprs iespaids. Pateicoties šim iespaidam, viņam arī radās iespēja izglābt daudzus nevainīgus, kuriem nelaimīgā kārtā draudēja smagas represijas 1905. gada kustības dēļ.

Dabiski, ka šādos apstākļos Čakste bija viens no izredzētiem, ko latvju tauta sūtīja uz Krievijas I. valsts domi.

Čakstes možo garu, enerģiju un centību sabiedriskā darbā nespēja salauzt arī smagais cietuma sods, ko viņam nācās izciest pazīstamā Vīborgas uzsaukuma dēļ. Nacionālo latviešu vienotājs un aizstāvis Jānis Čakste bija visu savas darbības laiku Kurzemē, līdz kamēr briesmīgais pasaules karš viņu piespieda 1915. gada vasarā atstāt savu iemīļoto darba vietu Jelgavā. *Bet šī nenogurstošā un pašaizliedzīgā tautas darbinieka slava gāja viņam līdzī arī svešatnē: viņu izvēlēja par Latv. bēgļu centrālkomitejas priekšnieku un Kurzemes komisāru.*

Kad nodibinājās brīvā neatkarīgā Latvija, tā viņu aicināja par savu pirmo Valsts Prezidentu.

Sūtnis *Fr. Vesmanis.*

Tālas un tuvas atmiņas.

Nav viegli uzrakstīt atmiņas par Čaksti, jo šādas atmiņas tik cieši saistītas ar mūsu tautas likteņiem, ka nav iespējams atsevišķi pie viņām apstāties.

Jau kā jaunam ģimnazistam man bieži nācās pavadīt tēvu uz Čakstes advokāta biroju. Mans tēvs bija daudzo mūsu pagasta kooperātīvu valdes loceklis un tad jau bieži nācās griezties pēc padoma pie populārā advokāta, Jelgavas latv. biedrības priekšnieka Jāņa Čakstes. Mūsu zemnieku intereses toreiz bieži sadūrās ar muižu, ar muižnieku privilēģijām, un šais konfliktos Čakste bija pazīstams kā *sirdīgs zemnieku aizstāvis*. Redzot toreizējo zemnieku nevarību sadursmēs ar muižu un pilsētu un lielo nozīmi, kāda piekrita šo strīdu atrisināšanā pareizai zemnieku interešu aizstāvēšanai, arī man jau toreiz radās nodoms izvēlēties advokātūru par savu darba lauku.

Šis manas pirmās vizītes mani tomēr neveda tiešos personīgos sakaros ar Jāni Čaksti. Tas notika vēlāk diezgan zīmīgos mūsu sabiedriskās dzīves apstākļos, kamdēļ nebūs varbūt lieki pie šī gadījuma tuvāk apstāties.

1867. gada februārī bija Aleksandrs Vēbers un citi latviešu ģimnazisti nodibinājuši Jelgavas ģimnazistu latviešu vakarus, t. i. skolēnu

pulciņu, kas privātā kārtā sapulcējās reiz nedēļā, lai noklausītos savu biedru referātus par Latvijas vēsturi un grammatiku. Šie vakari palīdzējuši izaudzināt daudzus mūsu sabiedriskus darbiniekus, un sevišķi tautiskās atmodas laikmetā viņos norisinājās dzīva darbība. Es pievienojos „vakarniekiem“ 1890. gada janvārī un sastapu tur priekšā vēlāko redaktoru Žani Kovaļevski, Paulu Ludi, Kristapu Neibergu un citus. Pirmā laikā mēs citīgi studējām Latvijas vēsturi un grammatiku, sekojām ar lielu interesi latviešu laikrakstiem un literatūrai, lasījām referātus, debatējām un izdevām savu rakstītu mēnešrakstu „Vakarnieks“.

Ap 1893. gadu pulciņa intereses, galvenā kārtā zem Tērbatas literāriski-zinātniskās studentu biedrības biedru iespaيدا, pieņēma citu virzienu. Mūsu pulciņa agrākais biedrs Žanis Kovaļevskis, kas bija iestājies Tērbatas augstskolas filoloģijas fakultātē, rakstīja mums jūsmīgas vēstules par saviem iespaidiem minētā studentu sabiedrībā un darīja mūs uzmanīgus uz dažādiem jauniem virzieniem pasaules literatūrā, kuŗiem mēs tad arī sākām piegriezties ar lielu aizrautību. Mums nodibinājās dzīvi sakari ar „Dienas Lapas“ redakciju, mēs sākām saņemt vācu sociālistisko un krievu revolūcionāro literatūru.

Šis jaunais virziens mūs tādā mērā valdzināja, ka nolēmām pārtraukt sakarus ar „tautbniekiem“, un izdarījām to demonstrātīvi un oficiāli tādā kārtā, ka atteicāmies no brīveksempļāriem, kuŗus mums pēc mūsu lūguma piesūtīja šī virziena laikrakstu redakcijas. Mūsu jaunais noskaņojums tādā kārtā nāca plaši zināms agrākiem pulciņa biedriem, un šie biedri bija nolēmuši aicināt pulciņa valdes locekļus uz izrunāšanos. Sarunu vešana bija uzticēta Čakstem, un viņš tad arī uzaicināja pie sevis Paulu Ludi un mani.

Čakstes aizrādījumi bija tēvišķīgi pamācoši. Viņš norādīja uz neizbēgamo sadursmi ar žandarmēriju, pie kuŗas jaunajam virzienam nenovēršami jānoved, un ieteica mums ieturēt mūsu darbībā vislielāko mērenību un apdomību. Mēs par šo sarunu ziņojām pulciņa biedriem, bet Čakstes norādījumi uz mums nekādu iespaidu neatstāja, un pulciņa darbība attīstījās strauji tālāk jaunajā virzienā. Kaut kādi tālāki soļi vai iespaidošana no vecās paaudzes puses toreiz netika izdarīti, jo, izņemot Kārli Milenbachu, kas mūs dažreiz aicināja uz glāzi tējas sakarā ar mūsu līdzdarbību pie viņa latviešu vārduīcas, mums nekādu tiešu sakaru ar pulciņa filistru ģimenēm nebija.

Dažus gadus vēlāk piepildījās Čakstes paredzējums par sadursmēm

ar žandarmēriju. Mani apcietināja sakarā ar līdzdarbību pie „Dienas Lapas“ kā pirmā kursa studentu Pēterpilī 1897. g. novembrī. Sekoja emigrācijas gadi, cietums, izsūtīšana. Pēc 1905. g. revolūcijas man izdevās iestāties atpakaļ augstskolā 1907. g. janvārī, un ar Čaksti sastapos atkal, kad pēc kursa beigšanas Pēterpils augstskolas tieslietu fakultātē 1909. g. vasarā ierados Jelgavā, lai uzsāktu praksi kā zvērīnāta advokāta palīgs.

Vajadzēja dabūt tiesu iestāžu piekrišanu svešu lietu vešanai, un tas nebija viegli, jo žandarmērijas atsauksme par mani nevarēja būt labvēlīga. Griezpos pie Čakstes, un viņš apsolīja dot par mani labvēlīgu atsauksmi. Pateicoties Jelgavas apgabaltiesas sekretāra Timuka attapībai, kuŗu es biju darījis uzmanīgu uz man priekšā stāvošiem sarežģījumiem prakses atļaujas dabūšanā, es gan ieguvu atļauju praksei no apgabaltiesas, bet man to liedza Jelgavas miertiesnešu sapulce. Ar to man bija ņemta iespēja uzstāties Jelgavas-Bauskas rajona miertiesās, kur parasti sākas jaunu advokātu prakse, un atlika vienīgi griezties atkal pie Čakstes dēļ padoma. Viņa saruna ar miertiesnešu sapulces priekšsēdētāju piepalīdzēja pēc atjaunotā lūguma iegūt atļauju praksei miertiesās.

Sabiedriskā darbā man toreiz ar Čaksti neiznāca sastapties. Virziens, kuŗam es simpatizēju, bija atkal nodzīts pagrīdē, un nevarēja atklāti darboties. Arī Čakste bija spiests noiet sāņus no tieša atklātības darba, jo Vīborgas uzsaukuma parakstīšana, kuŗu tas izdarīja kā pirmās Valsts domes loceklis, noveda viņu uz 3 mēnešiem cietumā, pie kam sods bija savienots arī ar dažu tiesību ierobežošanu. Arī ģimenes dzīvē toreiz nesatikāmies, bet atmiņā ir otrdienas apgabaltiesā, kur, rindu gaidot, mēdza norisināties dzīvas sarunas advokātu istabā, kuŗas grozijās galvenā kārtā ap Čakstes iemīloto dārzkopību.

Kaŗam sākoties, man bija, cik atceros, pāris zīmīgu sarunu ar Čaksti, kas bija manāmi uztraukts, paredzēja grūtas dienas Latvijas iedzīvotājiem, bet reizē paredzēja arī gala iznākumā lielāku pašnoteikšanos un lielāku iespēju pašiem savu likteni veidot. Ka feodālās varas atliekām jāsatrun šais cīņās, tas viņam likās skaidrs. Muižniecības privilēģijas nevarēja pārdzīvot laikmetu, kuŗā norisinājās vislielākās masu cīņas, kādas jebkad pieredzētas pasaulē.

Bēgļu gaitas bija novedušas mūs abus Pēterpilī, kur pirmo reizi sastapāmies kopējā sabiedriskā darbā bēgļu Centrālkomitejā. *Šai grūtā laikā un darbā neatsverams mums visiem bija Čakstes lielais*

optimisms. Centrālkomitejas darbiniekus Čakste centās vienot arī ārpus darba, un šai ziņā neaizmirstams paliks Jāņu vakars Čakstes vasarnīcas tuvumā „Raivolas“ pļavās, kur saradāmie visi darbinieki un tālu no dzimtenes pavadījām kopā Jāņu vakaru, ar dzimtenes dziesmām un parašām laiku kavējot.

Centrālkomitejas aprindās dzīvi pārrunāja arī Latvijas likteņus sakarā ar kara gaitām un iespējamībām. Vienojās, ka Čakstem būtu jābrauc pāri Atlantijas okeanam, lai Amerikā kaut ko darītu Latvijas un viņas bēgļu labā. Vācu zemūdenes tomēr šo nodomu izjauca. Čakstem bija jāpaliek Stokholmā, kur tas sarakstīja savu „Die Letten und ihre Latvija“.

Kara notikumi mūs šķīra. Es pārbraucu dzimtenē, Čakste palika kā Kurzemes komisārs Krievijā.

Sastapāmie jau neatkarīgā Latvijā Tautas Padomes laikā un uz ilgstošu kopdarbu *Satversmes Sapulcē, kur Čakstes iespaids uz visām frakcijām bija liels un viņa autoritāte stāvēja augstu*. Kad vēlāk pirmā Saeima ievēlēja mani par savu priekšsēdētāju un Čaksti par pirmo Valsts Prezidentu, mūsu kopdarbība noritēja vienmēr labā saskaņā. *Čakstes radītās tradīcijas likumdošanas iestādē lielā mērā atvieglāja arī manu darbu*.

Ārpus oficiāliem gadījumiem nevaļas dēļ sastapāmie diezgan reti. Bet ikreiz šāda sastapšanās deva jaunus vērtīgus ierosinājumus turpmākam darbam. Kad Latvija mani raidīja kā savu sūtni uz Lielbritāniju, tad man sevišķi bija patīkami, Rīgā ierodoties, atrast pie Čakstes sirsniņu, atklātu uzņemšanu un interesantu, vispusīgu domu izmaiņu par Latvijas dzīves tekošiem jautājumiem.

Pēdējo reizi tikāmies dienu pirms viņa saslimšanas. Čakste bija pilns enerģijas un darba prieka. Man viņš izskatījās spirtāks kā jebkad pēdējos gados. Nekas neliecināja par tuvojošos katastrofu. Biju pārsteigts, kad, Londonā pārbraucis, lasīju ziņas par viņa saslimšanu, un visu laiku man bija pārliecība, ka slimībai pārejošs raksturs. Bet iznāca citādi, nekā cerējām.

Man šķiet, ka Čakstes trūkumu Latvijā sajūt visi.

Gabaliņš personīgu atmiņu par Jāni Čaksti.

Latvieši kā jau neliela tauta nav pārāk bagāta ar lielām personībām, tādēļ arī katra, ko par tādu varam skaitīt, jo spožāk un reljefāk izceļas mūsu vēstures rāmjos.

Man bija izdevība ar Jāni Čaksti iepazīties jau labi sen atpakaļ, tādēļ man arī atmiņā viņš silti tēlojas kā zaļoksnējs, spēka pilns darbonis savas darbības uzplaukumā un ne tikdaudz viņas noslēgumā. Viņam kā retam no vecākās paaudzes bija tā laime savā dzīvē un darbā apņemt kā saules loku laiku no Latvijas pirmās tapšanas, kas toreiz bija tikai sapnis vien, līdz viņas augstākam izveidojumam.

Tas bija Jelgavā, kuŗa, kā zinām, skaitās blakām Rīgai pie mūsu vēsturiskajām pilsētām, kad Jāņa Čakstes vārds plaši atskanēja ar jaunu kultūrālu pasākumu. Jelgavas latviešu biedrība bija toreiz netikvien pašas pilsētas, bet arī visas Kurzemes kultūras centrs.

Kādus gadus priekš Čakstes tur bija norisinājies Juŗa Matera laiks ar dzīvu darbību, bet pēc tam bija iestājies dziļš pagurums un gandrīz darbības likvidācija.

Latviešu biedrība arī vairs nespēja pulcēt ap sevi masas, bet eksistēja ar savām grāmatām un dēfīcitu noslēgumiem tikai šaurā, gandrīz ģimeniskā nozīmē. Lielie tautas svētki 30. augustā tika vāji apmeklēti, un plašais biedrības dārzs stāvēja tukšs, tur ieradās tikai pašu ļaudis pusdienas atpūtā un pie biljarda.

Var iedomāties, kādus straujus uzplūdus tur ienesa tāda spilgta personība kā Jānis Čakste. Likās, it kā viss no miega atmosfōs uz jaunu dzīvību.

Jānis Čakste iesāka ar jaunu laikrakstu „Tēvija“, kuŗu viņš vadīja kā galvenais redaktors, un ar to izpauda jaunu darbības programmu un reizē stājās dzīvā sakarā ar publiku.

Viņa darba istaba, kuŗā man gadījās kādreiz ieiet, bija arvienu pilna laucinieku, bet turpat varēju sastapt daudzus kungus no Rīgas laikrakstu redakcijām. Tā, piemēram, es tur sastapu „Dienas Lapas“ redaktoru Bergmani, kuŗu man Čakste stādīja priekšā kā savu draugu.

Es pati personīgi ar Čaksti nācu sakarā, kad mani kāds no pazīstamiem, Straumes Jānis, kas strādāja „Tēvijas“ redakcijā, pierunāja iesniegt manus pirmos dzejoļus drukai un reizē arī gribēja

J. Čakste — mednieks.

Klio uzņēmums.

Skats uz Auču dārzu no Lielupes.

J. Čakste labības laukā.

Ed. Krautca uzņēmums

Labības pļauja.

Ed. Krautca uzņēmums.

ar Čaksti pašu iepazīstināt, kuŗam viņš, laikam, par jauno iesācēju bija jau stāstījis.

Es gan ļoti baiļojos iedama uz redakciju, jo tas bija mans pirmais solis mūzas ceļā, bet Čakste, tikko mani ieraudzījis, stiepa man abas rokas pretim un iedeva man tik daudz drosmes, ka varēju domāt uz tālāku darbību.

Redzu viņu priekš acīm: lielu, staltu vīrieti, drusku bālu ar brūnu pilnbārdu un tādas pašas krāsas kupliem matiem. Galvenais pie viņa bija liela kustība sejas vaibstos, kuŗi ar katru izteiksmi sakustējās līdzī. Acis ne visai lielas, bet ļoti dzīvas un izteismīgas. No visas personas izdvēsa liela sirsniņa, kuŗa suģestīvi katru pievilka. Un pie tam lielā, garīgā dziņā visu uzņemt un apņemt un koncentrēt, lai jo plašākā apmērā spētu izstarot tālāk, — tāds bija Čakste kā persona, tāds viņš bija kā kultūras nesējs un darbonis.

Var saprast, ka Jelgavas latv. biedrība ar viņu piedzīvoja savu ziedu laikmetu. Tradicionālais 30. augusts izdevās tikpat spoži, ja ne spožāk kā Rīgas dziesmu svētki, kuŗi taču pa 4 gadiem tika svinēti, kamēr 30. augusts atkārtojās ik gadus.

Plašais biedrības dārzs bija no apmeklētājiem kā piebāzts. Skanēja dziesmas no daudziem Kurzemes apvienotiem koŗiem, pacēlās sajūsmas pilnas runas, pavadītas no uzsaucieniem un glāžu kopskandēšanas, un *vidus punkts, ap kuŗu viss koncentrējās, bija jaunais biedrības priekšnieks, visu dalībnieku, visu svētku dvēsele.*

Daudzie apmeklētāji pildīja arī biedrības kasi, tā ka arī šīnī ziņā tā varēja svinēt savu finansiālu atplaukumu, un par visu to bija jāpateicas vienīgi Jānim Čakstem.

Nav man atmiņā, cik gadu Jāņa Čakstes darbība norisinājās Jelgavā, bet ar viņu noslēdzās pēdējās kultūras darbības spožākais laikmets.

Man personīgi vairs neizdevās ilgi ar J. Čaksti Jelgavā tikties, jo apstākļi mani spieda pieņemt skolotājas vietu Vidzemē, attālā apgabalā. Dzejoļus laikrakstam es arī tad vairs nerakstīju, jo man bija padomā kāds garāks darbs; tikai šad un tad iesūtīju „Tēvijai“ kādu korespondenci no laukiem, par ko arī saņēmu no Čakstes rakstisku pateicību un brīveksemplāru. Vēstulē Čakste mani mudināja neatlaisties no literāriska darba un cerēt uz nākotni.

Pēc tam pagāja gadi, kas aptvēra veselus mūžus un laikmetus: revolūcija, pasaules kaŗš un Latvijas atbrīvošanas niknās kaujas. Es J. Čaksti, pa to laiku būdama tālu projām no dzimtenes trimdā,

biju galīgi pazaudējusi no acīm. Manās rokās nāca tikai brošūra par Latviju, ko viņš kara laikā bija sarakstījis.

Bet garīgās saites jau arī bija vienīgās, kas mūs, toreiz pa pasaules malām izkliestos dzimtenes bērnus, turēja kopā.

Beidzot atkal ar Čaksti redzējāmieš vaigu vaigā. Tas bija pēc tam, kad mēs abi ar Raini pārbraucām dzimtenē aprīļa beigās 1920. gadā.

Svinīgajā Latvijas republikas dienā 1. maijā bijām visi deputāti ieradušies tagadējā Saeimas namā, kur ar pacilātām jūtām cits citu apsveicām. J. Čakste kā Satversmes Sapulces prezidents visus sagaidīja.

Viņš bija ļoti priecīgs, mani ieraugot, un stiepa atkal man abas rokas pretim. Bija taču mums daudz vairāk kopēja nekā ar dažu labu no vēlākās paaudzes, jo mēs bijām pagātnes nesēji un aptvērām veselu laiku aiz sevis.

Mūsu saruna tad arī ar pirmo vārdu vērsās uz pagātņi un mūsu pirmajiem sapņiem par brīvo Latviju, kas tagad bija kļuvuši par īstenību. Tas mums bija jauks atkalredzēšanās brīdis, kuŗā tomēr ieskanējās reizē dziļas sēras: caur kādām asiņu upēm gan Latvijai nebija bijis jābrien, pirms tā bija nonākusi „Zilā kalna“ virsotnē. Cik daudz viņas varonīgo dēlu negulēja kritušu gar tās ceļa malām?

Mums nu viņu mantojums bija jākopj tālāk, un Čakste bija atkal tas, ko viņa politiskais stāvoklis bija nolīcis priekšgalā.

Sāku arī novērot viņa ārējo izskatu. Staltais stāvs gan bija drusku sagibis, bet kustības bija vēl tās pašas dzīvās. Arī matos jau bija labi sniegs iesnidzis, bet acīs glabājās vēl dzirkstes kā no senču svētā ugunsкура.

Pēc tam mūsu visu dzīvā kopdarbība norisinājās Satversmes Sapulcē, pie kuŗas locekļiem tanī laikā piederēja kādas 6 sievietes un starp tām arī es.

Par visu šo laiku J. Čakstes plašo darbību un aptverošo stāvokli, vēlāk kā Valsts Prezidenta, kā arī par viņa sabiedriskās dzīves momentiem, būs daudz plašu un interesantu materiālu no viņa tuvāku darbinieku puses, tā ka manas personīgās piezīmes tiem vairs nedotu nekāda illūstrējuma klāt, un es tām arī varu pāriet pāri.

Pēdējo reizi tuvāka saruna man bija ar Čaksti mākslas akadēmijas svinību dienā, kur pie galda mielasta viņš bija mans tuvākais kaimiņš.

Mūsu sarunām atkal bija par priekšmetu senais laiks, pavadīts Jelgavā, kur sapņojām pirmos Latvijas tapšanas sapņus. Salīdzinājām tos ar tagadnes sasniegumiem, un Čakste domāja, ka gan daudz bija sasniegts, bet daudz vēl trūka; viņš tomēr skatījās optimistiski nākotnē, jo ticēja tautas garam.

It kā ķīlu uz to viņš, pieceļoties no galda, pasniedza man pāra baltu krizantemu ziediņu, kas bija pie viņa aploksnes blakām nolikti, un es viņam devu pretim savējos, bet — nezinu kā tas nāca — mani pārņēma baiga priekšsajūta: baltas krizantemas man arvienu izlikušās kā kapa puķes — un Čakste bija spirtgāks kā jebkad. Tā jau bija tikai tāda maldīga iedoma, ko atraidīju no sevis, bet diemžēl tā drīzi vien piepildījās...

Tumšs mākonis nolaidās pār Latvijas sauli: Jāņa Čakstes plašā, siltā sirds bija rimusi pukstēt. Viņa gars dzīvos tautā, un pie viņa uguns daudzi sildīsies, bet kas viņu personīgi pazinuši, glabās klusās skumjas sirdī — viņa atmiņu.

Aleksandrs Ļednickis,
pirmais Polijas pārstāvniecības vadītājs
Maskavā.

J. Čakstes darbība autonomistu frakcijā.

1904. g. rudenī Pēterpilī, Kamenoostrovska prospektā, notika slepens Krievijas advokātu kongress. Piedalījās viņā kā delegāts. Tur pirmo reizi iepazinos ar Jāni Čaksti. Šis kongress bija ļoti vētrains. Plašās sabiedrības aprindās jau bija nostiprinājies naidis pret absolūtismu, un vispārējā vēlēšanās bija gāzt patvaldību. Kongresā izkristalizējās divi pretēji virzieni, ne tādi, kā vēlāk zemstu darbinieku kongresā, kur daži stāvēja par tīri konstitucionālu valsts iekārtu un ātri apmierinājās ar padomdevēju zemes domi.

Turpretim advokātu kongresā šī domu dažādība attiecās vienīgi uz jautājumu, vai ievadama radikāla konstitūcija ar vienu parlamentu un vispārējām vēlēšanām, vai mērenākas reformas. 1905. gadā notika otrs advokātu kongress. Neesmu pārliecināts, vai Čakste viņā piedalījās; liekas, ka viņš tomēr bija.

Janvārī 1906. gadā notika Pēterpilī otrais kadetu partijas kongress. Pa to laiku satikos ar Dr. Pēteri Hellatu, ar kuŗu iepazinos pie armeņu profesora Zavrjeva, uz Fontankas. Šeit pirmo reizi nodibināja sakarus nekrievu tautību (lietojot tagadējo terminu — mazākuma tautību) pārstāvji.

Pēc ievēlēšanas I. valsts domē visi iestājāmie kadetu partijā. Es uzņēmos iniciatīvu noorganizēt autonomistu frakciju, kuŗa cīnītos par dažādu Krievijas tautu ēmancipāciju un fēderatīvu iekārtu. *Viens no dedzīgākiem līdzdarbiniekiem šai organizācijā bija Čakste* un tagadējais Igaunijas valsts galva Jānis Tenisons. Pateicoties viņu līdzdarbībai, pēc ilgām un grūtām pārrunām tika sastādīta autonomistu frakcijas programma. 1906. gada jūnija beigās frakcijai bija jau 154 pārstāvji. No maniem tautiešiem sirsnīgi šīs idejas piekritēji bija prof. Leōns Petražickis un Romans Skirmunts. No krieviem jāpiemin Viktors Obņinskis un Aleksandrs Koļubākins.

Pēc domes atlaišanas, kad pārstāvji devās uz Vīborgu, atkal sastapāties ar Čaksti un, neatrazdami brīvas istabas viesnīcās, pārgulējām kādā mājvietā. Blakus mums gulēja vēlākais pagaidu valdības galva kņazs L̄vovs, ukraiņiešu pārstāvis Šrags, prof. Pāvils Miļukovs un anglis prof. Sir Bernard Pearce, kas toreiz gadījās līdz ar mums.

Vīborgas uzsaukuma sastādīšanas laikā, kā arī procesa laikā mēs atradāties kopā.

Darbu, ko uzsākām Valsts domē, nepārtraucām arī pēc tiesāšanas.

1911. gadā Maskavā manā dzīvoklī sanāca pirmais nelegālais Krievijas mazākuma tautību kongress, un gadu pēc tam notika otrs. Vienā no šiem kongresiem piedalījās arī Čakste.

1913. gadā biju Rīgā un sazinājos ar Čaksti, kas dzīvoja Jelgavā. Viņš atbrauca uz Rīgu, lai ar mani satiktos. Jau toreiz mēs runājām par iespējamo kuŗu un sakarā ar to *pārrunājām kopēju plānu par mūsu tautu atbrīvošanu.*

Kaŗa laikā man nebija iespējas satīties ar savu draugu. Tāpat man nebija izdevības izteikt savu cieņu viņam kā Valsts Prezidentam un satīties personīgi.

IV. dziesmu svētki. Atkalredzēšanās Pēterpilī.

Ar Jāni Čaksti iepazinos IV. dziesmu svētku rīcības komitejā. Gan bijām abi Jelgavā skolojušies (Č. dažus gadus vecāks par mani un bija manu vecāko braļu skolas biedrs ģimnazijā un pēc viņu nostāstiem spilgts „Junglette“), bet tikai šie svētki mūs saveda tuvāk kopā, deva man turklāt iespēju viņu novērot taisni tā īstenajā darba laukā: kā spējīgu un spēcīgu organizatoru, kā reāl- un ideālpolitiķa vislaimīgāko sintezi; kā aizraujošu oratoru, kas, varbūt, pats sevi hipnotizējot, hipnotizēja arī savus klausītājus; kas, pats gatavs cēlam mērķim upurus nest, prata pamudināt arī citus sekot viņa piemēram; sekot — kauču mazākos apmēros.

Ko tagad vēl mēs latvji labi mācījušies neesam — cienīt arī cita pārlicību, — to tanīs laikos, saprotams, pratām vēl daudz mazākā mērā. Trīs dziesmu svētku priekšdarbos līdzdarbojoties, esmu redzējis atkārtojamies gandrīz vienmēr to pašu ainu: zināmu cīņu ap hēgemoniju sarīkotāju starpā, mazliet rupju vārdu lietojot: „pa-priekš fotografs, tad tikai dziesmas“.

Jelgavas dziesmu svētkos politiskās pretešķības vai nu manas nerutinētas acis tik skaidri nepamanīja, vai arī vēl nebija pieņēmušas mūsu dienu asās formas; bet zināma loma tomēr ir tad bija diviem „trumpjiem“: kurzemnieks — vidzemnieks. Un kurzemnieks šinī gadījumā dabiskā kārtā centās sargāt savu hēgemoniju, kas vidzemniekam dažkārt tikpat dabiski likās it kā glāstīšana pret spalvu. Tur nu Čakste ar apbrīnojamu taktu, tamdēļ ka nepamanītā veidā prata apvienot visas it kā pretējās domas, nevienu kontroversi nenoveda līdz asākajam konfliktam; ar smaidu, bet turklāt noteikti, Čakste katram draudošam strīdum aplauza asmeni — man jāliecina, ka no visām dziesmu svētku komitejām, kur esmu līdzdarbojies, Jelgavas komiteja veica savu darbu vismierīgāki, visvienprātīgāki.

Visiem zināms Jelgavas svētku liktenis: tie salija visbēdīgākā kārtā. Un ja šo svētku labais gars Čakste nebūtu ar lielāko drosmi un liesmainu enerģiju glābis, ko glābt vēl varēja, — svētku mākslas un finanču bilance bija pazudināta. Pirmajā koncertā visi dziedātāji un klausītāji glābās grandiozajā svētku ēkā zem lietussargiem, ūdeņi gāzās caur jumta šķirbām, apdraudēja ērģeles, orķestra instrumentus, un galvenais — nāvīgi apdraudēja dziedātāju un klausītāju labo

humoru, draudēja pārvērst milzu svētku telpas par tuksnesi: kas ies koncertā, kad viņam līst aiz krāgas?!

Otrās svētku dienas priekšpusdienā mēģinājums tiek traucēts no mūžīgas klauvēšanas virs galvām: Čakste iepriekšējo vakaru no Rīgas pasūtījis vagoniem jumta papes, mobilizējis visus Jelgavas strādniekus un sludināja koncertu nevien „slēgtās“, bet arī „sausās“ telpās.

Liekas, visai komitejai bez Čakstes nebūtu dūšas bijis rīkot šo Herkula darbu — klāt milzu ēkas jumtu divpadsmit stundās. Un ja pat vienu acumirkli šis svētku sargeņģelis būtu izrādījies šaubu pārņemts, mazdūšīgs, nepacietīgs, skarbs vai skābs — trūkstošās pie debesīm saules vietā viņš vienmēr un visiem apgalvoja, ka viss nu esot vislabākā kārtībā, ka svētkiem nekas nedraudot, ka pat debesu dusmas rimšoties mūsu skaisto dziesmu priekšā.

Bet par to, cik viņš materiāli cietis sakarā ar šīm debesu dusmām — par to viņš neviena vārda nerunāja. Tikai citi minēja summu, kuŗu segt viņam nācās par jumta pārklāšanu vienā naktī. Pat sevišķi domīgs viņš nelikās, kad to vaicāja par svētku finansiāliem panākumiem. Galvenais — dziesmu svētki un Kurzemes gods bija glābti. Ko pret to nozīmēja „niecīgā manta“!

Negalvoju par to, ka visi šie ārīgie momenti būtu jau burtiski norisinājušies taisni manis aprakstītā kārtā un laikā, rakstīt šo svētku vēsturi nav mans uzdevums. Bet ka *Čakste bija pa labu galvu lielāks nekā visi citi svētku komitejas locekļi kopā — to gribētos droši apgalvot*. Mūzikālos jautājumos Čakste bija atturīgs spriedējs; svētku programmas sastādīšanu atstāja lietpratējiem, tomēr nenoklusot savas domas par latvju komponistu šiem svētkiem jaunradītajiem darbiem.

Par mūziku esmu tikai vienreiz ar viņu runājis, kad sesto svētku kaŗaorķestŗu koncertā tika spēlēts mans „Sēru maršs“; tad Čakste, redzami saistīts, man teica: „Vareni! Ar šo maršu Tevi reiz izvadīs — un mani ar“, viņš piebilda pēc īsas klusēšanas. Viņa pareģojums nav piepildījies. Viņš pārāk steidzās aiziet.

Vēl kāds vārds par Jelgavu. Saprotais, pa svētkiem tur bija liels mitekļu trūkums; un visviesmīlīgākā kārtā Čakste un viņa laipnā nama māte, gandrīz atkāpjoties no visām saimnieku priekšrocībām, atvēra sava dzīvokļa durvis veselam baram mūzikanu — svētku dalībnieku. Ja nemaldos, tur saimniekoja uzurpētā kārtā visi trīs brāļi Jurjāni, mana izlutinātā persona, Malvīne Vīgnere un vēl, rādās, kādas dāmas — esmu aizmirsis (vajadzēja vēl kādām būt, jo

Malvīne smiedamās vēlāk atzinās, ka esot kopā ar līdznoziedznieci revidējusi visu mūsu bagāžu, lai uzietu mūsu „sirds“ noslēpumus).

Katrā ziņā mēs nezinājām, kā slavēt Čakstes plašo viesmīlību, pel-dējām kā nieres pa taukiem, un visi pēc kārtas iemīlējāmies nama mātē, zvērēdami, ka skaistākas un staltākas dāmas nav visā Latvijā. Bija jau svētkos izdevība salīdzināt; patiesi „karaliskāka“ pāra (lai salīdzinājums šinīs „dēmokratiskajos“ laikos man tiktu piedots!) starp visām daudz tūkstošu galvām atrast nebija iespējams.

Ja Čakste jau tanīs svētkos saistīja un vadīja, pateicoties savām novērotāja dāvanām, spējai apvienot dažādu ļaužu domas vienā kvintesencē, bet, galvenais, pateicoties viņa vienmēr pārliecības pilnai, aizraujošai, degošai runai, tad pavisam nebrīnījos, kad daudz gadus vēlāk, Krievijas un pasaules chaosam sākoties, viņu Pēterpilī satiku to pašu — tām pašām dzirkstošām acīm, ar to pašu dedzīgo valodu, tikai viņa skati bija tagad vērsti uz kaut ko nesalīdzināmi plašāku nekā toreiz Jelgavas svētkos. — Sanāksmēs, kur latvju likteņu veidotāji Pēterpilī satikās, biju samērā bieži klāt (kad tās notika neoficiālā kārtā), bet tikai novērotāja lomā. Man likās, daudz kas tika runāts, cerēts — neparasti pārgalvīgs. Bet atkal sajutu, ka šeit Čakstes personā ir cilvēks citiem par galvu pārāks, ar gribu, ticību, kas spēj „kalnus celt“. Savām domām, savai pārliecībai viņš runā-dams vienmēr ļāva brīvi plūst, un prieks bija sekot viņa dzīvajai valodai, novērot viņa mainīgo vaibstu spēli, galvenais — skatīties sirmgalvja tik jauneklīgi dzirkstošajās acīs. Atturīgs viņš ir tagad bija kritizējot savu politisko līdzdarbinieku domas un pārliecības, viņu rīkošanās veidu; varbūt kādreiz, ļoti intimā gadījumā un sabiedrībā, viņš saudzīgā kārtā raksturoja kāda darba biedra vājās puses. To politisko naidu, kas bieži satiekams pat vienas partijas darbinieku starpā, šo „greizsirdību“ pie Čakstes nekad neesmu novērojis.

Un kas blakus viņa ticībai viņam droši vien stipri palīdzēja pārliecināt arī mazdūšīgos, kuņu skaits tanīs tumšajos laikos taču bija lielāks nekā ticīgo, tas bija viņa dabiskais humors, viņa saulainais smaids — šis „mūža biedrs“, kas viņu neatstāja pat tad, kad šaubas, pesimisms aptumšoja citu acis. Ticēt, gribēt, panākt — šie trīs darbības vārdi, man liekas, apvienojās Čakstes psiholoģijā vienā jēdzienā, kļuva sinōnīmi. Un pat neveiksme pa starpam nevarēja grozīt šo saulaino uzvaras pārliecību. Lieki vēl piebilst, ka visas šīs pozitīvās personīgās īpašības atbalstīja Čakstes kā nevainojama džentlmeņa ārīgās formas. Arī „Eiropai“ savu daļu.

J. Čakstes darbs IV. dziesmu svētkos.

Manas atmiņas par netaiķi J. Čaksti sākas no viņa studiju gadiem Maskavā, kur laiku pa laikam tikāties. Starp latviešu studentiem viņš ieņēma izcilus stāvokli ar sava rakstura īpatnību un nosvērtiem uzskatiem dzīves un sabiedrības jautājumos.

Jo sevišķi spilgti man nācās novērot netaiķa lielo, īpatnējo raksturu 1895. g. Jelgavā IV. vispārīgos dziesmu un mūzikas svētkos. Viņš bija šo svētku galvenais rīkotājs. Bet taisni šie dziesmu svētki viņu sarīkošanā bija saistīti ar vislielākām grūtībām. Tā kā rīcības komiteja par nožēlošanu bija ļoti pasīva, tad viss smagums gūlās uz netaiķa pleciem. Un te nu es novēroju viņa lielās organizatora spējas. Lai pieminam tikai grandiozās svētku ēkas celšanu; tad sabraukušo dziedātāju, kuŗu bija ap 5000, nometināšanu. Te viss bija jau iepriekš jāaprēķina un jābūt nomodā, lai neiznāktu sarežģījumi. Un netaiķim vienam pašam nācās par visu rūpēties un visur būt klāt. Tā, piem., pat nozīmes dziedātājiem netaiķis izdalīja pats. Un tomēr viņš visu darīja mierīgi, ar smaidu sejā, šo smaidu, kas to neatstāja visā viņa dzīvē.

Sevišķi smagu pārbaudījumu netaiķim sagādāja pati daba. Un man jāsaka, ka ja šie dziesmu svētki tomēr nobeidzās labi, tad par to galvenām kārtām jāpateicas mūsu netaiķim, viņa noteiktajam un uzņēmīgajam raksturam, kuŗu viņš ne mazāk spilgti parādīja vēlākajā valsts darbā.

Skolotājs *J. Skurbe.*

Raksturīgi soļi.

Kad ap 1890. gadu J. Čakste izdeva un rediģēja Jelgavā nedēļas laikrakstu „Tēvija“, tad es biju par skolas pārzini un vienīgo skolotāju Pētertāles pagasta skolā, Tukuma apriņķī. Tā kā „Tēviju“ lasīja arī daži vietējie pagasta iedzīvotāji, tad es sāku iesūtīt šad un tad „Tēvijas“ redakcijai īsus ziņojumus par vietējiem notikumiem un biedrību rosīgo darbību. Čakstes kungu tad vēl personīgi

nepazinu. Man nenāca ne prātā par saviem ziņojumiem, kas bez izņēmuma tapa uzņemti, kaut kādu honorāru prasīt.

Te īsi priekš Ziemsvētkiem 1891. g. pienesa no Tukuma pasta kantora pavēsti, lai ierodos tur saņemt naudas vēstuli ar 25 rubļiem. Tā kā es ne no viena naudas negaidīju, tad biju pārlicināts, ka atkal kāds pilsētnieks sūta šo naudu uz manu adresi nodošanai kādam pagasta iedzīvotājam, kas jau bija noticis vairākas reizes. Mans pārsteigums nebija mazais, kad, attaisījies vēstuli, lasīju: „Saņemiet šo mazo Ziemsvētku dāvaniņu no manis kā mazu atlīdzinājumu par Jūsu iesūtītiem rakstiem „Tēvijai“. Novēlu Jums priecīgus svētkus. J. Čakste.“

Šie 25 rubļi nebija vis priekš manis maza dāvaniņa, bet gan ļoti liela, jo tie līdzinājās manai 1 $\frac{1}{2}$ mēneša algai, ko toreiz saņēmu naudā no pagasta. No tā laika es ieskatīju J. Čakstes kungu kā vīru, kas nekalpo vis mamōnam, bet vienmēr gatavs atlīdzināt bagātīgi katram par vismazāko darbu.

1897. g. pārnākot uz Jelgavu par skolotāju un bāriņu patversmes pārzini, man jo drīz radās vajadzība griezties pie advokāta pēc padoma kādā sarežģītā aizbildnības lietā. Un tad tikai iepazīnos personīgi ar mūsu neaizmirstamo nelaikī. Te atkal piedzīvoju pārsteigumu. Kad Čakstes kungs man lietas gaitu jo plaši izskaidroja, tad gribēju, kā jau parasts, pasniegt viņam advokāta honorāru, bet viņš it noteikti man atbildēja: „Par tādiem maziem pakalpojumiem no tautskolotājiem atalgojuma neņemu tamdēļ, ka viņu alga ļoti maza.“

Kad 1905. gada revolūcijas apspiešanai sāka rīkoties Kurzemē sodu ekspedīcijas ar savām lauka kara tiesām, tad J. Čakste bija tas, kas ar visiem saviem lielajiem gara spēkiem sāka pūlēties, lai pārlicinātu ģenerālgubernātoru Bēkmani, kas kādu laiku uzturējās Jelgavas pilī, ka šīs ekspedīcijas apšauj pa lielākai daļai nevainīgus pilsoņus. Ka soda ekspedīcijas drīz beidza savu asinaino darbību, tur bija lieli nopelni arī J. Čakstem, ko tad apliecināja visi, kas viņa lielās pūles pazina.

Atmiņas par J. Čakstes Jelgavas dzīvi.

Ar nelaiķi Jāni Čaksti iepazīnos priekš 30 gadiem, proti 1898. g. rudenī, kad pārnācu uz dzīvi Jelgavā. Par viņu, kā vienu no spējīgākiem latviešu advokātiem, biju dzirdējis jau Viļņā un Kauņā dzīvodams. Jelgavas latviešu intelligenci tolaik vēl nevarēja dēvēt par daudzskaitlīgu, tomēr tās rosība un klusā darbība, pulcinot un mudinot savus tautas brāļus uz vispārēju latvju interešu kopēju aizstāvēšanu, cik to pieļāva toreizējais pārkrievošanas laika stingrais režīms, bija stipri manāma un ik uz soļa vērojama.

Sabiedriskas dzīves centrs bija Latviešu biedrība. Tur tai laikā satikās visi izcilākie Zemgales atklātības darbinieki. Starp tiem galvenā un vadošā loma bija Jānim Čakstem, kas bija nevien kā šīs biedrības priekšnieks, bet jo vairāk kā zvērināts advokāts un vispār kā kultūrs darbinieks respektēts arī augstākā krievu sabiedrībā, kurās priekšgalā stāvēja Kurzemes gubernātors. Pateicoties Čakstes gaišam skatam, apķēribai, asprātībai un vieglam, dzirkstošam humoram, viņa vadītās sēdes un sapulces bija interesantas un saistošas. Kā veiklam runātājam viņam nenācās nebūt grūti novērst un izlīdzināt arī dažkārtējās domstarpības, kas biedrību dzīvē tik neizbēgamas.

Dzīvē atmiņā vēl tie jaukie brīži, kur Čakste uzstājās kā lektors. Tas bija Jelgavas latv. biedrības rakstniecības nodaļas literār. vakaros, kur viņš allaž ņēma dzīvu dalību. Te viņš populārā veidā atrisināja gan juridiskus, gan vispārējus jautājumus.

Jo lielā sakarā ar vēl plašākām aprindām J. Čakste nāca kā publicists. Pateicoties viņa veiklai spalvai un sapratīgai laikraksta vadībai, viņa izdotā „Tēvija“ bija iekarojusi Kurzemē kā visvairāk lasītā avīze jo cienīgu stāvokli. Pieaugot prasībām pēc drukāta vārda, jau 1906. g. „Tēvija“ sāk iznākt 3 reizes nedēļā. Tā kā Čakste pats bija pārāk apkrauts citiem darbiem un ievērojot Vīborgas uzsaukuma sekas, redakcijas personālu vajadzēja pārveidot un paplašināt. Par turpmāko pagaidu redaktoru un vadītāju tas uzaicināja nelaiķi Kārli Graudiņu. Tai pašā reizē tiku arī es uzaicināts iestāties „Tēvijas“ redakcijā. Jo plaši pārrunājām turpmāko rīcību un sīki iztīrījām jauno darbības plānu. Čakste pie visa tā izrādīja piedzīvojuša žurnālista zināšanas un nebūt neskopojās ar derīgiem padomiem un lietišķiem norādījumiem.

Kā ideāli noskaņots cilvēks J. Čakste dzīvi interesējās arī par mākslu. *Sapientiae et musis* — viņam bija tuvu jau no tiem laikiem, kad tas kā audzēknis vēl virināja Jelgavas klasiskās ģimnazijas durvis.

Mājās viņam bija ļoti plaša bibliotēka, uz ko viņš patiesi varēja būt lepns. Tur bez speciālām vecāku un jaunāku laiku juridiska satura grāmatām bija liels daudzums pašu un cittautu daiļliteratūras ražojumu. Sevišķi interesanti bija daži viņa vēsturiskie materiāli no 17. un 18. gs., kā piem. zviedru karaļa Kārļa XI. likumi latviešiem, plašā Teča Kurzemes baznīcas vēsture trīs daļās u. c.

Savu ģimenes dzīvi J. Čakste bija izveidojis jo priekšzīmīgu. Toreiz viņš apdzīvoja savu vienstāva koka namiņu Katoļu ielā 11, kur tagad atrodas staltais Latv. biedrības mūra nams. Tur viņam zēla ģimenes laime, auga dēli, auga meitas, tur laiku pa laikam pulcējās arī visā klusībā nevien tā sauktie „literāti“, bet arī citi kultūrāli darbinieki, kas nebija vienaldzīgi pret savu apspiesto tautu, tās priekiem un bēdām, lai pārrunātu svarīgus jautājumus un saņemtu J. Čakstes lietderīgus padomus. Bet viņa tuvākiem paziņām šādus brīžus papildināja neaizmirstamie omulīgie „tējas vakari“. Tur nonākot, ikvienu saņēma ar retu sirsnību pats viesmīlīgais, allaž smaidošais nama tēvs ar laipno, gādīgo nama māti. Lai izjustu, ka patiesi sirds kurzemnieka gods, un lai saprastu patreizējo garastāvokli, pietika dažreiz viena vienīga mīļa skata. Aprīnojami asprātīgs, jautrs un attapīgs bija tādās reizēs ģimenes galva, kas savās sarunās labprāt mēdza pakavēties kā pie dažādiem vispārējiem, tā arī speciāliem dzīves un sadzīves jautājumiem.

No viesiem, ko tai laikā visbiežāki varēja sastapt Čakstu namā, atceros zvēr. adv. Andrēju Stērsti, Dr. Dzintaru, agr. J. Bisenieku, Dr. Strautzeli, virsskol. Kārli un Frici Milenbachu, zvēr. adv. K. Pauluku un M. Gobiņu, red. K. Graudiņu, prov. P. Dučkenu, inž. K. Vidiņu, agr. A. Frišmani, notāru Fr. Veikleviču, red. J. Veismani u. c. Un kur, savkārt, nel. J. Čakste nogāja viesos, tur allaž valdīja sabiedriska jautrība, gara pacilātība, vispār sirsnība un īsts dzīves prieks.

Savu vārda dienu, Jāņus, Čakste mēdza svinēt „Aučos“. Tad īpaši ielūgumi netika sūtīti, bet ikviens bija mīļš viesis, kas tur pie viņa ieradās. Ar labpatiku viņš tad izrādīja savu saimniecību un ievadīja sarunas lauksaimnieciskos jautājumos. Ar sevišķu sajūsmu viņš runāja par augļ- un dārzkopību. Rādot daudzus paša

stādītos kociņus un krūmiņus, viņš tad ar parasto smaidu uz lūpām nosauca katru viņa īstā vārdā. Varēja redzēt, ar cik lielu mīlestību viņš tiem bija pieskāries un arī, ka viņam šai nozarē bija jo plašas speciālas zināšanas, ko viņš sekmīgi izlietoja praktiskā dzīvē.

Nobeidzot šīs nedaudzās atmiņu rindiņas, lai ļauts man, pieminot dziļā cienībā nelaiķi Jāni Čaksti, vēl apliecināt, ka brīžus, ko savā laikā man laimējās pavadīt kopā ar viņu, pieskaitu pie jaukākiem un skaistākiem visā savā mūžā.

Mācītājs *F. Milenbachs*.

J. Čakste ģimnazijā un viņa vēlākā darbība Jelgavā.

Gandrīz visi latvju jaunekļi, kas apmeklēja Jelgavas ģimnaziju, iestājās „lasāmos vakaros“. Vakari nebija apstiprināti. Vakarnieki, atjēgdamies, ka, mācoties vācu skolās, mūsu pašu valoda un tautība tiem taisās pazust, un apzinādamies, ka tie pārāk maz zina no savas tautas vēstures un viņas garīgās bagātības un spējas, apņēmās savā starpā to visu mācīties un kopt. Mācījās vakaros mūsu valodas grammatiku un rakstniecību. Sekodami tautas atmodas notikumiem, vakarnieki savā starpā runāja latviski, sacerēja un dziedāja latvju dziesmas, mēģinājās brīvās runās un pretrunās, lai pēclaiķā, iestājoties dzīvē un darbā, tie būtu spējīgi strādāt un kalpot savai tautai un dzimtenei pašu valodā, nacionālā apziņā.

Kad es kā terciānietis iestājos 1880. g. rudenī vakaros, J. Čakste bija vakaru priekšnieks, un vakarnieki pulcējās viņa dzīvoklī. 1881. g. maija mēneša beigās mēs vakarnieki izgājām zaļumos uz 4 km attāliem Kalnleņķiem. Vakarā, pie ugunsкура sēžot, J. Čakste turēja kā vecāks skolas biedrs runu, skubinādams mūs jaunākos mīlēt savu tautu un izkopt viņas valodu, censties un mācīties, lai tiktu uz priekšu ir skolā, ir vēlākā dzīvē, nebaidoties pat no domas reiz tikt par ministru.

Uz Čakstes pamudinājumu skolēni iesāka ģimnazijā starpbrīžos savā vidū sarunāties latviski, kas no vāciešu puses izsauca visādas asas piezīmes.

Pēc pabeigtām studijām es pārnācu uz Jelgavu un atkal satikos ar Čaksti ir mājās, ir sabiedrībā. Jelgavā nebija gan neviena

latviešu pasākuma, ko Čakste nebūtu ierosinājis vai klāt bijis pie izvešanas. Kā ilggadīgs Jelgavas latviešu biedrības priekšnieks, viņš sarīkoja savā laikā ļoti populāros brīvlaišanas jeb 30. augusta svētkus, uzceldams biedrības dārzā lielu svētku ēku vairāk tūkstoš klausītājiem.

Strādāju kopā ar Čaksti IV. dziesmu svētku komitejā, kur viņš bija priekšnieks. Cik atceros, veselu gadu Čakste ziedoja daudz laika un pūļu svētku sarīkošanai, neizlaizdams nevienu svētku komitejas sēdi. Par svarīgākiem nacionāliem jautājumiem Čakste apspriedās ar saviem tuvākiem pazīstamiem, tos aicinādams pie sevis mājās.

Lieliem interesi Čakste piegriezta skolu jaunatnei. Lai dotu iespēju laucinieku dēļiem un meitām, kas apmeklēja vietējas vidusskolas un bija no vecāku mājām šķirti, satikties ģimenē, Čakste ar savu kundzi tos aicināja savā mājā, sarīkodams skolēnu vakarus. Čakstes priekšzīmei sekoja citas ģimenes, kurām bija plašāki dzīvokļi. Kad nodibinājās vidusskolās vecāku komitejas, viņš bija ilgus gadus ģimnazijas vecāku komitejas priekšnieks, kādu laiku arī sieviešu ģimnazijā.

Sakarā ar Viborgas uzsaukumu kūrators Prutčenko negribēja Čaksti pielaist par vecāku komitejas priekšsēdētāju un bija devis mājienu, lai viņš atsakoties no šā amata. Bet kad Čakste to nedarīja, tad Prutčenko beidzot apmierinājās. Kad Prutčenko mācījās pazīt Čaksti, tad nodibinājās labas attiecības.

Pasaules kaņam izceļoties, Čakste ar savu kundzi nodevās ar lielu dedzību Latviešu lazaretēs ierīkošanai Jelgavā. Lazarete bija reti glīti ierīkota, un ar siltu sirdi rūpējās par ievainoto kopšanu. Pēc kāda ievainota krievu kareivja ziņojuma par ievainoto gādību un rūpīgo kopšanu, kādā tālā Krievijas sādžā, viņa dzimtenes baznīcā, garīdznieks bija turējis aizlūgšanu par lazaretēs priekšnieku, t. i. par Čaksti.

Ar lazaretēs pārceļšanu un atjaunošanu 1915. g. Tērbatā, Čakste ar ģimeni apmetās še uz dzīvi. Tērbatā nodibinājās bēgļu komiteja, kurās priekšgalā tika izvirzīts J. Čakste.

Savā mājas dzīvē Čakste bija laipns un uzmanīgs pret visiem saviem viesiem. Ieņemdams Valsts Prezidenta amatu, Čakste neaizmirsā savus vecos pazīstamos. Zināmās dienās vecie jelgavnieki bija Čakstes ģimenes viesi vai nu Emburgas Aučos vai Rīgas pilī.

D. Šmitmanis,

Ventspils apriņķa priekšnieks.

J. Čakste kā 1905. g. cietušo aizstāvis un ievēlēšana pirmajā Valsts domē.

No 1896.—1906. g. man bija izdevība tuvu pazīt nelaiķi Valsts Prezidentu. Gribu uzvest še dažas atmiņas.

Pienāca 1905. gads ar drausmīgām sekām. Ar sevišķu uzmanību Čakste sekoja kustībai. Ļaudis nāca un gāja, gan informējot par kustības gaitu, gan lūdzot padomus lietās par iekritušiem. Sarunās par notikumiem Čakste arvienu mēdza izteikties, ka Krievijā patreizējos apstākļos sacelšanās nebūs. Ja apstākļi būtu citādi un Krievijas iekšienē izceltos revolūcija, tad arī mūsu uzvara būtu droša.

Kad izplatījās ziņas par to, ka latvieši Vidzemē izlaiduši savu naudu, Čakste tādu parādību uzskatīja par vācu provokāciju, lai ar tādu rīcību vēl vairāk kaitētu latviešiem.

1905. gada beigās notika pārmaiņas augstākā administrācijā. Jelgavā ieradās pirmais Kurzemes ģenerālgubernātors Bēkmanis un jaunieceltais gubernātors Kņazevs, Sverbejeva pēcnācējs. Ap to pašu laiku sāka ierasties Kurzemē arī sodu ekspedīcijas.

Paredzēdams drausmīgas sekas un lai atvieglotu tautas likteni, Čakste steidzās pie ģenerālgubern. Bēkmaņa, un viņam izdevās iegaltot, ka Baltijā revolūcijai nebūt nav politisks raksturs, bet gan agrārais. Tādā pašā garā Čakstem izdevās iespaidot arī jauno gubernātoru Kņazevu. Nerunājot par dažādām apspriedēm, kas norisinājās pie Bēkmaņa un Kņazeva un kuŗās kā latviešu pārstāvis, starp citiem, ņēma dalību Čakste, viņu bieži vēl aicināja pie minētiem kungiem atsevišķi. Tas nereti notika vēlu naktīs, lai neviens to nezinātu: kā ģenerālgubernātoram, tā arī gubernātoram bija jāizvairās, lai nezaudētu uzticību to vīru acīs, kas bija politikas noīecēji uz vietām (tā laika muižnieki).

Čakste šos uzaicinājumus labprāt izpildīja un ļoti priecājās par panākumiem. Sekas bija tās, ka sodu ekspedīcijas savu darbību nevis paplašināja, bet gan sašaurināja, it sevišķi tas attiecas uz Jelgavas un kaimiņu apriņķiem. Pateicoties tām labām attiecībām, ko Čakste bija nodibinājis ar augstāko administrāciju, un iegūtai uzticībai, viņam izdevās izglābt no nenovēršamas nāves un soda simtiem latviešu.

No daudziem minēšu vienu atgadījumu. Ventspilī bija pienākts un apcietināts kāds jauneklis Znotiņš tanī brīdī, kad tas kaisījis proklāmācijas. Znotiņš bija nodots kara tiesai un viņam draudēja bargs sods. Tas bija 1906. gadā (es strādāju Ventspils apriņķa policijā). Žēl bija nelaimē iekļuvušā jaunekļa un tamdēļ griezās pie Čakstes glābt Znotiņu. Jau otrā dienā saņēmām telegrammu no ģenerālgubernātorā, ka Znotiņš atsvabināms, viņa lieta izbeigta un Znotiņam liekams priekšā izbraukt uz ārzemēm. To bija izdarījis Čakste. Tamlīdzīgu gadījumu daudz.

Kad 1906. gada sākumā bija izsludinātas Valsts domes vēlēšanas, Čakste nostājās latviešu vēlēšanu komitejas priekšgalā, gan dodams rīkojumus, gan rakstīdams uzsaukumus. Vēlēšanu dienā, lai labāki būtu iespējams vadīt pašas vēlēšanas un pārraudzīt to gaitu, Čakste atvēra uz pāris dienām savu advokāta biroju Jelgavā Palejas ielā, pretim vācu amatniecības biedrības namam, kurā notika vēlēšanas. Tas vāciešus ļoti uztrauca. Ieradās policijas pristavs Grūbe policijmeistara barona Medema uzdevumā slēgt biroju, bet, tā nepanācis, bija spiests aiziet. Drīz pēc tam Čakste saņēma ziņu, ka kādā sētā, vēlēšanu telpu tuvumā, sapulcēti kazaki. Viņš nekavējoties devās pie gubernātorā, kur sastapa jau priekšā policijmeistaru. Čakstes paskaidrojums, ka vēlēšanas norit bez mazākiem traucējumiem un ka policijmeistars gan ar savu neapdomāto rīcību var izsaukt nekārtības un pat provocēt sadursmi, atrada piekrišanu, kamēr barons Medems saņēma rājienu. Kazaki nekavējoši tika atsaukti savās vietās.

Vēsti par Čakstes ievēlēšanu valsts domniekos latvju tauta saņēma ar nedalītu prieku. No pretiniekiem bija dzirdami izteicieni, zīmēti uz Čaksti — „Jānis Briesmīgais, nākamais Kurzemes hercogs“. Kad Čakste to dabūja zināt, viņš tikai pasmaidīja.

Drīz pēc notikušām vēlēšanām vizītēs pie Čakstes sāka ierasties augstākā administrācija: gubernātors Kņazevs, vicegubernātors Korostovecs un citi. Savu izbraukšanas dienu uz Pēterpili Čakste neizpauca; to zināja tikai viņam tuvu stāvošas personas. Tomēr tas bija nācis zināms augstākās aprindās, un zināmā stundā dzelzceļa stacijas galvenā ieejā bija nostādīti spalieroš žandarmi, un uz publikai slēgtā perona bija ieradušies gubernātors ar savu svīti un citi augstākie ierēdņi izvadīt jauno domnieku.

Pienākuma apziņa.

Ar mūsu augsti godāto un cienīto Valsts Prezidentu Jāni Čaksti tuvāk iepazīsim 1906. gadā kā ar advokātu, kad mēs kopā piedalījāmies dažādās politiskās prāvās kā aizstāvji.

Viņš *visu savu juridisko darbību upurēja latviešu laucinieku principiālo lietu vešanai*. Par tādām lietām savā laikā bija grūta cīņa, jo viņam vajadzēja cīnīties ar tādiem pretiniekiem kā muižnieki, kuŗu intereses jau aizsargāja pats likums un kuŗiem vienmēr bija pietiekoša juridiska palīdzība. Viegli saprotams, ka tādas principiālas prāvas no materiālās puses nekad neatmaksājas un dod tādām principiālam cīnītājam tikai rūpju maizi. Turpretim, nevar būt ne mazākās šaubas, ka tik izglītots un apdāvināts jurists un uzticams un goda cilvēks kā nelaiķis, ja viņš gribētu, varētu iegūt citu klientēli, kas labāki atmaksātos.

Šis nelaiķa augstais princips — palīdzēt savai tautai, kur viņam vien bija iespējams, spilgti izpaudās pēc 1905. g. kustības, kad nelaiķis vienmēr un labprāt bija gatavs aizstāvēt politiskās prāvas, uzaicināts ne tikai no apsūdzētiem, bet arī no mums, kas bijām organizējuši aizstāvēšanu. Nelaiķis piedalījās kā aizstāvis dažādos politiskos procesos, kā kara, tā arī apgabaltiesā, un tad viņš nerēķinājās ne ar savu laiku, ne ar civiļo klientēli, pavadīdams tiesā vairākas dienas un bez kaut kādas atlīdzības. Politiskās prāvas nekādu honorāru viņš neņēma.

Tā tiesas, kā arī savu pretinieku priekšā nelaiķis bija džentlmenis šī vārda īstā nozīmē. Džentlmenisms un gods bija ar viņu tiktāl saauguši, ka viņam bija pats par sevi saprotams tas, pie kā daudzi apdomājas no praktiskā viedokļa. Tāds spīdošs piemērs augstai sapratnei par godu un krietnību parādījās tad, kad nelaiķis, būdams par Krievijas domes deputātu, pēc šīs domes slēgšanas kopā ar citiem, kas protestēja pret tādu cariskās valdības rīkojumu, aizbrauca uz Vīborgu.

Mēs zinām, ka uz Vīborgu aizbraukuši ne visi deputāti, mēs arī zinām, ka no aizbraukušiem ne visi parakstīja protestu, un arī to, ka ne visi, kas bija parakstījušies, tika saukti pie atbildības, jo — viņu paraksti nebija izlasāmi. Bet mūsu nelaiķis Valsts Prezidents, kad bija ierosināta izmeklēšana par augšminēto domes deputātu aizbraukšanu uz Vīborgu un izsludināto protestu, pats personīgi

paziņojis Pēterpils prokuratūrai, ka viņš tur bijis, piedalījies un parakstījis uzsaukumu. Viņš protestējis un atzīst šo protestu par pareizu un lūdz sevi saukt pie atbildības.

Kā mēs visi zinām, viņš arī tika saukts pie atbildības un notiesāts. Kad viņa kollēgas, visas krievu tautas pabalstīti, pavadīja savu sodu cietoksnī kā privilēģēti kungi, mūsu godātais netaisnīgs pavadīja savu cietuma sodu vienkāršā un parastā cietumā Jelgavā.

J. Grandaus,
Dobelē.

J. Čakste aizstāv latvju valodas tiesības.

Dobeles straujās Bērzes augstā krastā bijusi viena no stiprākām veco zemgalešu pilīm. Tās iemītnieki ar lielu varonību aizstāvējuši sava novada brīvību. Tikai ilgā nevienādā cīņā to nolaupīja sveša vara.

Senču brīvības gars spraigi lauzās ārā arī 1905. gada notikumos. Apkārtējos pagastos radās revolūcionārās izpildu komitejas — Dobeles bija centrs. Rīkojās uz kautko jaunu. Laika kaislībās, par nožēlošanu, dažviet darbi apēnoja ideju... Kad uzreiz no Jelgavas lielceļa uzkalniņa ieripoja artilērijas šāviņš, kad no dobelniekiem ņēma pirmos likteņa upurus (skol. Feldmanis †), sākās illūziju atplūdi ar bēdīgiem pārdzīvojumiem. Atkal salauza, nospieda, bet ne iznīcināja. Un nekas arī nespēj iznīcināt tautas gara tieksmes pēc savām dabiskām tiesībām.

Pēc krievu reformām pagastu valdes varēja savā darbvedībā lietot latvju valodu. Šo „žēlastību“ piešķirdami, toreizējie vācu-krievu kungi likumā to apzīmēja ar vārdiem „vietējā izrunā“ (на мѣстномъ нарѣчїи). Ja arī kur nācās pieminēt kā par valodu, tad katrā ziņā saukāja par „bauru valodu“. Tik zemu mūs nolika. Oficiālās darīšanas ar valsts iestādēm, saprotams, nokārtoja krievu valodā. Par tās ieliešanu mūsu jaunatnē cītīgi rūpējās visādie pārkrievotāji.

Bet liels izauga dadzis tad, kad sāka pievilkt grožus pēc 1905. gada. Kas tā par lietu, ka rēķinus un kasi ieģrāmato latviski! Kamdēļ dižciltīgajam komisāram revīzijā jālauzās, lasot ierakstus

bauru valodā! Un itin ātri Kurzemes guberņas zemnieku lietu komisija ar gubernātoru Nabokovu un muižnieku maršalu grāfu Reiternu baronu Nolkenu priekšgalā izdeva rikojumu, ka ar 1911. gadu sākot pagasta valdes grāmatas jāved krievu valodā. — Dobeles pagasta valde to nevarēja neizpildīt.

Atnāca 1912. gada janvāris. Dobeles pagasta vietnieku sapulcei (līdzīga tagadējai pagasta padomei) jāpārbauda pagasta manta un gada pārskats. Te nu vienpadsmit sirmu vīru priekšā pagasta rakstvedis Strēlerts atveŗ skaisti pierakstītu kases grāmatu — krievu valodā. „Revidējiet nu, beigās parakstīsities,“ viņš vēl piebilst. „Bet kas tas! Kāpēc nav vairs latviski rakstīts, kā visus tos gadus? Mēs taču neesam nekādi krievi.“ — „Neko darīt,“ atbild rakstvedis. Cienījamais, nopietnais Dobeles dēlos sāka bangot nemiera gars — tas gars, kas cīnījās par tautas brīvību senču pilī, kas spalgi izskanēja 1905. gadā. Viņi jutās dziļi aizvainoti. Dedzīgi saskatījās, īsi sarunājās, vēl rakstvedis ko ieminējās. „Mēs nevaram izrevidēt, lai valdība sūta, kas to prot,“ nosaka priekšsēdētājs Veļkerts. „Nerevidēsīm, jo krieviski nemākam,“ kategoriski papildina Grandaus un Rozenbaums. Un tā nolēma: „Gada pārskatu nerevidēt, kamēr grāmatas nebūs vestas latviski.“ Lēmumu rakstvedis uzrakstīja tādā formulējumā, ka neizbēgami vajadzēja sekot tālākai cīņai.

Vecos vīrus sauca priekšā komisārs Jelgavā. Tirdīja, biedēja, lika cietumā. Piekāpšanos napanāca. Nodeva tiesai par amata varas pārkāpšanu un bezdarbību.

„Apsūdzētiem“ vajaga aizstāvja. Diez' ko var zināt, ka arī nepataisa par vainīgiem. Viņi vai daži no viņiem ieiet pie kāda saklaušināta advokāta Jelgavā. Nenoklausoties nemaz stāstu līdz galam, tas kļūst gandrīz vai nelaimīgs. — „Ko tie dobelnieki izdarījuši, nu būs slikti, atņems mums tā jau mazās tiesībiņas; es nevaru līdzēt“.

Iet pie cita. Tas pats gals. Neviens negrib uzņemties aizstāvēt. Zvērināts advokāts Čakste jau senus gadus bija ļoti populārs, bet bija arī zināms, ka viņš pārāk apkrauts darbiem, ka ar mazām lietām nenodarbojas, bet viņa prāvas velkas gadiem. Beidzot neatlika nekas cits, kā taču doties uz Katoļu ielu pie Čakstes.

Čakste pieņēma ar parasto laipnību un bez liekas runas stājās pie lietas uzklaušīšanas. Sākumā mazliet nevērīgs, kā jau kad laucinieks savu stāstu iesāk no visādām klizmām, pēc kam tikai pienāk kodolam. Bet tikko uztvēra, kas tā par lietu, Čakste iedegās.

Visu sīki izjautā no viena otra. Krīt dažs stingrāks sašutuma vārds. Beidzot, uzslavēdams dobelnieku uzstāšanos par savu valodu, mierina tos, ka arī viņš tanī vietā, gan mācēdams krieviski, ne par ko nebūtu piekāpies. Tiesājamie pārvēršas slavējamos. Rūpes par likteni atkrīt. Paraksta pilnvaru Čakstem un it kā jaunus spēkos atgriežas mājās.

Čakste jau pazina dobelniekus no dažām agrākām prāvām: gan savā laukā nošautā „muižnieka“ zaķa dēļ, gan par muižnieka ievilkto zemnieka zemes gabalu. Ne mazums bija arī lietu par apkārtējām revolūcionārām rīcības komitejām. Dobelnieku raksturs un taisnības izjūta viņam nebija sveša. Tagad ar lielāko interesi viņš gatavojās aizstāvēt kaut ko vairāk — tautas dzimtās tiesības, valodu. Daži kollēgas gan aizrādīja būt mērenākam, neaizrauties: cīņa pret administrāciju neko iepriecinošu nesola. Bet Čakste palika pārliecināts, ka tā ir taisna lieta.

Pienāk tiesas diena. Spriedīs par dēlu tiesību uz savu mātes valodu. Zālē katrs savā vietā. Apsūdzēto vaigi nopietni, bet ne jausmas no kaut kādām bažām. Galvenais apsūdzības liecinieks komisārs barons H. savā staltā augumā pašapzinīgi lepns. Aizstāvis Čakste vēl pārāks, savaldīgi mierīgs. Tiesa nopratina apsūdzētos, lieciniekus, norunā prokurors. Tad vārds Čakstem. Pamatojot domu gājienu uz tiešu likumu un skaidriem faktiem, viņš nonāk pie slēdziena, un proti: te nav vainas un nav vainīgo, latvji mīl savu valodu, dodiet viņiem taisnību. Viņa vārdi izskan katram latvietim dziļi saprotami. Tiesai tie liekas pārliecināši.

Pēc īsas apspriedes, zvaniņam atskanot, atgriežas tiesa, un priekšsēdētājs Markotuns pasludina, ka visi apsūdzētie attaisnoti nozieguma sastāva trūkuma dēļ. Taisnība uzvarēja. Čakste smaida. Visiem prieks. Tikai komisārs saskābis žigli pazūd, to redz aizejam virzienā uz gubernatora dzīvokli.

Ar to nepietika. Pie lietas ķērās pats gubernators Nabokovs. Jo tā atstāt — nozīmētu briesmīgu pliķi visai krievu (un es pielieku — vācu muižnieku) lietai šinī „valsts nomalē“. Dobeles piemēram sekos visi citi Kurzemes un Vidzemes pagasti. Un ko vēl tie latvieši nesāks iegribēt! Sameklēja motīvus pārsūdzībai, un prokurors pēc pavēles no augšas iesniedza apelācijas protestu Pēterpils tiesu palātai. Gubernators no sevis sūtīja slepenus rakstus palātas prokuroram vai priekšsēdētājam un iekšlietu ministram. Mēģināja iespaidot, prestižu glābt. Tā jau bija visas tautas apsūdzība, jo šie raksti

notēloja latviešus kā šaubīgus atkritējus un galīgi neuzticīgus Krievijas tronim. Bet Čakste atkal bija priekšā savā aizstāvja lomā arī palātā. Tur tas pats iznākums. Skaidrs, ka apsūdzībai nav ne juridiski-krimināla, nedz būtiski-formāla pamata. Nelīdzēja ne prokurora mākslotais protests, ne gubernatora veiklais manevrs. Čakste tos sasita lupatās. Apsūdzētiem to vēstīja viņa īsā telegramma no Pēterpils.

Vēl nepietika. Lietu pārnesa senātā. Pēc augstāko sfairu un muižnieku iespaidojuma bija protestējis palātas prokurors. Saprotu, ka viņi nebija bez cerībām, jo toreizējā krievu senātā valdīja liels Baltijas muižnieku iespaids. Tomēr arī tur palika tukšā jeb, kā oficiālā valodā saka, bez sekām.

Čakste nekad neizlaida lietu no acurauga. Sekojot tai visur pakal, viņš centās atmaskot katru mēģinājumu novirzīt to uz kaut kādu intrigu vai cita nepatiesa ceļa. Senāta lēmums taisīts 1914. gadā.

Gribu domāt, ka šī uzvara bija viens no lielākiem pilieniem tanī kausā, kas gubernātoru Nabokovu vēlāk pamudināja parakstīt rīkojumu par „politiski neuzticamā“ J. Čakstes izraidīšanu no Kurzemes.

Tā izcīnīja dabiskās tiesības lietot pašiem savu valodu. To izveda Čakste, kas pats izjuta, zināja un saprata šādu tiesību vērtību tautas dzīvē. Kaut arī citās formās, tā bija seno zemgaliešu brīvības cīņām līdzīga cīņa. Uzvaras izmantošanu diemžēl pārtrauca pasaules karš.

Lai tagad brīvā Latvijā mūsu valoda mūžam brīvi skan!

Mākslinieks *G. Šķilters*.

Apsveikšana pēc grūtām dienām.

Ar mūsu pirmo Valsts Prezidentu J. Čaksti iepazinos Pēterpilī 1906. g. Viņš atbrauca kā viens no tautas ievēlētiem pārstāvjiem uz Krievijas valsts domi. Pēterpils latv. dziedāš. biedrība, kuŗas priekšnieks es biju, sarīkoja mūsu pārstāvjiem apsveikšanu. Arī vēlāk, kamēr Čakste strādāja domē, viņš pa reizei atnāca uz šīs biedrības vakariem. Sastapu viņu arī citur Pēterpils sabiedrībā. Par Vīborgas uzsaukuma parakstīšanu Čakstem piesprieda cietuma sodu. Šim sodam visa mūsu tauta jūta sāpīgi līdzī. Tā gada vasaras

brīvdienās viesojos Rīgā pie Dombrovska tēva. Viņš jo dzīvi toreiz interesējās par politiku un arī nožēloja, ka Čakstem visu dēļ jācieš. Čakste patreiz bija izcietis sodu Jelgavas cietumā.

Kādu dienu Dombrovskis mani aicināja braukt pie Čakstes uz viņa lauku mājām Lielupes malā pie Jelgavas. Brauciena mērķis bija apsveikt Čaksti un pasniegt viņam zīmētu adresi. Braucām ar Dombrovska tvaikonīti „Paratu“: Dombrovskis, J. Kreicbergs, Dr. Butulis un es. Braucām pa Lielupi līdz Čakstes mājām — Aučiem. Tas bija interesants izbraukums.

Spēcīgais tvaikonītis ātri kā spārnos drāzās pa rāmo upi. Skaiście, mežiem apaugušie krasti, zaļās pļavas un vietām iekoptās druvas un mājas mainījās un slīdēja garām kā milzu kinematografa ainas. Bija silta saulaina diena. Sēdējām tvaikonīša priekšgalā un klausījāmies Dombrovska tēva nostāstus.

Nonākuši Aučos, sastapām Čaksti ar dēliem. Apsveicām viņu un apstaigājām viņa mājas un laukus. Sevišķi interesanti bija lielle augļu dārzi. Tur redzējām augļu pilnas visu mūsu labāko šķirņu ābeles. Nogaršojām arī gatavos ābolus. Pēc tam Čakste aicināja mūs braukt uz Jelgavu, kur atradās viņa kundze ar meitām.

Laipnā kundze mūs jo mīli uzņēma un pacienāja. Pa tam Čakste pastāstīja savus piedzīvojumus cietumā. Pēc viņa vārdiem režīms cietumā neesot bijis pārāk bargs, varējis pat strādāt. Bijis gan jāceļas no rīta pulksten piecos, bet deviņos vakarā jau ticis zvanīts, un visiem bijis jāiet gulēt. Svētdienās un svētku dienās, kad cietuma sargi gribējuši iziet, viņi zvanījuši jau kādas stundas agrāki. Tā kā cietumniekiem pulksteņa nevienam nebijis, tad bijis jāliekas vien gulēt. Sākumā bijis grūti iztikt bez avīzēm un ziņām no ārienes. Bet drīz vien Čakste saņēmis no citiem cietumniekiem alfabētu un attiecīgas pamācības, kā klausīties pie sienas, kā sitieniem sarunāties un telegrafēt tālāk ziņas. Vajadzējis tik pielikt tukšu ūdens krūzi ar dibenu pie sienas un tad klausīties krūzē kā uztvērējā. Pēc tam uz reizi cietuma sienas atdzīvojušās, un pāris minūtēs katra jauna ziņa izplatījusies pa visu cietumu.

Līdzīgos nostāstos un sarunās laiks ātri pagāja, un bija jau vēla nakts, kad šķirāmies.

P. Jupātovs,
bij. Jelgavas ģimnazijas direktors.

J. Čakste skolēnu vecāku komitejas darbā.

Tikko pie Jelgavas ģimnazijas noorganizējās vecāku komiteja, tanī nevarēja nepiedalīties arī J. Čakste kā tēvs, kuŗa bērni mācījās šinī ģimnazijā, kā redzams sabiedrisks darbinieks, kas baudīja vispārēju cienību un izcilus plašu atzinību ar godīgākā un taisnīgākā cilvēka slavu. Jau ievēlēts par vīriešu ģimnazijas vecāku komitejas priekšsēdētāja vietnieku, viņš piedalījās 1907. g. janvārī Rīgas mācības apgabala paidagōģisko padomju un vecāku komiteju apspriedēs. Tur viņš silti aizstāvēja šo organizāciju ideju un izteicās par viņu darbības uzticēšanu tikai personām ar augstāko izglītību.

Vēlākos gados J. Čaksti arvienu ievēlēja par Jelgavas vīriešu un sieviešu ģimnaziju vecāku komitejas priekšsēdētāju. Tad jo spilgti parādījās viņa sirsnīgā cenšanās palīdzēt skolai. Ar nopietno, apziņīgo sava uzdevuma veikšanu Čakste pierādīja, ka arī mazos darbos viņš ir liels. Cilvēks — augstākā mērā taisnīgs un patiesīgs. Ar vērīgu skatu pats iedziļinājās ģimnazijas dzīvē. Kārtīgi apmeklēja paidagōģiskās padomes sēdes, dzīvi interesējās par skolas lietām, mācības programmu, skolēnu un skolotāju attiecībām, mācību gaitu, sekmju veicināšanu, atbalstīja trūcīgo skolēnu atbrīvošanu no mācības maksas. Visi šie skolas dzīves jautājumi bija tam ļoti tuvi un saistīja viņa uzmanību.

Šāda tieša izglītības lietu izpratne priekšsēdētāja personā, bez šaubām, radīja to stāvokli, ka vecāku komiteja baudīja plašu cienību un uzticību. Personīgiem novērojumiem sekoja lietišķi soļi skolas labā. Blakus vispusīgiem panākumiem minama līdzekļu sagādāšana nabadzīgāko skolēnu pabalstīšanai un siltu brokastu izsniegšanai skolā.

Ar savu darbību un autoritāti viņš lielā mērā garantēja skolai mierīgu darbu, sagādāja iespēju izpildīt savu uzdevumu tai skolai, kas arī Latvijai devusi daudzus redzamus darbiniekus visās nozarēs.

Pēc visa tā nevar ar dziļākās atzinības jūtām nepieminēt J. Čakstes darbību Jelgavas vīriešu un sieviešu ģimnaziju vecāku komitejās. Gods un slava šim lielajam cilvēkam!

Jānis Čakste kā jaunatnes draugs.

Šad un tad, kad viena vai otra vajadzība mani aizsauc uz bijušo Kurzemes hercogu mitekli — sirmo Jelgavu, es nekad nevaru vienaldzīgi paiet gaŗām brūni pelēkajam namam Katoļu ielā, kur ilgus gadus kā advokāts, redaktors un sabiedrīks darbinieks dzīvoja neilgais pirmais Valsts Prezidents un kuŗā kā skolēns es tiku baudījis viņa un viņa ģimenes lielo viesmīlību. Draudzība ar Prezidenta vecākajiem dēliem, toreiz Jelgavas ģimnazistiem (runa iet par laikmetu no 1906.—1910. g.), bieži atvēra man viesmīlīgā nama durvis.

Čakstes diezgan bieži sarīkoja pie sevis mājās skolēnu vakarus, kur skolu jaunatne, atspirdzinādamās pie saldumiem un „Auču“ dārza augļiem klātiem galdiem, gāja rotaļās, dziedāja tautas dziesmas, dejoja.

Kad es uz šādu vakaru ierados pirmo reizi, uz mani atstāja neizdzēšamu iespaidu nelaiķa Prezidenta un viņa kundzes ārkārtīgi sirsnīgā izturēšanās pret mums jauniešiem. Smaids no Prezidenta lūpām nenodzisa pat tad, kad uz mūsu lūgumu viņš turēja mums runu franču valodā. (Izrādījās, ko es vēl toreiz nezināju, ka tā ir šo vakaru tradīcija — nama tēvam ik reizi ir jātur runa franču valodā.) Es, jāatzīstas, toreiz maz ko būtu sapratis no šīs runas, ja nebūtu cieši raudzījies runātāja labsirdības pilnajās acīs, jo tās man papildināja to, ko nesapratu vārdos. Cilveka dzīves uzdevums un mērķis, tiekšanās pēc pilnības un skaidrības, sevis piepildīšana, kalpošana savai tautai . . .

Cik sirsnīgi viņš runāja! Kā vēlēdamies ieliet mūsu sirdīs ilgas sekot tiem gara milzeņu dzīves skaistajiem piemēriem, kādus viņš tik saistoši prata tēlot mūsu acu priekšā.

Tas bija šo neaizmirstamo vakaru pamatnoskaņojums, tas bija tas dominējošais motīvs, kas visos šais skaistajos atpūtas brīžos skanēja cauri mūsu bezbēdīgajām čalām, mūsu jautrībai.

Un otrs motīvs, kas ne mazāk sildīja mūsu jaunās sirdis, tas bija nacionālais motīvs.

Tiešām, tai pārkrievošanas tieksmju laikmetā, kad uz mums — valsts reālskolas un ģimnazijas skolēniem — skolas priekšniecība skatījās greīzi, ja mēs savā starpā runājām latviski, un daži no mums tiešām paši kautrējās runāt savā mātes valodā, šai laikmetā

J. Čakstes ģimenē mēs varējām īsti justies kā latvju jaunatne, jo tur valdīja īsts latvju gars. Kā silta straume tas plūda mūsu krūtīs un aizskaloja tos putekļus, ko centās uzvest krievu kroņa skolas inspektori. Tas bija mums miļš kā mātes glāsts, tas lika mūsu jaunajām sirdīm karstāki pukstēt, lika aizdegties tur īstai tēvzemes mīlai un nelokāmai gribai — strādāt tās labā.

Jo spilgti nacionālais gars izpaudās arī tradicionālajā Jāņu dienas svinēšanā „Aučos“, kur atkal mēs jaunieši bijām arvienu miļi viesi un varējām ņemt visdzīvāko dalību skaisto tautas parašu kultivēšanā.

Kā jaunatnes, es gribētu teikt skolas jaunatnes draugs, nelaiķis Prezidents paliks arvienu dzīvā atmiņā visiem tiem, kas izjutuši viņa rūpes un gādību garīgā un materiālā ziņā tai laikā, kad viņš bija ievēlēts par vecāku komitejas pārstāvi Jelgavas valsts ģimnazijas paidagōģiskā padomē.

Bet man jāsaka vēl vairāk — viņa atbalstu saņēma visa Jelgavas valsts vidusskolu latvju jaunatne, jo taisni uz nelaiķa Prezidenta ierosinājumu nodibinājās Jelgavas valsts vidusskolas apvienotā skolēnu palīdzības komiteja, kas organizēja līdzekļu vākšanu trūcīgiem latvju skolēniem, sarīkojot koncertus un līdzīgus izrīkojumus.

Šī latvju skolēnu komiteja atrada siltu paspārni un darbojās sava idejiskā tēva dzīvoklī — tai brūni pelēkājam namā Katoļu ielā, kam vienaldzīgi gaŗām paiet bez manis, domāju, nevar arī daudzi citi.

Publicists A. *Bandrēvičs*.

Jānis Čakste Jelgavā.

Pēc 16 gadu ilgas nodzīvošanas Maskavā 1887. gada vasarā uz „Dienas Lapas“ izdevēja Dr. A. Butuļa uzaicinājumu un ar Kr. Valdemāra piekrišanu atbraucu uz Rīgu un piestājos minētā laikrakstā par pastāvīgu līdzstrādnieku. Tomēr pēc pusgada, ap Ziemas svētkiem izstājos no redakcijas sastāva. Par to paziņoju Kr. Valdemāram. Viņš man atrakstīja plašu vēstuli un ieteica dibināt jaunu laikrakstu provincei, apsolīdams savu līdzdarbību. Paredzēdams, ka man koncesiju uz to būs grūti dabūt pie toreizējiem administrātīviem apstākļiem, Kr. Valdemāra plaša satura vēstuli es nodevu J. Čakstem

Jelgavā, ieteikdams viņam šo jauno laikrakstu izdot Jelgavā. J. Čakste tam piekrita un 1888. g. pārņēma no Dr. Buļļa „Tēviju“ savā īpašumā un vadībā. No Kr. Valdemāra man rakstītās un Čakstem nodotās vēstules kāds izvilkums lasāms A. Birkerta grāmatā „Kr. Valdemārs un viņa centieni“.

J. Čakste bija laipnas, piemīlīgas dabas cilvēks, un, pateicoties šīm īpašībām, ap viņu pulcējās Jelgavas intelligences dzīvākie, darbīgākie spēki. Pie viņa allaž notika viesības, kuŗās pārrunāja un apsprieda uz latviešu dzīvi zīmējošos svarīgus jautājumus. Arī Čakstes kundzei ļoti piemīlīgs, sirsnīgs raksturs, un viesības viņa savā mājā padarīja ar savu vienkāršību ļoti patīkamas.

Jau ģimnazijas apmeklēšanas laikā J. Čakste piegriezta vērību dzimtenes vēsturei un rakstiem, kas uz to attiecās. Studijas beidzis un Jelgavā uz dzīvi apmeties, J. Čakste rūpīgi krāja vecu izdevumu grāmatas visās valodās, kuŗās bija ziņas par Baltiju un latviešiem. Galvenais grāmatu piegādātājs bija kāds vecu grāmatu tirgotājs no Skrīveņu ielas. Grāmatām bija ierādīta sevišķa istaba. Domājams, ka šis vērtīgais krājums būs gājis bojā, jo J. Čakste pa kuŗa laiku bija ārpus dzimtenes.

Gribēdams atpūsties no garīgiem darbiem, Čakste iegādājās ēvelbeņķi, kad bija nopircis māju Katoļu ielā. Viņš pagatavoja mājsaimniecībai dažādus priekšmetus un dažādas sīkas lietišas. Tas ļoti priecājās, ja kāds darbs bijā labi izdevies.

Pret saviem vecākiem J. Čakste izturejās ļoti godbijīgi, ar lielu pietāti, un bija prieks redzēt sirsnīgās attiecības tēva un dēla starpā. Pie visas savas laipnās dabas bērnu audzināšanā vajadzības gadījumā tas bija noteikts un stingrs.

Kā zemkopja dēls J. Čakste jau no mazām dienām bija pieradis pie zemkopības darbiem. Man allaž nācās braukt ar tvaikoni no Jelgavas pa Lielupi apciemot radus, pie kam ceļā iegriezos Aučos. Te novēroju, ar kādu mīlestību J. Čakste nodevās dārzkopībai un citiem zemes darbiem. Auču robežas pieiet pie Lielupes, un zeme nav visai auglīga. J. Čakste daudz gudroja, kā zemi padarīt ienesīgāku. Starp citu nolēma ierīkot plašu dārzu.

Meža sēšana Aučos.

Man uzglabājusies atmiņa par viesošanos Aučos siltos Lieldienas svētkos 1910. gadā. No Jelgavas līdz Aučiem ar kuģīti pa Lielupi uz augšu jābrauc 18 km. Kuģītim pienākot, Auču saimes jaunieši jau no dārza saskatījuši, kas brauc pie viņiem. Piestātnē tie jau pretī. Vecam namiņam garām ejot, viņi saka: „Paskatait, šeit mūsu zvejnieci vakar padevušās prāvas zivis.“ Bet nu jau mēs arī esam pie dārza vārtiem. Mājas tēvs ar kundzi smaidošs stāv dārza alejā. Viesi esot gaidījuši, kuģis aizkavējies. Bet, lūk, man esot vikseti zābaki kājās; tāds spožums šoreiz nemaz nederot. Rit — parīt jāiet meži sēt...

Otrā dienā ar mājas tēva līdzdalību sarīkojām mērķī šaušanu mājas pagalmā. Tad darbu un rīku apskate mājas tēva darbnīcā, dārza plāna aplūkošana, ko Čakste pats rūpīgi bija izstrādājis un izzīmējis. Sarunās sadzīves tekošais moments un pagātnes atmiņas, kurmišu spēle un tālāk „rundlaufs“. Citu rītu meža sēšana.

Auču māju laukus un pļavas pārdala smilšainu kāpu strēķis, kuŗa no mājām attālākais gals apaudzis ar krietnu, jaunu priežu mežu. Kāpu vidus vēl kails, retumis tur kāds priežu stādīņš. Šo tīreli tad nu vajaga apsēt.

Uz vietas nonākot, izrādās, ka sēšanas darbs uz pusi jau izdarīts. Velēnas viscaur „atšķūrētas“. Atliek vien sēklu iemest un ieberzt smilti. Tādu darbu veicam vienkopus dažās stundās.

Atgriežoties mājup, apmeklējām smilšu kalniņa piegāzi, kur auglīgāka zeme. Tur jau agrākā sējuma priedes pāri zālei; sēti un stādīti ozoliņi vēl prāvāki. Nu jāiet tuvāk pie mājām raudzīt kādu smilšainu vietu, kur mājas tēvam nekāds cits koku dēstījums nav padevis, kā vien Kalifornijas papele. Šī pati no nedaudz dēstiem saaugusi trīs gados prāvā augstumā un savairojusies no saknēm it prāvā birzītē. Iesim nu vēl skatīties, kur mājas dārzā aug dobēs diedzētas priedes un egles, ar to tad meža sēšana beigsies.

J. Čakste ar diplomātiem pie sava pēdējā nošautā medtjuma.

Mežu dep. direktors Melderis pieraksta J. Čakstem soda naudu, ka šāvis uz buku no lielāka atstatuma, nekā tas atļauts. Buks tomēr labi nošauts.

Klīo uzņēmumi.

Pēdējais Jāņa Čakstes ģimenes uzņēmums.

JAUNĪBA UN STUDIJU GADI.

Dr. E. Dzintars.

Atmiņas par manu skolas biedru.

Jelgavas ģimnazijas latviešu augstāko klasu skolēni jau agrāk bija nodibinājuši „latviešu vakarus“. Organizācija bija slepena, jo tanī laikā nebija domājams, ka vācu skolas valde varētu pieļaut tādu „apvienību“, ka latviešu skolēni nodarbotos ar latviešu valodas, latviešu vēstures un literatūras mācībām. 1878. gadā mani pārcēla uz terciju un nu varēju arī es proponēties par biedru.

Latviešu vakaros es tad arī iepazinos ar Jāni Čaksti, kā dzīvoklī, cik es atminos, tika noturētas sapulces. Jānis Čakste vakarnieku starpā izcēlās ar savām runas dāvanām un labi izstrādātiem priekšnesumiem.

Tanī laikā Jelgavas ģimnazijā franču valoda nebija obligātoriska, bet Čakste nopietni ņemās ar franču valodu ne tikai vien klasē, bet arī vēl privātsundās, kas vēlāk viņam kā Valsts Prezidentam visai labi nodereja.

Jau tanī laikā Čakste mīlēja nodibināt draudzīgus sakarus, piem., viņam bija labas attiecības ar Lietuvas skolēnu Šliūpas, kas vēlāk Lietuvas republikā kā Dr. Šliūpas spēlēja redzamu lomu. Jelgavas ģimnazija, kā zināms, ir Pēterā akadēmijas pēctece un kā tāda bija pārņēmusi dažas studentu tradīcijas. Mēs vakarnieki tad arī blakus zinātniskai darbībai reizi pusgadā sarīkojām vakarus, kur jutāmies kā studenti, iedzērām pa glāzītei alus un dziedājām gan tautas, gan studentu dziesmas.

30. augusts kā latviešu brīvīšanas diena bija kurzemniekiem liela svētku diena. Bija sastādījusies 30. augusta svētku komiteja, kas rīkoja un vadīja svētku kārtību. Mēs vakarnieki bijām arvienu čakli šo svētku dalībnieki, un mūsu priekšnieks Čakste prata arvienu izgādāt mums vai nu brīvbiļetes, vai arī tās par pazeminātu maksu.

Reiz pagadījās, ka svētku komiteja atteicās mums dot biļetes uz balli. Zināms, mūsos bija sašutums. Te Čakste tikai pasmīn un saka: „Sarīkosim paši balli Cēra zālē.“ Un tā arī notika. Čakste bija pierunājis savu tēvoci, ja nemaldos, ņemt izrīkojumu uz sava

vārda, jo zaudējumi nekādā ziņā nebija domājami. Balle bija tikai pret ielūgumiem un izdevās spoži arī materiālā ziņā.

Mūsu laikā Jelgavas ģimnazija vēl bija vāciska. Parastā savstarpējā valoda skolēnu vidū bija vācu. Reiz vakaros Čakste liek priekšā jautājumu, kā būtu, ja mēs lauztu veco tradīciju un sāktu ģimnazijas telpās savā starpā runāt latviski? Atzinām visi priekšnieka domas par pareizām un nolēmām turpmāk arī klasē savā starpā lietot latviešu valodu.

Bieži mums, uz ielas latviski runājot, bija jādzird: „Sieh, sieh, diese Gymnasiasten sprechen lettisch.“ Toreiz vēl valdīja vāciešos iedoma, ka skolots cilvēks var runāt vienīgi vāciski.

1882. gada Jāņos nobeidzām abi ģimnazijas kursu. Mūsu ceļi šķīrās. Čakste bija nodomājis studēt jurispudenci un izvēlējies Maskavas universitāti. Es aizgāju uz Tērbatu studēt medicīnu. Pēc studiju beigām Tērbatā bija jāpadomā, kur uz dzīvi nomesties. Aizbraucu uz Jelgavu apskatīties, kādi tur būtu apstākļi latviešu ārstam. Atradu savu ģimnazijas biedru jau kā ļoti populāru sabiedrisku darbinieku. Čakste bija nodibinājis savu laikrakstu „Tēviņa“, ko vadīja stingri tautiskā un pilsoniskā garā, kamdēļ tad arī šis laikraksts bija stipri izplatīts nevien Kurzemē, bet arī Vidzemē viņam netrūka lasītāju.

1890. gadā, manas Jelgavas prakses pirmajā gadā, Čakste saslima ar gripu, kas komplicējās ar pleurītu, tā ka šim darbīgam cilvēkam bija jānoguļ ilgāks laiks bezdarbā.

Šinī grūtā slimības laikā Čaksti kopa viņa jaunākā māsa Otilija ar tādu sirsniību un nepiekūstošu izturību, ko var tikai māsa, kas savu brāli pielūdzoši mīl. Pie drauga slimības gultas tad māciņos cienīt un mīlēt šo maigo un pie tam nopietno slimokopēju, un tā nācu ar Čaksti tuvos rados.

Andrējs Stērste neilgi priekš manas ierašanās Jelgavā bija atstājis dienestu prokuratūrā un iesācis advokāta praksi Jelgavā. Andrējs Stērste bija ģimenes cilvēks. Čakste mani arī ieveda Stērstes ģimenē. Šinī reti omulīgā un viesmīlīgā ģimenē, kur humors bija pastāvīgs viesis, mēs, abi vēl puiša cilvēki būdami, bieži vien aizstaigājām. Še mēs iepazīnāmies ar rīdzinieci Justīni Veseri. Un ko līdz šim neviena Kurzemes skaistule nebija spējusi, to šī slaidā, skaistā rīdziniece līdzīgi Cezaram „nāca, redzēja un uzvarēja“. Čakstes pret sievietēm bruņotā sirds bija galīgi lauza un padevās savam liktenim.

Čakstes nams izveidojās par Jelgavas intelligences centru. Neaizmirstami ikvienam gan būs palikuši ikgadējie jaungada sagaidīšanas vakari viņa ģimenē, kur skaistā nama māte ar izsmalcinātu veiklību un piemīlību prata savām viešņām radīt omulības pilnu atmosfairu. Par vīriešu omulību gādāja pats nama tēvs, labi pazīdams katra viesā īpatnības.

Čakste bija ļoti apdāvināts advokāts un gan lielākais kriminālists Jelgavā. Pat vācu advokāti piesūtīja viņam klientus, sevišķi sarežģītās lietās. Čakste piegriezta tām visu savu asprātību, lai mezglu varētu atrisināt.

Dr. A. Butulis.

J. Čakste Maskavā.

Ar Valsts Prezidentu J. Čaksti mani saista kopējas studijas Maskavas universitātē viņas ziedu laikmetā.

Toreiz juridiskā fakultātē bija tādas ievērojamas zinātnieku zvaigznes, kā: prof. Janžuls — slavenais finansists, prof. Čuprovs — lielais ekonomists, pēc kuŗa zinātniskiem darbiem pa daļai mācās vēl tagad mūsu augstskolas jaunatne, prof. Mūromcevs — toreizējās universitātes prorektors un vēlāk Krievijas pirmās valsts domes priekšsēdētājs, prof. Maksims Kovaļevskis — zinātnieks, kuŗu viņa liberālo uzskatu dēļ sūtīja zinātniskos nolūkos uz ārzemēm, jo Maskavas universitātes vadība viņu uzskatīja par pārāk brīvdomīgu un nevēlamu. Vēlāk M. Kovaļevskis nodibināja Briselē augstskolas kursus sociālām un politiskām zinībām.

Tanī pašā laikā universitātē strādāja ievērojami zinātnieki, kā: profesori Fortunātovs, Kovšs un Nils Popovs, ar kuŗiem tuvās attiecībās bija Krišjānis Valdemārs, Brīvzemnieks un vēlāk pēc viņa ievēlēšanas par lektoru — J. Velme. Šos krievu profesorus sevišķi interesēja latviešu lietas: latviešu folkloru un latviešu valoda. Medicīnas fakultātē bija plaši pazīstamais chirurģs prof. Zachārjins un nervu slimībās prof. Koževņikovs un citi ievērojami spēki. Šos slavenos zinātniekus atzīmēju tāpēc, lai rādītu, kādā spīdošā laikmetā dzīvoja Maskavā latviešu studentu pulciņš un tur attīstīja savu darbību.

Pulciņš bija 18 cilvēku liels. Tas noturēja sēdes diezgan kārtīgi ar referātiem par dažādiem vēstures jautājumiem, sevišķi par latviešu vēsturi (piem. nelaiķis stud. Reinbergs lasīja par Kurzemes hercogu Gothardu Ketleru), tautsaimniecības jautājumos (stud. J. Kalniņš nolasīja par sierniecības nozīmi latviešu lauksaimniecībā, kādēļ viņu iesauca par sieru Kalniņu), par dabas zinātņi u. t. t. Juridiskos jautājumos vairākkārt uzstājās J. Čakste, kuŗu visi uzklausija ar sevišķu uzmanību.

Latviešu studentu pulciņā Maskavā *J. Čakste ieņēma izcilus stāvokli*. Viņam bija plašs un tāls redzes aploks un rakstura neatkarība. *Viņš bija kā radīts būt latvju studentu garīgās vadības priekšgalā*.

J. Čakste bija arī tas, kas pabalstīja tuvināšanos ar lietuviešu studentu pulciņu, kuŗā izcilus lomu spēlēja Dr. Šliūpas. Tas vēlāk ārpus Krievijas un Lietuvas ārzemēs izdeva savu laikrakstu „Aušra“. Dr. Šliūpas ar nelaiķi Dr. Basanoviču bija lietuviešu atmodas laikmetā spilgtākie darbinieki. Viņu nozīme ir līdzīga mūsu Valdemāra, Brīvzemnieka un c. darbības nozīmei.

Latviešu un lietuviešu studentu pulciņu starpā nodibinājās dzīvi un tuvi sakari. Mūsu pulciņa vakaros ieradās lietuvieši un lietuviešu vakaros latvieši.

J. Čakste izturējās neatkarīgi, un tāpēc to uzskatīja par lepnu un iedomīgu. Nelaiķis skaitījās par turīgu, un tas radīja latvju studentos pārpratumus. Patiesībā J. Čakste nebija ne iedomīgs, ne lepns, bet gan īpatnējs savā raksturā un *neatkarīgs dzīvē un uzskatos*. Viņš daudz strādāja un lasīja un nebija paradis iet viesībās bez sevišķas vajadzības.

Jau sākumā aizrādīju, kāda liela nozīme bija Maskavas universitātei latvju studentu dzīvē. Te bija vēl laimīgs blakus apstākļis. Uz latvju studentu pulciņa darbību lielu iesaīdu atstāja Krišjānis Valdemārs, kas toreiz bija pašos spēka gados. Krišjānis Barons bija iedziļinājies dainu krāšanā un sistematizēšanā. Brīvzemnieks nodevās etnografiskiem un ekonomiskiem agrāriem jautājumiem. Toreiz vesela rinda rakstu par kalpu jautājumu Vidzemē un Kurzemē parādījās iesaīdīgā slavofila Aksākova laikrakstā „Русь“.

Atmodas patriarhi Valdemārs, Barons un Brīvzemnieks stāvēja vistuvākās attiecībās ar slavenām Maskavas universitātes autoritātēm gan etnografiskos, gan vispārējos politiskos un ekonomiskos jautājumos. Caur šīm Maskavas universitātes aprindām mums nodibinājās

sakari ar čechiem. Mēs dzirdējām čehu atmodas laikmeta darbiniekus Palocki un Rigertu. Tas atstāja pamudinošu iespaidu uz latviešu tautas atmodas laikmeta darbiniekiem.

Visa šī laimīgā konjunktūra Maskavā radija dziļu iespaidu uz tādiem izcilus raksturiem latvju studentu vidū kā J. Čakste, palīdzot izveidot viņa redzes aploku plašumā, tālumā un dziļumā.

Publicists A. *Bandrēvičs*.

Jānis Čakste manā atmiņā.

1881. gadā Maskavas universitātes juridiskā fakultātē iestājās Jānis Reinbergs, kas bija iedraudzējies ar J. Čaksti, vienā laikā apmeklējami Jelgavas ģimnaziju; Reinbergs ģimnaziju bija beidzis kādu gadu agrāk. J. Reinbergs tūlīņ pievienojās Maskavas latviešu vakarnieku celma pulciņam, pie kā piederēja: Kr. Valdemārs, Kr. Barons, Fr. Brīvzemnieks, Kr. Kalniņš, J. Vinklers, A. Šlēziņš, Dāvis Jurjāns, R. Pētersons (Pērkons), Pēteris Sietiņsons, Kriškāns, A. Butulis, J. Skolmeistars u. c. No studentiem pulciņā ļoti rosīgu *darbību* attīstīja un piedalījās Kr. Kalniņš, J. Vinklers, A. Šlēziņš, J. Reinbergs un A. Butulis.

Pa vasaras brīvdienām J. Reinbergs, ar kuŗu Maskavā kādu laiku dzīvoju kopā vienā istabā, brauca pie saviem vecākiem pavadīt brīvlaiku Kurzemē. Es to lūdzu apmeklēt Jaunsvirlaukas Bandēnos manu veco māti un manus brāļus, kuŗus es nebiju redzējis 12 gadus. J. Reinbergs atrakstīja uz Maskavu, ka manu lūgumu izpildījis, pie kam apmeklējumā Bandēnos piedalījies arī Jānis Čakste no Aučiem, kas bija nobeidzis Jelgavas ģimnaziju un nodomājis iestāties Maskavas universitātes juridiskā fakultātē. J. Reinbergs bija viesojies Aučos, no Bandēniem kādas 4—5 verstis atstatu. Vēstulē Reinbergs mani lūdza pānteresēties par dažu formālītātu nokārtošanu, sakarā ar J. Čakstes vēlēšanos iestāties Maskavas universitātē. Drīz pēc tam J. Čakste atbrauca uz Maskavu un mani uzmeklēja. — Tā bija mūsu pirmā iepazīšanās.

J. Čakste pievienojās Maskavas latviešu vakarnieku celma pulciņam, bet visai dzīvu dalību pie tā neņēma. Tanī laikā saradās Maskavā vairāki latvieši studēt; cik atminos: Allažs, T. Ore, Ādams,

Šnace, Šamils, Kņezs, Fr. Veiklevičs, Kreicbergs, A. Kalniņš, Pēteris Kalniņš, A. Zumbergs, Gaņais, Lasis, Veniņš, Preisbergs, K. Barons un vēl citi, no kupiem daži piedalījās vakarnieku pulciņā, bet citi tikoja nodibināt savu studentu sabiedrību. Draudzīgās saites starp vecajiem vakarniekiem un no jauna pienākušiem studentiem kļuva vēsas, un laba saprašanās starp pirmajiem un pēdējiem tikpat kā izira.

Kā augšā minēts, pagājušā gadsimteņa 80. gadu sākumā uz Maskavu atbrauca studēt vairāki latvieši. Tie sāka savā starpā organizēties un centās nodibināt savu studentu sabiedrību. Pie šīs studentu sabiedrības organizēšanas un tās turpmākā dzīvē, cik man zināms, J. Čakste ņēmis vienmēr dzīvu dalību.

Studentu starpā valdīja domas, ka J. Čakste mantīgu vecāku dēls, un tālab viens otrs pie viņa griezās pēc izpalīdzības. Patiesībā J. Čakstem nebija nekādi svabadi līdzekļi, it īpaši sēmeštra beigās.

Fr. Veinbergs bija ārzemēs izdevis latviešu un citās valodās kādu brošūru par latviešu turpmākiem uzdevumiem. J. Čakste šo brošūru bija dabūjis no Kr. Valdemāra. Kādā latviešu celma pulciņa vakarā, ko noturēja J. Velmes dzīvoklī, Siromjātniekos, viņš plaši referēja šīs brošūras saturu. Starp citu brošūras saturā bija izsacītas domas, ka latviešiem viņu interešu turpmākas aizstāvēšanas labā vēlams nodibināt kādu augstāku kārtu. Referents un klātesošie Fr. Veinberga domām nepiekrita, bet pievienojās Kr. Valdemāra allaž izsacītiem uzskatiem, *ka latviešu tauta var būt tikai demokrātiska*. Kā zināms, Kr. Valdemārs bija demokrats visā savā dzīvē, savos paņēmienuos.

J. Čakste ziedoja visu laiku studijām. Kopā ar J. Čaksti es tulkoju Puškina „Kapteiņa meitiņu“, un šis tulkojums iespiests „Austrumā“. Maskavā J. Čakste turējās vairāk kopā ar stud. med. A. Butuli un savu draugu no ģimnazijas, centīgo stud. jur. J. Reinbergu. Visiem maskavniekiem par lielu žēlumu daudzsološais J. Reinbergs nomira slimnīcā. Sava drauga atdzisušās miesas J. Čakste pavadīja no Maskavas uz dzimteni, Kandavas apgabalā.

Studijas nobeidzis Jānis Čakste apmetās uz dzīvi Jelgavā un ap sevi pulcināja studijas nobeigušos uz rosīgu darbību.

Uzticīga draudzība.

Šis atmiņas sniedzas atpakaļ līdz mūsu kopīgam skolas laikam Jelgavas ģimnazijā pagājušā gadsimtenā septiņdesmito gadu sākumā.

Kā tas notika, ka no skolēnu sakariem nonācām līdz draudzībai, labi vairs nezinu. Mēs jutāmies savstarpīgi saistīti un uzticīgi turējamies kopā.

Jelgavā Čakste dzīvoja ar savu māsu. Gandrīz katru dienu bijām kopā. Bieži gājām arī pastaigāties, un kad mana māte, pie loga sēdēdama, redzēja mūs aizejam, tā jokodamās teica: „Tur iet garais Čakste ar „savu somiņu.“ Tas saprotams tā, ka biju ievērojami mazāks par Čaksti, un viņš mani it kā nēsāja uz rokas.

Pēc tam, kad 1879. gadā atstāju Jelgavu, jo mans tēvs pārcēlās uz Rīgu, dažus gadus vairs nesatikāmies. Tikai 1883. gadā redzēju viņu jau kā studentu, tādu pašu jautru un dzīvu, kāds viņš bija vienmēr. Viņš cieši gribēja mani pierunāt braukt uz Maskavu un tur kopā dzīvot, bet tā kā studēju jau Tērbatā, nevarēju viņa priekšlikumu pieņemt. No tā slēdzu, ka mūsu kopīgo dzīvi Jelgavā viņš nav piemirsis un arī kā students labprāt vēlētos dzīvot ar mani kopā.

Tad pagāja daudz gadu, kamēr savu mīlo draugu satiku atkal Jelgavā, un viņa ģimenes vidū atjaunoju savu veco draudzību. Strādādams kā ārsts uz laukiem, pilsētā iebraucu ne visai bieži, tomēr katru reizi, kad biju Jelgavā, izlietoju gadījumu apmeklēt savu draugu un kādu stundiņu pakavēties ar viņu sarunās.

Garajos kara gados tikai drusku biju dzirdējis par Čaksti. Satversmes Sapulces laikā iebraucu Rīgā un apmeklēju viņu. Redzēju, ka tā draudzība pret mani pa visiem šiem gadiem palikusi negrozīta. Kad galīgi pārnācu Rīgā, tad Čakste jau bija ievēlēts par Valsts Prezidentu. Vienmēr viņš bija tas pats: nekad viņam netrūka laika, kad pie viņa nācu. Draudzīgo „tu“ viņš bija arvienu paturējis.

Kad 1926. g. aprīlī svinēju savas sudraskāzas un uz tām arī Čaksti ielūdzu, viņš neatteicās ierasties, pie kam, atstādams pie malas citus pienākumus, visu vakaru pavadīja manējo vidū. Savā galda runā viņš norādīja, ka šī draudzība spētu pastāvēt visu mūžu, jo taisni kopīgi pavadītā bērnība bieži stiprāki saista nekā vēlākos gados tas notiek, un gadiem pārbaudītā uzticība un draudzība vēl jo ciešāki tur vienu pie otra.

1927. g. 1. janvārī jaunā gada vizītē apmeklējot pili, es saņēmu no Čakstes kā piemiņas dāvinājumu fotogrāfiju, bet toreiz neviens no mums abiem nenojauta, ka trīs mēnešus vēlāk viņu jau apsegs zeme.

Tagad mans vecais labais draugs aizgājis mūžīgā dusā, bet viņa piemiņa manī un manējos nekad neizdzisis. Tā kā no politikas esmu vienmēr tālu stāvējis, tad mūsu sakari bija tīri intīmas, personīgas dabas, un te nu atzīmējama viņa rakstura sevišķā īpašība: negrozāmi pastāvīga uzticība, tāda uzticība, uz kuŗu katrā dzīves veidojumā var paļauties. Es savā sirdī nepaliku parādā. Jā, man jāsaka, ka no visiem maniēm skolas laika biedriem viņš ir bijis tas mīļākais un vienīgais, ar kuŗu manas attiecības līdz pat vecuma dienām nebija grozījušās.

Jāņa Čakstes
slimība un pēdējā gaita.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Jana Cakste

slimība un bērniņa gaita

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Atmiņas par slimības gaitu.

Pirmo vēsti par Valsts Prezidenta saslimšanu saņēmu 10. februāra rītā. No pils atsūtītais auto vairs mani neatrada dzīvoklī, jo no mājām jau biju izgājis uz pieņemšanas telpām Kaļķu ielā. Steidzīgi ieradās pili, kur Prezidents J. Čakste mocījās ar ļoti stiprām sāpēm un vemšanu. Līdzpaņemtās zāles nelielā devumā sāpes apremdināja. Noteicu stingru diaitu un pilnīgu mieru.

Sešas līdz septiņas dienas slimība, savienota ar lielu grūtumu un stiprām sāpēm, turpinājās bez pārmaiņām. Izlietotie līdzekļi atvieglojumu nedevisa. Bet tad kādu dienu izrādījās, ka slimība ņemusi labvēlīgu virzienu. Slimnieks pats nakti jutis, ka „kaut kas noslīd“, un tūlīt iestājies atvieglojums. Prezidenta veselības stāvoklis uzlabojās, un viņš sāka jau domāt par drīzu braukšanu uz Karlsbadi ārstēties, bet notika citādi.

Piepeši nāca nelaimīgais 20. februāris, kad iestājās pirmais bīstamais sirds vājums. J. Čakste pats uzcēlies no gultas, mēģinājis drusku iet, bet uznācis sirds sabrukums, un viņš bezspēkā noslīdējis atpakaļ gultā.

Atkal bija agrs rīts svētdienā, kad, saņēmis steidzošu paziņojumu, devos uz pili. Pulsu gandrīz nemaz vairs nesataustīju. Elpošana bija ļoti grūta. Biju paņēmis līdzī attiecīgos sirdsdarbību spēcinošus līdzekļus. Tūlītējs iešļircinājums sirdi mazliet uzlaboja. Atsauca vistuvāko un tūlīt dabūjamo ārstu Dr. Feiertāgu, kas arī bija viens no maniem labākiem palīgiem visā slimības gaitā. Tanī pašā dienā tūlīt ataicināju vēl prof. M. Zili. Iesākās nepārtraukta cīņa par sirdi un pulsu — cīņa pret nāvi. Kad toreiz mums likās, ka nekas nav darāms, tomēr jau tanī pašā vakarā stāvoklis sāka nedaudz uzlaboties. — Astoņas dienas līdz 1. martam stāvoklis 2 reizes uzlabojās un atkal atkrita.

1. martā uznāca šausmīgais nespēks, kad pie galda sēdot prātojām: „Ja šo krīzi slimnieks pārcietīs, tad tas būs brīnums.“ Paši vairs neticējām. Tomēr Prezidenta stiprais organisms slimību pārspēja. Pēc 1. marta sāka atkal uzlaboties. Īzredzes jau bija par 50 proc. labas, bet par tikpat arī sliktas. Ap 6. un 7. martu uzlabošanās turpinājās. Varēja atkal cerēt, ka viss beigsies labi. Domāja, ka vajaga tik labi baroties un stiprināties, un slimība būs pārvarēta.

Bet ap 8. martu notika piepešs sabrukums, nesaprotams un neizskaidrojams. Tālāk ļoti grūta diena bija 10. martā, kad sakarā ar stipro sabrukumu noturēja lielāku ārstu konsiliju.

Kā slimnieks Valsts Prezidents J. Čakste bija ļoti pacietīgs un paklausīgs. Ārstiem viņš palāvās un uzticējās. Kad ārsti ieradās slimnieka istabā, viņš vienmēr smaidīja un apsveica. Pēc izmeklēšanas, ārstiem izejot blakus istabā apspriesties, viņš kādreiz vaicājis: „Vai tie ārsti vēl tur apspriežas? Vai viņi daudz disputē? Jo vairāk viņi disputē, jo tas labāk priekš manis.“ Viņam redzami patika plašas ārstu apspriedes. Kad pēdējās dienās pie viņa gultas sēdēja kāds no ārstiem, viņš jutās mierīgs.

Slimnieka gultu visā slimības laikā ārsti neatstāja gandrīz ne uz mirkli. Ar Dr. Feiertāgu pilnī pārmaiņus dežurēdami pavadījām visas naktis. Slimnieka istabā bija kamīns, ko kurināja augu dienu un nakti, jo istabu bieži vēdināja. Pastāvīgi pie slimnieka gultas sēdēja viena no žēlsirdīgām māsām. Blakus istabā dežurēja sanitārs. Pirmo nedēļu neviens no ārstiem un kopējiem pat neizģērbās. Visā slimības laikā bija tikai pāris naktis, kad bez lielām bažām varēja atlaisties gultā.

14. martā plkst. $\frac{1}{2}$ 1 dienā notika paplašināts ārstu konsilijs, lai gan cerības bija samazinājušās līdz minimumam, ko arī konstatēja. Konsilijs vēl vispusīgi apsprieda acumirkliġo situāciju un *stāvokli atzina par ārkārtīgi kritisku*. Pēc konsilija, kas ieilga 2 stundas, pie slimnieka gultas joprojām paliku es un Dr. Feiertāgs.

Jau ap plkst. $\frac{1}{2}$ 5 pēc pusdienas slimniekā radās uztraucošas pazīmes: zināms nemiers un *draudošas zīmes sirds darbībā*, kuŗa arvienu pavājinājās. Tomēr, pielietojot attiecīgus līdzekļus, stāvokli nedaudz uzlaboja. Pēc stundas bija izredzes uz mazu uzlabošanos. Varēja atkal apmierināties.

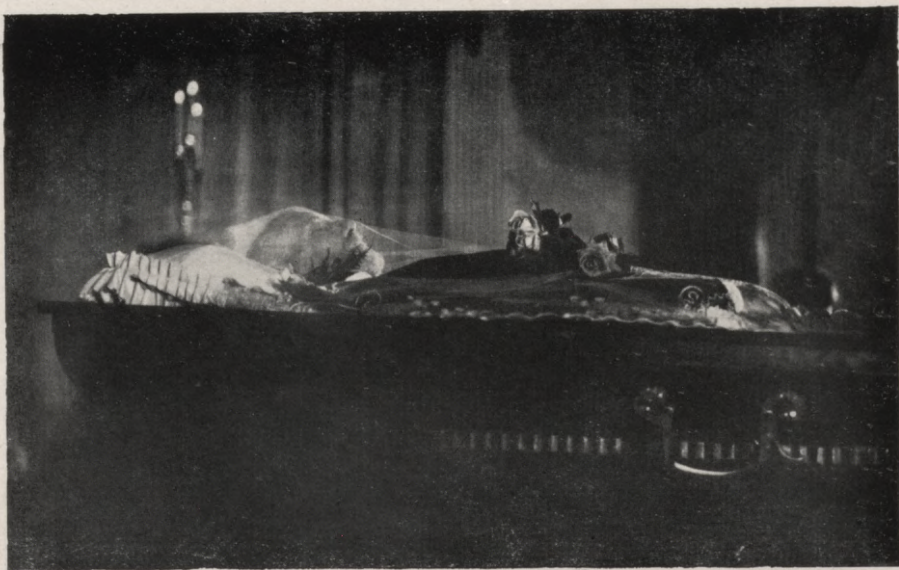
Bet ap plkst. 8 sāka noskaidroties, ka *katastrofa neizbēgama*: rokas sāka palikt aukstas, samaņa ātri aptumšojās. Nāca nāve, kas vispāri bija viegla, jo viss norisinājās 30—40 minūtēs. Bija iespaids, ka mirējs sevišķas mokas necieta. Nāve iestājās ātri, pulss stāja pukstēt ļoti viegli. Tik vieglu nāvi nākas reti redzēt.

Iznāca pēdējais biļetens:

„Valsts Prezidents Jānis Čakste, slimodams pēc pārciestā žults pūšļa iekaisuma vēl ar ļoti intensīvu un izplatītu plaušu karsoni, kā arī ar stipri, neatturami progresējošu sirds mūskuļu novājināšanos, miris 14. martā pulksten 20.45 min. no plaušu oedema un sirds apstāšanās.

Piln, 1927. gada 14. martā, plkst. 20.45.

Dr. A. Butulis, prof. M. Zīle un Dr. med. Feiertāgs.“

J. Čakste zārķā.

Tauta nāk atvadīties no sava pirmā Valsts Prezidenta.

Klio uzņēmumi.

J. Čaksti iznes no pils.

Klio uzņēmums.

Māras baznīcā.

Z. Bormanis,
žēlsirdīgā māsa.

Grūtās slimības dienas.

5. martā pirmo reizi iegāju mūsu Valsts Prezidenta slimnieka istabā. Iegāju ar sajūtu, vai tikai spēšu apmierināt augsto slimnieku? Bet pirmais viņa vārds bija tik laipns, ka izzuda viss mans uztraukums un gribējās tikai no visas sirds palīdzēt atvieglināt viņa ciešanas, kas tam bija jo grūtas, kaut gan teicis viņš to vārdos nekad nav. Viņš bija ļoti pacietīgs.

Tikai tanīs reizēs, kad jutās sevī spēcīgāks, Prezidenta kgs bija neapmierināts, ka ārsti neļauj celties. „Ja tie ārsti man atļautu celties, es sen jau būtu vesels!“ viņš mēdza sacīt.

Cik grūti Čakstes kungs arī pats nejutās — par savu kopēju viņš vienmēr rūpējās. „Kādēļ neejat gulēt,“ vai „tagad laiks iet ēst,“ viņš nereti tā teica.

Vienā no pēdējām dienām es neveikli uzcēlos no krēsla un nobijos, ka ar troksni esmu uzmodinājusi slimnieku. Bet, paskatoties uz viņu, ieraudzīju smaidošu seju. „Tas nāk no tam, ka Jūs tik ilgi neesat gulejuši,“ viņš klusi teica. Tas bija aizkustinoši sacīts...

Tad gāja sliktāk un sliktāk. Un beidzot pienāca 14. marts, kad liela cilvēka ar apbrīnojamu pacietību nestās ciešanas izbeidzās. —

Dziļi noskumusi es atstāju kluso istabu vecajā pilī.

Žurnālists P. Lasis.

Latvijas pirmais Valsts Prezidents Jānis Čakste savā pēdējā gaitā.

Kluss 14. marta vakars. Sēras zvanu skaņas viena pēc otras no baznīcu torņiem vēstī Latvijas galvas pilsētai pirmā Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes nāvi... Jau devītā vakara stunda. Pils tornī lēni un klusi nolaižas Valsts Prezidenta standarts; bet pilsētā no namu jumtiem un palodēm slīgst pusmastos sēras tērpti valsts karogi. Aizdaras pils vārti, un dziļas sēras nolaižas pār pašu pili.

Klusi sarodas pilī augstākie valstsvīri: Saeimas priekšsēdētājs Dr. P. Kalniņš, ministru prezidents M. Skujenieks, kara ministrs

ģen. Bangerskis, ārlietu ministrs F. Cielēns, Saeimas frakciju biedri, un apliecina Saeimas, valdības, armijas un frakciju vārdā nelaiķa piederīgiem dziļāko līdzjūtību. Dr. P. Kalniņš uz likumīga pamata uzņemas Valsts Prezidenta vietas izpildīšanu. Svarīgajā aktu grāmatā viņš ieraksta sekojošo:

„Latvijas demokrātiskā republika zaudējusi šodien priekšlaicīgā nāvē uz mūžīgiem laikiem savu pirmo pilsoni, ilggadējo Valsts Prezidentu J. Čaksti. Pamatojoties uz Satversmes 52. panta, esmu uzņēmis Valsts Prezidenta vietas izpildīšanu, kamēr Saeima ievēlēs jaunu Valsts Prezidentu.

Cienījamā nelaiķa daudzpusīgās un nopelniem bagātās darbības novērtējumu atstādam vēsturei, turu par savu pienākumu izsacīt šinī gadījumā savu un sērojošās Latvijas tautas atzinību šī mūsu izcilus valsts darbinieka piemiņai, kuŗš, atrazdamies valsts galvas amatā kopš Latvijas valsts nodibināšanas, ar savu nesavtīgo un pašai dziedīgo darbību iemantojis tautas nedalītu pateicību.

Rīgā, pili,

1927. g. 14. martā, plkst. 20.45.

Dr. *Pauls Kalniņš*,

Valsts Prezidenta v. i., Saeimas priekšsēdētājs.“

Turpat pili plkst. 10 vakarā notur ārkārtējo Saeimas prezidija un ministru kabineta apspriedi. Tā nolēma tūlī pārtraukt visus izrikojumus, izrādes un izpriecas. Kamēr apspriede ilga apaļu stundu, ārā pa ielu ielām, no malu malām uz pili plūda ļaužu pulciņi, un tā līdz vēlai pusnaktij. Radiofons un telegrafs strādāja nepārtraukti, izsūtot lielo sēru vēsti pa visu Latviju un uz ārvalstīm. Plkst. 2 naktī nelaiķim kā līdzdibinātājam un vecākam biedram par godu salūtē studentu biedrības „Austrums“ prezidijs.

15. martā pils jau tērpta dziļās sērās. Aizgājēju gulda masīvā ozola šķirstā. To novieto Baltajā zālē — tur, kur vissvinīgākā vieta, kur nelaiķa valsts darbā strauji pukstēja viņa karstā sirds. Nostājas karavīru un studentu-austrumiešu goda sardze, pirmā maiņā ģenerālitate ar ģen. Bangerski priekšgalā, diženie karavīri zibošos zobenos un mirdzošos ordeņos. Nelaiķa biktstēvs Jelgavas virsmācītājs Ķullītis notur aizkustinošu mājas dievkalpojumu, kuŗu kuplina Rīgas skolotāju institūta dubultkvartets. Klāt bēdās sagrauztā ģimene, piederīgie, tuvākie darba biedri un visi pils iemītnieki. Sastingušais vaigs dziļi mierīgs, kā marmorā cirsts. Nakts paiet klusumā.

Vienpadsmitā stunda 16. martā. Baltajā zālē dziļa sēru svinība, zaļumi, balti ziedi. Šodien pēdējais atvadīšanās brīdis no Prezidenta pili. Pie sava bijušā vadoņa nāk valdība, augstākā armijas priekšniecība un tauta nepārredzamos pulkos. Nav neviena, ko mīlestība neskubinātu steigties uz pili un pavadīt mīloto un godāto Prezidentu.

Kā pirmais sēru ceremoniālā ierodas diplomātiskais korpuss ar savu vecāko, Zviedrijas sūtni Latvijā Undēnu priekšgalā, viņam seko mūsu kaimiņu un visu pārējo ārvalšņu pārstāvji. Dziļi zemojoties, viņi apliecina savu tautu un valdību līdzjūtību latvju tautai un valstij mūsu lielajās sērās.

Ierodas Valsts Prezidenta vietas izpildītājs, Saeimas prezidijs, deputāti, ministru kabinets pilnā sastāvā, kaŗaspēka daļu priekšnieki, universitātes mācības spēki, valsts iestāžu pārstāvji un citi. Nopietns brīdis, tad noliektās galvas paceļas un atkal katrs dodas savās gaitās. Klusu atvadās no Prezidenta arī bij. Tautas Padomes un Satversmes Sapulces locekļi.

Klusai, oficiālai manifestācijai beidzoties, atveras pils vārti un no nelaika atvadīties plūst Baltajā zālē tauta. Mūžībā aizgājušais Valsts Prezidents kā īsts un mīļš jaunatnes draugs bija iemantojis dziļu, siltu mīlestību bērnu un jaunatnes pasaulē. Tāpēc pirmie bija skolabērni, kas sēru svinīgā gājienā devās pilī. Piedalījās ap 30.000 bērnu no visām skolām, tautībām, šķirām un ticībām. Skolotāju un audzinātāju pavadībā nepārskatāmā virknē skolēni dodas klusu pa baltajām trepēm pie mīlā Prezidenta. Zālē dziļā godbijībā bērni noliecas pret nelaiki. Stundām ilgst bērnu un jaunatnes atvadišanās. Mūžīgas paliks šīs atmiņas viņu sirdīs. — Nāk tauta no visām šķirām un aprindām un nes viņam pateicību par to svēto ideālisma uguni, ko nelaikis kūris un uzturējis dzīvu tautas dvēselē. Sirmgalves un sirmgalvji, mātes un tēvi nāk paši un ved savus bērnus pie rokas atvadīties no Prezidenta. Sērsvinīgā šķiršanās no mīlā Prezidenta ilgst stipri pāri pusnaktij.

Pēc tam nakts klusumā pie nelaika pulcējas savējie, radi, tuvākie draugi, senākie ideju, centienu un darba biedri. Viņi nākuši no visām valsts malām, un katrs atnesis nelaikim visu savu sirds siltumu. Pēdējās nakts stundas sirmajā pilī, kur upurējis savus gara un dvēseles spēkus savai tautai un tās valstij, Latvijas pirmais Valsts Prezidents pavada viņu vidū.

17. martā pilī dzīva kustība. Arī pils āriene ieslīgusi smagā sēru rotā.

Plkst. 4 Baltajā zālē sapulcējas sēru viesi. Pie griestiem vijas radio vadi, kas vēstis to, ko še runās, visai Latvijai. Pie šķirsta aiz goda sardzes pa kreisi ieņem vietas Valsts Prezidenta vietas izpildītājs Dr. P. Kalniņš, Saeimas prezidijs, ministru prezidents M. Skujenieks ar ministriem, bet pa labi armijas priekšniecība ar

virsniekiem un apkārt visiem resoru vadītāji un augstākie ierēdņi, arī kultūras un mākslas iestāžu pārstāvji. Šķirsta kājgalī vieta Prezidenta ģimenei un galvgalī — garīdzniecībai. Plkst. 1/25 ierodas bīskaps K. Irbe ar vecākiem garīdzniekiem un drīzi pēc tam Prezidenta kundze ar meitām, aiz tām dēli ar tuviniekiem.

Jelgavas prāvests Reinhards saka izvadišanas vārdus. Nodzied valsts darbinieku koris. Rīgas apriņķa prāvests Rozenieks izpilda svinīgu sēru lūgšanu un bīskaps Irbe — svētišanu... No dārgā laulātā drauga atvadās atraitne, no rūpīgā tēva — meitas un dēli, „Austruma“ kommilitoni aizver šķirstu un Latvijas pirmais Valsts Prezidents atstāj pili uz mūžu mūžiem...

Kur vien acis met, visur ļaužu jūra. Prezidentu iznesot, no pils torņa atskan kaŗa orķestra izpildījumā „Dievs Kungs ir mūsu stipra pils“. Visa galvas pilsēta pavada Valsts Prezidentu uz pēdējo dusas vietu. „Austruma“ vecākie biedri novieto savu draugu sēru pajūgā un paliek kā tuvākie pavadītāji abpus pajūgam, kamēr aktīvie studenti un vecbiedri ieņem vietu sērsvinīgā gājienā. Pajūga priekšgalā bīskaps ar 29 mācītājiem, tad pieci armijas virsnieki nes Prezidenta augstās goda zīmes un ordeņus: „Triju zvaigžņu ordeni“, Igaunijas „Brīvības krustu“, Somijas „Baltās rozes“ ordeni, Polijas „Polonia restituta“, Beļģijas „Leopolda“ ordeni. Sēru pajūgu velk astoņi melņi. Cieši pie sēru pajūga seko sagrauztā Prezidenta laulātā draudzene ar meitām, aiz viņām dēli ar piederīgiem, bet tālāk visi pavadītāji, darba biedri, draugi un cienītāji.

Sērsvinīgais gājiens aizlokās pa Valdemāra ielu gar sērās tērtiem namiem caur skolu jaunatnes spalieņiem un nepārredzamiem ļaužu pulkiem. Pie sērās tērtās Arlietu ministrijas pret pusmastā nolaisto standartu gājiens apstājas, un 1. un 3. vidusskolas audzēkņu koris godina Prezidenta piemiņu.

Pie Kaŗa ministrijas gājienu sagaida armijas virsnieki sēru parādē, galvenā štāba rota un citi kaŗavīri ar orķestri. Visur apkārtējie nami pušķoti zaļumiem, un no logiem kaisa Prezidentam ziedus ceļā. Virsnieki goda parādē salūtē un orķestris spēlē ne parasto parādes maršu, bet sēru korāli „Augšām aiz zvaigznēm“. Gājiens uz brīdi apstājas, kapa klusums, parādē militāri kā sastinguši, nododot savām augstākām vadonim pēdējo godu...

Tālāk gājienam iekustoties, no Sarkanā krusta lieveņiem atskan skolas jaunatnes koŗa sēru meldijas. Tad lēnām tālāk pa Brīvības bulvāri. Raiņa bulvārī universitātes studentu un studenšu goda

sardze. Universitātes koris dzied sēri želo „*Integer vitae*“. Daiļi un svinīgi veidota sēru draperijās un zaļumos universitātes fasāde, kurā zemu nokarājas sērās tērptie valsts karogi un kur Prezidentu sagaida rektors prof. Tentelis ar profesoriem un pārējiem mācības spēkiem, kas atminas Valsts Prezidentu kā universitātes profesoru, sirsnīgāko labvēli un veicinātāju.

Jau satumst, kad gājiens lēni kustas caur jaunatnes, kultūras, gaidu un skautu organizāciju goda sardzēm pa Kr. Barona ielu, Aspazijas un Basteja bulvāri un l. Smilšu ielu, kur ugunsdzēsēju goda sardze ciešās kolonnās lāpām apgaismo gājienu. Māras baznīcas laukumā Prezidentu saņem „Austruma“ aktīvie biedri un, ērģelēs Jurjāna sēru maršam atskanot, to ienes dievnamā.

Plašais dievnams uzņem aizgājēju lauru un palmu birzē altāra telpu nodalījumā. Visa telpa sēru draperijās un pār altāri valsts ģerbonis ar Valsts Prezidenta standartiem abpus. Dziļš svētsvinīgs klusums visā pārpildītajā dievnamā. Garīdznieki ievada svinības ar lūgšanu.

Arvienu nāk klāt jauni ļaužu pulki, bet tie spiesti gaidīt ārā aiz telpu trūkuma dievnamā. Viņi nāca pa visām vecās Rīgas šaurajām ieliņām. Nāk kareivji parādes gaitā, nāk gaidas un skauti modrā disciplīnā, un visi nes mīļajam Prezidentam savās sirdīs pateicību un svinīgo solījumu: „*Visu par Latviju*“. Apmeklētāji nāk un iet visu cauru nakti.

Pienākusi Latvijas pirmā Valsts Prezidenta bēru diena, 18. marts. Jauks pavasara rīts un gaiša saulīte silda. Skumji drūmi skan zvani baznīcu torņos, sēri plivo pusmastā valsts karogi un ielas pilnas sērojošo. Ļaudis kavējas pie greznotiem skatlogiem. Nav žēloti līdzekļi, nav žēlots laiks, un visur redzama patiesas sirds mīlestība pret Valsts Prezidentu J. Čaksti, jo visur ziedu bagātība, visur lauru un palmu zaļumi...

Plkst. 11 Māras baznīca pārpildīta, ielas un laukumi pārpildīti. Baznīcas laukumā nami melnā draperijā, un še sāk saplūst organizācijas ar karogiem un vainagiem. Kopā ap 155 organizācijas, biedrības un delegācijas. Taisni plkst. 11.30 ar lielgabala šāvieni izsauc noteikto klusuma minūti, un visa pilsēta acumirkli kā sastingst...

Saeimā svinīga sēde. Rerezentēta visa oficiālā pasaule, arī publiskas vietas pilnas. Prezidenta piemiņu Saeima un viesi godina, pieceļoties no sēdekļiem, un Nacionālās operas koris T. Reitera vadībā nodzied A. Kalniņa: „Kapsētas klusums“. Tad visi dodas uz Māras baznīcu

Baznīcā ielaiž tikai ar kartiņām. Izvadišanas svinībās piedalās vairāk tūkstoši sēru viesu... Elektriņas spuldžu mirdzumā skaidri redzams Prezidents savā mūža mājā ar baltām rozēm valsts lentās. Kā dzīvs, tikai bāls viņš guļ kā saldā miegā. Apkārt daudz brīnišķu ziedu par mīlestības un cienības zīmi nelaiķim kā daiļuma cienītājam un kopējam.

Atskan ērģeļu sēru prēlūdija. Altāra telpas ieņem 40 luterāņu mācītāji, un draudze dzied korāli no ciešanas un miršanas, kam seko bīskapa K. Irbes kanceles runa. Pēc bīskapa runas un korāļa Nacionālās operas koris sajūsminoši nodzied „Mūžīgs miers“, un vecākiem mācītājiem asistējot, bīskaps izpilda sērsvinīgo beigu liturģiju.

Draudzei dziedot nelaiķa paša sacerēto korāli: „Laujiet manim projām doties“, Latvijas pirmo Valsts Prezidentu Jāni Čaksti iznes no dievnama.

Šķirstu novieto uz lielgabala lafetes, kurā jūgti 10 zirgi. Šķirsta galvgali uzliek nelaiķa ģimenes baltu rožu vainagu. Sēru gājiens vēl nav sācies, kad sāk lidot gaisa flotilija, kas pavada nelaiķi līdz kapam. „Austruma“ un virsnieku goda sardze, spalierī nostādīta militārā goda sardze... Sēri, žēli atkal skan zvani baznīcu torņos, un svinīgais sēru gājiens sāk kustēties pa skujiņām kaisītām ielām līdz Meža kapsētai.

Gājiena priekšgalā diži jā kavalērijas eskadrons, aiz viņiem seko citas daļas, lielgabalniēki, kājnieki, aizsargi no 17 apriņķiem ar karogiem, gaidu un skautu centrālorganizācijas ar saviem karogiem. Baltā divjūgā brauc bīskaps Irbe, svinīgi soļo 31 garīdznieks. 5 virsnieki nes uz zīda spilveniņiem Prezidenta augstās goda zīmes, ordeņus. Tad sēru pajūgs, kam pirmie visu ceļu seko Prezidenta kundze ar bērniem un piederīgiem.

Pavadītājos Saeimas prezidijs, frakciju līderi un ministri, ārvalšņu delegācijas, ārvalšņu misiju pārstāvji, Saeimas, bij. Tautas Padomes un Satversmes Sapulces locekļi ar dāmām, augstākie virsnieki, militārās delegācijas, Rīgas un Jelgavas pilsētu galvas, universitāte, senāts, tiesu resors, valsts iestāžu pārstāvji, studenti, skolu jaunatne, kultūrālās un sabiedriskās organizācijas, kopā ar kādiem 155 karogiem.

Pie Saeimas nama Prezidenta pajūgs apstājas, un koris Reitera vadībā godina dārgo aizgājēju, nodziedot Melngaiļa „Rekviēmu“. Tad gājiens lēnām kustas tālāk, nepārredzamu ļaužu pulku pavadīts. No logiem un lieveņiem kaisa viņam ceļā ziedus. Kapsētā nonāk

tikai ap plkst. 4 pievakarē, kad otrs gals vēl pilsētas centrā. Visā ceļā spēlēja kādi 16 orķestri un gaisa flotilija brīnināja sēru viesus, izveidojot Latvijas trīszvaigžņu simbolu.

Tikpat lielisks iespaids kā sēru gājienam ir kapsētai. Uzcelti īpaši goda vārti, uz diviem stabiem trauki ar liesmojošu svēto uguni. Kapsētā visās garajās alejās un šķērsceļos krustām, šķērsām militārās goda sardzes. Abās galvenajās alejās pa trim goda vārtiem.

Lielo iespaidu vēl pavairo Prezidenta kaps. Tālu aiz skai-stajām alejām un plašajiem līdzenajiem zaļumu laukumiem kapsētas centrā paceļas jaukā uzkalniņā starp smuidrām priedēm terrasveidīgi izkopta kapa vieta, ap kuŗu uzcelta smagās sērās arka. Arkas vidū augstu līdz zemei nolaižas sērās tīts Valsts Prezidenta standarts ar valsts karogu katrā pusē. Stabi ar svēto uguni. Kapa galvgalī skaisti izstrādāta un sērās tīta tribīne runātājiem. Plašā kapsēta ligot ligojas no nepārrēdzamiem ļaužu pulkiem un pār priežu galotnēm vakara saulītē zalgo lidmašīnas.

Plkst. 4 kapam tuvojas Prezidenta zārks. Kapa malā no dārgā nelaiķa atvadities spodrā norietošā saulīte sūta savus sārtus starus, kas maigi noskūpst katru lauru un ozolu lapiņu, katru puķīti un ziediņu, kuŗu tik daudz, tik daudz no visām Latvijas malām un no draudzīgajām kaimiņu valstīm. Valsts himnu dziedot, spēlējot un lielgabaliem 21 šāvīenu salūtejot, rozēm un neaizmirstelēm apbērts ieslīgst vieglā zemesmātes klēpī lielais valstsvīrs, Latvijas pirmais Valsts Prezidents Jānis Čakste. Garīgo ceremoniālu izpilda virsmā-cītājs J. Ķullītis. Bīskaps Irbe iesvētī kapu un notur svēto lūgšanu.

Pie kapa noliek ap 120 vainagu. Tur karaļu sūtītie zemnieka dēlam ziedi, tur mūsu lauku skuļas, tur Auču pavasara pūpoli . . .

Pēdējie atstāja dārgo kapu ministru prezidents Skujenieks un kara ministrs Bangerskis, bet pie kapa palika vēl goda sardze. Vieglā nakts vēsmiņā vilņo pār kapu sēru karogi, blāzmo svētā uguns, un smuidrās priedes žūžo klusu maigu kapa dziesmiņu.

Pēdējie atvadīšanās vārdi.

(Izvilums no runām pils Baltajā zālē, Māras baznīcā un Meža kapos.)

Prāvests *Reinhard*s:

„Labu cīnīšanos esmu cīnījies, tecēšanu esmu pabeidzis, ticību esmu turējis.“

Tā mūsu aizgājušais Valsts Prezidents, ja viņš spētu savu piekusušo galvu pacelt, varētu liecināt par savu dzīvi. Dzīves ceļā nevar kavēties, tas iet uz priekšu. Katrs moments dod jaunus uzdevumus. Tos vajaga veikt un, redziet, tāds darba darītājs bija Jānis Čakste. Viņš nedomāja priekš sevis vien, par savu labumu, bet no skolas laikiem jau interesējās par sabiedrības labklājību, par mūsu tautas labklājību.

Kad kādu pussimts gadu atpakaļ mēs kopā skolas solā sēdējām, mūsu mazajā latviešu dēlu pulciņā Jelgavas ģimnazijā bija Jānis Čakste. Viņš pulcināja vakara stundās nodarboties ar latviešu literātūru, iemācīties latviski pareizi runāt. Mēs, mazais pulciņš, turējāmies kopā pašā sirsnībā, bijām kā viena sirds un viena dvēsele. Un visi sajūsminājāmies par savu tautu, cenždamies viņas kultūrālo līmeni pacelt uz augšu.

Pagāja skolas gadi, mēs izklidām, bet tā uguns, kas bija mesta krūtīs, neizdzisa. Jānis Čakste bija tas, kas šo nacionālo vilni ienesa skolēnu starpā.

Ir aizgājuši gadi... Mums katram bijuši savi piedzīvojumi. Bet Čaksti arvienu redzējām sabiedriskā darbā gan latviešu biedrības priekšgalā, kuŗu viņš pacēla uz tā līmeņa, kur tagad stāv, gan cīņās ar visādiem to laiku aizspriedumiem, tautiskās kustības vajātājiem. Čakste sludināja un pierādīja, ka latvietis paliek latvietis arī tad, ja viņš paceļas uz augšu. Te bija ta cīņa, labā cīnīšana...

Pienāca smagie pārbaudījumu laiki... bēgļu gaitas... Tad tapa viņa tālo pagātnes sapņu piepildījums — Latvija.

No sika graudiņa izaudzis koks, zem kuŗa zariem katrs var slēpties. Kurzeme, Vidzeme, Latgale — šīs 3 zvaigzņītes vienotas kopā vienā valstī. Tas ir cīņas panākums, un tādu panākumu guva Jānis Čakste. Viņam bija tā ticība.

Latvija sēro... Stāvot grūtā atvadišanās brīdī, izvadot savu valsts galvu no šī nama, kur viņš darbojies, mums stāv prātā viņa humānais gars, gaišais skats...

Pie skolas biedra zārka tu, sirds, runā. Sirds valodai nav daudz vārdu. Šinī sirds valodā es Tev, mīļais brāli, vēlu klusu dusu dzestrajā kapā. Ar lielu godu, Tev pienākošos godu, Tevi izvada Latvija uz pēdējo dusu. Tu to esi pelnījis...

Prāvests *Kundziņš*:

„Taisna piemiņa paliek svētīta“.

Visā tautā pazītais, augsti cienītais un mīļotais Valsts Prezidents ir savas gaitas nobeidzis. Čakste savas acis slēdzis uz mūža dienu.

Izaudzis no tautas, saaudzis kopā ar tautu, viņš dzīvoja tautas dzīvei un tautas idejai. No pašas bērnības līdz pat savam vecumam viņš devis to labāko, kas viņam bijis padomā, sirdī. To devis savai tautai, bet no tās atkal pats smēlies spēku un prieku. Gaišu prātu, stipru enerģiju un tālu skatu apdāvināts, viņš arvienu to ņēmis līdzī tai darbā, kas viņam bija uzticēts, ar šīm dāvanām Latvijai kalpojis. Lielā apdomā, dzīves saprašanā un gudrībā un lielā taisnībā, kā Valsts Prezidents, kā pirmais pilsonis, viņš bijis vienāds visiem, taisnīgs, mīļš, taisns pret likumu un taisns pret patiesību, taisns pret domu un taisns pret pārlicību.

... Katram cilvēkam reiz jāiet pa šauro kapu pāri, augsts vai zems. Bet no aizgājušiem mums kas paliek, un jo vērtīgāka bijusi dzīve, jo vērtīgāks mums paliek... Ir tāda piemiņa, ko laiki nevar izdzēst, svētīta piemiņa. Aizgājušā, neaizmirstamā Latvijas pirmā Valsts Prezidenta iestaigātie ceļi neaizaus, teiktie vārdi nebeigs runāt. Darbi, ko viņš ir darījis, tie darbi paliks. Viņa piemiņa paliek svētīta jo vairāk tamdēļ, ka viņš ir nesis to lielāko goda zīmi, skaistāko, spožāko taisnības zīmi.

Biskaps Dr. *K. Irbe*:

... Latvijai atņemts viņas pirmais Prezidents, viņa darbi to pavada...

Dzīve neapstājas. Atdusa pieder tikai miroņiem savos kapos, bet dzīvajiem darbs, un darba Latvijas tautai vajaga, lai tā izveidotos par tādu Latviju, kādu to vēlējās redzēt mūsu nomirušais valsts galva,

par kādu cīnījās mūsu tautas labākie dēli un kādu paredz un cerē ikkatrs, kam sava tēvzeme Latvija ir dārga un mīla. Šis darbs ir visai smags un grūts. Tas uzliek darba darītājam lielu, grūtu atbildību un prasa daudz, daudz saprašanas un gudrības.

Ar mūsu pirmā Valsts Prezidenta nāvi nobeidzies pirmais posms Latvijas vēsturē — svarīgais Latvijas tapšanas posms. Nu iesākas otrs, ne mazāk svarīgs posms — Latvijas izveidošanas posms. Kas šo darbu darīs? Kāda partija uzņemsies šo atbildību uz saviem kamiešiem? Es domāju par visiem mūsu valsts darbiniekiem to labāko, vienalga, pie kādas partijas viņi nepiederētu. Domāju, ka viņiem visiem ir šī vēlēšanās, lai Latvija būtu ziedoša un augļus nestu. Bet es arī domāju, ka neviena partija nevar teikt — mums ir šī vajadzīgā gudrība un mums ir šis vajadzīgais spēks ... Bet kā būtu, ja mēs šai mūsu lielajā dienā, kuņā nobeidzam savas vēstures pirmo posmu un iesākam otro, *ja mēs cits citam sniegtu roku*, aizmirstu visus strīdus, visus naidus un pārvilkto strīpu pāri visam tam, kas mūsu tautu šķeļ un ārda, posta un šķir? — Vai tik tie nav naīvi vārdi no Latvijas bīskapa? — Bet vai arī tā nebija naīva iedoma, ka latvietis var būt cilvēks ar līdzīgām tiesībām, līdzās citiem cilvēkiem mūsu zemē?! ... Piederēsim pie tautas vislabākiem, visdziļākiem, vis-skaidrākiem, visstiprākiem ļaudīm. Un šodien pie sava pirmā Prezidenta zārka nāksim patiesi, izdarīsim to naīvitāti un mēģināsim cits citam roku sniegt un skatīties tikai uz to vienu, kas vajadzīgs, kas var noderēt mūsu Latvijas labklājībai. Lai visu vēlēšanās būtu — savu Latviju padarīt košu un skaistu!..

Virsmācītājs J. Kullītis:

„Ai, vējiņ, kam nolauzi
Rakstīto ozoliņu!
Ai, zemīte, kam paslēpi
Mīlamo bāleliņu!“

Esam pie sava pirmā Valsts Prezidenta kapa. Šeit esam guldījuši vienu no Latvijas stiprākiem, kuplākiem un cēlākiem ozoliem. Kad redzējām savu pirmo Valsts Prezidentu, tad viņa cēlais stāvs un cēlā izturēšanās mums atgādināja cēlos Latvijas ozolus. Kad mēs redzējām viņa neizsikstošo darba enerģiju, tad manījām, ka tas ir stiprs Latvijas ozols, kupls ozols: vienmēr ap viņu daudzi stāvējuši. Gan mājā, ģimenē kupli un skaisti zari. Gan savā dzīves

darbā un pie savu uzdevumu izpildīšanas viņš pratis vienot un aicināt vienmēr daudzus darbiniekus, spējīgus un cēlus... Bet viņš ir bijis arī Latvijas rakstītais ozols, izgreznotais un cēlais, un šeit es domāju viņa cēlā rakstura īpašības, viņa neizdzēšamo ideālismu, kas pavada viņu no bērnības līdz mūža vakaram. Viņš palika tas pats ideālists, kas neprasija priekš sevis, kas viņam būs, bet kas vienmēr prasīja, ka vairāk un vairāk varētu darīt priekš savas mīļās tautas. Viņa laipnība bija vienāda pret visiem, augstiem un zemiem. Priekš katra viņam bija mīļš un līdzjūtīgs vārds. Tas viņa sirds godīgums un cēlums...

Un šis kaps, tas nesīs svētību arī pēc aizgājēja nāves. Šeit lai nāk mūsu valstsvīri, pie šī kapa apdomāt, kā mūsu Čakstes tēvs mācēja visus vienot, izlīdzināt uz kopēju valsts darbu; lai nāk mūsu varonīgā armija atcerēties tos vienmēr sirsnīgos patriotiskos vārdus, ko aizgājējs teica armijai; lai nāk mūsu jaunā paaudze un mācās to nepieciešamo ideālismu, kas vien var tautu uzturēt ziedošu un stipru, jaunā paaudze lai satver savās rokās ideālisma uguns lāpu un nes tālāk tautā.

Tu, aizgājušais Latvijas valsts pirmais Prezidents, atvēli no Tevis atvadīties tai tautai, kas raud šodien līdzī. Tu lielais un diženais Zemgales dēls, Tu Viestura un Nameiža gara nesējs, Tu cēlākais mūsu tautas piepildītājs, Tava zvaigzne uzlēca pār Zemgales laukiem. Viņa mirdzēja spoži pār visu Latviju, un viņas gaisma spīdēja arī pāri par mūsu zemes robežām. Tavā dzīves saulrietā mēs vēlam, lai Tava zvaigzne uzlec mūžības tālēs, kur nerietoša laime mirdz...

Saeimas priekšsēdētāja biedrs

A. Kviesis:

„Kam tu lūzi, ozoliņi,
Vai nav koku lūzējiņu;
Kam tu miri, tautu dēls,
Vai nebija mirējiņu“. —

Latvijas sirmis ozols Valsts Prezidents Jānis Čakste izrauts no mūsu vidus...

Nežēlīgā nāve ir pārtraukusi viņa darbību, atrāvusi viņu no atbildīgā darba, ko viņš nav paspējis līdz galam izvest. Latvijas tauta zaudējusi vienu no saviem redzamākiem un lielākiem vadoņiem. Laimīga tā tauta, kurai ir savi garīgie vadoņi, kam var uzticēt savus

likteņus, uz ko var paļauties. Arī Latvija var laimīga būt, ka tai sevišķi grūtos pārbaudījuma brīžos ir bijuši īsti vadoņi. Un stāvot pie mūsu sirmā Valsts Prezidenta Čakstes kapa, mēs varam lūgties tikai vienīgi to, lai arī uz priekšu mums būtu tādi vadoņi, kas sekotu šim cēlajam piemēram. Lai mūsu nelaiķa Valsts Prezidenta lielie un spožie darbi un viņa tēvijas mīlestība būtu arvienu par cēlu priekšzīmi tiem darbiniekiem, kam turpmāk tauta uzticēs savu likteni.

Dusi saldi dzimtajā zemē, ko Tu tā par visu esi mīlējis, kam Tu esi atdevis visu savu spēku un enerģiju savā dzīvē. Vieglas smiltis!

Ministru prezidents

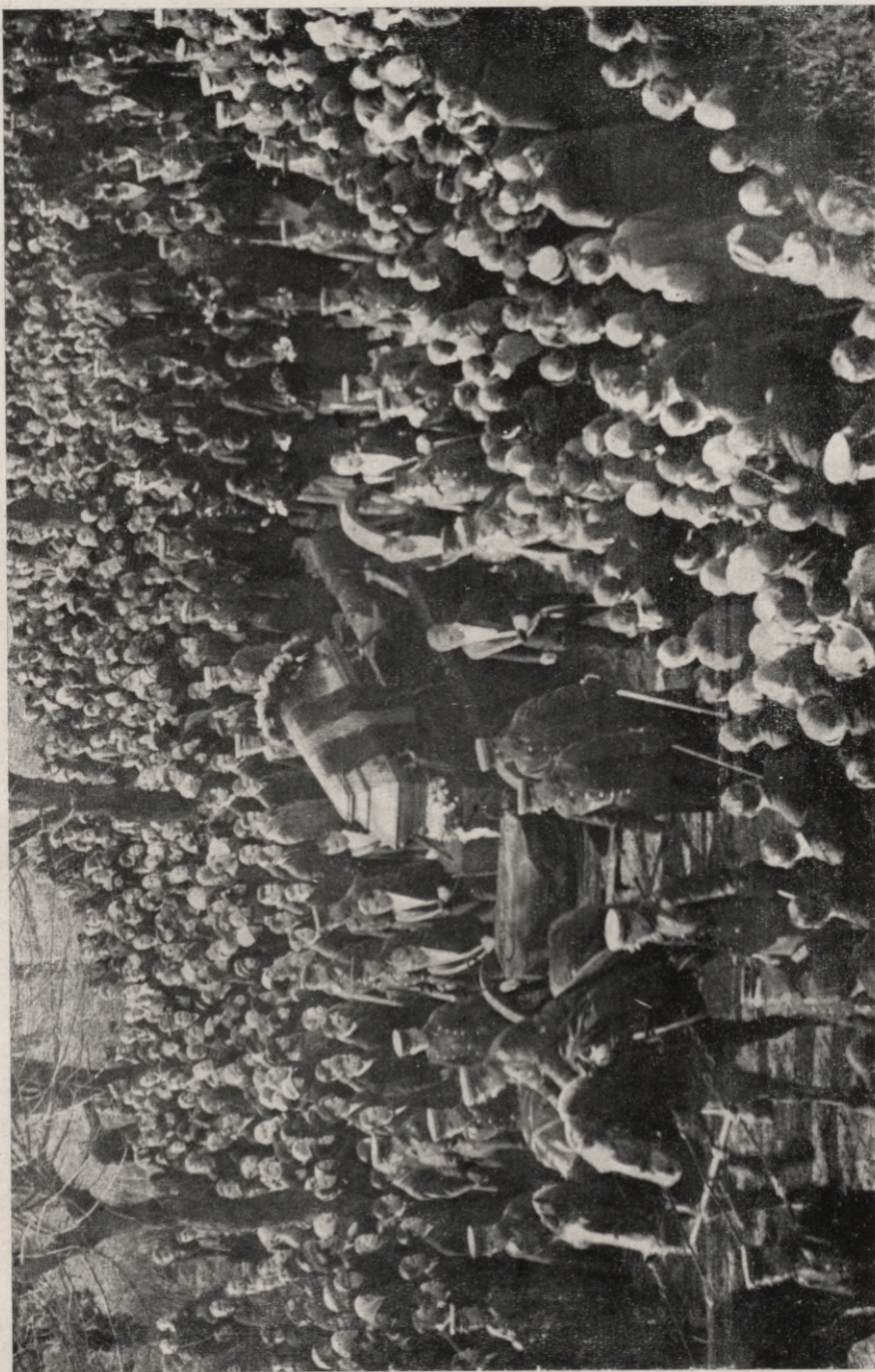
M. Skujenieks:

Atkal Latvijas tauta dziļās sērās guldījusi aukstajās smiltīs vīru, kā sirds vienmēr ir pukstējusi par mūsu likteni, mūsu tautu un kas ir daudzkārt stāvējis atbildīgos amatos, izpildīdams vissvarīgākos uzdevumus. Mūsu valsts pirmais Valsts Prezidents glabāja sevi īpašības, kas viņam deva tiesības ieņemt šos svarīgos amatus. Es negribu runāt par viņu kā par cilvēku, par viņa taisnības sajūtu. Atstājot pie malas pievilcīgo personību un runājot vienīgi kā par valstsvīru, mums dziļi jāskumst par viņa priekšlaicīgo nāvi.

Kopš mūsu valsts tapšanas dienas Jānis Čakste bija valsts galva. Viņa redzamākais nopelns bija tas, ka zem viņa vadības iespaida mūsu valsts izveidojusies par tiesisku valsti. Kad pirmā laikā mums nebija rakstītas satversmes, kad valsts nebija vēl izveidojusies, tad zem viņa iespaida radās nerakstīta satversme. Un kad Satversmes Sapulce deva rakstītu satversmi, tad viņš tanī ielēja saturu. Mūsu satversme un dziļi izprastie likumības pamati bija tas granīcietais pamats, uz kā stāvēja mūsu valsts galva. To zināja, to saprata tauta. Visa tauta apzinājās, ka viņa var uzticēties savam Valsts Prezidentam. Tālab arī tās dziļās sēras, kas vieno visu Latvijas tautu.

Es gribu pasvītrot vienu īpašību: viņš *mīlēja patiesību*. Pats neslēpa savus ieskatus, bet prasīja no citiem, lai tie arī neslēptu savus. Tai pašā laikā viņš prata pretinieku ieskatus cienīt. Viņš zināja, ka modernā valstī ir cilvēki ar dažādiem ieskatiem, viņš prata atrast šais pretešķībās to saistošo, valstij nepieciešamo.

Esmu pārliecināts, ka mūsu pirmā Valsts Prezidenta gars ilgi dzīvos un tā dziļā cieņa valsts likumiem arī turpmāk pastāvēs, lai mūsu valsts kļūtu stipra, vienota, izglītota un daiļa un pilnām tiesībām varētu nostāties blakus Eiropas kultūrālām zemēm. Dusi saldi!

J. Čakstes mirstīgās atliekas ceļā uz pēdējo dusu.

Ed. Krautca uzņēmums.

J. Čaksti ienes Meža kapos

Pie vaļēja kapa.

Klio uzņēmumi.

Igaunijas izglītības ministrs

J. Latiks:

Šodien no aizgājušā uz mūžību atsveicinās visa zeme. Arī no Latvijas aizrobežas nāk šis sveiciens.

Ne tikai latviešu tauta sajūt sāpes; arī pie mums Igaunijā nav nopietna darba diena, nav darba gribas, uz visu sejām redzamas sēras; arī pie mums raud baznīcu zvani un cilvēki, lielgabali sūta pēdējos sveicienus Latvijas Prezidentam. Mūs saista ne tikai kopējs prieks, bet mūs saista arī kopējas bēdas. Un grūtā stundā ikkatrs igauņis ir gatavs pusi no jūsu bēdām ņemt uz saviem pleciem.

Šinī kronī, ko mēs līdzī atvedām, dzīvo puķu sirdī ir apslēpts Igaunijas valdības pēdējais sirsnīgais sveiciens nogurušam igauņu tautas draugam — Prezidentam Jānim Čakstem.

Kuģis iet tālāk — dzīve rit savu gaitu; mūsu drauga vairs nav pie mums. Bet viņa dzīves darbu un mīlestību mēs ņemam sev līdzī.

Lietuvas ministru prezidents

un ārlietu ministrs

prof. *Valdemaras:*

Latvijas Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes darbs ir nemirstīgs. Tas pārdzīvos ne tikai tagadējo paaudzi, bet ies visā nākotnē. Jānim Čakstem bija tā laime būt klāt, darboties pie jaunas valsts rašanās, pie mazo tautu atsvabināšanas. Viņš bija tautas atsvabināšanas cīņu dzīvais simbols, kas visus apvienoja. Tādēļ arī piemiņa par viņu dzīvos latvju tautā mūžīgi.

Ar Latvijas valsts pirmo Prezidentu aizgājusi kopā arī daļa no Lietuvas vēstures, jo ar aizgājēju mēs esam daudz kopā darbojušies un cīnījušies. Tādēļ latvju tautas sēras ir arī Lietuvas tautas sēras.

K. Pauluks:

Patstāvīgās Latvijas krietnākajam tautas dēlam mūsu pirmajam Valsts Prezidentam no zemnieku savienības valdes.

Dēm. centra pārstāvis

J. Breikšs:

... Tu biji, esi un būsī mūsu tautas vienības un savstarpējas sadarbības simbols.

A. Petrevics:

No pašreizējā mūsu pirmā Valsts Prezidenta Latvijas sociāldemokrātiskā strādnieku partija un Saeimas frakcija atvadās ar vīstošiem ziediem kā pretstatu viņa nevīstošam darbam.

* * *

Ar īsiem atvadīšanās vārdiem vēl noliek vainagus no Beļģijas karaļa, Polijas republikas prezidenta, Zviedrijas karaļa, Amerikas savienotām valstīm, Vācijas valsts prezidenta, Somijas valsts prezidenta, diplomātiskā un konsulārā korpusa, tālāk citi ārzemju pārstāvji, tad kara ministrs, universitātes rektors un daudzi, daudzi mūsu valsts iestāžu un dažādu organizāciju delegāti, gan no galvas pilsētas, gan laukiem, starp tiem arī Auču strādnieki.

Docents L. Bērziņš.

Rīgas skolotāju institūta audzēkņi pilī.

Jauka, sirsnības ziņā bagāta bija mūsu pirmā pilsoņa mājas dzīve, prieks bija viņā ieskatīties. Arī vienam otram Rīgas skolotāju institūta audzēkņu pulciņam radās izdevība būt kādreiz pilī viesos. Domāju, ka mūsu jaunie skolotāji paturēs neaizmirstamā piemiņā tos brīžus, kur viņi bijuši Prezidenta pajumtē, vai dziesmām sveikuši viņa viesus, kā Somijas valsts galvu. Tad satumsa. Prezidents aizgāja veļu valstī. Rīgas pils tinās sēru autā.

Tad pilī institūta dubultkvartetam bija atļauts sēru dziesmas skandināt, aizgājēju mūža šķirstā guldot. Institūta koris viņu izvadīja ar dziesmu skaņām arī no Māras baznīcas kapu kalnā. Bet kad zeme bija aizgājēju uzņēmusi savā vēsajā klēpī, Rīgas skolotāju institūts sēru procesijā devās uz Meža kapiem parādīt savam labvēlim un Latvijas pirmajam valstsvīram pēdējo godu. Lentā, ko institūts ar savu vainagu nolika, bija ieausti Latvijas audeklā vārdi:

Visi žoga posmi raud,
Tētiņam nomirstot.
Neraudiet, žoga posmi,
Vēl palika māmuliņe.

Vēl paliek arī tagad mums māmuļa — Latvija, kam aizgājējs savus spēkus ziedojis baltās un nebaltās dienās.

J. Čakstes piemiņa Igaunijā.

Pirmās ziņas par mūsu Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes nāvi saņēmumu jau pirmdienas vakarā, 14. martā ap plkst. 11, pa telefonu no Rīgas. Uz šādu sēru vēsti daudzi Igaunijā arī bija sagatavoti, jo avīzes ikdienas ziņoja par stāvokli, un šīs ziņas pēdējā nedēļā bija tādas, kas nedeva cerības uz slimnieka izveseļošanas. Sabiedrības interese par mūsu Valsts Prezidenta veselības stāvokli bija ārkārtīgi liela, ļaudis neapmierinājās ar laikrakstos sniegtiem ziņotiem, bet bieži vien griezās pēc ziņām sūtniecībā.

Otrdien, 15. martā, sūtniecībā ieradās izteikt savu līdzjūtību Latvijai Valsts Vecākais J. Teemanta kgs, ārlietu ministrs Dr. F. Akels un citi. Drīz pēc tam visi ministru kabineta locekļi. Personīgi līdzjūtību tautas brīvības frakcijas vārdā izteica Jānis Tenisons un visa parlamenta vārdā — prezidents K. Einbunds, vēl ģenerālis J. Laidoners, pilsētas galva A. Uesons u. c. Ieradās arī diplomātiskā korpusa locekļi. Pienāca daudz līdzjūtības telegrammu.

Jau no paša rīta 15. martā visā pilsētā bija Latvijas un Igaunijas karogi pusmastā.

16. martā, Igaunijas parlamenta kārtējai sēdei sākoties, priekšsēdētājs Einbunda kgs nolasīja manu oficiālo paziņojumu par mūsu Valsts Prezidenta nāvi, ko dzirdot visi piecēlās kājās. Nolasīja arī līdzjūtības telegrammu, ko viņš bija nosūtījis uz Rīgu, un saņemto atbildi, pēc kam turpināja savu kārtējo darbu.

Biju nodomājis Valsts Prezidenta apglabāšanas dienā sarīkot sēru dievkalpojumu, bet kad to dabūja manīt ārlietu ministrs Dr. Akels, tad viņš man paziņoja, ka *Igaunijas valdība un tauta pati gribot to darīt par godu savas sabiedrotās Latvijas Valsts Prezidenta J. Čakstes piemiņai. Viņi, igauņi, uzskatot nelaiķi Valsts Prezidentu J. Čaksti kā vienu no Latvijas - Igaunijas savienības dibinātājiem, tās vissirsnīgāko aizstāvi un Igaunijas draugu. Apciemojums 1925. g. Igaunijā padarījis viņu un viņa vārdu ļoti populāru visā igauņu tautā, un tamdēļ valdība uzskatot par savu svētu pienākumu ar sevišķu svinību godināt viņa piemiņu visā valstī un noteikt vispārējas sēras līdz apbedīšanai.*

Līdz 18. martam igauņu valdība nesarīkoja nekādas oficiālas pieņemšanas. 18. martā, kad sākās nelaiķa izvadīšanas ceremonija

Rīgā, arī visās Igaunijas baznīcās notika sēru dievkalpojumi, ko ar zvanu skaņām paziņoja tautai. 18. martā visas Igaunijas valsts iestādes un skolas darbu beidza plkst. 12. Iekšlietu ministrs sarīkoja sēru dievkalpojumus luterāņu Kārļa baznīcā, kur ceremoniju izdarīja bīskaps Kuks, un pareizticīgo Apskaidrošanas baznīcā, kur dievkalpojumu noturēja mitropolīts Aleksandrs. Baznīcas bija dievlūdžēju pilnas. Bija ieradusies visi valdības locekļi ar Riigivanemu Teemantu priekšgalā, parlamenta prezidijs un locekļi ar prezidentu K. Einbunda kgu, daudz virsnieku un citu augstāko valdības ierēdņu, arī diplomātskais un konsulārais korpuss.

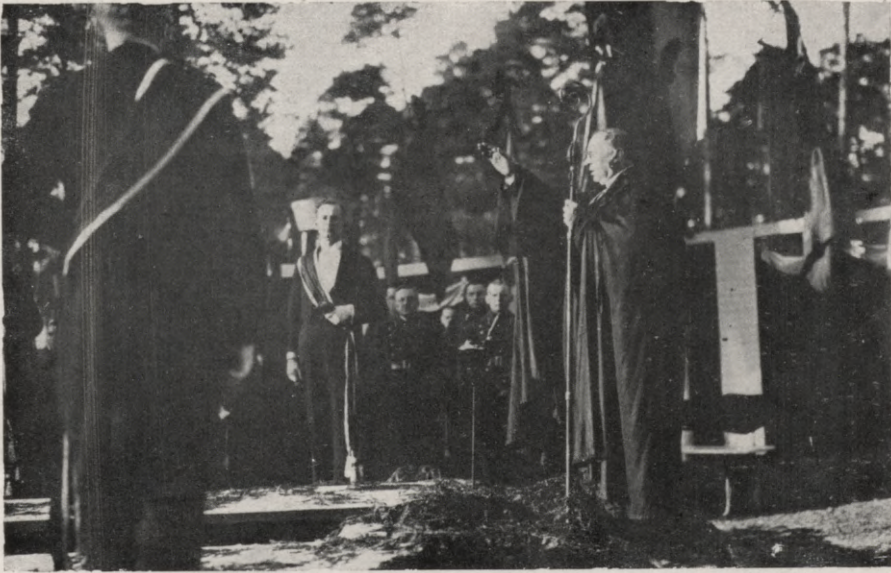
18. martā Tallinna bija tik lielā mērā greznota Latvijas un Igaunijas sēru karogiem, ka jau no paša rīta guva svinīgas sēru dienas iespaidu. Pulksten 12 ar lielgabalu šāvieniem no apstādījumu laukumiem pilsētas centrā paziņoja sēru dievkalpojuma sākumu. Uz ielām, sevišķi tanīs vietās, kur bija uzstādīti radiofoni no baznīcas, drūzmējās ļaudis.

Iespāids, ko guvu baznīcā un no ļaužu bariem uz ielas, bija tāds, ka tiešām pati igauņu tauta un sabiedrība sēro mūsu Valsts Prezidenta nāves dēļ. Lielā miljonu pilsētā, kur dzīves ritms ir straujāks un tās vēriens plašāks, varbūt tādu tautas sēru garastāvokli nevarētu izmanīt, bet Tallinna ir neliela pilsēta, un tamdēļ arī tās pilsoņu dzīves ritms un noskaņa daudz vieglāk uztverami.

Sevišķi dziļu iespaidu uz igauņiem bija atstājis mūsu nelaiķa Valsts Prezidenta apciemojums Igaunijā 1925. gadā, tamdēļ arī atmiņas par viņu bija dzīvas. To pašu man apliecināja abi igauņu bīskapi, pie kuriem es vēlāk ierados personīgi, lai pateiktos par viņu pūlēm dievkalpojumu sarīkošanā. Kāds no igauņu ministriem izteicās, ka daudz igauņu jau Čakstes tēvu uzskatījuši pa daļai kā savu prezidentu, jo igauņiem jau īsta valsts prezidenta neesot — bet tikai ministru prezidents...

Arī Tērbatā un citur ne mazākām svinībām pagodinājuši nelaiķa Čakstes piemiņu.

Kā zināms, igauņu valdība uz Rīgu nelaiķa Valsts Prezidenta piemiņas cildināšanai nosūtīja sevišķu delegāciju, kurā piedalījās izglītības ministrs Latiks, kara ministrs ģen. Reeks, parlamenta viceprezidents Martna un sekretārs Penno. Pēcāk viņi izteicās, ka Rīgā no apbedīšanas ceremonijas guvuši lielu iespaidu, vērojot, ka sērās piedalījusies visa tauta.

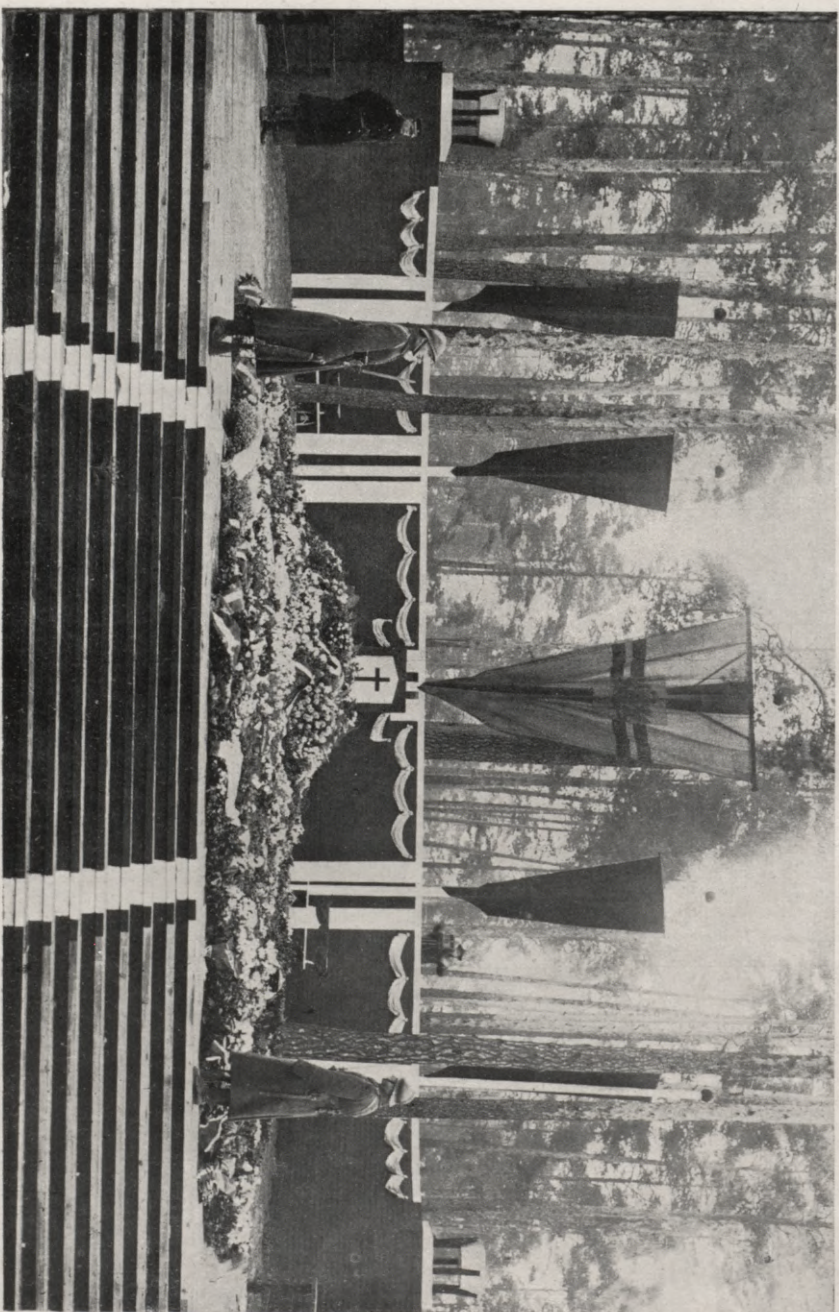

Bīskaps teic svētīšanas vārdus.

Ģimene pie kapa.

Ed. Krautca uzņēmumi.

Jāņa Čakstes atdusas vieta.

Ed. Krautča uzņēmušs.

GALA VĀRDS.

Ja Platōns apgalvoja, ka atmiņā meklējami atziņas un filozofijas pamati, tad drīkstam teikt, ka atmiņās, kas izceļ pareizā vēsturiskā gaismā pagātnes darbus un darbiniekus, dibinās paša pieminētāja, viņa sabiedrības un valsts tagadnes darbu sekmes un nākotnes stiprums.

Tādā nolūkā Latvijas pirmā Valsts Prezidenta J. Čakstes piemiņas fonds uzskata par savu galveno uzdevumu nostiprināt tautas atmiņā uz paaudžu paaudzēm tautas darbinieka un valstsvīra piemiņu, kuŗa krūtīs dega latvju tautas ilgas un centieni pēc patstāvīgas kultūras un ar kā vārdu saistīti Latvijas valsts tapšanas pirmie soļi un patstāvīgas Latvijas valsts darbības pirmais posms.

Fonds, uzsākdams savu darbu 1927. gada 1. jūlijā, apzinājās, ka bez sabiedrības atbalsta lielais mērķis nav sasniedzams.

Pēc fonda pirmā uzaicinājuma sabiedrība drīz vien atsaucās: ienāca pirmie materiālie ziedojumi no daudzām pusēm kā iekšzemē, tā ārzemēs.

Fonds izsaka savu pateicību visiem ziedotājiem cerībā, ka arī uz priekšu neviens neliegs sava atbalsta piemiņas rakstu izdošanai, pieminekļa celšanai Meža kapos un, ja būs iespējams, arī galvas pilsētā.

Sabiedrība ar retu atsaucību atbildēja fonda uzaicinājumam iesūtīt atmiņas, raksturojumus vai citas ziņas par nelaiķi J. Čaksti, sākot no viņa bērnības līdz nāves dienai. Raksti ieplūda kuplā skaitā, un tie liecināja, cik vispusīga bijusi viņa darbība. Par to fonds izsaka savu vislielāko pateicību visiem iesūtītājiem.

Lai varētu sastādīt monografiju par J. Čaksti un viņa laikmetu objektīvā, kritiski vēsturiskā apgaismojumā, tad fonds lūdz iesūtīt joprojām ziņas un atmiņas, kas tēlotu

nelaiķa dzīvi un centienus no visām pusēm, jo plaša monografija, kas varēs iznākt tikai pēc dažiem gadiem, nedrīkstētu būt vienpusīga.

Tagad fonds pasniedz tautai nelaiķa biogrāfiju un illūstrētu piemiņas rakstu virknējumu, ko steidzām izdot sakarā ar Prezidenta J. Čakstes miršanas dienu 14. martu.

Šinī piemiņai veltītā krājumā nevarēja visus iesūtītos rakstus uzņemt telpu trūkuma dēļ, kāpēc daži bija jāsaīsina. Citi raksti bija jāizdala uz divi vai pat trīs vietām, jo pārskatāmības un sakarības dēļ, kā arī paralēlisma novēršanai rakstu krājums iekārtots pēc nelaiķa dzīves posmiem.

Visu šo grūto darbu veicis A. Kurmjā kgs, par ko fonds viņam izsaka savu dziļāko pateicību. Fondam jāpateicas arī nelaiķa Prezidenta ģimenei, kas neliedza rakstu krājumam viņas privātās fotogrāfijas un vērtīgos uzņēmumus. Ar atzinību fonds piemin A. Kalniņa, J. Grandava un Valstspapīru spiestuves pārvaldnieka prof. Zarriņa kga pūles un padomus. Nedrīkstam aizmirst arī Valstspapīru spiestuves darbiniekus dažādās nozarēs, kas pielikuši visas pūles un steidzinājuši grāmatas iznākšanu līdz 14. martam. Par to viņiem fonda sirsnīgs paldies!

Piemiņas rakstu krājums kļuvis lielāks un plašāks nekā to iepriekš paredzējām. Krājums tagadējā veidā būs noderīgs mājām, skolām un bibliotēkām.

Aprēķinot visus izdevumus un ievērojot, ka skaidrs atlikums nāk J. Čakstes piemiņas izdevumiem un piemiņķa celšanai, fonds nolika grāmatas cenu 6 latus. Samērā nelielo maksu attaisnos bagātais rakstu krājuma saturs un lielais illūstrāciju skaits.

Darbs padarīts. Lai šis piemiņas rakstu krājums audzina Latvijai stiprus un krietnus darbiniekus!

Rīgā,
1928. gada 6. martā.

Latvijas pirmā Valsts Prezidenta
Jāņa Čakstes piemiņas fonda priekšsēdētājs
prof. *Vold. Maldonis.*

SATURA RĀDĪTĀJS.

Latvijas pirmais Valsts Prezidents Jānis Čakste.

(Biografiska skice.)

<i>Ansis Kurmis:</i>	Lapp.
IEVADAM	7
Jāņa Čakstes dzimtene un priekšteči	10
Jāņa Čakstes bērnība un skolas gadi	15
Jāņa Čakstes studiju gadi Maskavā (1882.—1886.)	27
Jānis Čakste Kurzemes līdumā (1886.—1915.)	34
Rūpes par svešumā aizdzīto tautu (1915.—1918.)	64
Jānis Čakste kā Latvijas valsts galva (1918.—1927.)	73

Jānis Čakste laika biedru atmiņās un raksturojumos.

Jāņa Čakstes piemiņai. <i>J. Rainis</i> un <i>K. Skalbe</i>	91
---	----

JĀNIS ČAKSTE KĀ LATVIJAS VALSTS GALVA.

Saeimas svinīgā sēru sēdē 1927. gada 18. martā. Saeimas priekšsēdētājs <i>Dr. P. Kalniņš</i>	98
Atmiņas. Somijas Valsts Prezidents <i>Lauri Kr. Relanders</i>	95
Jāņa Čakstes nozīme Latvijas-Igaunijas draudzības saišu izveidošanā. Bijušais Igaunijas Valsts Vecākais <i>J. Jaaksons</i>	95
Latvijas-Igaunijas savienības sākums. Igaunijas sūtnis Parīzē, bij. ārlietu ministrs <i>K. R. Pusta</i>	97
Drošāka nākotne Latvijas-Lietuvas apvienībā. Dr. <i>J. Šliūpas</i> , Kauņā	99
Latviešu un lietuvju saprašanās. Prof. <i>J. Jablonskis</i> , Kauņā	100
Latvijas pirmā Valsts Prezidenta piemiņai. Anglijas brigades ģenerālis <i>Alfrēds Berts (Alfred Burt)</i>	101
Kādu es pazīnu Latvijas pirmo Valsts Prezidentu. Francijas pulkvedis <i>Diparkē (Du Parquet)</i>	102
Jāņa Čakstes nopelni Latvijas valsts tapšanā un izveidošanā. Vidusskolas direktors <i>Fr. Zālītis</i>	103
1927. g. 16. martā Latvijas universitātes padomes sēdē. Universitātes rektors prof. <i>A. Tentelis</i>	109
J. Čakste kā miera delegācijas dvēsele Parīzē. Sūtnis <i>K. Zariņš</i>	111
J. Čakstes darbība miera konferencē. Asais skats valsts dzīvē. Apciemojums Tallinnā. Sūtnis <i>J. Seskis</i>	114
Prezidents J. Čakste apsarga armijas valstisko garu. Ģen. <i>K. Gopers</i>	118
Valsts Prezidents J. Čakste un armija. Plkv.-lt. <i>A. Plensners</i>	121
J. Čakste kā politiķis. Notārs <i>J. Kreicbergs</i>	124

	Lapp.
J. Čakste un politiskās partijas. Docents <i>Arvids Kalniņš</i>	126
Jaunās zemniecības sargs. Saeimas deputāts <i>O. Nonācs</i>	132
J. Čakste kā vienotājs sabiedriskā darbā. Zvēr. adv. <i>M. Antons</i>	133
Prezidents Čakste un ebrēju minoritāte. Saeimas deputāts <i>M. Nuroks</i>	134
J. Čakstes atbilde K. Pālenam. Apgabaltiesas loceklis <i>E. Feldmanis</i>	136
Kādu Jānis Čakste vēlējas redzēt studējošo latvju jaunatni. Stud. ing. <i>Mārtiņš Celms</i>	137
J. Čakstes gādība par bērniem. Tub. apkaŗ. biedr. priekšsēdēt. <i>Elza Klaustiņa</i>	141
Valsts Prezidenta Jāņa Čakstes attiecības pret sportu. Latvijas sporta org. apv. priekšsēdētājs <i>J. Dikmanis</i>	143
Attiecības pret jaunatni. Bij. gaidu priekšniece <i>Vilhelmīne Vilks</i>	144
Jānis Čakste dzīvē un darbā. Saeimas deputāts <i>G. Mīlbergs</i>	145

BĒĢĻU LAIKMETS.

Kurzemnieku kongress Tērbatā 1917. g. aprīlī. Vidusskolas direktors <i>J. Stiprais</i>	149
J. Čakste Kazanā. Zvēr. adv. <i>P. Bergis</i>	150
J. Čakste Latvijas „parlamentā“ Pēterpilī. Sūtnis <i>K. Zariņš</i>	153
J. Čakstes ticība neatkarīgai Latvijai. Sūtnis <i>J. Seskis</i>	156
Rūpes par bēgļiem. Prokurora b. <i>Ern. Āboltiņš</i>	157
Jāņa Čakstes darbi mūsu tautas lielās nelaimes dienās. Saeimas deputāts <i>Kristaps Bachmanis</i>	158
Kur sākās Jāņa Čakstes valstsvīra darbs. <i>Artūrs Bērziņš</i>	160
J. Čakste Tērbatas bēgļu komitejas priekšnieks. Prof. <i>E. Felsbergs</i>	162
Darbs bēgļu palīdzības komitejā Tērbatā. Docents <i>Ludis Bērziņš</i>	163

JELGAVAS LAIKMETS.

J. Čakstes darbība Jelgavā. Saeimas deputāts <i>Kārlis Pauluks</i>	165
Tālas un tuvas atmiņas. Sūtnis <i>Fr. Vesmanis</i>	168
Gabalīņš personīgu atmiņu par Jāni Čaksti. <i>Aspazija</i>	171
J. Čakstes darbība autonomistu frakcijā. Pirmais Polijas pārstāvniecības vadītājs Maskavā <i>Aleksandrs Ļednickis</i>	175
IV. dziesmu svētki. Atkalredzēšanās Pēterpilī. Prof. <i>J. Vītols</i>	177
J. Čakstes darbs IV. dziesmu svētkos. <i>Vīgneru Ernests</i>	180
Raksturīgi soļi. Skolotājs <i>J. Skurbe</i>	180
Atmiņas par J. Čakstes Jelgavas dzīvi. <i>Atis Kauliņš</i>	182
J. Čakste ģimnazijā un viņa vēlākā darbība Jelgavā. Mācītājs <i>F. Mīlenbachs</i>	184
J. Čakste kā 1905. g. cietušo aizstāvis un ievēlēšana pirmajā valsts domē. Ventspils apriņķa priekšnieks <i>D. Šmitmanis</i>	186
Pienākuma apziņa. Zvēr. adv. <i>Jāzeps Šablovskis</i>	188
J. Čakste aizstāv latvju valodas tiesības. <i>J. Grandaus, Dobelē</i>	189
Apsveikšana pēc grūtām dienām. Mākslinieks <i>G. Šķilters</i>	192
Jānis Čakste skolēnu vecāku komitejas darbā. Bij. Jelgavas ģimnazijas direktors <i>P. Jupātovs</i>	194
Jānis Čakste kā jaunatnes draugs. Pulkv. <i>V. Šēnfelds</i>	195
Jānis Čakste Jelgavā. Publicists <i>A. Bandrēvičs</i>	196
Meža sēšana Aučos. Tukuma-Talsu zem. grām. nod. priekšnieks <i>R. Kalevičs</i>	198

Atmiņas par manu skolas biedru. Dr. <i>E. Dzintars</i>	199
J. Čakste Maskavā. Dr. <i>A. Butulis</i>	201
Jānis Čakste manā atmiņā. Publicists <i>A. Bandrēvičs</i>	203
Uzticīga draudzība. Dr. <i>Hugo Meijers</i>	205

Jāņa Čakstes slimība un pēdējā gaita.

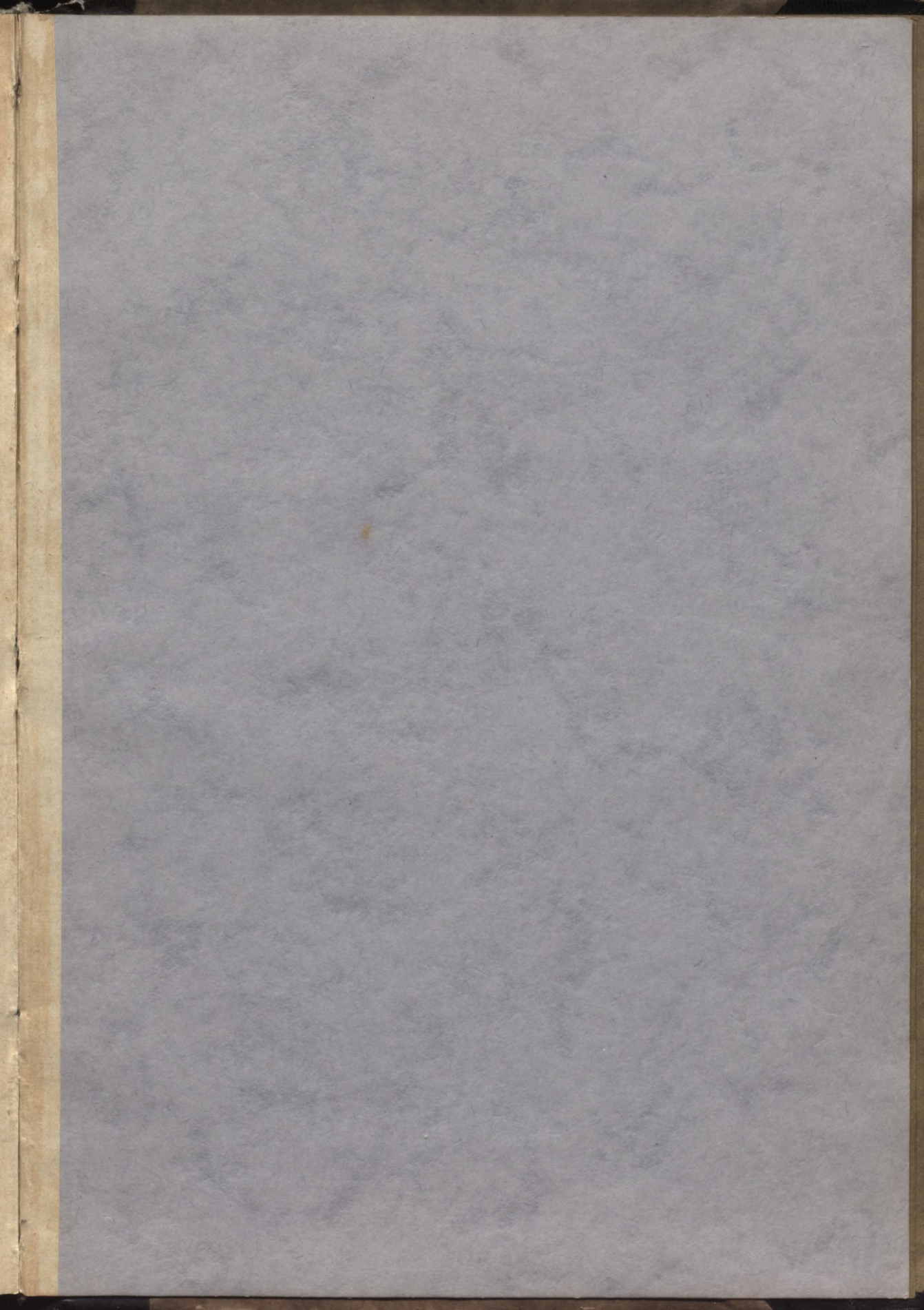
Atmiņas par slimības gaitu. Dr. <i>A. Butulis</i>	209
Grūtās slimības dienas. Žēlsirdīgā māsa <i>Ž. Bormanis</i>	211
Latvijas pirmais Valsts Prezidents Jānis Čakste savā pēdējā gaitā. Žurnālists <i>P. Lasis</i>	211
Pēdējie atvadīšanās vārdi. (Izvilkums no runām pils Baltajā zālē, Māras baznīcā un Meža kapos.)	218
Rīgas skolotāju institūta audzēkņi pili. Docents <i>L. Bērziņš</i>	224
J. Čakstes piemiņa Igaunijā. Sūtnis <i>J. Seskis</i>	225
Gala vārds	227

29 atsevišķas lapas ar ilustrācijām uz krīta papīra.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Y 8240

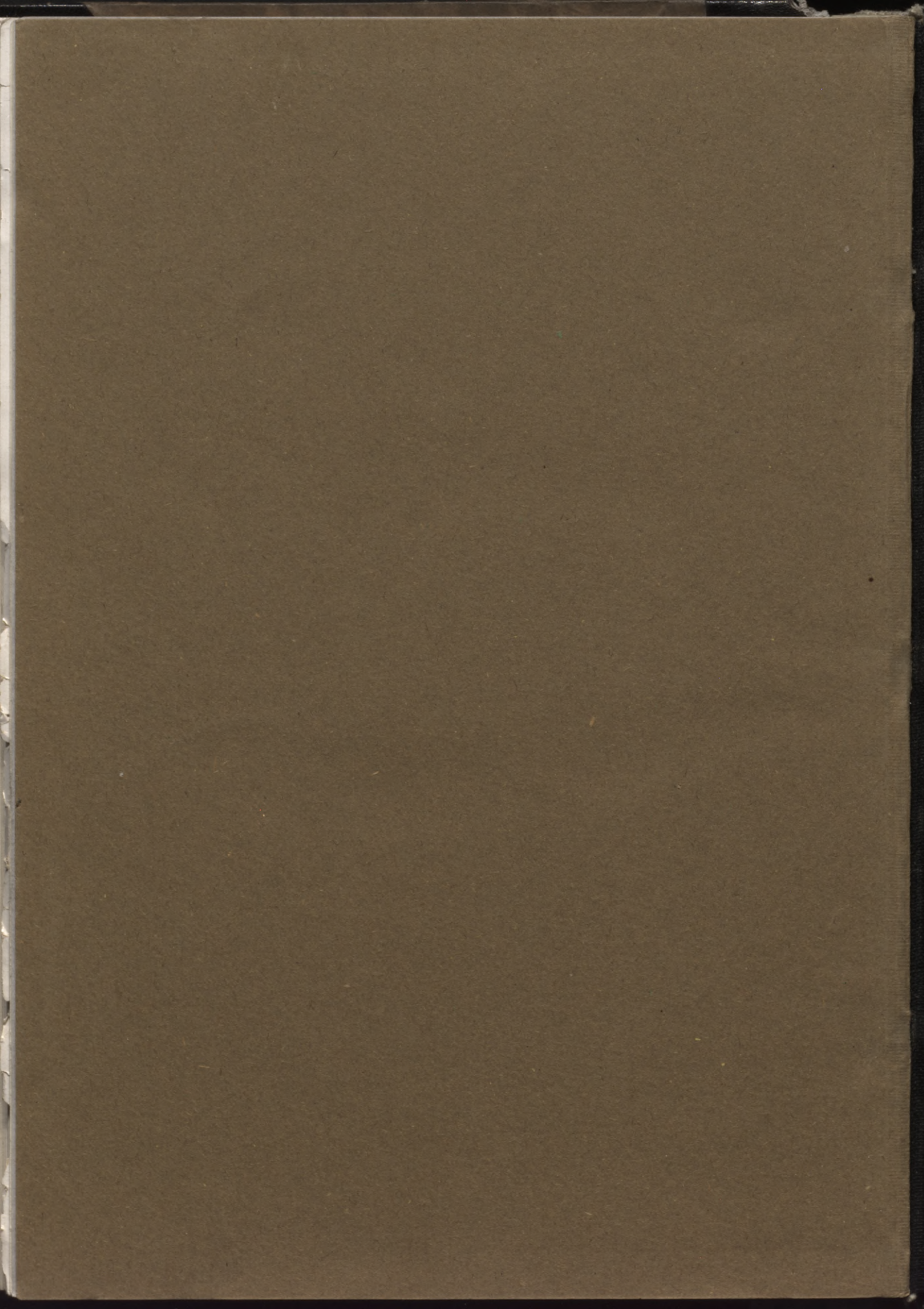

12. MAR. 1928

Maksā Ls 6,—

28240

130

204 = V

213

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309054572

16. - 1

car. 7